

*Íme a disszertációm.
Ez a második sora.*

DON QUIJOTÉK A SZÍNHÁZBAN - MOLIÈRE, BULGAKOV ÉS A TÖBBIEK...

A vallomásos élet/mű/dolgozat helyett
álljon itt három nagyon konkrét **tárgy**,
egy közös doktori boncasztalon,
mintegy az esernyő és a varrógép helyett.
Lautreamont, József Attila és a Tudomány
bocsássa meg nekem.

1. tárgy:

Dolgozat Bulgakov első drámaírói korszakáról

2. tárgy:

Az Ádám és Éva / Bulgakov

3. tárgy:

La bête - A vadbarom - A bohóc / Hirson

2001. tavaszán

BODOLAY Géza

Olykor azt gondolom, hogy éppen az a gyönyörű a színházi előadásainkban, hogy velünk együtt múlnak ki az emlékezetből, s a nézőink halálával végleg néhány adattá válnak.

Némely "klasszikus" szerzőnek évtizedekig is eltart, míg irományai erre a sorsra jutnak.

Máskor viszont mégis feléled a vágy: jó lenne valami érvényesen maradandót hagyni magunk után.

A Bulgakov-dolgozatot egyetemistaként írtam.

Minden sorát vállalom, - az egykori pimasz álkamasz félig felnőtt, aki voltam, máig az egyik legjobb barátom.

Újraolvasva is hat rám a dolgozatíró egykori hite: *Bulgakov* sorsán keresztül talán változtatni lehet valamit ezen (illetve: azon) a rohadt világon.

Nem igazán sikerül.

De a szövegek megvannak: önmagukat minősítik.

BULGAKOV DRÁMÁI

az első korszak
(1926-1931)

Előszó

Összefoglalást kívánok nyújtani Bulgakov drámáiról, melyet elsősorban azok használhatnak, akik előadásra szánt színdarabok keresése közben fordulnak az életműhöz.

Bulgakov, aki a 20-as 30-as évek orosz irodalmának egyik kiemelkedő egyénisége, minden irányzaton kívül maradván, független alkotóként vett (illetve nem vett) részt az irodalmi életben, akárcsak 19. századi nagy elődje: Gogol.

Ha mégis "*irodalomelméleti fogalommal*" akarjuk meghatározni Bulgakov életművét (s benne a drámákat), akkor a "*mágikus realizmus*"¹ képviselőjének nevezhetjük, bár látni fogjuk: nem kötődött ortodox módon egyetlen ábrázolásmódhoz és drámatechnikához sem.

I.

¹ Elbert János kifejezése, - a drámakötet utószavában is többször használja.

Az életút és a művek időrendje²

1891. május 3-án³ született Kijevben Mihail Afanaszjevics Bulgakov.
 Apja, Afanaszij Ivanovics Bulgakov a kijevi teológiai akadémia docense volt.
 Édesanyja Varvara Mihajlovna Pokrovszkaja.⁴
 A családban Bulgakovék heten voltak testvérek.⁵
 1901-től Bulgakov a kijevi Első (később Sándor-) Gimnázium tanulója.
 1907 tavaszán meghal az apja.
 1909-ben leérettségizik, és a Szent Vlagyimírről elnevezett egyetem
 orvostudományi fakultásának hallgatója lesz.
 1913. április 26-án megnősül, - felesége: Tatjana Nyikolajevna Lappa.⁶
 1916. Kitűnő eredménnyel befejezi az egyetemet.
 1917 szeptemberéig Nyikolszkoje faluban orvos (szmolenszki kormányzóság,
 szicsevi járás). Visszatér Kijevbe, magánpraxist folytat, itt éli át a
 polgárháborút.
 1920. Abbahagyja az orvosi gyakorlatot, az irodalomhoz, a színházhoz
 vonzódik. Vlagyikavkázba költözik, a helyi lapban publikál.⁷
 Három színdarabját bemutatja a vlagyikavkási színház. E korai darabokról alig
 tudunk valamit. A filológiai teljesség kedvéért:
 "Bratyja Turbini" **A Turbin fivérek** - négyfelvonásos dráma, -
 1905 tavaszának forradalmi eseményeiről.
 Ezt a művet minden bizonnyal csak a szereplők nevének azonossága köti a
 későbbi regényhez és színdarabhoz. Bulgakov nagyon elégedetlen vele (ezt
 testvéreihez írott leveleiben panaszolja)⁸. Vlagyikavkázban nagy sikere van.
 1921. május "Szinovja Mulli" **A molla fiai** - ezt is nagy sikerrel játszották.

² Az életrajzi adatok halmaza a legtöbb jelentős szerzőnél jól megszerkesztett lexikon-szócikkek, monográfiák összefoglalásaiból közismert. Bulgakovról ezidáig nincs monográfia, így a különféle forrásokból összeszerkesztett életrajzi felsorolás is hiányt pótol. - Írtam 1983-ban.

Azóta megjelent az első összefoglaló mű:

Ligyija Janovszkaja: Bulgakov, M. 1983. - Magyarul: Gondolat, 1987,

Fordította: Weisz Györgyi. A dolgozat végén erre visszatérek.

³ Azért maradok a régi naptárnál, mert ennek átdatálása úgy látszik nem egyértelmű.

V.ö.: Világirodalmi lexikon (I. kötet, Bp. 1970. p. 1179.) - ahol május 14. a dátum;
 és a "Szovjet írók önéletrajzai" c. antológiát (Gondolat, 1968. p. 103.), ahol május 15.

⁴ Bulgakov életének korai szakaszáról:

A.Sz. Bumisztrov: K biografii M. A. Bulgakova (1891-1916)

In.: Kontyekszt 1978. (Moszkva, Nauka, 1978.) p. 249-266.

⁵ A testvérek közül Nagyezsda Afanaszjevna Zemszkaja (Bulgakova) (1893-1970) járult hozzá visszaemlékezéseivel az író életének megismeréséhez. Moszkvában is gyakori vendég volt Bulgakovéknál, Belozerszkaja-Bulgakova (lásd: 11. sz. jegyzet) is többször hivatkozik rá.

⁶ Burmisztrov utal rá, hogy a szertartást otthon vidám színpadi előadás követte, amihez Bulgakov írta a darabot. (i.m. p.265.)

⁷ Erről a pályaszakaszról:

M. Csudakova: K tvorcseszkoy biografii M. Bulgakova (1916-1923) - In: Voproszi Lityeraturi 1973/7

⁸Idézi : Csudakova, i. m. Továbbá: "remélem, ezekből a darabokból sehol egyetlen példány sem maradt" - írja Bulgakov, 1924-es önéletrajzában. In: Szovjetszkije piszatyeli - szbornyik, red. V. Ligyin, M. 1926.

Az oszét nemzetiségű közönség annyira a darab hatása alá került, hogy egy patetikus pillanatban lövés dördült a nézőtéren. Ennek a drámának előkerült a kézírata, nyomtatásban még nem jelent meg.⁹

"Parizsszkije Kommunari" **A párizsi kommunárok** és

"Glinjanije zsenyihi, ili verolomnij papasa" **Az agyagvőlegények, avagy az álnok papácska** c. darabjait is csak címükről ismerjük.

Grúziába utazik, ellátogat Tbiliszibe és Batumba. Az év végén "pénz és ingóságok nélkül" Moszkvába érkezik, hogy örökre ott maradjon.¹⁰

A "Gudok" (Sziréna) nevű újság riportere, tárcákat is ír.

Munkatársa a "Nakanunye" (Az előestén) c., Berlinben kiadott folyóiratnak.

Íróársai: Katajev, Ilf, Petrov, Babel, Olesa.

Fantasztikus elbeszéléseket, novellákat ír.

1923-ban a "Rosszija" folyóirat publikálja a "Zapiszki na manzsetah"

(Feljegyzések a kézelőn) c. karcolatgyűjteményének részleteit. Ebben

vlagyikavkái drámaírói múltját és első moszkvai benyomásait dolgozza fel, többek között azt is, hogyan vált a "Glavpolitproszvet" (Politikai

Ismeretterjesztő Főbizottság) irodalmi főosztályának munkatársává.

1924. Megismerkedik második feleségével, Ljubov Jevgenyjevna

Belozerszkaja-val, akivel nyolc évig élnek együtt.¹¹

1925. A "Nyedra" c. almanachban megjelenik a "Rokovie jajca" (Végzetes tojások) c. hosszabb elbeszélése, valamint első önálló elbeszélésgyűjteménye:

a "Gyavioliáda" (Sátániáda). A "Rasszkazi junovo vracsa" (*Egy ifjú orvos elbeszélései*)¹² orvos-éveinek emlékét dolgozza fel. "Szobacseje szerdce"

Kutyaszív c. kisregényében a kutyából emberré, majd ismét kutyává

visszaoperált *Sárik* történetében a 20-as évek Moszkvájáról rajzol éles képet.

A szerző életében nem jelent meg nyomtatásban.¹³

"Belaja gvargyija" (*A fehér gárda*) c. regényét a "Rosszija" kezdi el közölni

folytatásokban, de a folyóirat még ebben az évben megszűnik, így a regényt

⁹Alcíme: "darab az ingusok életéből, 3 felvonásban", - előkerüléséről V. Korzun ad hírt. In: Lityeratura i ziszny, 1966. okt. 14.

K. Rudnyickij már az 1965-ös színműkiadás utószavában is említi.

¹⁰A 8. sz. jegyzetben idézett önéletrajzból.

¹¹A hölgy később (1968-69-ben) Amerikában megírta emlékiratait.

L. E. Belozerszkaja-Bulgakova: O, mjud voszpominanyij - Ardis, Ann Arbor 1979.

"Ó, az emlékezés méze" - már címében is lilásan érzélgő visszaemlékezés, - tökéletesen igazolja a gyanakvást, egyúttal Bulgakov félelmét is, aki ezt mondta nővérének: "Ha tudnád, mennyire félek a visszaemlékezőktől", - L.E. Belozerszkaja nyilván nem magára gondolt, mikor ex-férje e mondatát publikálta.

Rendszertelenül csapongó, magáncsevelyre emlékeztető stílusa állandóan önmagát tolja a volt férj elé, és helyenként fízléstelenül él vissza a kétségtelen ténnyel, hogy Bulgakov nyolc évet töltött el mellette.

Miután semmi rendszer nincs az idős hölgy memóriájának bakugrásaiban, az olvasó kénytelen részletes névfelsorolásokkal tarkított történetecskék sorozatán átrágni magát, hogy a legváratlanabb helyeken érdekes, fontos tényeket tudjon meg Bulgakovról. Ezekből a témákra vonatkozóakat beépítettem dolgozatomba.

¹²Első kiadása: "Moszkva" folyóirat, 1963/5. Magyarul több elbeszélés olvasható ebből a ciklusból a MORFIUM c. válogatásban. (Bp. Európa, 1981.)

¹³Ebből utóbb, az 1980-as évek végén számos külföldi dramatizáció készült, Magyarországon a Katona József Színház játszotta.

nem nyomtatják ki végig, mégis magára vonja a Művész Színház vezetőinek figyelmét, így születik első ismert színdarabja:

1926. "Dnyj Turbinih" - *A Turbin család napjai* - bemutató a moszkvai Művész Színházban, október 5-én.

"Zojkina kvartýra" - *Zojka lakása* - éles kritikákat kapott, a Vahtangov Színház műsoráról levették.

1927. "Beg" - *Menekülés* - nem jutott el a bemutatóig.

1928. "Bagrovij osztrov" - *Bíbor sziget* - a Kamara Színház műsoráról levették. rendezője Tairov volt.

1931. "Adam i Eva" - *Ádám és Éva* - nem játszották, nem nyomtatták ki.¹⁴

1930-1936-ig a Művész Színház asszisztense, részt vesz a "Holt lelkek" és a "Pickwick klub" színrevitelében. Ez utóbbiban a bírósági elnök epizód szerepét alakítja sikerrel. Ebben a periódusban készül "Kabala szvjatos" - *Álszentek összeesküvése* c. darabja Molière -ről. Ez, az 1936-os bemutató után hét előadást ér meg.¹⁵

1932. "Polumnij Zsurden" - *A féleszű Jourdain* - stúdióelőadásnak készül, Molière *Úrhatnám polgár* -a nyomán, - első színrevitele ötven évvel később, Veszprémben (!) volt, - Oleg Tabakov rendezésében.

1933. Lefordítja "A fősvény" -t, könyvet ír Molière-ről: "Zsizny goszpogyina de Moliera" - *Molière úr élete*.¹⁶

Harmadszor is megnősül, felesége: Jelena Szergejevna Boksanszkaja, aki mindvégig mellette marad.¹⁷

¹⁴E dolgozat szerzője 1983-ban egy felvonást, utóbb az egész darabot lefordította.

1984-ben Magyarországon lehetett volna a világpremier, - Debrecenben erre készültünk, mint diplomarendezésre. G. L. igazgató határozott ígéretet tett, majd a szovjet elvtársak indexre tették Bulgakovot, de különösen ezt a darabját, így nem volt merszük, hogy csakazértis bemutassuk - pedig az akkori szabályok szerint jogdíj-akadályok nem voltak. Az azóta is (1997 van) hivatalában trónoló "Mandika" becenevű gazdasági igazgatóasszony felháborodott kérdése máig fülemben cseng:

"Maguk nem bíznak egy igazgató elvtárs szavában?!" -

Garanciákat szeretnénk volna kérni ugyanis Székér András dramaturggal és Mira János díszlettervezővel, hogy a darabot akkor is bemutadjuk, ha mi előzőleg, - és nem e helyett, - elvállaljuk egy amerikai horror-komédia színrevitelét.

Az igazgató-elvtárs szavában végülis hiába bíztunk volna.

A darabot utóbb Oroszországban is kiadták (Oktyabr, 1987. No. 6.) - Ezt a verziót Király Zsuzsa fordításában 1989-ben az Európa Könyvkiadó publikálta minden kommentár nélkül

(Bulgakov: Három dráma - Zojka lakása, Bíbor sziget, Ádám és Éva).

1990 októberében, egy évvel a londoni világpremier után, Magyarországon a Győri Kisfaludy Színház Kamaraszínházában végre bemutattuk az Ádám és Évát.

Éva szerepét Csomor Csilla, Ádámot Altorjai Attila, Jefroszimov főszerepét Maszlay István játszotta.

Verebes István szerint az évad egyik legjobb előadása volt, - visszhangja csak a helyi közönség köreiben támadhatott, az országos szaksajtó ugyanis mindössze egy erősen rövidített recenziót közölt, - in: Vasárnapi Hírek, 1990. november 4. (!) p. 9. Egy ismeretlen Bulgakov - Illés Jenő

A bulgakov-i sors úgy tűnik, nem csak politikai, - alkati kérdés, a "mérv" -et a mérvadók ezúttal is máshol tárolták.

¹⁵ Magyarországon a 80-as években "Öfelsége komédiája" címen játszották először a Vígszínházban.

¹⁶ A "Híres emberek élete" sorozatban jelent meg először az "Ifjú gárda" kiadónál, 1962(!)-ben.

Magyarul: Gondolat, 1974. Fordította Karig Sára.

¹⁷ Vlagyimir Laksin: A mester Margaritája - In: Nagyvilág, 1982./2. p. 1703-1712.

1934/35 "Poszlednyije dny" - **Utolsó napok** - címen Puskin haláláról ír darabot, - a szerző halála után három évvel mutatják be.

1935/36 "Blazsensztvo" - **Boldogság** - Nem mutatják be: Bulgakov átírja: "*Ivan Vasziljevics*" - **Iván, a rettentő**. Már eladták a jegyeket a bemutatóra, mikor a "Molière"-darab miatt ezt is leállítják.

1936-ban a "Molière"-darab műsorról való levétele után megválnak a Művész Színházról, és a Szovjetunió Állami Akadémiai Nagyszínháza alkalmazza, mint librettistát és konzultánst.¹⁸

Ekkor kezdi el írni a "Színházi regény"-t, amit 1937-ben félbehagy.

1938. "Don Kihot" - **Don Quijote** - Cervantes dramatizálva. Csak halála után, 1941-ben mutatták be.

1939. "**Batum**" - Sztálin ifjúkori harcainak dramatizálása. Nem játszották.

Utolsó éveiben opera-librettókat ír a *Bolsoj Tyeatr* számára:

"Minyin i Pozsarszkij" - Minyin és Pozsarszkij.

"Csornoje more" - Fekete tenger.

"Pjotr Velikij" - Nagy Péter.

"Raselj" - Rachel - Maupassant *Fifi kisasszony* c. elbeszéléséből.

Befejezi alapregényét, a *Mester és Margaritát*.

Befejezetlenül marad kéziratban satírikus regénye, a "Zapiszki pokojnyika" -

Egy megboldogult feljegyzései, - amit utóbb **Színházi regény** címen adtak ki,¹⁹ de Bulgakov ezt már nem érthette meg, ahogy darabjai feltámadását sem.

Halálos ágyán a **Mester és Margarita** javításán dolgozik.

1940. március 10-én halt meg Moszkvában. Sírjára **Gogol** egykori sírköve került.²⁰

II.

A drámák csoportosítása

¹⁸ 1937-es önéletrajz a Bulgakov-archívumból.

¹⁹ Tyeatralnij roman, In: Izbrannaja proza, Moszkva, 1966. magyarul: Színházi regény, 2. kiadás, Bp. Európa, 1972. Ford.: Szöllősy Klára, - E. Fehér Pál utószavával.

²⁰ Bulgakov urnáját a Novogyevicsij-kolostor kertjében helyezték el, a sírkő történetét Laksin meséli el. (17. sz. jegyzet.) (17. sz. jegyzet.)

A korai (részben elveszett) vlagyikavkái darabokat, és az operalibrettókat nem számítva, tizenkét Bulgakov-drámát ismerünk.

A keletkezési sorrend és a tartalmi-formai sajátosságok szem előtt tartásával a következő módon csoportosíthatjuk őket:

I. Közel múlt és jelen (1926-1931)

1. A polgárháború drámái.

Ide tartozik *A Turbin család napjai* és a *Menekülés*.

Az egyik dramatizált regény, igen erős külső hatásokkal, a másik a következetesen végigvitt álomdramaturgia mintadarabja.

A Turbinékban a tragikus elemeket kívülről adagolt komikum enyhíti, a *Menekülés* mindvégig kegyetlen tragikomédia. Ez a két darab formailag ki is jelöli azt a két végletet, amely között az életmű - bár különböző témákban - mozog.

2. A NEP és a RAPP²¹ szatírái.

A Zojka lakása és a *Bíborsziget*.

Az első a hétköznapi realitásokból gyárt groteszk farce-ot, felszabadult és szorongató nevetést adagolva a bűnügyi történet izgalamához; a másik önmagát, vagyis a drámaírást választja tárggyul, gyilkos gúnnyal megírt keretjátékban parodizálja a "szocialista" sematizmust, amely ekkor van születőben.

A korszakot a legszabályosabb formájú és legszabálytalanabb tartalmú darabja, az *Ádám és Éva* zárja, illetve köti át.²²

II. Régmúlt és fiktív idő (1930-1940)

1. A régi önkényuralmak drámái

Az *Álszentek összeesküvése*, melyben Molière ürügyén a hatalom és a művész örök szembenállását fogalmazza drámává - talán legjobb darabja. Az *Utolsó napokban* Puskin kálváriáját választva témául már kevésbé sikerült elkerülni a történelmi leporelló felbukkanó unalmát, de még így is érdek, hogy a híres emberek színpadi galériájába nem állított be még egy gipszöntvényt: elegáns drámát írt Puskin személyes megjelentetése nélkül.

2. Időjátékok.

²¹ A szovjet-orosz történet e két korabeli fogalmát ma már illik feloldani: NEP: A hadikommunizmust felváltó új, valamivel liberálisabb gazdasági korszak, mely lehetővé tette az önálló vállalkozást. Utóbb a résztvevőin persze bosszút álltak. RAPP: az oroszországi proletárfőrek egyesülete, - nem volt célszerű kilógni sorukból.

²² Hogy a korszakolás mennyire helytálló, bizonyítja, hogy 1989-ben az Isszkusztvo kiadó pontosan ezt az első korszakot jelentette meg kritikai kiadásban, - A.A. Nyinova szerkesztésében és bevezető tanulmányával. - M.A. Bulgakov: „A húszas évek drámái” (Pjeszi dvadcatih godov)

A kor visszaasságait sokkal enyhébben veszi célba a **Boldogság**, mint a NEP-korszak szatírái, de a szatírákat a jövő felé terjeszti ki. Ennek inverze az **Ivan Vasziljevics**, ahol a gúny nyilai a jelenből a messzi múltba szállnak.

3. Dramatizálások.

A *Holt lelkek* és *Pickwick klub* adaptációit nem szokás önálló drámaként emlegetni, a **Féleszű Joudain** viszont szerepel Bulgakov drámakötetében, - jóllehet ez is inkább átdolgozás.

Ami összekapcsolja a **Don Quijote**-val, az a szenvedélyes közlésvágy: akár mások hangján, de mindenképp elmondani.

Amikor ez teljesen lehetetlenné válik, akkor életben maradni, - ahogy lehet.

A **Batumot** senki nem olvasná, ha nem Bulgakov-kaliberű író juttat el kora a megírásáig.

III.

Az első korszak drámái

A darabokat időrendben veszem sorra, igyekezvén betartani a keletkezéstörténet - műtárgyleírás²³ - elemzés sorrendet.

1.

A Turbin család napjai - Dnyi Turbin²⁴

"A szerzőnek nem áll jogában, hogy színművét bármely más moszkvai színháznak átadja.

A szerzőnek nem áll jogában, hogy színművét bármely leningrádi színháznak átadja.

A szerzőnek nem áll jogában színművét az Oroszországi Szovjet Szövetséges Szocialista Köztársaság bármely városában elhelyezni.

A szerzőnek nem áll jogában színművét nyomtatásban megjelentetni (...)

Egyetlen pont törte meg az okirat egyhangúságát (...), e pont értelmében a szerző köteles színművén fenntartás nélkül és haladéktalanul végrehajtani mindazon változtatásokat, módosításokat, rövidítéseket avagy betoldásokat,

²³ Ez tulajdonképpen a drámák cselekmény-vázlata. Meggyőződésem, hogy az ilyen szinopszis- vagy szűzsé-írás nem haszontalan, még jól ismert darabok esetében sem.

Tapasztalatom szerint még a legismertebb, többször látott és olvasott drámák esetében sem tudjuk pontosan felidézni a szereplők nevét, még kevésbé a cselekmény pontos hálózatát és sorrendjét.

Elbert János kitűnő tanulmányában (*A drámaíró Bulgakov*, - In: *Bulgakov: Drámák*, Bp. 1971. p.427-441.) például a fellázadt szigetlakók közé lövő matrózokról beszél, a *Bíborsziget* kapcsán, holott erről a darabban szó sincs. Pedig Elbertnél jobban senki nem ismerhette a darabot, - ő fordította magyarra.

²⁴ In: *Dramai komegyii* - M. 1965. p. 19-121.

Magyarul: *Drámák* - Bp. 1971. p.5-96. Fordította: Rab Zsuzsa

amelyeket akár az igazgatóság, akár valamely bizottság, intézmény, szervezet, vagy testület, akár megfelelő hatáskörrel felruházott személy tőle megkövetel..."²⁵

Az idézet az 1936-os Színházi regényből való, akkorra Bulgakov már túl volt összes színdarabja (és különösen a *Molière* évekig húzódó) kálváriáján, így a felgyülemlett keserűség hangja nyilván visszamenőleg is sötétebbnek látta színházi történetét, mint ekkor, 1926-ban valójában volt.

Ha nem is tekinthetjük a *Színházi regényt* a *Turbinék* keletkezéstörténeti krónikájának, a kezdő drámaíró, *Makszudov*, akinek félig publikált regényéből a "Független Színház" igazgatósága színdarabot akar íratni, felismerhetően a *Fehér gárda* darabbá válását meséli, vitriolos gúnnyal-öngúnnyal.

Bulgakovot megbízták, írjon színdarabot regényéből, - ő ezt meg is tette.

Az első verzió a dramatizálás összes ismérveit magán viselte, - töredékekből (16 képből) állt.²⁶

I. Szudakov rendezővel és M. Markov-val, a színház dramaturgjával dolgoztak a szövegen, - számos fennmaradt kézíratos variáció után jutottak el az általunk ismert darabhoz, melynek szövegét még a próbák is alakították (ebben a periódusban már K. Sz. Sztanyiszlavszkij is részt vett a munkában).

Fokozatosan csökkentették a képek és a szereplők számát, a néhány vonással vázolt tabló-figurák egyre több "életszerűséggel" töltődtek, és kétségtelenül önálló, a regénytől független mű született, egészen új arányokkal és hangsúlyokkal. Hogy ez a tulajdonképpen Csehovtól átvett dramaturgia csak részben volt Bulgakov sajátja, az a következő évben született "*Menekülés*" szerkezetéből látható: a Művész Színház szellemi légkörét Bulgakov nem vette át, saját külön útján haladt tovább.

A *Turbinék* előadása volt a Művész Színház első kísérlete, hogy a forradalom és a polgárháború problémáját színre vigye. Ezt a kísérletet erősen sürgették külső tényezők: a színháznak be kellett bizonyítania, hogy nem avult el a század eleje óta, hogy képes lépést tartani a korrallal. A feladat világos volt, csak a megfelelő darab hiányzott a megoldáshoz. Nem lévén kellő színvonalú dráma, a színházakon dramatizálási hullám futott végig, - mindent dramatizáltak, Csapajevtől a Cement-ig.²⁷

Az értelmiség és a forradalom viszonya a korszak egyik legizgatóbb problémája; a Művész Színházban pedig (a csehovi örökséggel) fokozott érdeklődésre számíthatott. Logikus folytatásnak tűnt a forradalom előtti "elégedetlen" értelmiség ábrázolása után (akik nem találták meg a néphez vezető utat) bemutatni az értelmiség kettéválásának folyamatát (egy részük megtalálta az utat, - a megátalkodottak nem).

²⁵ Színházi regény; Ford.: Szöllősy Klára - 3. kiad. Bp. Európa 1977. p. 559-560.

²⁶ A Művész Színház múzeumának példányát K. Rudnyickij idézi.

²⁷ Poljakova: Tyeatr i dramaturg; M. 1959. p. 34-70.

A *Fehér gárda* alapján a nem-csatlakozók kiúttalanságát kívánták felmutatni. (Ezt a célt fontosnak érezték a bemutató előtt nyilatkozatban is deklarálni.²⁸) Némileg ellentmondott ennek a törekvésnek a regény személyes jellege; meg is dorgálták Bulgakovot, hogy nem látja a történelmi gyökereket, mindenért az Oroszországon végigsöprő hóvihart teszi felelőssé. Ez hagyján, de a darab első változata még felerősítette az ideológiai hibákat, még nagyobb hangsúlyt kapott a misztikus "dosztojevszkijizmus". A jó szemű színházi emberek azonban már ebben a változatban is meglátták azokat a figurákat, akik kellő "megtisztítás" után, a gyökeres átdolgozást követően a realista megközelítésmód típusaivá érhetnek.

A segítő kezeknek sikerült teljesen megváltoztatni a darab eszméjét (írja Poljakova), Bulgakov állítólag örült. Élen járt a segítségben Sztanyiszlavszkij, aki kényszerítette (!) Bulgakovot, hogy új jeleneteket írjon. Követelte, hogy Alekszej ismerje be: hiábavaló a bolsevikokkal harcolni. A feleslegesnek ítélt epizódok kinyirbálása után a maradékot reális síkra helyezték, megfosztották a szöveget a misztikus áthallásoktól. Csak a hetman- és a petljurista-jelenet maradt változatlanul. Eltűntek a jóságok, a szimbolikus menü.²⁹

Megállapítani, hogy mit nyert (mert egész biztos, hogy nyert is), mit vesztett az átalakítások során az első verzió, azoknak a kutatóknak a feladata lesz, akik az egész³⁰ anyag birtokában vizsgálódhatnak.

Annyi bizonyos, hogy az előkerült első jelenet (később még visszatérek rá) az általunk ismert drámához képest izgalmasan eltérő hangnemet üt meg, Látható tehát, hogy "a szovjet színház nagy POSSZIBILIS megújítója", az "új Gogol" nem annyira saját jószántából indult első darabjával "új Csehovnak"³¹; az "új sirály" röptét erős kényszerek határozták meg.

Nagy érdeme a Művész Színháznak, hogy lehetőséget adott Bulgakovnak belső munka közben ismerni meg a színpad törvényeit, anélkül nem válhatott volna igazi drámaíróvá. Bulgakov a *Turbinék* próbáin tanulta meg a színházat; láthatta működés közben a híres Sztanyiszlavszkij-módszert.

Makszudov egyébként erről is elég tiszteletlenül ír a *Színházi regényben*: "Ivan Vasziljevics (!), aki ötvenöt esztendeje foglalkozott rendezéssel, híres és - általános vélemény szerint - lángeszű elméletet dolgozott ki arra nézve, hogy a színész hogyan dolgozzon a szerepén.

Egy pillanatra sem vonom kétségbe, hogy elmélete valóban zseniális volt, ám gyakorlati alkalmazása mégis kétségbe ejtett."³²

²⁸ Vecsernaja Moszkva, 1926. jan.7.

²⁹ Poljakova: i.m. p. 42.

³⁰ A dolgot némileg nehezíti, hogy Bulgakov rengeteg kéziratát égette el, - gondolom, részben a nagy előd: Gogol (akinek már a 19. században passziója volt ez), részben a morfium hatására.

³¹ Elbert János: A drámaíró Bulgakov (In: Bulgakov: Drámák, Bp. Európa, 1971. p.435.)

³² I.m. id. kiad. p. 723-724.

"Erre a füzetre rábízhatom titkomat: nem hittem *Ivan Vasziljevics* elméletében! Szörnyű megvallani, de így igaz.

Már az első hét végére baljós kételyek gyűltek lelkemben. A második hét végére már világosan láttam, hogy az én darabomra ez az elmélet nem alkalmazható."³³

Pedig Sztanyiszlavszkij igazán elismerően nyilatkozott az új drámaíróról (idézi is minden utószó): "Lehet belőle rendező. Nem csak irodalmár, de színész is. Abból ítélem meg ahogy a *Turbinék* próbáin előjátszott a színészeknek. Gyakorlatilag beállította őket, de legalábbis voltak olyan villanásai, amelyek fényükkel létrehozták az előadás sikerét."³⁴

Az előadásból a Művész Színház egyik legnagyobb sikere született meg, az egyetlen olyan siker, ami a szerző életében tartósnak bizonyult, az azonnal felhördülő kritikus kar ellenére is.

I. felvonás 1. jelenet

Turbinék lakásán este a kandalló mellett ül a család. Alekszej Turbin tüzérezredes dolgozni próbál, *Nyikolka*, az öccse, saját költésű dalait adja elő gitárkísérettel. Évdönek. *Jelena* Vasziljevna, a nővérük aggódva várja haza férjét, Talberget. A távolban ágyúlövések: közeledik Petljura. Agyonfagyva érkezik *Mislajevszkij*, aki átvezényeltette magát Alekszej csapattestéhez, az amúgyis szétesőfélben lévő törzsparancsnokságtól. Szívesen fogadják, fürdeni küldik.

Váratlanul állít be *Larioszik*, a Turbin-testvérek zsitomiri unokaöccse, aki az egyetemre akar beiratkozni. Alekszej először azt sem érti, kihez is van tulajdonképpen szerencséje, - nem érkezett meg a távirat, - ettől viszont Larioszik zavarodik meg teljesen. Jelena felajánlja neki a könyvtárszobát, Nyikolka kiviszi Larioszikot a fürdőbe Mislajevszkij után, egyúttal fehérneműt is ad váratlan a unokaöccsnek, akitől a vonaton ellopták a bőröndöt.

Talberg négy szemközt bevallja feleségének, Jelenának, hogy miután a németek magára hagyják az ukrán hetmant hadseregestül, ő, mint hadügyminiszter-helyettes kénytelen Berlinbe szökni "kiküldetésre"; de csak egy hely van a német katonai vonaton. Feltétlenül visszajön Jelenáért az antant csapatokkal, addig is legalább valaki vigyáz a lakásra.

Alekszej és Talberg összeszólalkozik a "kiküldetés" miatt, a távozó Talberget Nyikolka patkányhoz hasonlítja, - "a házunk a hajó" - feleli Alekszej.³⁵

³³ p. 734,

³⁴ K. Sz. Sztanyiszlavszkij: Szobranije szocsinyenyij - 7. kötet, p. 269.

³⁵ A Művész Színház dramaturgusai (vagy talán maga Bulgakov?) bíztak annyira közönségük asszociációs készségében, hogy nem mondatták ki a főhőssel, hogy ez a hajó "süllyedő". Nem így a magyar fordító, aki ezt is Alekszej szájába adja.

Az irodalommal szagosított fordítás egyébként sok más részlete miatt sem tekinthető érvényes ekvivalensnek.

Az expozíció felépítése kitűnő, a társalgási színművek legjobb vonulatához kapcsolható. Nyikolka dalainak bumfordi bája éles ellentétben van bátyja gondterhelt fáradságával, - mégis együtt próbálják megnyugtatni az aggódó Jelenát, aki okos realitásérzékről tesz tanúbizonyságot, mihelyt a rendkívüli vendégek váratlan helyzetet teremtenek.

Az egész jelenetet belengi az értelmiségi akasztófahumor, és ez is széles skálán: Jelena megjegyzésétől Larioszik hangjáról Mislajevszkij kifakadásáig a Tolsztoj gróf alkotta drága muzsikokról.³⁶ Nyikolka kamaszosan viccelődik a forradalmi vonatok tempójáról.

Larioszik érkezése a francia bohózatokból megismert tévedéssorozatot idézi. Larioszik: "Egy ingem különben azt hiszem még van. Csehov műveit csomagoltam bele. Hanem ha volnának szívesek egy alsónadrágot adni..." Csapatmunkáról lévén szó, valószínűleg lehetetlen pontosan kijelölni a bulgakovi szatirikus kedv, és a színház örökös poén-gyártó gerjedelme közötti határokat.

Talberg rövid hazalátogatása még fokozza a kavalkádot, rövid jelenléte is egyértelművé teszi: jellemtelen alak, akihez Jelenának már régen nincs sok köze, ha egyáltalán volt valaha.

I. felvonás 2. jelenet

A vacsorához terített asztal mellett Jelena zongorázgat, amikor berobban *Servinszkij* főhadnagy, a hetman szárnysegéde. *Servinszkij* majd kicsattan az örömtől, hogy elutazott a férj, intenzíven udvarol Jelenának, aki kedvesen korholja az énektehetséggel megáldott adjutánst.

Sztudzinszkij és *Alekszej* együtt érkezik a vacsorához. A támadás előestéjét ünneplik vodkával. Larioszik húzódozik az ivástól, de Mislajevszkijnek nem lehet ellentmondani. Az egész kompánia egyetért abban, hogy Jelena Vasziljevna - gyönyörű. Énekelnek. Tósztolnak. Berúgnak. Himnusz. *Alekszej* a bolsevik veszélyről és saját tehetetlen hadseregükről szónokol. Mislajevszkij olyan részeg, hogy a társaság tagjai közt keresi a főbelövendő komisszárokat. Visszaviszik a fürdőbe. *Servinszkij* kihasználja az alkalmat: megkéri Léna kezét; ittasan csókolóznak, amikor felébred Larioszik - félrebeszél - "az óra hármát ver és eljátssza a menüettet."

Az *Osztrovszkij-Csehov-Gorkij* vonal mulatozás-jeleneteibe illeszkedik ez is, határozott, szatirikus éllel. Csehov hatása nyilvánvaló, az "új *Sirály*" párhuzamot ez a jelenet alapozhatta meg (inkább stiláris, mint tartalmi hasonlósággal), - jól játszható szerepeket ad a színészeknek.

³⁶ Nem *Dosztojevszkij* (!), mint a magyar fordításban.

II. felvonás 1. jelenet

Éjjel a hetman dolgozószobájába érkezik Servinszkij. A lakájtól megtudja, hogy a másik adjutáns üzenet nélkül faképnél hagyta a szolgálatot. Az érkező *hetman* agyonlövétéssel fenyegetődzik, de lehűti a hír: Petljura csapatai áttörtek a város körüli arcvonalakon, Bolbotun lovashadserege beözönlött, a hetman önkéntes hadseregének vezérkara pedig "váratlanul megbetegedett" és vonaton Németországba távozott.

Von *Schratt* tábornok és von *Dust* őrnagy érkezik a német vezérkARBól. Tíz percet adnak a hetmannak, hogy velük menjen, különben Petljuráék felkötik. A hetman megy. A németek precízen előkészített trükkel kicsempészik a palotából; kiáltványára néphez már nincs idő.

Servinszkij marad, - elégeti az adjutánsok listáját; biztosítja a lakájt demokratikus érzelmeiről; utolsó instrukciója a telefonba: "Hagyjatok mindent a fenébe, és fussatok..." - a következő telefonálónak már a lakáj ismétli el ugyanezt.

Mulatságos, jól pörgetett jelenet. A tehetetlen hetman, a kegyetlenül udvarias németek, akik látszatra megadják a "felségnek" kijáró tiszteletet a slendriánul „becsületes”, humorát nem veszítő Servinszkij, a felfordulást értetlenül tűrő lakáj és a szüntelenül csengő telefon tökéletesen teremti meg az összeomlás hangulatát. Az ukrán nyelv használata körüli bohóckodás, mint (a regényhez képest) "új" vígjátéki elem azonban még akkor sem túl ízléses, ha tényleg egyetlen tiszt sem beszélt a "haza nyelvét". Ez a regénytől teljesen idegen ukrán-ellenes tendencia a következő jelenetben teljesebb ki, új, a regényben épp csak megemlített figurákat beszéltetve.

II. felvonás 2. jelenet

Ismét új helyszín: "az Első Ukrán lovashadsereg" törzsparancsnoksága. Új szereplők: *Bolbotun* a parancsnok, és *Galanyba* kapitány éppen egy *dezertőrt* hallgat ki, akit *Uragan* és *Kirpatij* fogott el. A dezertőr rémülten tiltakozik: ő csak kórházba készült, elfagyott a lába, - erről megbizonyosodván huszonötöt vernek rá, és mégsem lövetik le. A *távírásh* szüntelenül küzd a tökéletlen készülékkel. Uragan újabb áldozatot hoz: a szerencsétlen *kosaras embert*, aki csizmákat vinne a piacra, de már a köszönéssel elrontja a dolgát, amikor Galanybát elvtársnak, majd úrnak szólítja. Összeverik, a csizmákat elrekvirálják, s amikor ő is kérne legalább egy párat, Bolbotun agyon akarja löni. Végre van összeköttetés a távírón: Hurrá! Támadás! Lóra!

A jelenetből kiderül, hogy a petljurista lovashadsereg bunkók gyülekezete, akiknek kilóg a kapa a szájukból. Ezenkívül sovíniszták.

Bolbotun fő kifogása a kosaras ember ellen, hogy „moszkvaias” a beszéde. (Ebben a jelenetben csak a kosaras ember beszél tisztán oroszul, a többiek ukránul – félukránul.)

Az események a teljes felbomlás felé száguldanak, ha nem is a filmhíradó, de legalább a forgószínpad tempójában.

III. felvonás 1. jelenet.

A Sándor Gimnázium előcsarnokában a felfegyverzett junkerek várnak az összecsapásra. A színfalak mögött Sztudzinszkij és Mislajevszkij kommandírozza a hadosztályt. Nyikolka énekel. A pedellus, *Makszim* az eltüzelt padok miatt háborog.

Alekszej bejelenti a hadosztály feloszlását, tekintettel a megváltozott helyzetre. A tisztek egy része fel akar lázadni, le akarják tartóztatni Alekszejt, de a hetman és a vezérkar szökésének híre őket is meggyőzi: a további harcnak nincs értelme. Alekszej mindenkit hazazavar.

Mislajevszkij vele akar maradni, hogy együtt várják be a korábban iderendelt őrcsapatot, de Alekszej őt is hazaküldi Lénára vigyázni. Előbújik Nyikolka: nem akarja egyedül hagyni a bátyját, de eléri őket a lövöldözés, - Alekszej elesik. A betóduló hajdamakok: Uragan, Kirpatij, Galanyba már csak megsebesíteni tudják a kezükből kicsúszó Nyikolkát. Győzelmi indulójuk zárja a képet.

Itt sikerül talán legkevésbé színpadszerűvé alakítani a regény gimnáziumi jelenetét. Túl sok esemény zajlik a háttérben a színpadi akciókhoz képest, - főlegesen sok a néma szereplő; még Alekszej drámáinak szánt bejelentése is inkább operett-szerű helyzetet teremt. A hajdamakok betörése pedig végleg a kalandfilmek dramaturgiája felé közelít: agyonlőtt főhőssel, és sebesülten is bátran fenyegetődző öccsével, aki hősleg menekül ki a haramiák markából.

III. felvonás, 2. jelenet

Turbinék lakásán Larioszik Jelenát nyugtatgatja, de csak felbosszantania sikerül jószándékú, idétlen megjegyzéseivel. Servinszkij hozza az összeomlás hírért: szidja a hetmanékat; Mislajevszkij legazemberezi az egész vezérkari söpredéket, - ezen összevesznek – Sztudzinszkij lép közbe.

Az ablakon a rettegett ellenség helyett Nyikolka zörget, - súlyosan megsebesült, Jelena hiába faggatja Alekszejről. Megsejtve a történeteket Sztudzinszkij, mint

rangidős, elsőként akarja főbelőni magát, Jelena akadályozza meg, - mikor Nyikolka kimondja: Alekszejt megölték. Jelena ájultan esik össze.

Ismét a csehovi dramaturgia (a *Három nővér* tűzvész-párbajváró jelenetei) jut eszünkbe; a Turbin-ház már ismert helyszínén a mulatozás már akkor (I/2.) felsejlő fonákját mutatva meg, - alapvetően tragikus színekkel, de csehovi iróniával mégis. Larioszik közbekérdezései; Servinszkij lódítása az arany cigarettatárcáról, vagy Sztudzinszkij felbuzdulása, - mind a tragédia-komédia kettősségét hordozzák.

IV. felvonás

Két hónappal később, 1919 vízkeresztjének előestéjén Jelena és Larioszik a karácsonyfát szedik le. Larioszik a szűzfiúk modorában udvarol, - látva, hogy reménytelenül, elrohan, hogy vodkába fojtsa bánatát.

Servinszkij a változó időknek megfelelően, ezúttal a házmestertől szerzett „proletár”-kabátban hozza a hírt: ma éjjel itt lesznek a vörösök, - ő maga természetesen „szimpatizáns”. Jelena megígéri, hogy hozzámegy feleségül, ha leszokik a hazudozásról. Átmennek énekelni a szomszéd szobába, Servinszkij komolyan készül énekesi hivatására: ebből akar élni.

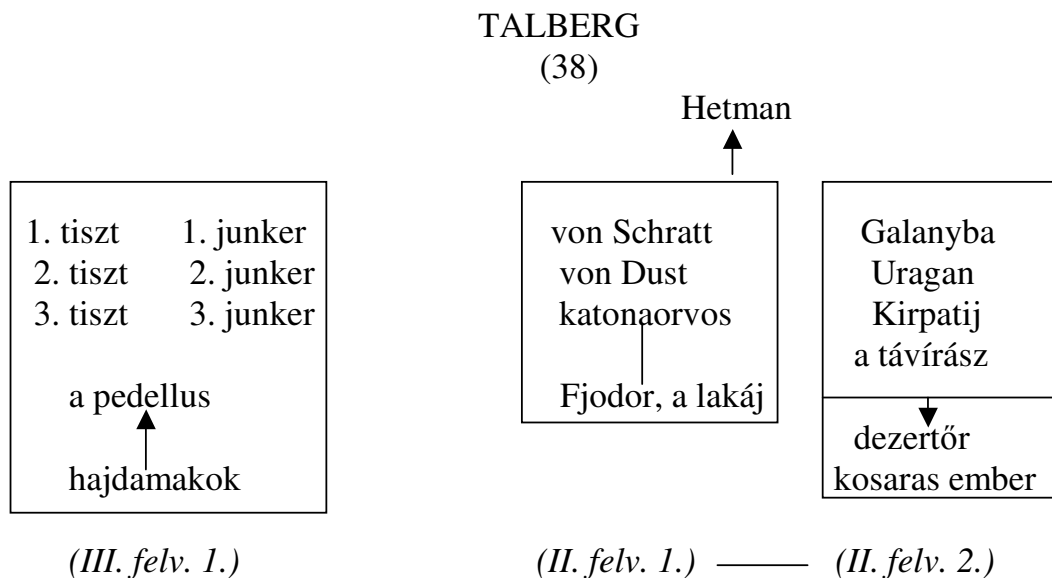
Nyikolka mankóval jár, nem épült fel teljesen sebesüléséből. Larioszik életében először szerzett egy üveg vodkát, de rögtön össze is töri a hír hallatán, hogy Jelena Servinszkij felesége lesz. Mislajevszkij és Sztudzinszkij immár civilben filozofálnak a világhelyzetről: Mislajevszkijnek elege van a céltalan háborúból, - még azt is vállalja, hogy igenis bolsevik lett, bár fogalmai még nem tisztáztak. Sztudzinszkij pesszimistán emlegeti a nagyhatalom Oroszország letűntét, de Mislajevszkij látnokként feleli, hogy lesz helyette másik, új, - ő nem megy sehova innen.

Alighogy Servinszkij ünnepélyesen bejelenti esküvőjüket, betoppan az elfeledett Talberg, Jelenáért jött, de az asszony már nem akar vele élni, - ezt később Mislajevszkij ökle is megerősíti, így az utolsó akadály is elhárult az ünneplésnek. Nyikolka énekel, Mislajevszkij a Népbiztosok tanácsára iszik, Larioszik zaklatottan csapongó tósztot mond. A távolból díszlövészek koronázzák meg Nyikolka felismerését:

egy új történelmi színmű prológusa a mai este.

A zárszót Sztudzinszkij mindja: „kinek prológus, kinek epilógus.”

A zárófelvonás kétségtelenül frappánsan varrja el a szálakat, a kérdés csak az, vajon maga Bulgakov is ilyen kereken befejezhetőnek érezte-e a történetét. A regény ismeretében kételyek merülhetnek fel a kerekre csiszolt megoldás szellemi apaságával kapcsolatban. Jelenáék nem túl eredeti révbejuttatása, Larioszik csetlő-botló ügyetlensége még hagyján, de a végszóra befutó Talberg

A három testvér (hat éves korkülönbséggel) a forradalmat fiatalon átélő generáció három rétege (Bulgakov korosztálya ez), szándékosan elszakítva a szülői és egyéb rokonságtól. Csak Larioszik, a bölcsészkarikatúra-unokaöccs jelzi, hogy a felfordulás előtt a Turbin család minden bizonnyal példásan ápolta rokoni kapcsolatait. Larioszik korban Nyikolka és Jelena között van, de a világ eseményeit mindenkinél gyermetegebb módon fogja fel. Barátság köti Nyikolkához, egyoldalú szerelem Jelenához; Mislajevszkij pedig félig-meddig példaképe, - ez természetes is: a tüzérkapitányban minden tulajdonság megvan, ami Lariosziktól hiányzik.

Jelena vonzalma a darab folyamán egyre jobban felszabadul Servinszkij iránt, - Jelenánál a helyzet teremti a szerelmet, nem a viharos érzelmek. Servinszkijt a történelem kényszeríti egyenruhába; a bohém széptevő nem csak alacsonyabb rangja, hanem alapállása miatt is kívül marad az "igazi" katonák baráti trojkáján, ahol kétségtelenül Alekszej a vezető. Mislajevszkij burkolt ellentéte Servinszkijel csak néha tör elő, - ellenérzéseinek csak egyik oka az adjutáns civilisége, a másik (bevallatlanul) - Jelena.

Sztudzinszkij és Mislajevszkij (már volt róla szó) a negyedik felvonásban elég sematikusán egymás ellen fordulnak.

Talbergnek éppoly kevés köze van Jelenához (hiába a férje, ez a tény már a darab elején múlttá válik), mint a többiekhez; saját hetmanjával nem is találkozik a darab folyamán. Mislajevszkijnek is csak az öklével kerül konfliktusba, - végleges letűnése előtt.

Jól látszik az ábrán, mennyire különálló rész a darab második felvonása (ehhez nem nyúltak hozzá jelentősen a dramaturgiai csinosítás során). Két jelenete mint szembeállított, ám egymástól teljesen független szereplőgárdájú egység mutatja meg az egymással szemben álló hetmanista és petljurista társaságot. Ez az "epizód-dramaturgia" kétségtelenül nem elég "drámai" a szó

klasszikus értelmében, ám az ábrázolni kívánt valósághoz mégis hitelesebben kapcsolódik tagadhatatlan mozgalmasságával, mint a formai szempontból hagyományosan "hibátlan" negyedik felvonás.

A második felvonás epizódjaiban az író egy-egy éles vonással teremt hiteles figurákat; ezek éppen azért nem válnak érdektelen statisztákká, mert egyforma súllyal szerepelnek az ábrázolásban. A legkevésbé sikerült III/1-es kép fő hibája az, hogy ott a junkerek és a tisztek tömeget jelző kórusa érdektelen statisztaként van jelen a főhősök párbeszédeinek árnyékában, és ez a romantikus (végső soron Schillertől átvett) jelenettípus nem kapcsolódik szerencsésen sem a csehovi (I., IV. felv.), sem az "epizód"-dramaturgiához.

A Turbinék sikeres középfaajú színművé adaptált regény, keveredő, de külön-külön is felismerhető elemekkel. Tökéletesen ráillik Hevesi diagnózisa a dramatizált regényekről: olyan színdarab, "ahol az akciót a történés pótolja", "amely hatásos jeleneteket fűz össze többé-kevésbé szerves egymásutánba."³⁷

Csehov technikája Bulgakov történetéhez kölcsönvéve, mindkettőjük stílusa ötvözve a tézisdrámai elvárással - érdekes eredményt ad, még akkor is, ha a komponensek eredeti formáit igazabbnak érezzük.

Bulgakov igazi világa a fantasztikummal átszőtt *epizód* (vagy *álom* -) dramaturgia volt, de erről a vonzódásáról módszeresen próbálta leszoktatni az a színházi környezet, amelyik számára darabjait írhatta. Más irányú késztetésekkel a szürreális szimbolizmushoz vonzódó író öntörvényű remekművek sorát írhatta volna meg. Bizonyosságul álljon itt annak a jelenetnek a fordítása, amivel *a darab eredeti változata* (!) indult, és amihez hasonló hangvétellel drámáiban soha többé, - prózájában pedig legközelebb az életmű csúcán: a *Mester és Margarita*-ban találkozunk.

Első felvonás³⁸

1. kép

Turbinéknál éjjel. Rövidesen hajnalodik. Alekszej a pamlagon alszik

ALEKSZEJ (*álmában beszél*) Ki van ott? - Ki. Ki. Ki.

Szünet

De ki van itt, istenem? (Fölébred, fölemelkedik, felveszi a székről a revolvért, az ablakfüggönyre céloz) Hű, az ördögét, a köpeny. (Elalszik, mormol) Átkozott vodka.

³⁷ Hevesi Sándor: A regény és a színdarab. - In: A drámaírás iskolája, Bp. 1961. p. 201-202.

³⁸ Közli: Ellendea Proffer, In: Nyeizdannij Bulgakov; Ardis-Ann Arbor, 1977. p. 211-213. - Saját fordításom.

A színpadot köd lepi el. A köpeny a falon váratlanul szétnyílik, előbújik belőle a RÉM. Az arca ráncos, kopasz, a 70-es évek zsakettjében, kockás lovagló-nadrágban van, lábán csizma sárga hajtókával

RÉM Meztelen profillal nem üldögél meg a sündisznót. Szent Oroszország falusi ország, koldus és veszélyes, - orosz embernek a becsület csak felesleges járom. (Énekel)

Jó napot üdülők, jó napot üdülőknek,
Mi lenne, ha újra kezdődne. . .

Gitárhang tölti be a színpadot

Ezt a hetmanotokat fölakasztanám, becsületszavamra. (Alekszej mellére ugrik, fojtogatja)

ALEKSZEJ (álmában) Engedj.

RÉM Önhöz jöttem, Alekszej Vasziljevics, - Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij üdvözlétével. Én őt, ha-ha, ... fölakasztanám... Játékosak Breitman élcei, de hol vannak a szenegáli századok? Elárulom a titkot, tisztelt Alekszej Vasziljevics, - nem lesznek semmiféle szenegáliak, különben is szingalézek. Egyébiránt helyesebb szingaléz helyett gansziléz mondani.

A szövetségeseik gazemberek.

ALEKSZEJ Menj innen. Gansziléz - ostobaság. Ilyen szó nincs. Te sem létezel. Álmomban látlak. És mindjárt fölébredek. Fölébredek. Fölébredek. Fölébredek.

RÉM Téved, doktor. Nem álom vagyok, hanem a legigazibb valóság. És ki mondhatja meg, mi az álom? Ki? Ki?

ALEKSZEJ (Álmában) Ki? Ki? Ki?

RÉM Na ez az. És hogy bebizonyítsam, hogy nem álom vagyok, elárulom, drága doktor, hogy pontosan tudom: mi történik önnel.

ALEKSZEJ Mi? Mi? Mi?

RÉM Nagyon rossz dolgok. (Hangtalanul kiabál) Ne ábrándozzon, doktor úr, vegye le a vállapját!

ALEKSZEJ Menj el. Rosszul vagyok... Rémm vagy. A legrémesebb a csizmád a hajtókával. Brrr... Undorító. Ilyen hajtóka a valóságban nincs.

RÉM Hogyhogy nincs? Nagyon is van. Például, ha nincs bőr Zsitomirban?

ALEKSZEJ Miért kínozod az agyamat? Semmit sem értek, miféle Zsitomirban? Menj innen. Agyrém vagy. Torzpofa., ugyanolyan, mint az, amit Nyikolka rajzolt a kályhára. Tűnj el!

RÉM Szóval így állunk? Lehet, hogy valóban nem létezik? Na, nézze csak, doktor.

A cserépkályhán a rajz Bolbotun ezredes élő fejévé válik

ALEKSZEJ Petljurista. Mislajevszkij kapitány, hozzám! (*Bolbotun elenyészik*)
 Ostobaság. Agyrém. Bosszantani akar. Ijesztgetsz. Nagyon jól tudom, hogy
 alszom, és zaklatottak az idegeim. Mars, vagy beléd lövök. Agyrém. Agyrém.
 RÉM Nocsak, mégis agyrém? Na, mindjárt megmutatom, miféle agyrém!
 (*Áthatóan fűtül*)

*A Turbin-lakás falai eltűnnek. A föld alól előjön egy hordó, faláda és egy asztal.
 A homályból üres helyiség rajzolódik elő, betört ablakokkal, - felirat: "I. lovas
 divízió főparancsnoksága". A bejáratnál telefon, mellette a padon egy HAJ-
 DAMAK – a telefonista. A RÉM eltakarodik. ALEKSZEJ eltűnik*

Vele együtt eltűnik a misztikus elem Bulgakov drámáiból, ha nem is nyomtalanul. Nagy kár érte, ez a másfél oldal izgalmasabb, mint a harmadik és negyedik felvonás együtt. Szinte az egész későbbi drámatermés csíráját fedezhetjük fel itt; némi túlzással programadó ars poeticának is felfoghatjuk a jelenetet.

Bulgakov úgy teremt irreális közeget, hogy fenntartja magának a "hiszen csak álom" realizáló kibúvóját. Ezt a fogást ismétli majd a *Menekülés*, az *Ádám és Éva*, a *Boldogság/Ivan Vasziljevics* darab-pár, sőt végső soron a *Bíborsziget* is, csak ott az "álom" = "színházi főpróba".

Minek tekinthetjük, ha nem szándékos azonosulásnak az irodalmi elődökkel, hogy Gogol "köpenye" profán módon a falra van akasztva, s a belőle kilépő RÉM ráadásul Dosztojevskij üdvözetével érkezik: mellékesen demonstrálva Fjodor Mihajlovics tételét, mely szerint mindnyájan Nyikolaj Vasziljevics köpenyéből bújtunk elő.

A Rém visszataszítóan szellemes, - ettől egyúttal vonzó is. Feltehetően ezért kritizálták legjobban Bulgakovot, mert a *Zojka lakásában* csellengő Hullát leszámítva több rokona nincs a darabokban; legközelebb csak mint Korovjov jön elő Woland segédjeként (a *Mester és Margaritában*). Megfigyelhetjük itt a jellegzetes bulgakovi szcenikai instrukciókat is: „A lakás falai eltűnnek”, „a föld alól előjön”. Hasonló, scenográfiára vonatkozó utasításokkal mindvégig találkozunk, - még a *Zojka lakása* egyetlen helyszín-váltásakor is, de elsősorban a *Menekülésben*, a *Boldogság* és az *Ivan Vasziljevics* időjátékaiban, az *Ádám és Éva* végén. Nem egyszerűen a szín változását jelzi ez a szerzői utasítás, - egy szemléletmód kifejeződése ez - az álomdramurgia számára mi sem természetesebb, mint a helyszínek eltűnése és felmerülése.

Ugyanez a szereplőkkel is megtörténhet: a *Menekülés* első álmában így közlekednek a szerzetesek, később az időjátékok szereplői.

Hogy Bulgakov ezt a *Don-Juan*-féle lehetőséget mennyire komolyan vette, arra példa szegény Lihogyjev, aki a *Mester és Margarita*-ban egyik pillanatról a másikra Jaltában találja magát.

Bulgakov számára alapvetően fontos darabjainak akusztikai háttere. Mindig pontosan meghatározza, milyen típusú zajok és zenék vesznek körül egy-egy jelenetét.

Itt még csak a Rém énekel gitárkísérettel, de a sor folytatódik:

a *Zojka lakásának* nyitányaként a bérkaszánya örökös kiabálásaiból összeálló szavalókórus ad "pokoli koncertet", - ehhez csatlakozik a harmonika, amihez Zojka hozzáéneklei a megszerzett igazolás öröm-kuplóját. A kintről beszűrődő zaj/zene gyakran válik fontos szereplővé: a menüettet zenélő óra a Turbinékban; Golubkov orosz nótát játszó verklje, majd Korzuhin dollár-monológja alatt az ablak alá érkező katonazenekar a *Menekülésben*, ugyanazt a szimbolikus-reális hátteret hozzák létre, aminek örökös kettősségét az egész életmű sugározza.

A *Bíborsziget* nyitánya: a „báljelenet” próbájának beszűrődő természetellenes hangjai, majd Metyelkin dala, aki az "égben" - azaz a zsinórpadláson énekel. Ádám és Éva, a két címszereplő sem véletlenül hallgatja a rádióból a "Faust" zenéjét, - Gounod operája (túl azon, hogy Bulgakov kedvenc operája volt) a romantikus hit és a sátáni szövetség kettőst hordozza.

Az áruház -jelenet (2.felvonás) alatt is főszerepet játszik a váratlanul megszólaló-elhallgató hangszóró: a XX.századi apokalipszisok örökös kelléke.

Ám haladjunk sorban előre.

2.

Zojka lakása - Zojkina kvartýra³⁹.

Nem sokkal azután, hogy a két nyomozó befejezte a házkutatást, és hónuk alatt a *Kutyaszív* elkobzott példányával távoztak, - újabb két figura állított be, meséli Belozerszkaja-Bulgakova, - B. B. Kuza., a színész, és A. D. Popov, a rendező. Darabot rendeltek Bulgakovnál a Vahtangov színház számára.

Így született a *Zojka lakása*, melyhez az alapötletet egy rövidhír adta: "Egy bizonyos Zojka Bujalszkaja lakásán, ahol elvben varroda volt, a rendőrség kártyabarlangot fedezett fel." Ebből a hírből kerekítette Bulgakov a történetet, amit 1926. október 28-án be is mutattak, nagy sikerrel.

Ekkor már öt éve érvényben volt a NEP, azaz a hadikommunizmust felváltó új gazdasági politika, amely széles lehetőségeket biztosított a kisvállalkozóknak. A lehetőségekkel számos konjunktúralovag is komoly

³⁹ Tri pjeszi, - Ymca-press, Paris, 1971. (2. kiadás) p. 193-252. Végleges szöveg, 1935-ből. Magyarul, fordította: Király Zsuzsa, gépelt kézirat a Magyar Színházi Intézetben, utóbb a *Három drámában* publikálták, Európa, 1989.

anyagi előnyöket szerzett, - a "nepmanok" vígjátéki szerepeltetése "a levegőben volt", - a közönség örömmel nevette ki őket.

A siker másik titka kétségtelenül az lehetett, hogy azidőtájt már csak pozitív figurákat lehetett játszani a színpadon, és a hálás színészeket rendkívül inspirálta a nagyszerű lehetőség: olyan darabban játszani, ahol mindenki romlott.⁴⁰

Két év múlva betiltották. Így ír erről a Művész Színház egyik színész-rendezője "Azon gondolkozva ma, hogy miért kapott ilyen kegyetlen kritikát az előadás, arra a meggyőződésre jutok, hogy az egyik ok maga a műfaj volt, illetve a szokatlansága."⁴¹

A rendező, A. D. Popov nem bizonyult különösebb jellemóriásnak, amikor az idők szelét megérezvén, elhatárolta magát saját rendezésétől.⁴²

I. felvonás, 1. jelenet

Zoja Gyenyiszovna Pelc vidám polkát énekel a "dokument"-ről egy bérkaszárnya zajos lakásában, amikor *Mányuska*, a szobalánya, berobban a kellemetlen vendég hírével: *Portupeja*, a lakóbizottsági elnök érkezett. Zojka elbújik előle a tükrös szekrényben, de amikor Portupeja hivatalos rangjára hivatkozva Mányuskát kezdi fogdosni, Zojka előjön a szekrényből és ledisznózza az elnököt, aki a lakóbizottság lakósűrítési követelését jött érvényesíteni. Zojka legföljebb egy fővel hajlandó "sűríteni", új papírt mutat be Portupejának, ami egy "ruhaszalon és varróiskola" megnyitására ad engedélyt "munkásnők és tisztviselőnők munkaruhájának elkészítése céljából". Az engedélyt ugyanaz a Huss nevű kereskedelmi igazgató szerezte, aki Portupeját is lefizette saját nyolcszobás lakásáért. Portupeja Zojkától is elfogadja a baksist.

Oboljanyinov gróf⁴³ (Zojka férje) lerobbant állapotban érkezik, Zojka elküldi Mányuskát a kínaiakhoz orvosságért.

I. felvonás 2. jelenet

Bandzsalin, (oroszul: Gandzalin) a főnök, és *Kerubim*, a beosztott, egy undorító pincemosodában vitatkoznak: Bandzsalin szerint a tolvaj Kerubim ellopta a kokaint; - utóbbi a sérülésével bizonygatja, hogy kirabolták.

A két kínai tört orosszággal zajló veszekedését Mányuska szakítja félbe, - Bandzsalin Kerubimot küldi el, hogy beadja a morfiumot Oboljanyinovnak.

⁴⁰ Belozerszkaja Bulgakova: Id. mű. p.30.

⁴¹ M. Knyebelj: Vszjá zsziny; Vszeroszijszkoje Tyeatralnoje Obscsesztvo, M. 1967. p. 426.

⁴² A. D. Popov: Tvorcseszkoje Naszlegijje, M. 1979. p. 188-189.

Zorkaja: Tvorcseszki puty A. D. Popova, Isszkusztvo, M. 1954. p. 79-83.

⁴³ A magyar fordítás érthetetlen okból Oboljanyikov-ra változtatta nevét.

I. felvonás 3. jelenet

Ismét Zojka hálósobájában, - a rendbehozott Oboljanyinov felfogadja Kerubimot vasalófiúnak az új ruhaszalomba, azzal a feltétellel, hogy naponta meg hozza a dózist. Kerubim búcsúzóul Mányuska szerelméért dadog.

Zoja megígéri a levert grófnak, hogy ha részt vesz az üzletben, karácsonyra már egymillió frankkal utazhatnak Párizsba. Mányuskát elküldik sörért. Megbeszélésüket *Ametyisztov* hallgatja ki, aki a nyitva hagyott ajtón óvakodott be egy koszos kofferrel. Az ijedt Mányuskának mint Zojka unokabátyja csókol kezét, a döbbsent Oboljanyinovéknak "Putyinkovszkij, pártonkívüli, volt nemes"-ként mutatkozik be, Zojkával pár szót akar váltani "á part".

Elmeséli viszontagságos lavírozását a fehér és vörös táborok között, egy nadrágot kér Zojkától, mert bőröndjében csak hat csomag kártya és egy rakás brossúra van ("*Léteznek-e csodák?*" címmel), ez utóbbival a vonaton seftelt.

Zojka legszívesebben kidobná, de *Ametyisztov* megpedzi, hogy ha ő nem lenne igazi gentleman, bizony elmenne a GPU-ra, és följelentené, miféle ruhaszalont akar nyitni a kedves cousine. Megegyeznek, hogy *Ametyisztov* lesz az üzlet főkönyvelője, - őróla is épp eleget tud már Zojka, hogy kitörhesse a nyakát, ha disznóságot csinál. A visszatérő Portupejának már mint az új lakót mutatja be *Ametyisztovot* Zojka. "Sokáig éljen..."- éneklik a kisfiúk az udvaron.

II. felvonás 1. jelenet

A varróműhellyé alakított szalonban *három hölgy* csivitel, ruhát próbál, szekírozzák-sürgetik a *szabónőt* és a *varrónőt*.

Állandó csöngetés, sürgés-forgás közben *Ametyisztov* bókákat szór, így rohangál föl-alá. Vége a munkaidőnek.

Zoját arra biztatja *Ametyisztov*, hogy itt az alkalom, vonultassa fel adósukat: *Alla Vagyimovná*t, aki a cég dísze lehetne. Alla valóban nem tud fizetni, Zoja finoman, de egyértelműen felajánlja: heti két estéért nála ezer rubelt kereshet, mint "manöken", és karácsonyra, anélkül, hogy bárki megtudna valamit, *Alla Vagyimovna* is Párizsban lehet a kedvesénél. A szekrényben villogó toalettek végleg legyőzik *Alla* ellenállását.

II. felvonás, 2. jelenet

Ugyanott este *Ametyisztov* saját érdemeire hivatkozva arra kéri Zoját, vigye magával Párizsba. Mára várják *Husst*, elkezdődik a készülődés. Oboljanyinov frakkban; Kerubim a kokainnal, utána bevonulnak sorban a „manökenek”: *Marja Nyikiforovna, Lizanka, madame Ivanova*.

A díszvendéget, Husst, Zojka fogadja; - a kereskedelmi igazgató a feleségének akar venni valami ultradivatos párizsi toalettet. Pezsgő, a nők bemutatója, a zongoránál gróf Oboljanyinov, a hangulat egyre emelkedik, amikor Ametyisztov bejelenti a *szünetet*.

III. felvonás

Borús az idő. Ametyisztov szintén. Csuklik. Oboljanyinov unatkozik. Unalmukban veszekednek: Oboljanyinovot sérti Ametyisztov bizalmaskodása. Oda a régi szép idők: se lovak, se hamiskártyások. Bánatukban elmennek sörözni.

Kerubim vadul udvarol Mányuskának: legyen a felesége, - elviszi Sanghajba. Végző érvként előrántja kését: féltékeny a lányra Bandzsalin miatt. Már megbékélne, amikor Bandzsalin beállít, Kerubim a torkának esik, de csöngetnek, ezért egyelőre a szekrénybe zárja.

Két civil érkezik: az ellenőrző bizottság. Mányuska, megmutatja a lakást, az egyik civil hátramarad, és álkulccsal kinyitja a szekrényt. A beijedt Bandzsalin kapásból feljelenti Kerubimot, aki morfiumot szállít ebbe a lakásba. Mire Mányuskáék visszajönnek, Bandzsalin már eltűnt, a két ismeretlen elégedetten távozik, Kerubim álmélkodva konstatálja, hogy vetélytársa nincs sehol.

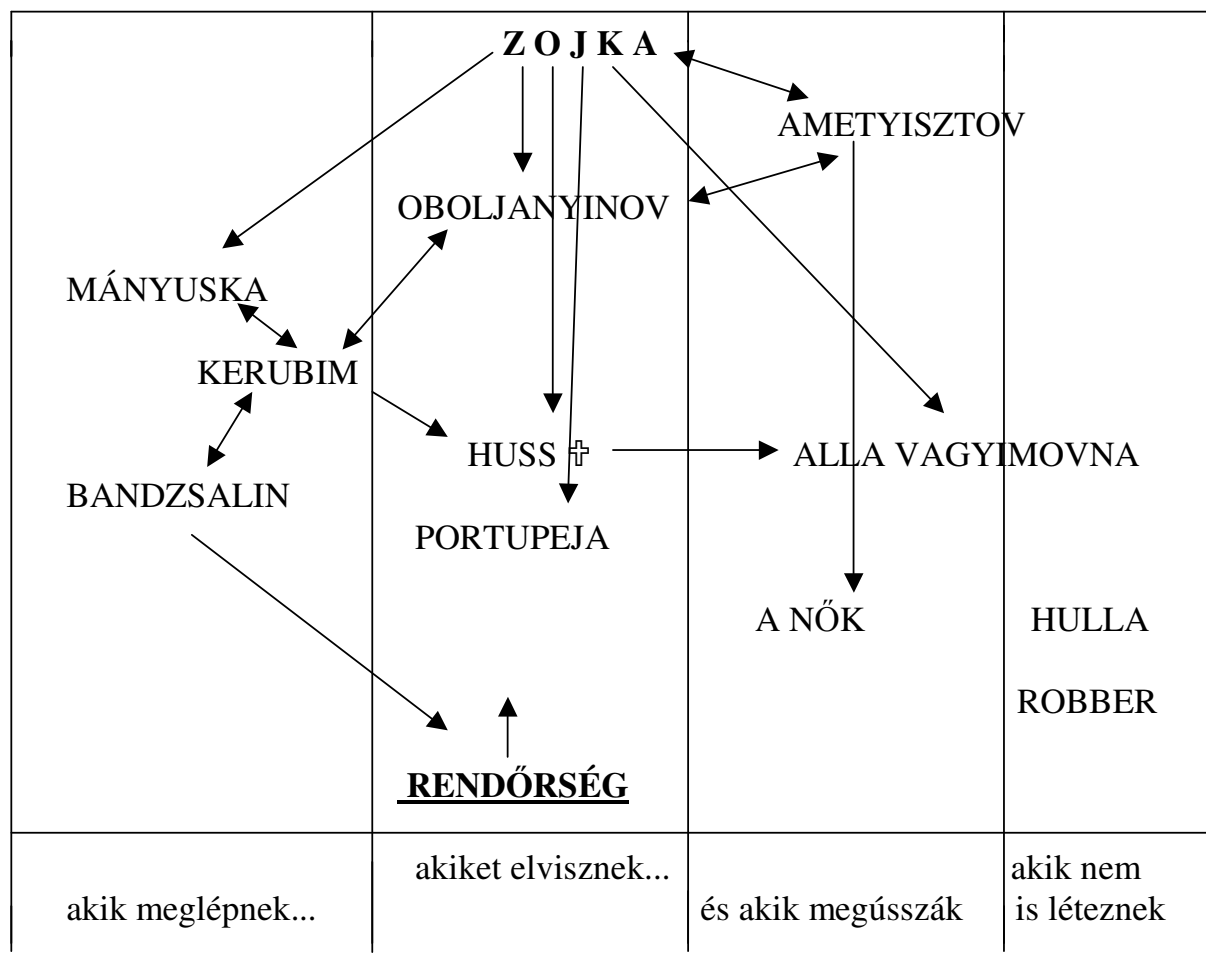
IV. felvonás

A szalon éjszakai fényében a próbababák között *a hulla* táncol. Ametyisztov szalmiákszeszt ígér neki, ezen megsértődik. A *robber* fizet és távozik. Portupeja a függöny mögül leselkedik, pénzt kap Zojkától. Alla Vagyimovna lefátyolozva érkezik.

Huss holtrészen egy próbababának vallja be, hogy szerelme ringyó, - Zojka vigasztalja, - Huss mindenkinek fizet. Ametyisztov új modellt konferál be: habos orgonalila estélyiben Alla lép az emelvényre. Huss felismeri szeretőjét, - kitör a botrány. Alla Huss szemébe vágja, hogy csak azért volt vele, hogy a pénzén Párizsba utazhasson a vőlegényéhez, - ezzel otthagyja a kereskedelmi igazgatót, aki a padlón zokog. Kerubim vigasztalja, - közben hátulról beledöfi a kését, és elveszi a köteg bankót, amit Huss siránkozva mutogatott. Kerubim beleülteti a halott Husst egy karosszékbe, és Mányuskával elszökik Sanghajba. Ametyisztov mihelyt fölfedezi a történeteket, átöltöztik egykori csavargóruhájába, elteszi a pénzt az íróasztalfiókból, és elszelel.

Zojkáék már nem tudnak menekülni, - megérkeznek *Ismeretlenék*: igazoltatás. Portupeja vesztére az ismeretlenek karjába rohan. Hiába kezd el azonnal vallani, őt is viszik a szmokingos urak, akik Oboljanyinov megrökönyödésére a szmokinghoz sárga cipőt(!) viselnek.

A szereplők viszonyrendszere:

Zojka tartja kezében a vállalkozást, a kínaiakon kívül mindenki-
vel közvetlen kapcsolata van.

Ametyisztov, bár *Zojka* beosztottja, mégis kölcsönösen sakkban tartják
egymást. *Ametyisztov* közvetlen fennhatósága, alá tartoznak a szalon hölgyei.

Oboljanyinov is inkább alárendelt, mint férj, - *Ametyisztov*val
kölcsönösen lekezelik egymást. *Oboljanyinov* nevében is hordozza az
"önáltatás" jelentést, a viszonyokat tudomásul venni nem akaró, saját
deklasszálódását átmeneti állapotnak tekintő, megrögződésében komikus figura:
a tapőr gróf, aki a revansot várja.

Mányuska tekintettel a megváltozott körülményekre, szobalányból *Zojka*
bizalmasává avansált. *Mányuskát* inkább szexuális vonzódás, mint szerelem
köti *Kerubim*hoz, aki *Oboljanyinov* révén került a partiba, mint morfium-
szállító. Ő a gyenge láncszem, a vállalkozás akaratlan lebuktatója.

Bandzsalin és *Kerubim* között a gyanakvó főnök és a magát többre tartó
beosztott viszonya feszül. *Bandzsalin* a közvetlen szál a rendőrséghez, amely
Zojka ellenpólusaként is értelmezhető.

A rendőrség és *Zojka* közé szorult *Huss*, akinek révén a vállalkozás
elindulhatott, és aki élvezője lehetne e nagyszerű szolgáltatásnak, ha közben
szeretője, *Alla Vagyimova* át nem áll a menekülni vágyók táborába. Ami ennél
is kellemetlenebb: a világ másik irányába elvágó *Kerubim* leszúrja a nagyobb
karrierre érdemes kereskedelmi igazgatót. *Huss* (oroszul: gusz, azaz liba) - a
parvenü úrgazdag karikatúrája, aki elsőként a letűnt osztály allűrjeit tanulta el,
így akarván nagyvonalúnak látszani.

Portupeja (neve vállszíjat jelent, de belehallható a 'tupoj' - tompa jelentés
is) a lefizetett kishatáskörű hatóság. Ő áll legközelebb a rendőrséghez, - ez a
veszte is, - túl gyakran jár ellenőrizni.

Bulgakov nem rajonghatott különösebben a házmesterekért.
Már a háziurakat sem szerette, *Vaszilisz*a a legundorítóbb figura a *Fehér*
gárdában is, a *Turbinék*ba valószínűleg dramaturgiai okokból nem került át, -
Larioszik kedélyesebb (és főleg használhatóbb) humorforrásnak bizonyult
megrendelők számára. Ezúttal azonban a színpadon is megjelentette a korlátolt
kapzsiság e megtestesítőjét *Portupeja* személyében. (Akinek rokonaival tele van
az életmű, hadd utaljak a *Kutyaszív* szemellenzős lakóbizottságára, vagy
Nyikanor Ivanovics Boszjora a Mester és Margaritából.)

Portupeja alázatos, ugyanakkor pénzsóvár, kisstílvű rafinériája *Gogol*
Revizorának kereskedőit idézi. A rendőrök előtti vinnyogó réműlete taszítóan
szánalmas.

Külön kell említenünk a *Hullát* és a *Robbert*, a szalon e két deviáns
vendégét, akik az eseményeken kívül állva, bájos cinizmussal vesznek részt a
történetben, a panoptikum részeként.

A Hulla jelenléte semmiféle realista logikával nem indokolható, a néző számára éppoly irracionális, mint Zojkáéknak a váratlan lebukás, aminek előzményeit viszont mi láttuk. Ez magyarázza szerepeltetését: ebben a szalonban, ebben a kisszerű, többszörösen utánzat-infernóban akármi megtörténhet. Amikor kitör a botrány Alla lelepleződése miatt, a Hulla így szól: "Na, hálistennek, csakhogy kezd vidámabb lenni a hangulat!" - és valóban, nemsokára megtörténik a gyilkosság is.

A szcenikai instrukciók is azt mutatják, mennyire fontos kifejező-eszköznek tartotta Bulgakov a valóság és álom egymásravetítését. Alla megkísértése után Zojkáról ki is mondja: maga az ördög (II. felv. 1. jel.). Mindketten a szekrényben tűnnek el, - innen vált a következő, immár este játszódó jelenetre az író, anélkül, hogy megakasztaná a folyamatos játékot.

A negyedik felvonás elején az éjszakai szalon nyitóképében is a furcsa rémület határozza meg a látványt. Mialatt kintről gitárszóval éneklik:

"Rajta, rajta, újra kezdjük...", Kerubimot látjuk, amint mozdulatlanul ül, mint egy bálvány, mosolygó próbababákkal körülvéve, amelyekről nem lehet tudni, élő alakok-e vagy bábuk.

Ekkor még nem számított közhelynek az ember és a bábú felcserélhetőségének észrevétele.⁴⁴

Érdemes megjegyezni, hogy Bulgakov mindennek ellenére nem volt elragadtatva a Mejerhold-féle, álmokon átszűrt, panoptikumba hajló színháztól. Ahogy a *Színházi regényben* Sztanyiszlavszkijon, úgy a *"Végzetes tojások"*-ban Mejerholdon is elveri a port:

"A megboldogult Vszevolod Mejerholdról elnevezett színház, - aki, mint köztudott 1927-ben (!) halt meg, a Puskin-féle "Borisz Godunov" rendezése közben, amikor leszakadtak a trapézok a meztelen bojárokkal - kihajította a különböző mozgó színekben játszó elektromos hirdetőtáblát, amin Ehrendorg író "Tyúktetem" című darabja lógott..."⁴⁵

Mejerhold legjobbnak ítélt *Revizor*-rendezését ekkor mutatták be, és Bulgakov - felesége szerint - azon a véleményen volt, hogy az ilyen önhatalmú

⁴⁴ **Bruno Jasieński**, a zseniális lengyel anarchista, a Zojka után öt évvel írta meg **A próbababák bálja (Bal manekiniów)** című vígjátékát, ahol egy próbabábu valódi emberfejjel megy el a gyárosok báljára, s így ki is tör a teljes felfordulás. Jasienskit éppen akkor toloncolták ki Belgiumból is, amikor Bulgakov darabját betiltották. Utóbb Jasienski - vesztére - Moszkvában landolt, ahol aztán bebörtönözték, 1939-ben lágerben halt meg. Nem bizonyítható, hogy ismerte a Zojka lakását, de kizárni sem lehet. A futurizmus bábui mindenesetre a "levegőben" voltak.

A *próbababák bálját* Lengyelországban gyakran játsszák, magyarországi bemutatóját saját fordításomban 1999-ben a szegedi Kisszínházban tartottuk Juronics Tamás koreográfiájával, Jakab Tamás főszereplésével.

⁴⁵ **Rokovie jajca** - Knygoizdatyelsztvo "Lityeratura" Riga, 1928. (!Ekkor nem a Sz.U. része!) p. 52-53. Érdemes összevetni az 1922-es "A biomechanikus fej" c. írással is. (In: Morfium; Bp. 1981. p. 228-230.)

beavatkozás egy műbe meghamisítja a szerző gondolatát, és végső soron tiszteletlenségre vall.⁴⁶

Ha nem is adunk ebben igazat Bulgakovnak, mindenképpen méltányolnunk kell azt a következetes klikken-kívüliséget, amivel kora esztétikai-közéleti csatározásait szemlélte.

Gogol "átrendezése" különösen érzékenyen érinthette Bulgakovot, hiszen Csicsikov szerzőjét mindig főhelyen őrizte.⁴⁷

Ametyisztov mintha Csicsikov és Iharjov közös bőröndjét lopta volna el valamelyik múlt századi állomáson, megörökölve szélhámos-kollégáitól a broszúrákat és a hat csomag kártyát.

Ametyisztovot "sötét arab gazemberek" kirabolták a vonaton, tehát pontosan Iharjov története esett meg vele is: a becsapott szélhámosé.

Zojka nem is akarja elhinni, hogy unokafivérét kártyán be lehet csapni; - kétségtelen, hogy hazudozni is remekül tud, - Hlesztakovtól tanult, tőle vette a „zokogni fog” fordulatot, amivel hihetetlen történeteit zárja. Ametyisztov Iharjov modorában még azt is megengedi magának, hogy „kibeszél” a nézőtérre, majd a darab végén ismét a *Játékosok*⁴⁸ stílusában távozik: ott Utyesityelnijék egész bandája hasonlóképp hagyja el a terepet.

Zojka ahhoz képest, hogy címszereplő, és minden szál összefogója, - viszonylag keveset van színen. Ő a legszimpatikusabb figura a komédiában: az okos kuplerosné.

A NEP-korszak mulatságos bűnügyi komédiává oldva kétségtelenül nem a drámatörténet alappillére, de nincs igazuk azoknak a magyar kritikusoknak, akik úgy vélték, hogy méltán felejtődött el a darab (amit ősbemutatója után először Miskolcon játszottak 1982-ben.)⁴⁹

A *Zojka lakása* keserű, kiábrándult humora mindaddig aktuális lesz, amíg a rendeletek között lavírozó szélhámosok, korrupció főnököcskéi, beijedt spiclik kuplerája léteznek.

3.

***Menekülés* - Beg⁵⁰**

⁴⁶ Belozerszkaja-B. I.m. p. 78. - Azt persze nem tudhatjuk, hogy a valódi véleményét mennyire árnyalta Bulgakov maga, - avagy esetleg csak a második feleség volt felháborodva.

⁴⁷ "Csicsikov kalandjai" címen elbeszélést is írt: (Morfium, p. 7-22.)

⁴⁸ Igroki - Játékosok, Gogol 1842-ben írt egyfelvonásosa. (Magyarra Makai Imre fordította nagyon rosszul "Kártyások" címen.) Ennek főhőse Iharjov.

⁴⁹ Forray Katalin: "A lakóbizottság nem alszik" - Színház, 1982. július, p. 32. (És a helyi lapok megjegyzésre még kevésbé érdemes ítéseinek lesújtó véleményei.) - A miskolci előadásban Igó Éva adta Zojkát, remekül, Ametyisztovot Bregyán Péter játszotta, s Hegyi Árpád Jutocsa rendezése is kiváló volt.

⁵⁰ Drami i komegyii, M. 1965. p. 125-214.

Magyarul: Drámák, 1971. p. 97-176. Fordította Hernádi László.

Bulgakov soha nem tekintette a Turbinék folytatásának *Menekülés* című darabját, bár a párhuzam kézenfekvő, - kétségtelen ugyanis, hogy a *Menekülés* azt a történelmi időszakot folytatja, ami a Turbinékkal 1919 karácsonyán abbamaradt. Ezúttal nyolc álmot látunk 1920 októberétől 1921 őszéig.

A darab alapjául Szlascsov tábornok visszaemlékezései szolgáltak, aki, bár a vörösök ellen harcolt a Krímben, később átállt a másik oldalra, és a Szovjet Katonai Akadémia oktatójaként elméleti tevékenységet végzett. Emlékiratait 1924-ben publikálta⁵¹. Pályafutása elég közismert lehetett, mert még Walter Benjamin is megemlíti a hóhérból lett tanárt, - moszkvai élményeit megörökítő írásában.⁵²

A másik forrás Konstantinápoly katonai térképe volt: a város három nagyhatalom: Anglia, Franciaország, Olaszország felügyelete alatt állt, - a szultán névleg még létezett, a biztonságot nemzetközi rendőrség szavatolta, - a Boszporusz túlsó, ázsiai partján azonban már Kemál lövöldözött. Közvetlen, élményszerű beszámolókat Bulgakov második feleségétől is kapott, aki évekig élt a városban.⁵³

A darabot a Művész Színház mutatta volna be Nyemirovics-Dancsenko vezetésével, de a GLAVREPERTKOM (ez is olyan mozaikszó, mintha Bulgakov találta volna ki⁵⁴, – magyarra FŐREPERTBIZ-nek lehetne fordítani, gyakorlatilag a drámai művek cenzori hivatala volt) munkatársai elérték a darab betiltását, - bizonygatván, hogy ez nem más, mint "a fehér mozgalom színre vitt gyászszertartása", ahol a szerző idealizálja a fehér tábornokokat.

Álláspontjukat fenntartva, egykori döntésüket védve, 30 évvel az események után nyomtatásban is megnyilatkoztak a döntéshozók⁵⁵, akikkel szemben már akkor is komoly emberek védték a darabot, - hiába.

Gorkij a Művész Színház 1928. október 9-i ülésén, a művészeti tanács vitáján így szólalt fel: "A fehér tábornokok semmiféle kiszínezését nem látom. Kitűnő komédia, háromszor olvastam el, és más elvtársaknak is felolvastam.

A darab mély, ügyesen rejtett satírikus tartalommal rendelkezik, jó lenne, ha a Művész Színház bemutatná (...) óriási sikere lesz, - biztosítom önöket."⁵⁶

Nyemirovics Dancsenko így védte a darabot: "A Glavrepertkom minden bizonnyal azért tévedett a darab megítélésében, mert nagyon sok benne az olyan komédiás elem, ami elveszik, ha nem közönség előtt olvassuk. Ami a felmerült

⁵¹ J. A. Szlascsov: Krim v 1920-m godu; Otrivki iz voszpominanyij sz prediszlaviem Furmanova. M-Leningrad 1924.

⁵² Walter Benjamin: Moszkva, 1926. In: Új Symposion, Novi Sad, 1978/9.

⁵³ Belozerszkaja-B: I.m. p.113.

⁵⁴ V.ö.: a GLAVCENTRBAZSZPIMAT" elnevezésű vállalattal, ahol a "Sátániáda" c. kisregény főhőse tevékenykedik.

⁵⁵ O. Litovszkij: Tak i bilo; M. 1958. p. 232-234.

N. Ravics: Pamjatnie vsztrecsi; In: Zvezda, 1958/7. p. 153.

⁵⁶ In: Nyeizdannij Bulgakov, p. 86.

kétségeket illeti: ha Csarnota hős, - akkor legföljebb olyan értelemben, ahogy hős Hlesztakov, Szkvoznyik-Dmuhanovszkij. Éppúgy ki fogják nevetni, ahogy a gogoli komédiák figuráit."⁵⁷

A rendező, miután a szerző nevében is megígérte, hogy a szükséges apróbb változtatásokat elvégzik, továbbá, hogy *Hludov* színpadi megjelenítésekor egyértelművé teszik, hogy szellemileg megbomlott, beteg emberről van szó; - reményét fejezte ki, hogy a színpadi megjelenítést látva a Glavrepertkom-nak sem lesz kifogása az előadás ellen.

A viták eredményeként először - akárcsak a Turbinék esetében - kizárólag a Művész Színháznak engedélyezték a darab bemutatását⁵⁸, ezt rövidesen követte a feltétel nélküli betiltás⁵⁹.

I. felvonás, 1. álm

Egy észak-tauriszi kolostorban a földalatti kazamatákból énekszó hallatszik, a menekülők egy sarokban várják sorsukat: *Golubkov*, a pétervári idealista tudós, *Szerafima Korzuhina* társaságában már egy hónapja menekül a vörösök elől, "mert Péterváron nem lehet dolgozni". Az asszony a férje után indult a Krímbe. Barabancsikova, a terhes asszony, és Mahrov, a kémikus a hadihelyzetről vitatkoznak, mikor a Bugyonnij-hadsereg egyik tisztje ellenőrzi a kolostort. A vöröskatonák távozása után újabb csapat érkezik: *De Brisard* fehér ezredes vezetésével a doni kozákok. A terhes asszonyról azonnal kiderül, hogy ő *Csarnota tábornok* személyesen, a kémikus pedig *Afrikan érsek*. Csarnota szeretője, *Ljuszka* segítségével a beteg Szerafimát is magukkal viszik, - menekülnek tovább a Krimbe. A kolostorban maradó *apát* és a szerzetesek csak imádkozhatnak saját megmenekülésükért.

I. felvonás 2. álm

Észak-Krím egyik vasútállomásán az elborult elméjű *Hludov* tábornok rendelkezik: hadijelentést diktál, dühöng, felakasztással fenyegeti az állomásfőnököt, ha nem szervezi meg azonnal a páncélvonat továbbhaladását. A megérkező Csarnotáékát továbbvezényli, ők az állomáson hagyják a beteg Szerafimát és *Golubkovot*.

Korzuhin kereskedelmi miniszterhelyettes egy fontos prémszállítmány ügyében keresi *Hludovot*; a hadosztályparancsok felgyújtja az említett szerelvényeket, egyúttal megmutatja a peronon felakasztott munkásokat is az elképedt *Korzuhin*nak.

⁵⁷ U.o. - p. 87. (Az ülés jegyzőkönyve 1928. október 9-ről.)

⁵⁸ Pravda, 1928. október 11.

⁵⁹ Pravda, 1928. október 24.

A fehér hadsereg *fővezére* a teljes összeomlás hírére hozza, Hludov kiadja a parancsot a jaltai és szevasztopoli behajózásra.

De Brisard gróf bekötött fejjel, énekelve tesz jelentést, - megőrül.

Golubkov nem tudja visszatartani a tífuszos rohamában berontó Szerafimát⁶⁰, aki vadállat sakálnak nevezi Hludovot az akasztott emberek miatt. A kémelhárítók szembesítik Szerafimát a férjével, de Korzuhin letagadja, hogy valaha is látta volna az asszonyt. *Krapilint*, Csarnota katonáját is őszinteségi roham kapja el, utána már hiába könyörög térdén állva, a "dögevőnek" nevezett Hludov felakasztatja. Golubkovékat elhurcolják a kémelhárítók. A kiürített állomáson csak az akasztott emberek, és a kislányát kereső állomásfőnök marad.

II. felvonás, 3. álm

A szevasztopoli kémelhárító irodában *Tyihij*, *Szkunszkij* és *Gurin*, - a kémelhárítás tisztjei, Golubkovot vallatják, azt akarják belőle kicsikarni, hogy Korzuhina bolsevik kém. Az írással Korzuhint akarják megzsarolni. Golubkovot izzó tűvel fenyegetik, így megírja a vallomást, - cserébe szabadon engedik.

Szerafima az eszméletlenség határán betöri az ablakot (amin át az előző álom keringője hallatszik be), - és segítségért kiált. Csarnota kiszabadítja az asszonyt.

II. felvonás, 4. álm

Egy szevasztopoli palota irodájában a fehér főparancsnok egy Korzuhin által szerkesztett lap cikke miatt dühöng, melyben őt Nagy Sándorral hasonlították össze. A fenyegetődzéseket hallva Korzuhin, aki Hludovra akart panaszt tenni, végleg úgy dönt, hogy mindent itthagya, és Párizsba emigrál.

A betébláboló Afrikan érseket Hludov a közvetlen kilátásokkal ijesztgeti; az érsek is elmenekül egy hajóra. A főparancsnok és Hludov élesen összeszólalkozik: Hludov a céltalan, értelmetlen harcba örült bele, - azt latolgatja, hogy bevárja sorsát. A kiürült palotába akadálytalanul bejutó Golubkov feljelentést tesz Hludovnak Hludov kegyetlenségeiről, azt gondolván a sötétben, hogy a főparancsnokhoz beszél.

Ám Hludovnak már minden mindegy, - megtorláshoz sincs kedve; utolsó emberével, *Golovannal* kiderítetteti, hogy Szerafima mégis életben van: Csarnotáék magukkal vitték Konstantinápolyba. Golubkov mindenképpen utána akar menni; Hludov szinte öntudatlanul vállalkozik a hajóútra.

⁶⁰ Súlyos fordítói tévedés, hogy a magyar fordító úgy fordítja a szöveget, mintha Csarnota is belépne, holott erről szó sincs. (Id. m. kiadás p. 122. ill. id. orosz kiadás p. 151.)

III. felvonás, 5. álm

Konstantinápoly sikátorai között Csarnota krampuszokat és egyéb kacatokat árul, elég sikertelenül. Végző elkeseredésében eladja az egész nyakában lógó "boltot", hogy fogadást köthessen *Artur Arturovics*, a Svábbogárkirály versenybódéjában, ahol svábbogarak futnak lovak helyett. A futamban lemarad a favorit svábbogár, a felháborodott olasz és angol matrózok először *Artur Arturovics*ot, majd egymást verik össze, - mire megérkezik a rendőrség, - felébredünk.

III. felvonás, 6. álm

Alkonyodik a ciprusfákkal szegélyezett ház udvarán. Csarnota nem akarja bevallani *Ljuszkanak* (aki közben a felesége lett), hogy eljátszotta a pénzt. Veszekedésükből *Szerafima* megérti, hogy *Ljuszka* egy ideje abból tartja el őket, hogy pénzért francia tengerészeknek adja el magát. *Szerafima* is elindul, hogy hasonló módon pénzt szerezzen.

Az udvarra orosz nótát tekerő verklis érkezik: *Golubkov* az, - *Szerafimát* keresi, aki egy görög amorózával állít be. *Golubkov* kiveri az udvarról a görögöt, - az önérzetében sértett *Szerafima* is elrohan. *Ljuszka* megelégteli a társaságot, - Párizsba indul az Orient-expresszel.

Egy kisfiú vezeti be az őszhajú, öreg *Hludovot*. *Golubkov* arra kéri: vigyázzon *Szerafimára*, amíg ő Párizsban megpróbál pénzt szerezni az asszony egykori férjétől: *Korzuhintól*. Csarnota, aki amúgy is változásra vágyott, örömmel utazik *Golubkov*val.

IV. felvonás, 7. álm

Korzuhin párizsi dolgozószobájában orosz inasát, *Antoine*-t akarja franciává idomítani, hogy megfelelhessen nevének.

Golubkov hiába jött: *Korzuhin* hallani sem akar semmiféle feleségről, - rövidesen megnősül: egy franciává vált orosz hölgyet vesz el, még kölcsönt sem hajlandó adni, a dollár mindenhatóságáról prédikál.

Golubkov távozna, de megérkezik alsónadrágban Csarnota, aki kedélyesen tegezi *Korzuhint*, szemére veti fukarságát; majd felfedezi asztalán a kártyát, partit ajánl. Tétként egy medaliont tesz fel, tíz dollár ellenében. *Korzuhin* szenvedélyes kártyás, - sorozatban duplázza a tétet, hogy visszanyerje a pénzét.

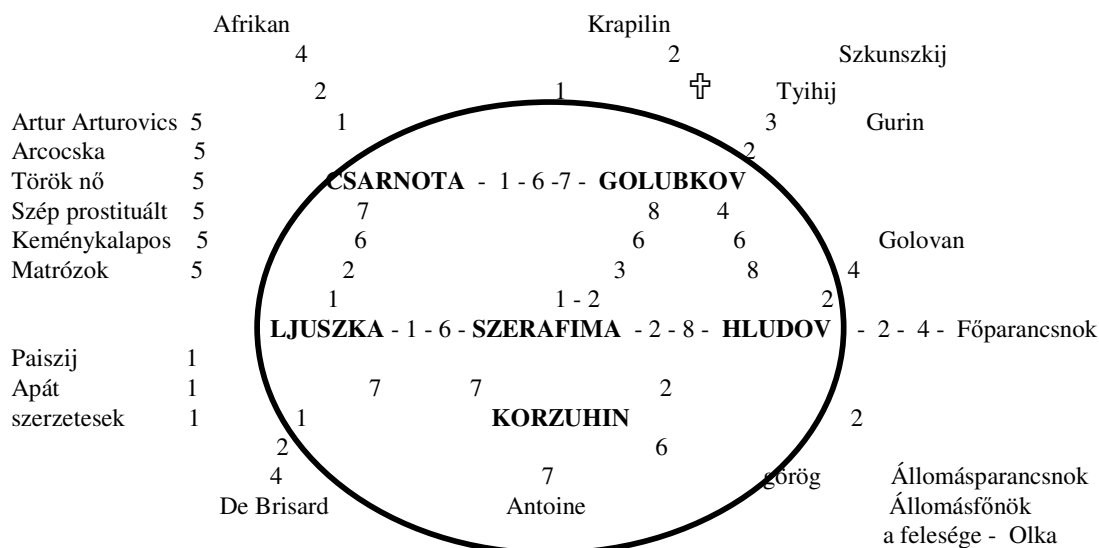
Hajnalra már húszezer dollár van az ex-tábornok előtt. *Korzuhin* dühöng, a rendőrséggel fenyegetődzik. *Ljuszka* lép be, mint *Korzuhin* menyasszonya. Csarnota úgy tesz, mintha nem ismerné fel, *Ljuszka* pedig beláttatja *Korzuhin*nal, hogy a nyeremény joggal illeti meg honfitársait.

IV. felvonás, 8. álm

Hludov és Szerafima már négy hónapja élnek a kényszer-teremtette helyzetben: Szerafima már boldogan látná viszont Golubkovot, Hludovot ígéret köti, hogy vigyáz az asszonyra. Az egykori tábornok képtelen megszabadulni a halottak rémlátomásaitól.

Csarnota és Golubkov akkor érkezik, amikor Hludov azt tervezgeti: végleg hazamegy meghalni. Csarnotának nem sikerül lebeszélnie, Hludov elindul. Golubkovék nem fogadják el Csarnotától Korzuhin pénzét, - ők is hazaindulnak Pétervárra, elfelejteni ezt a másfél évet, mint egy rossz álmot.

A szereplők diagramja látszólag nagyon bonyolult. Valójában ezt nem a viszonyok mélysége, hanem az epizód-dramaturgia laza szerkezete okozza.

(A számok az álmokat jelzik 1-től 8-ig.)

A középső körben a magánéletükben is összefonódó főszereplők vannak.

A *Menekülést* tanulmányozva a szereplők viszonyrendszerénél izgalmasabb a darab jeleneteinek szerkezete: az álomsorozat lánc. A darab pontosan tagolódik két részre: az első négy álom az oroszországi összeomlást, - a menekülés (illetve futás) kezdetét mutatja be; a második négy álom (III.-IV. felvonás) a külföldi emigrációt, - a menekülés ellehetetlenülését ábrázolja.

Az eredeti cím: „beg” jóval többet takar a magyar fordításnál: futást, versenyfutást, szökést, megfutamodást, menekülést egyaránt jelent, de átvitt értelemben ezzel a főnévvel fejezi ki az orosz az idő múlását, a képzelet szárnyalását is. Kulcsszó tehát a „beg”, a Zsukovszkijtől idézett mottónak is ez az utolsó rím��ava, szó szerinti fordításban: „Pihenj, ki befejezted futásod!...”. A nyolc álom, mintha a cím lehetséges értelmezéseit keresné.

A három főszereplőt mint tehetetlen várakozókat ismerjük meg, Golubkov már első mondataiban Pétervárról álmodozik (ide térnek majd meg a darab végén), Szerafima beteg, Csarnota tábornok pedig ennél méltatlanabban kiszolgáltatott helyzetben nehezen várhatja sorsára: terhes nőnek van beöltözve. Átvedlése tábornokká leleplezően komikus. A fehérek távoztával a szín visszasüllyed a kolostori énekbe, - ahonnan előbukkant.

A vasútállomás sokkal aktívabb helyszín: mindenki lőt-fut, parancsot teljesít, csak éppen az események összefogója: a negyedik főszereplő, Hludov tábornok - örült. Semmi nem maradt a kedélyes összeomlás képeiből, - Servinszkij még elegáns nagyvonalúsággal számolta fel a hetman főhadiszállását (*Turbinék, II/1.*), itt ezzel szemben kegyetlenül dühöng az elromlott hadigépezet: embereket darál, de még önmagának sem keres indokot, - ettől ijesztő. A második világháború után többen megírták, hogy a katonaság, a hadsereg működés közben nem más, mint az irracionális örület inkarnálódása, de 1927-ben ezt a tényt még nem volt divat hangoztatni, pedig másfél évtizeddel később Hludov-féle hóhérok lepték el újra Európát. A harmadik álom kínvallató zsarolás-jelenete is egész századunk történelmére érvényes, - a fehérek kémelhárító irodája "prológus"-nak számít. Formai szempontból érdemes összevetni ennek a jelenetnek a befejezését, a Sándor Gimnázium-beli szcénával (*Turbinék, III/1.*), - ott a lineáris cselekményvezetés jegyében minden esemény szemtanújává kellett válnunk, - ezzel szemben itt a legmegfelelőbb helyen oltja el a villanyt (és ezzel az álmot) a kémelhárítás vezetője, - ezzel a lezáratlan félbehagyással sokkal feszültebb maradhat a folytatás, - nem kell előlről kezdeni a feszültség felvezetését a következő képben.

A negyedik álom (mottója Mózes Exodus-ából került ide)⁶¹ beteljesíti a hadseregről mondottakat. Egy ideig azt hihetjük, hogy *a főparancsnok* is skizofréniában szenved. Nagy Sándor ismételt felemlegetése remek dramaturgiai fogás, a valóban örült De Brisard és Hludov után a kiteljesedő elmezavarra enged következtetni, - a szöveg csak később magyarázza e bizarr indítás logikus előzményét, - ám ekkorra már megteremtette a téboly hangulatát.

A főparancsnok és Hludov vitája mégsem két bukott katona kicsinyes egymás-szapulása, - Bulgakov pontosan tudja, hogy az egyszínűvé primitivizált főszereplők érdektelenek. (A sematizmus hívei ezt nem voltak képesek tudomásul venni.) Hludov még bomlott idegekkel sem hülye: a svábbogarak éjszakai meneküléséről felidéződő gyerekkori emléke csak látszólag logikátlan, pontos helyén van a gondolatmenetben éppúgy, mint a darab szerkezetében: ezt a felidézett képet változtatja groteszk látomássá a következő álom.

A vita után következő akciósorozat (Golubkov érkezésétől) még az állomás-jelenet brutalitásánál is ijesztőbb: az derül ki, hogy a gépezet

⁶¹ Mózes II. könyve (oroszul: Iszhod) 12. rész, 38. (A magyar fordítás nem vette figyelembe.)

látszólagos irányítója is teljesen tehetetlen az egyszer lendületbe hozott kerekek öntörvényű forgásával szemben, - a valóság felülmúlja rémálmainkat, és kimenetele éppen olyan esetleges.

A svábbogárfuttatás (*beg!*) álmával kezdődő konstantinápolyi folytatás siralmasan nevetséges jelentés az emigráns létről. (Bulgakov remek tempóban változtatja a komorabb és komikusabb jeleneteket.) Csarnotának itt már csak a vegetálás feltételeinek megteremtése maradt meg célként, - ennél még Barabancsikova asszonyként is tábornokhoz méltóbb lehetett. A játék-szenvedély, mint az életért való küzdelem eltorzult formája jelenik meg: a deklasszáció teljes. A vurstli panoptikumát a részeg verekedés káosza zárja, - ez maradt a heroikus küzdelemből.

A hatodik álom kevésbé sikerült: inkább átkötés a következőhöz, ezért erőtlenebb, - túl sok cselekményszálát kell összefognia, hogy a mese folytatódhasson; talán éppen ezért nincs olyan markáns atmoszférája és hitele, mint a rákövetkező párizsi jelenetnek.

"Három kártyát, három kártyát, három kártyát!.." - mondja a mottó a hetedik álom bevezetéseként, és mintha feltámadna az igazi játszma lehetősége. Csarnota egy szál alsónadrágban triumfál: elnyeri a darab legundorítóbb figurájától (a többszörösen jellemtelenül áruló Korzuhintól) azt az összeget, amivel (látszólag) biztosítva van jövőjük. Ám cserébe kénytelen némán elfogadni a tényt: kedvese-felesége ezzel az alakkal prostituálja magát örökre. Ennél keserűbb komédiát nehéz kitalálni.

Az álomnak külön expozíciója van: az orosz irodalom kedvenc úr-szolga párbeszédének variánsa, mely ezúttal a külföldre szakadó parvenük asszimilációs lihegését karikírozza.

Korzuhin *Dollár-balladája* (érdekes a párhuzam a Brecht-féle 1928-as *Koldusoperának* songjaival) közben ismét megérkezik egy katonazenekar az ablak alá. A szecessziósan szenvedélyes monológ hősi himnuszá hergelődik, - ettől hiteles a pénz megszállottjának hajnalig tartó kártyacsatája. Ennek során Csarnota profi nyugalommal, az összes gogoli szélhámos hős nagyvonalú eleganciájának birtokában tarolja le ellenfelét. (Ezt értették félre a korabeli kritikusok, amikor Csarnotát hősnek nézték.)

Az utolsó álom tulajdonképpen feloldja az eddigiek kuszaságát: Hludov, teljesíti az első rábízott emberhez méltó feladatot (Szerafima vigyázását), - következetesen akar továbbmenni a vezeklés útján: hazafelé.

Ellenpontként Csarnota az örök vándorlás sorsát kapja. Kettejük viszonya ebben jelenetben emlékeztet a Mislajevszkij- Sztudzinszkij párosra a *Turbinék* végéről (*IV. felv.*). Golubkov és Szerafima végre *együtt* szállhat ki az álomból, - futásukat (menekülésüket) befejezték.

4.

***Bíborsziget* - Bagrovij osztrov⁶²**

FŐPRÓBA EGY JULES VERNE POLGÁRTÁRS NYOMÁN ÍROTT, ELŐJÁTÉKKAL ÉS UTÓJÁTÉKKAL ELLÁTOTT, NÉGYFELVONÁSOS DARABBÓL, SOK ZENÉVEL, VULKÁNKITÖRÉSSSEL ÉS ANGOL TENGHERÉSZEKKEK, A GENNAGYIJ PANFILOVICS IGAZGATÁSA ALATT MŰKÖDŐ SZÍNHÁZBAN.

Már folynak a csatározások a *Menekülés* miatt. A *Zojka lakását* lehúzta a kritika. A Turbinék - a kálvária kezdete - azóta is tart. Majakovszkij például megjelenteti *Burzsuj nuvo* c. költeményét⁶³ melyben az új burzsuj egyik ismertetőjegye, hogy lakkos körmével a színházi pénztár ablakán kopogtat, hogy a Bulgakov-féle "*Turbinék napjai*"-ra adjon le társadalmi megrendelést.

Bulgakov ekkorra már utálhatta annyira a színházat, hogy egész életére a szerelmese maradjon. Ismeri külsőségeit, működését, erőfeszítéseit, örökös reménytelen harcát, - és felháborítja a kívülről belebeszélő korlátolt hivatalnokok terrorja, - amivel állandóan nyomorítják.

A dühöt, az elkeseredést pedig nevetésbe kell fojtani, - ezt már Molière mester is tudta. Nevessük hát ki magunkat, nevéssünk a színházon! A *Bíborsziget* igazi atelier-darab, ugyanakkor a RAPP-korszak⁶⁴ gyilkos szatírája.

Első számú forrása az örökös tojástáncot járó színházi lét volt, - és hogy valami elmesélhető történet is legyen, Bulgakov elővette a hozzá egyébként is közel álló, és a Szovjetunióban rendkívül népszerű Jules Verne alakjait; de szó sincs valamiféle Verne-adaptációról.

Paródia lévén, a darab tele van naprakész utalásokkal, de mint a jó művek általában, ez is túlélte a napi aktualitás meg szűnését (ha nem is válik arisztophaneszi klasszikussá).

1927-ben Nagy-Britannia újabb szövetséget akart létrehozni a Szovjetunió ellen, - így az angol lord és bandája szerepeltetése több volt az egyszerű angol klisé vígjátéki felhasználásánál.

Igazi előképe van *Szavva Lukics*nak, a cenzornak: Bulgakov elszánt ellenfele, egy *Szadko* álnéven irkáló kritikus, aki igazán rászorgált a szatírai megörökítésre. "*A Művész Színház végének kezdete*" című írásában így sziporkázik a Turbinék ürügyén: "Bulgakov az orosz nyárspolgárság prófétája és apostola...", "A darab a legízléstelenebb az évtized darabjai közül...", és a jóslat:

⁶² Tri pjeszi, YMCA-PRESS p. 79-192.

Magyarra Elbert János fordította, a szolnoki Szigligeti Színház és a Verseghegy Ferenc Megyei Könyvtár közös kiadványa, Szolnok, 1981. Utóbb az 1989-es Európa Kiadó Három drámában is (p. 63 - 170.) Itt Enyedy György is fel van tüntetve, mint társfordító.

⁶³ Komszomolszkaja Pravda, 1928. február 29. - Később "Lico Klassznogo vraga" - Az osztályellenség arca - címen az Új kulák - (Novij kulak) c. költeménnyel került párba. In.: Polnoje szobranie szocsinyenyij, M. 1958. 9. kötet, p. 45. ff. (a mi idézetünk: p. 48.)

⁶⁴ RAPP - Proletár-írók Oroszországi Egyesülete - 1925-1932.

"Ahogy a kötél az akasztott embert, éppígy nem menti meg a darab sikere, a bevételek, amiket hoz, a Moszkvai Akadémiai Művész Színházat a haláltól."⁶⁵ - Ez az ember a "Glavrepertkom" tagja volt.

*Difficile est satiram non scribere.*⁶⁶

Prológus

Gennagyij Pamfilovics színházigazgató *Metyelkinnek*, az ügyelő-mindenesnek panaszkodik: már három napja hiába kutatnak a háziszerző után. A szabadjegy-kéregetők telefonjai közben végre befut *Dimogackij*, alias Jules Verne, a tehetséges író: meghozta a darabot, - címe: "*Bíborsziget*". *Gennagyij* azonnal felhívja *Szavva Lukicsot*, a cenzort, aki másnap a Krímbe utazik egy hónapra, ha ma nem nézi meg a főpróbát, akkor idén már nem lehet bemutató, - az pedig a csőd.

A színpadra csődített színészek is belátják, hogy ebben a helyzetben az egyetlen lehetőség: azonnal főpróbával kezdeni, hogy megkaphassák az engedélyt. *Ligyija Ivanovna*, az igazgató felesége, természetesen a női főszerepet kapja; egyik partnere maga *Dimogackij* lesz, ő már úgyis tudja a szöveget. A szereposztás miatti szokásos morgolódás csitultával a találékonyan átalakított díszletben, a karmester: *Likuj Iszáics* (a magyar fordításban: Gaudeámusz) intésére megkezdődhet az előadás.

Az *I. felvonás* bevezetéseként beállít egy elkésett zenész, majd megjelenik a napsütéses trópusi sziget, ahol *II. Szizi Buzi* (m.: OLABOGA), a fehér szerecsen uralkodik. A felséges úr ezredese, *Likki-Tikki* (RIZU-RIZU) és *Tohonga* (TUMIDAY), a fehér szerecsenek testőrkapitánya összeesküvőket vezet elő: *Kaj-Kum* (KAI-KAI) és *Farra-Tete* (FARA-MUCI) vörösbőrű bennszülöttek, velük együtt *Kiri Kuki* (KUKU-RIKU), fehér szerecsen is fogságba került, ám ő társai elképedésére azonnal vallani kezd: agent provocateur-ként vett részt az összeesküvésben, hogy leleplezze az uralkodó ellen lázadókat. A két bátor vörösbőrű megelőzi hóhérait, - heroikus átkokat szórnak rájuk, a szikláról a tengerbe vetik magukat. Mindenki utánuk rohan.

Metyelkin-Passepartout mint ügyelő dühöng a díszletezők trehánysága miatt, - majd leereszkedik a hajó az "égből", rajta az "európaiak": *Lord* és *Lady Glenarvan*, *Paganell*, a francia geográfus, szolgája: *Passepartout*, valamint *Hatteras* kapitány. Rögtön összevesznek a sziget tulajdonjogán, ám a visszatérő Szizi-Buziék nyilvánvalóvá teszik: a sziget lakott. Az uralkodó barátságosan fogadja az idegeneket, beszámol a sziget nevezetességeiről: van például

⁶⁵ Szadko: Nacsalo konca MHAT-a; In: Zsizny Iszkussztva, 1927./4.

⁶⁶ Mondá Juvenalis "Szatírák" című munkájában. Idézi: Kristó Nagy István in: Bölcsességek könyve; Gondolat, Bp. 1982. p.11.

igazgyöngy tonnaszámba, amit eddig egy német vásárolt meg. Glenarvanék tíz évre leelőlegezik a további termést, némi rumot és ócska ajándékokat hagynak hátra, majd elhajóznak. Szizi-Buziék esti örömmünnepét a háremhölgyek tánca zárja.

II. felvonás 1. kép

A zenekar vulkánkitörést imitál. Kiri-Kuki és Likki-Tikki túléltek a katasztrófát; Szizi-Buzi, a gárda egy része és a hárem - odaveszett. Első teendőként a bennszülött-lázadást megelőzendő Kiri új uralkodó választását javasolja, - saját magát tartja e szerepre legalkalmasabbnak. Likki tiltakozik, de a bennszülöttek zajos közeledése elhallgattatja.

Kiri a gonosz népnymorító zsarnok haláláról szónokol, önmagát a nép igaz barátjaként állítja be, aki csak azért nem vált mártírrá, mert borzalmas kivégzésére már nem maradt idejük a letűnt elnyomóknak. Némi unszolásra elvállalja a nép új vezetőjének posztját, átkereszteli a szigetet "*Bíborsziget*"-re, és felesketi a testőrség maradványát Likki vezetésével a bennszülött uralomra. Induló. Díszlépés.

II. felvonás 2. kép

Kiri három napja uralkodik, de nem képes behajtani a kihalászott gyöngyöt a bennszülöttektől, - hiába a szép új frázisok, a nép nem akarja az angoloknak juttatni a gyöngyöt, inkább megtartják maguknak. Küldöttségüket Likki ököllel akarja jobb belátásra bírni, ám a bennszülött tömeg újabb hírral vonul a cári vigvam elé: (élve!) kihalászták a tengerből Kaj-Kumot, és Farra-Tetét, akik három napig úsztak. Kiri megpróbál hazugságokkal kikecmeregni a csávából, de hiába: Kajék vezetésével elkezdődik a kíméletlen indiánosdi a szerecsen testőrök és a forradalmár bennszülöttek között. Kiri-Kuki az angoloktól kapott bőröndben menekül.

III. felvonás 1. kép

Pompás londoni szalonjában Lord Glenarvan Paganellel sakkozik, a Lady románcot énekel és zongorázik. Passepartout és *Betsy*, a szobalány az ötórás teát szolgálják fel.

A megtépázott, összevert három szigetlakó: Kiri, Likki és Tohonga katonai segítséget kér. A szigeten tomboló pestisjárvány miatt egyelőre a testőrséggel együtt itt maradnának. A költségek csökkentése érdekében Hatteras matrózai lefegyverzik a fehérszerecsen lándzsásokat, akik Likkivel együtt börtönbe kerülnek engedetlenségükért.

A Ladynek egyre jobban megtetszik Kiri, aki a Lordék társaságában pohárköszöntőkkel ünnepel.

III. felvonás 2.kép

Kiri európaias vagánnyá vált: Betsyt is el akarja csábítani. A féltékeny Lady kihajítja a lányt, aki gyengéd érzelmeket táplál a rab Tohonga iránt. Lord Glenarvan is inflagranti éri feleségét Kirivel, de a színpadi botrány helyett a Lord - Gennagyij Pamfilics igazgatóvá változik, és így húzatja ki a jelenetet. A cenzorra hivatkozik, aki szerinte utálja a pornográfiát.

Betsy kis batyujával szomorkodik, mikor az ablakon belép Tohonga: elege van a kötőrőből, - meg akar térni a sziget népéhez. Likki hallotta a szerelmesek tervét, -magához ragadja az irányítást: kirámolják a szalont, és egy cirkálón megszöknek.

A Lordékat csak egy búcsúlevél varja. A teljes zűrzavart tovább fokozza a váratlan hír: Szavva Lukics, a főcenzor, az előcsarnokban van! Gyors díszletezés: behozzák a hadihajót, a beszélő papagájt, vörösre világítják a színpadot. Szavva elégedett, a finálét a hajóhídról nézi végig, - a karnagy hősi indulót vezényel.

IV. felvonás

Az egykori cári vigvamon vörös zászlót lenget a szél. A bennszülöttek izgatottan veszik körül a partra szálló Likkiéket, akik megtapasztalva az idegen elnyomás rettenetét, - immáron teljes szívvel a nép mellett állnak. Bizonyságul Likki szétosztja a zongorában ideszállított fegyvereket a bennszülötteknek. Közeledik az európaiak hadihajója.

Az ellenséget puskalövés nélkül lefegyverzik, - a fehér szerecsenek átállnak Likki (egykori főnökük) oldalára. Kiri rémülten menekülne, de feltartóztatják. A Lord rájön, hogy felesége megcsalta, - szégyenében fejbelövi magát.

Kaj-Kum rövid ultimátumában rámutat: ha az európaiak nem takarodnak oda, ahonnan jöttek, úgy a bennszülött hadsereg kénytelen lesz pestisbe mártott nyilaival hajóstul megmérgezni őket. Paganel és Hatteras kiadja a visszavonulási parancsot.

Győzött a Bíforsziget! Miénk a gyöngy! - A győzelmi eufóriában még a gazember Kirinek is megbocsátanak, - aki immár ismét visszavedlik szerzővé, és bejelenti, hogy vége van a darabnak.

Epilógus

Halálos csend várja a cári trónon terpeszkedő Szavva Lukics ítéletét. (Ő még az európaiak hajójával érkezett a szigetre, illetve a színpadra.) Szavva Lukics nem engedélyezi az előadást. Kirit, a drámaírókat csak nehezen tudják elvonszolni új kollégái a színpadról, - szerencsére keserű kifakadásából Szavva nem fog fel semmit. A színházigazgató-Lordnak sikerül kideríteni az elutasítás okát: a vége nem elég "ideologikus". Hanyatt-homlok improvizálnak hát egy új befejezést, ahol az angol matrózok is fellázadnak elnyomóik ellen, - így már mehet a darab, mindenki boldog.

Shakespeare mesterember-jelenete óta (a *Szentivánéji álom*-ban) drámaírók folyton visszatérő, kedvenc témája a színház a színházban játék komikus felhangokkal, - ebben még semmi eredeti nincs. A *Versailles-i rögtönzés* pedig még a drámai alaphelyzetet tekintve is nagyon hasonlít a *Bíborsziget* keretjátékához, minden bizonnyal közvetlenül is hatott Bulgakovra.

Ami eredetivé teszi Bulgakov művét, az az összetéveszthetetlenül orosz szatírai felhang, mely az egész darabban következetesen érvényesül. Nem próbálja érvekkel védeni joggal tudott igazát, mint Molière *A nők iskolájának kritikája*, vagy a *Versailles-i rögtönzés* kirohanásaiban; vagy a másik tudatosan vállalt előd, Gogol, *A közönség széteszlása egy komédia bemutatja után* című egyfelvonásosában.

Bulgakov nem eddig megírt darabjai visszhangjával foglalkozik (bár mindhármat kellő gúnnyal megemlíti), nem próbál védekezni az alantas támadók ellen, nem támadja közvetlenül ellenlábasai stílusát (mint Molière), hanem ír egy színdarabot az ő modorukban, és ebben védhetetlen ütések mér a bornírt szűklátókörűség különböző megnyilvánulásaira.

A keretjáték figuráit olyan jól találja el, hogy - megfelelő átalakításokkal - mindkét nagy regényében (a *Mester és Margarita*-ban és a *Színházi regény*-ben) találkozunk velük ismét, és éppoly lenyűgöző karikatúrái a színházi miliőnek, mint itt, a "*Bíborsziget*" előadásáról szóló színdarabban.

A színházi érvényesülési csetepaté önmagában is mulattató lehet, - ha kívülről nézzük, - ám itt nem csak ennek felmutatásáról van szó: ez a színházi lét egyúttal az 1928-as külvilág modellje is. A keretjátékon belül előadott bennszülött-történet ugyanis nem egyszerűen az operett-dramaturgiát felújító, rossz értelemben vett "szocreál" bombasztok paródiája, hanem a társadalmi-politikai demagógiák kalandos mesébe átszúrt leleplezése is.

Ezért mulattató négy felvonáson át a banális történet: patetikus történelemmé tupírozza önmagát már születése pillanatában. A kulisszák mögötti világ ábrázolása is unalmas lenne egy teljes darabon át, - ismét jól működik Bulgakov arányérzéke: mihelyt túlérne a belső "atelier" világ ábrázolása, - azonnal elkezdődik a történet, - s amikor ez válna túl hosszúvá, - azonnal oldják atelier-elemek.

A *Bíborsziget* esetében értelmetlen lenne a szereplők viszonyait taglalni, ez ugyanis nem visz közelebb a darab lényegéhez, ami - szatírával kevert paródiáról lévén szó - inkább a stiláris jelenségeken keresztül közelíthető meg.

A darab olvasásakor csak részben lehet elképzelni, milyen frenetikusan színházi megoldások sorozatát kínálja az író, azzal, hogy minden szereplője két alakban jelenik meg, s hogy állandó átjárást biztosít egyikből a másikba, - hiszen elvben egy főpróbát látunk, méghozzá azt is improvizálva.

Metjelkin, az ügyelő az életben is állandóan ismételni kényszerül a rábízott feladatok szövegét: - papagájként büntetlenül kitombolhatja magát. Gennagyij Pamfilovics, a megfélemlített, saját alkalmatlanságát sztereotip profizmussal palástoló igazgató, a Lord szerepében előkelő, valódi döntéseket hozó vezető alakíthat. Felesége a főszerepben (gyengéd célzás Mejerhold feleségére, Zinaida Reich-re, aki miatt a rendezőt erősen támadták a huszas években) - nagyszerű alkalmat kap enyhe ledérsége kiélésére. A legérdekesebb azonban mégis a főszereplő Dimogackij Verne másik arca: ő ugyanis a társulat vezető színészének részegsége miatt beugrik Kiri-Kuki szerepébe, akinek legjellemzőbb tulajdonsága (az "önmaga által írt darab" szerint), hogy a leg-hajmeresztőbb politikai változásokhoz is kaméleonként alkalmazkodik, úgy hazudik, mint a vízfolyás, alattomos és gyáva. Ezt a "szerepet" Dimogackij duplán veszi magára: saját darabjában szánsalmas, méltón még elbukni sem tudó hőst alakít, de ennek komikuma néhány pillanatra tragikussá válik: mikor a cenzori elutasítás után feltör belőle az őszinte keserűség: a megalázott, nyomorgó író keserűsége, akinek, lám még prostituálódni sem sikerült sikerrel, pedig ő mindent elkövetett. Elkecserepedésében *Csackij* szavait idézi, - nem véletlenül - Gribojedov hőisével éppúgy azonosulhat a mindenkori értetlenségbe-ütköző, mint Molière *Alceste*-jével.

Dimogackij természetesen Bulgakov vonásait is hordozza. Idézzünk Molière-életrajzából (ahol hőse mögé bújva ismét magáról is ír):

"Ez a módszer régóta ismeretes a drámaírók előtt, és abból áll, hogy a szerző külső erők nyomására művének szándékos megcsonkításához folyamodik. A legvégső eszköz! Így tesznek a gyíkok, amelyek, amikor farkon ragadják meg őket, inkább letörik a farkukat, és elinálnak. Mivel minden gyík megérti, hogy jobb fark nélkül élni, mintsem egészen lemondani az életről."⁶⁷

Dimogackij már érti ezt az igazságot, - Bulgakov még nem hajlandó elfogadni, - a *Bíborsziget* az utolsó olyan színdarabja, amelyik egy ideig repertoáron maradhatott (a *Menekülés* betiltásával együtt került le a műsorról). A nevek kicserélésével akár saját sorsát is jellemezhetnénk Molière-ről írott soraival:

"Molière úrnak kár volt megbántania (...XY-t. A hozzáértők világosan látták, hogy ő más irányzatot képvisel, és hogy ő maga teremtette meg ezt az új iskolát,

⁶⁷ M. Bulgakov: Molière úr élete (Gondolat. Bp. 1974.) Ford. Karig Sára p. 108.

(...XY) pedig egyáltalán nem olyan rossz színész (...) mindenkivel összeveszni pedig rendkívül veszélyes dolog!"⁶⁸

Pedig Bulgakov éppen ezt teszi: kigúnyolja a hagyományos technikával, de újszerűre maszkírozott témaválasztással operáló forradalmi darabokat éppúgy, mint a formai látvány kavalkádokkal sokkoló "izmusosan" modern pályatársakat. "De úgy látszik, hősünk úgy érezte magát, mint a magányos ordas, amely szinte érzékeli az őt üldöző, száguldó kutyák lélegzetét a farkas-vadászaton,"⁶⁹ Ezért a koronát azzal teszi fel művére, hogy a színpadra felhozza még a főkritikust is, aki mindenkinél hülyébb, - nehogy kimaradjon a gúnyolódásból.

Szavva Lukicsnak már érkezése is valami emberfölöttit ígér: a rémült Gennagyij Pamfilics ijedtében *Famuszovot* idézi *Gribojedov* „Az ész bajjal jár” című komédiájából: "Tessék fogadni, behívni, tessékelni, megmondani, mennyire örülök.. "⁷⁰ - és Szavva intelligenciája valóban *Szkalozub* ezredesével vetekszik. Első észrevétele a szerző furcsa frizuráját érinti, - mikor megtudja, hogy csak maszk, természetesen úgy tesz, mintha ezt az első pillanattól kezdve látta volna. Ezután a sebtében becipelt papagájt csodálja meg, amint politikai lözungokat rikácsol, - de a trükköt nem veszi észre, sőt annyira megtetszik neki az ötlet, hogy megígéri: minden hatáskörébe tartozó színháznál bevezeteti.

Végül ő is felül a hadihajóra a szereplőkkel együtt, mondván: „Nem vagyok már mai gyerek, de még mindig vonz a hajó...” Ha figyelembe vesszük, hogy ekkor már voltak olyan esztéták, akik szerint a szatíra műfaja önmagában is "szovjetellenes", - ugyanakkor nem volt forradalmi színdarab matrózok nélkül, akkor Bulgakov viccelődését nyugodtan minősíthetjük életveszélyesnek.

A betiltás után Gennagyij Pamfilics önbecsmérlő kitörése a polgármesterével rokon a *Revizorból*, - csak míg *Gogol*-nál *Szkvoznyik-Dmuhanovszkij* az ál-revizor komolyan vétele miatt tajtézkzik, - addig Bulgakov színházigazgatója immár valódi bírása előtt mondja el magát hatökörnek, baromnak, amiért nem vette észre, hogy Dimogackij darabjának végéről hiányzik a világforradalom. Miután az angol matrózok: az előadás érdekében improvizálnak egy világforradalmat, - a zenekari kórus rázendít:

"Logikus az észrevétel:

Nem számít, hogy így, vagy úgy, -

Győzünk

(szoprán)

ideologikus

⁶⁸ U.o. p. 106.

⁶⁹ U.o. p. 148.

⁷⁰ YMCA-PRESS kiadás p. 164. illetve *Gribojedov: Az ész bajjal jár* - Gore ot uma; Lenizdat, 1971. p. 33. (II. felv. 3. jel.)

(*basszus*)

fináléval

Fejezzük be darabunk."

*Hirtelen csend, Dimogackij befogja a fülét.*⁷¹

Ez a finálé érthetővé teszi, hogy Majakovszkij 1928-ban írt *Poloskájának* jövőt-idéző jelenetében miért szerepel mellékesen Bulgakov neve is a kihalt szavak szótárában.⁷²

Valójában szatirikus hangjuk, megszállott becsületességük nagyon hasonlónak teszi őket, s ami a Poloska időjósító prognózisának írásakor lehetetlennek tűnt: az ott megjósolt ötven év elteltével Bulgakov és Majakovszkij együtt jelentik a szovjet drámairodalom legjavát, - egymás mellé nyomtatva a kézikönyvekben.

5.

Ádám és Éva - Adam i Eva⁷³

A darabot a Vahtangov Színház számára írta Bulgakov, keletkezési körülményeiről a tanulmányokból semmi nem deríthető ki, általában létezését említik meg a visszaemlékezők; tartalmát, esetleges értékelését elkerülve. Anélkül, hogy misztifikálnám Bulgakov látnoki tehetségét, a darab elolvasásakor a legszembeütőbb mégis az a tény, hogy tizennégy évvel Hiroshima, nyolc évvel a második világháború, két évvel a hitleri hatalomátvétel előtt, ír egy darabot a tömegpusztító fegyverek rettenetes hatásának víziójáról, messze megelőzve a század idevágó science-fiction irodalmát. Ez a tény még akkor is figyelemre méltóvá tenné a darabot, ha egyetlen erénye azóta is tartó szomorú aktualitása volna.

A történelmi-kontextuális értéknél azonban még fontosabb a darab helye az életműben, ebből a szempontból határkönek is tekinthetjük: az *Ádám és Éva* lezárja a társadalmi jelenségeket közvetlenül szatirizáló művek sorát (*Zojka lakása*, *Bíborsziget*), ám egyúttal itt kezdődik a tudományos-fantasztikus vígjátékok később felelevenített lehetősége is (*Boldogság*, *Ivan Vasziljevics*).

⁷¹ Saját fordításom. Elbert János helyenként nagyszerű tolmácsolása elég szabadon kezeli anyagát, ebben nyilván közrejátszott, hogy a darab első magyarországi kiadása színházi dokumentum, egy konkrét előadás rendezőpéldánya, nem Bulgakov kritikai kiadás. Így a darab magyar verziójából több részlet hiányzik, a felvonások átszerveződtek, közéjük pedig Várady Szabolcs méltatlanul idélt dalszövegei kerültek, - amelyek ugyan némely kritikusok szerint jól illeszkedtek az előadásba, - ez nincs kizárva, - de zene híján, olvasva kirívóan színvonalatlanok.

⁷² Majakovszkij: *Polnoje szobranije szocsinyenyij*, 11. kötet, M. 1958. p. 250.

Magyarul: Majakovszkij válogatott művei, II. kötet, Bp. Európa, 1968. Ford: Tellér Gyula p. 350. (a 6. kép eleje)

⁷³ In: Tri pjeszi, YMCA-PRESS, p. 5-77.

Belozerszkaja-Bulgakova megemlíti, hogy a darab felolvasására a színház vezetősége előrelátó diplomatikussággal meghívta Alksznisz-t, a Szovjet Légierő főparancsnokát is, aki kijelentette, hogy a darabot nem szabad bemutatni, mert a cselekmény során elpusztul Leningrád. Ez a szakvélemény a további vitáknak elejét is vette, a színészek lelkesedése érdektelen mellékkörülménnyé vált.

I. felvonás

Május van a Városban. Egy földszinti, udvarra nyíló ablakú szobában *Ádám* és *Éva* a rádióból szóló Faust-előadás zenéjére csókolódnak, - ma kötöttek házasságot. Kopogás nélkül tör rájuk *Ánya*, a háztartási alkalmazott: vacsorához terít. Az ismét kettesben maradó párt a kinti zajok szakítják félbe: *Jefroszimov*, a sovány tudós ugrik be az ablakon, nyomában *Markizov*, akit "kidobtak a szakszervezetből". Markizov párbajozni akar a "parazita külföldi gróffal", aki állítólag megsértette őt. Jefroszimov tiltakozik, végül *Ányának* sikerül távozásra bírni a fenyegetődző Markizovot.

Jefroszimov igen furcsán viselkedik: a legegyszerűbb szavak nem jutnak az eszébe, - még a saját neve sem. A szomszédban lakó professzort akarta meglátogatni, de ő az operában ül a Faust előadásán. Jefroszimovnál fényképezőgép-formájú készülék van: ráveszi *Évát* a csináltassanak magukról egy fényképet. Míg ehhez készülődnek, az ajtóban megjelenik *Poncsik-Nyepobjeda*, az író-literátor, az ablakban pedig ismét feltűnik Markizov. Ekkor villan a gép.

Jefroszimov ismét mehökkenti *Ádám*kat: a háború ijesztő közeledését az egymásra uszított eszmék és a mérges gázokat gyártó öregurak találkozásával magyarázza. A gázoknak létezik már egy kitűnő ellenszere, - ezt szerinte egyszerre kéne átadni minden országnak. *Daragan*, a repülőtiszt, katonaként felháborítónak tartja az elképzelést.

Poncsik-Nyepobjeda belekezd új regényének felolvasásába, mely szinte szó szerint olvasható volt az előző napi újságban egy kollégája tollából, aki nem regényt, hanem riportot írt a közös kolhoz-járásról.

Daragan telefonon utasítást kap, megparancsolja Poncsiknak, hogy őrizze a professzort, aki valószínűleg fontos katonai felfedezés birtokában van. Daragan a reptérre rohan, Poncsik továbbadja a felelősséget *Ádám*nak, és erősítésért indul.

Jefroszimov az ablaknál aggódik Jacques nevű kutyájáért. *Éva* a mielőbbi nősülést javasolja a professzornak, de azt továbbra is aggasztja a reggel óta tartó vonyítás.

Poncsik vendégeket hoz: *Kaudia Petrovna*, a pszichiáternő és a két *Guller* jön vele, - fesztelenül csevegnek, mintha régi jó ismerősei lennének a háznak. Jefroszimov fényképezőgépéről kiderítik, hogy más célt szolgál, - ekkor

az udvarról elhaló kiáltások hallatszanak be, elhallgat a harmonika, - egymás után esik össze holtan Ánya, a pszichiáternő, a két Guller, akiknek már nincs ideje elvenni a készüléket. Poncsik rémülten elrohan. Ádám azt hiszi, hogy Jefroszimov készüléke ölte meg a vendégeket, a professzorra veti magát, de az udvaron holtan fekvő gyerekek látványa megérteti vele, hogy a katasztrófát éppen Jefroszimov segítségével élték túl. Éva ettől önkívületbe esik, elrohan, Ádám utána. A felvonást Jefroszimov monológja zárja a gyilkolás értelmetlenségéről.

II. felvonás

A nagy áruházban halottak. A kirakatba belerohant a villamos. Éva egy halott eladót próbál megszólítani, amikor Daragan ősz hajjal, tépett ruhában, vakon jön le a lépcsőn, parancsokat kiabál a semmibe. Évát még hangjáról sem ismeri fel, végső erejével jelentést diktál: nyugdíját az államra hagyja, kitüntetéseit a sírjába kéri. Megparancsolja Évának, hogy löje agyon, de a lány erre nem hajlandó.

Jefroszimov a készülékkel meggyógyítja Daragant, de a halottakon már hiába próbál segíteni. Daragan felelősségre akarja vonni Jefroszimovot, amiért nem adta le időben a találmányt. A helyzet kilátástalanságát látva azonban ő is beleegyezik, hogy vonuljanak ki az erdőbe, és ott készüljenek fel a visszatérésre.

Az imádkozó Poncsik-Nyepobjeda, aki azt hiszi, hogy az úristen választottjaként egyedül maradt életben, - társért könyörög. Elővándorog Markizov is, Jefroszimov meggyógyítja. Markizov hálálkodik, még azt se bánja, hogy az egyik lábát amputálni kell, mert az kívül volt az ablakpárkányon a besugárzáskor.

A szemközti ház összedől.

III. felvonás

Az erdő tisztásán lévő nagy sátorban Markizov a genézis történetét olvassa a bibliából. Poncsik vadászatból érkezik, - Ádám tilalma ellenére vodkát isznak. Poncsik örömmel konstatálja az irodalom áldásos hatását Markizovon, - bár a könyvet, amit olvas, ő sem ismeri. Javasolja is helyette saját regénye újraolvasását, de Markizov szívesebben beszél Éváról, aki szerint már nem szereti Ádámot, így eljött az ő ideje. Poncsik felajánlja a magával hozott ezer dollárt Markizovnak, ha békén hagyja Évát. Markizov elfogadja a pénzt, ennek

ellenére udvarolni próbál Évának, de éppúgy kosarat kap, mint Poncsik, aki mint immáron egyetlen (tehát legnagyobb) szovjet író akart célhoz érni.

Ádám megnyitja a kolónia gyűlését. Sikerült rendbe tenniük egy repülőgépet, Daragan repülhet. Ha még tart a háború, az első lehetséges helyen fel fogja venni a harcot az ellenséggel. Átveszi Jefroszimovtól a gyógyító készüléket, - ekkor derül ki, hogy a professzor megsemmisítette a mérgesgáz-készletet. Daragan rálő a professzorra, - Markizov és Éva avatkozik közbe.

Daragan búcsúzóul megígéri Jefroszimovnak a halálos ítéletet a találmányért járó kitüntetés mellé, Markizov a közgyűlés engedélyével "Henrik"-re változtatja nevét, - boldogan harmonikázik a sátor előtt Daragan repülőjének búcsúztatására Poncsik regényének kezdősorait énekli.

IV. felvonás

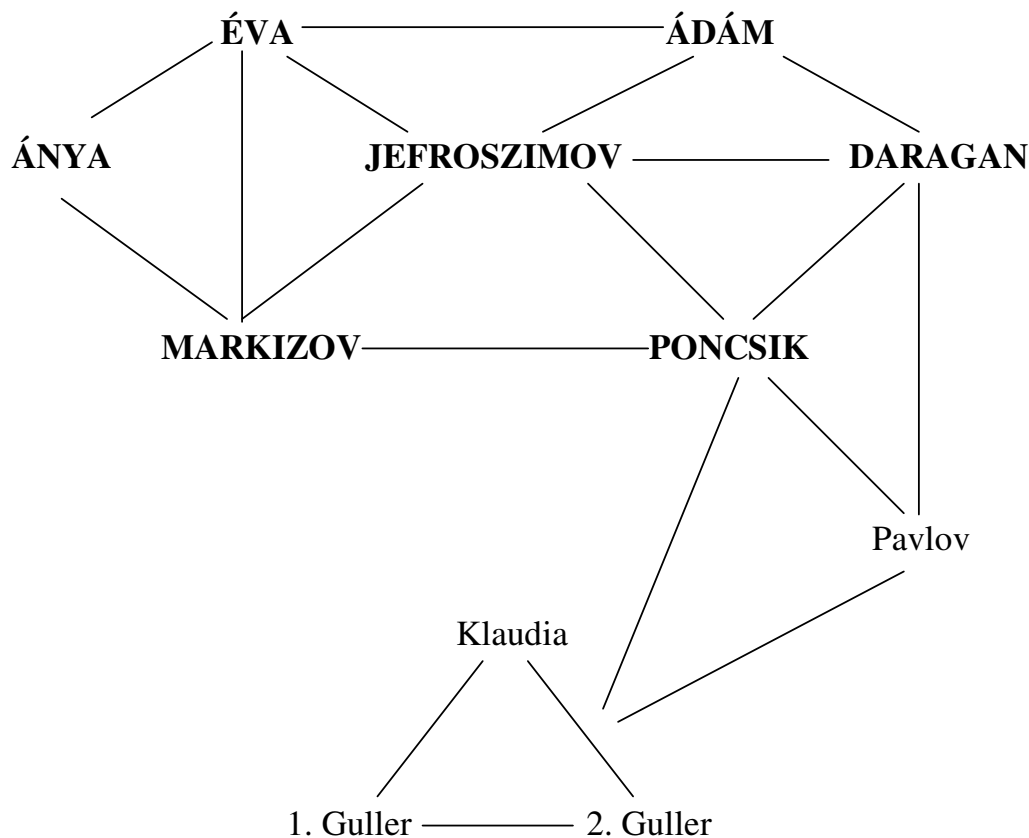
Daragannak már egy hete vissza kellett volna érkeznie, elutazásakor azt kérte, hogy tűzjelzéssel segítsék visszatalálni. Markizov heroikus pátozzsal írt naplót vezet. Poncsiknak elege van az éjszakai tűzrakásból, szerinte semmi remény Daragan visszatérésére, viszont közeledik a tél. Az író élesen kirohan az Ádám-féle fanatikusok ellen. Markizov is felolvas; a regényét: a bibliából és Poncsik "művéből" ollózta össze. Ádám őrségbe küldi Poncsikot, de az író fellázad: nem tűri tovább Ádám elnyomását. Mikor Poncsik még a párt létezését is kétségbe vonja: Ádám a pisztolyához nyúl. Poncsik egy fa mögül szitkozódik: nem akar többé szovjet író lenni, összetépi regénye kéziratát. Ádám rettenetesen kimerült, Markizov vállalja, hogy még egyszer körülnéz a hegyről. Jefroszimov még mindig a kutyája elvesztésén bánkodik. Évának végre sikerül ráébresztenie a professzort, hogy ők szerelmesek egymásba, ezt kölcsönösen bevallják. Előlép Ádám, aki mindent hallott, férfias áldását adja az új párra. Ádám bejelenti Poncsiknak és Markizovnak, hogy Daragan a jelek szerint hősi halált halt, - mehet, ki merre lát, ő itt marad az erdőben, és végre kialussza magát. Poncsikék Jefroszimovék után indulnak az autóhoz.

Gépfegyverszóval megérkezik Daragan. *Pavlov* elvtársat Jefroszimovék után küldi: hozza vissza őket. Moszkvában csak néhány kerület halt ki, mert ott kevésbé veszélyes gázt alkalmazott az azóta levert ellenség. Poncsik örömmámorban ujjong; már bánja megingását, meg az eltépett kéziratot. Daragan bocsánatot kér, amiért rálőtt Jefroszimovra, - büszkén jelenti be, hogy személyesen lőtte agyon a mérges gáz feltalálóját. Jefroszimov még ennek sem örül, de Daragan megbocsátó: ha fertőtlenítették a városokat a professzor módszerével, utána szabadon elvonulhat; a megsemmisített bombák miatt sem lesz bántódása, hisz a lényeg az, hogy zsenijével őket szolgálja.

Ismét Ádámék szobájában vagyunk, Jefroszimov az ablaknál áll, szó szerint megismétlődik az *I. felvonás* néhány mondata:

„És minek ma Buszlov doktornak a Faust?”

Sehol nem bánt Bulgakov ilyen ökonomikusan a szereplők számával, a hat főszereplő és öt mellékszereplő már a színlapról azt sugallja, hogy ezúttal nem az epizód-dramaturgia tablói, vagy a revüszerű tömegjelenetek kavalkádja következik, hanem a szereplők viszonyait analitikusabban kifejtő, hagyományosabb drámaszerkezet. Jól látható ez az ábrán is:

Kézenfekvő a szereplőket mint egymáshoz kapcsolódó háromszögek rendszerét felvázolni. Az Ádám-Éva-Jefroszimov háromszög a szó közhely-értelmében is az: Éva az első pillanattól vonzódik a félszeg professzorhoz, aki azt a boldogságot jelenti neki, amit törvényesen kiosztott párja alkatánál fogva képtelen.

Ádám ugyanis sokkal erősebben kötődik egy másik közéleti szerephez, aminek vállalása Daragannal hozza közös táborba őt is, - az ellenkező pólus ismét Jefroszimov.

Az Éva-Ánya-Markizov háromszög inkább csak elvben létezik: Ánya az első felvonásban meghal, Markizov nyomorékká válván teljesen megváltozik, Évába pedig igen egyoldalúan szerelmes, és ez az érzés is inkább feltámadó irodalmi ambícióihoz szükséges.

Poncsikhoz az "irodalom" köti Markizovot, a professzionista literátornak (neve "győzhetetlen fánk"-ot jelent) ez az egyetlen majdnem-emberi kapcsolata van, itt ugyanis büszkén lubickolhat a tanítványával való fölényeskedésben. A többiekhez kivétel nélkül laza kapcsolat fűzi, az alkalmazkodás már jelleme (illetve jellemtelensége) lényegévé vált, fogalmazhatnánk úgy is, hogy ennek a típusnak mindig van "szabad vegyértéke", hogy akárhová csatlakozzék.

A pszichiáter nő és a két civil "unokatestvér" csak mint halottas trojka szerepel. Pavlov elvtárs a Daragan-féle új élet hírnöke.

Az ábráról is látható, hogy a darab igazi központi szereplője Jefroszimov, már csak azért is, mert az életben maradók mind neki köszönhetik megmenekülésüket. Jefroszimov Bulgakov kedvenc tudós-típusainak egyike, prózai műveiben már korábban feltűnt a külvilág jelenségeivel állandó összeütközésbe kerülő, elszánt kutató figurája (*Perszikov* professzor a *Végzetes tojásokban* és *Preobrazsenszkij a Kutyaszívben*).

Az *Ádám és Éva* kegyetlenül morbid szatíra. Egyetlen Bulgakov-darabban nincs ennyi halott: az első felvonás zárójelenete a királydrámák pamfletjének hat. A második felvonás is az elviselhetőség határán balanaszírozik: a halott eladó, akivel Éva az örület határán beszélgetni próbál, az érzékeit vesztett Daragan, aki változatlanul parancsokat oszt, mert számára nincs más létforma, Poncsik, aki vallási tébolyba esett, és Markizov, aki nyomorékká vált, egyszerre nevetségesek (mert kisszerűségükben egymásra ismerünk) és ijesztőek (mert ez a panoptikumba illő rémlátomás nem is olyan elképzelhetetlen).

A figurák képletszerűen tiszta megtestesítői társadalmi viselkedésformáknak, ugyanakkor mélyen emberi igazságok/igazságtalanságok hordozói. Senki nem kérheti számon Bulgakovtól saját drámaírói alapelveinek betartását: "A drámaírónak szeretnie kell a hőseit; ha ez hiányzik, senki se nyúljon a tollhoz, mert súlyos kellemetlenségei származnak belőle - úgy kell neki!"⁷⁴

Jefroszimov úgy érkezik a színre, mint egy kétbalkezes, enyhén örült fantazta, aki, - bár a legalapvetőbb fogalmak (víz, gyerek, kutya, rendőr) sem jutnak eszébe, mégis átfogó világmegváltó koncepciójáról prédikál az útjába kerülőknek. Eszébe se jut, hogy gondolatait a környezet elvárásaihoz kéne igazítania (legalább azért, hogy ne nézzék örülnék), - éppen olyan közvetlenül dicséri meg Éva jó természetét az első percben, ahogy szinte gyermeki naivitással tárja fel a politikai hatalom megnyilvánulásaival szembeni fenntartásait. Ez az ember nem elszánt meggyőződésből vallja nézeteit, hanem mert eszébe sem jut, hogy más lehetőség is kínálkozik: képtelen hazudni, még az elhallgató alkalmazkodás formájában is. Ez egyfelől nevetséges, ugyanakkor szívet melengetően rokonszenves, - teljesen hitelesíti Éva kibontakozó szerelmét. Annál is inkább, mert amit Jefroszimov képvisel, - a pacifista humanizmus - még legrosszabb (és méltán támadott) pillanataiban sem tudott

⁷⁴ Színházi regény, Bp. 1977. p. 647.

olyan emberirtó „ordas eszmévé” válni, mint a korszak egymásra, acsargó, erőszak-bűvöletben élő ideológiái. Jefroszimovnak egyetlen célja van: lehetetlenné tenni a háborút. Életveszélyes vállalkozása ez, mert nem hajlandó tudomásul venni, hogy a harc egyoldalú beszüntetése nem kötelezi semmire az ellenfelet. Jefroszimov azonban éppen ezt az axiómaként elfogadott szembenállást nem hajlandó elfogadni, meggyőződése, hogy a fegyverek egyszerre történő felszámolása megszüntetné a vérontásba torkolló ellentétek lehetőségét is. Ezért gyűlöli az eszméket: még a kislányok kezébe is fegyvert adnak. Nevezhetjük ezt az alapállást utópisztikusan idealistának, kimondhatjuk az ítéletet: a Jefroszimov-félék nem értették meg az osztályharc lényegét, - csak éppen szimpátiánkat nehéz megvonni az ilyen megszállottaktól, különösen, hogy látjuk, ellenfeleik merre viszik a világot.

Ádám, - Jefroszimovval ellentétben - azonosult az eszmével, és annak alaptételei lényének integráns részévé váltak, meghatározzák személyiségét is. Becsületes ember, aki minden körülmények között meg akar felelni a rábízott feladatnak, - ez rendszerint sikerül is neki. Az ő dolga az építés, - ehhez szilárd meggyőződés kell, hit a cél nagyszerűségében, - ez Ádámnál megvan. Az ellenséget pedig le kell győzni, ha támad. Ha gázzal támad, ott a gázálarc, - félelemre semmi ok. Ádám fejében paradicsomi egyszerűség honol: a világ jelenségei viszonylag egyszerűen a helyükre kerülnek, ha filozofálás helyett gyakorlati megoldásukat keressük; Ádám nem zseniális (mint Jefroszimov), de megbízható. Ez az eminens gyakorlatiasság kitűnő vezetővé teszi, lényéből mégis hallatlan unalom árad: a közepszerűség szürkesége. Éva az első perctől érzi ezt, de környezetéből Ádámról kellett esnie választásának, - Poncsik és Daragan taszítóak, Ádám csupán nem mindenben vonzó.

Éva sokkal méltóbb nevéhez, talán nem tévedünk, ha Margarita előképét látjuk benne, a szerelméért küzdeni is képes társat, aki az elvont eszméktől és az ember-idegen szeretet-pótléktól (amit Jacques, a kutya jelentett) Jefroszimovot képes visszavezetni a teljes élethez. Szerelmével úgy azonosul, hogy közben következetesen megőrzi önmagát. Olyan nő, aki mellől akár az egész világgal harcba lehet szállni, - Bulgakov nő-ideálja.

Daragan nem gazember, mégis olyan tulajdonságokkal rendelkezik, amiket Bulgakov szerint még az eszme igazsága sem menthet. Ha életveszélyesnek tartjuk a Jefroszimov-féle pacifista alapállást, mennyivel inkább az a Daragan-féle militáns cselekvéskényszer, amelyik monomániásan győzni akar, - mindenáron. Ádám utilitarizmusához képest Daragan az eszme elvakult megszállottja, - igazából csak azért van rá szükség, hogy ennek nevében ő győzhessen. Eszközeit feltétlenül szentesíti a cél, - másféle gondolkodást képtelen tolerálni: akinek nem főcélja az ellenség megsemmisítése: - áruló, s mint ilyen felkoncolandó, egyéb értékeitől függetlenül. Igazi katonája századunknak. A győzelem után nem áll bosszút

Jefroszimovon, mert belátja, hogy a zseni szolgálata használhatóbb, mint a holtteste.

Az utóbbi ötven év történelmének ismeretében megállapíthatjuk, hogy Bulgakov optimista volt. Ha nem is úgy, mint *Poncsik-Nyepobjeda*, az író, aki az összes szereplő közül a legjellemtelenebb és legtehetségtelenebb. Még a saját dolgához se ért: nem tud írni, de ezt is kész a hatalomra kenni, mintha az erőszakolta volna meg, - holott csak ő dörgölődött hozzá. Ugyanakkor Poncsik a legtöbb humorral megírt, mulatságosan ijesztő figura.

Veszélytelen krampusznak látszik, valójában azonban az ő részvétele nélkül Daragan sem nőhetne azzá, ami. Bulgakov későbbi írásaiban is mestere saját kasztja szatirikus ábrázolásának, Poncsik a TÖMEGIR galériájából egy korai példány.

Markizov a húszas évek Moszkvájának jellegzetes vagánya, az életet egyszerű természetességgel felfogó félig-lumpen, félig-proletár, akiről a katasztrófa után kiderül, hogy más körülmények között sokkal többre vihette volna: embersége, érdeklődő kíváncsisága, tudásszomja nevetségességében is rokonszenvessé teszi.

Formai szempontból akár hagyományos cselekményvezetésének is nevezhetjük a drámát: lineáris sorrendben, felvonásonként egy helyszínen bonyolódik a történet, világos, szabályosan megoldott konfliktusokkal. Az ábrázolásmód realizmusa és a történet irreálitása csak látszólag mond ellent egymásnak, az ilyen jellegű "tudományos" fantasztikum Jules Verne óta ezzel a módszerrel próbálta növelni hihetőségét. Bulgakov azonban mégis túllép az egyszerű „tudományos fikció” keretén.

Miután végignéztük a hihetően-elképzelhetetlen ijesztően-mulatságos történetet, a szerző a zárójelenet soraival visszamenőleg is idézőjelbe teszi az egészet. A zavar, amit ezzel okoz, nem egyszerű trükk a darab elfogadhatóvá tételére, nem népmesékből jól ismert „koncovka” (befejezés). Az a dramaturgiai fogás, hogy az első felvonásból a katasztrófa előtti pillanatokat pontosan megismételve átemeli a darab végére (a tulajdonképpeni „happy end” utánra), különösen izgalmas befejezést ad.

Úgy enged el, hogy nem hagy nyugodni: mit is láttunk voltaképpen? Álmodtunk? De kiét? Jefroszimovét, vagy az összes szereplő kollektív álmát, - esetleg az íróét, aki velünk együtt kívülről nézte őket? De ha mindez álom volt, akkor most, miután magunkhoz térünk, mi következik? Hiszen a kutyák éppoly vészjóslóan ugatnak, és Jefroszimovnál letagadhatatlanul ott a készülék, amire talán szükség lehet ismét. Csak viszonylagos megnyugvást ad, hogy amit láttunk, nem történt meg, - hiszen éppen az az ijesztő: mindannyian tudjuk, hogy még nem történt meg; utána, már nem lesz mit tudni.

Ha fennáll a lehetősége, hogy az első emberpár utolsóvá válják, akkor Jefroszimov pesszimistán csengő záró kérdésén mindenki köteles elgondolkodni, és mindent elkövetni hogy a lehetőség ne váljon valósággá.

- „És minek ma Buszlov doktornak a Faust?”

Az a bulgakovi sajátosság, hogy a tragikus és komikus elemek nem egyszerűen egymás mellett, hanem elválaszthatatlan szimbiózisban vannak jelen, legjobban ebben a darabban érvényesül, körülbelül annyival mélyebb a *Bíborsziget*nél, amennyivel a világ megmaradásának ügye fontosabb a színháznál. A „brutális komikum” és a „tragikus szorongatású lírai tiltakozás”⁷⁵ kettőssége igazi katartikus feszültséget teremt.

Ezzel Bulgakov első drámaírói korszaka lezárul.⁷⁶

Eddig az egykori, 1983-as dolgozat, mely természetesen azzal a szándékkal íródott, hogy kiegészítve a további színművek elemzésével, bölcsészdoktori disszertációvá válik egykor.⁷⁷

Ugyanakkor már remélhető volt, hogy mindenekelőtt aktív színházi emberként folytatnám.

Az egyetemi előképzés talán mégsem vészelt el teljesen.

Logikus lépés következett: a legjobb Bulgakov-darabnak az *Ádám és Évának* magyarországi bemutatóját London után másodikként adhattuk elő, a rendszer-váltásként emlegetett elmaradt forradalom után.

A fordítás teljes szövegét a bemutatóról készült fényképfelvételekkel együtt a dolgozat részének tekintem.

Egyrészt, mert a darabnak kétféle befejezése létezik, és a *magyar Európa Kiadó* a másikat publikálta⁷⁸, másrészt, a győri előadásról, az igen komoly siker

⁷⁵ Elbert János i. m. p. 438.

⁷⁶ Végezetül meg kell említenem néhány alapvető bibliográfiai művet; mindenekelőtt Ellendea Proffer: *An International Bibliography of Works by and about Mikhail Bulgakov*, - Ardis/Ann Arbor 1976.

Ebből még az is kiderül, hogy a szerző hasonló címen: *"The Early Plays of Mikhail Bulgakov"* - publikálta angol nyelvű drámafordításait, az én felosztásomhoz képest annyi különbséggel, hogy ő az *Ádám és Éva* helyett az *Álszentek összeesküvését* vette az első szakaszba. (Proffer: *The Early Plays*.. - Bloomington, Indiana University Press, 1972.)

A magyar kritikai irodalmat 1981-ig Kósa Károly bibliográfiája tartalmazza. (A *Bíborsziget* első kiadásának függeléke, lásd: 62. sz. jegyzet.)

Végül nagy haszonnal forgattam Milivoje Jovanovic: *Utopija Mihaila Bulgakova c. munkáját* (Beograd, 1975.)

⁷⁷ 1989-ben a Gondolat kiadónál végre megjelent az első Bulgakov-monográfia, Ligyija Janovszkaja munkája, - Weisz Györgyi fordításában. Az "első monográfia" 395 lapon ír az életműről. Ebben az ugyanakkor végre magyarul is publikált "Három dráma" (Zojka lakása, Bíborsziget, Ádám és Éva) meglepő módon éppen csak címével említődik. Janovszkaja feltehetően önvédelemből nem elemezte ezeket.

⁷⁸ Az Európa Kiadó magyar nyelvűnek szánt fordításának a fordulatait érdemes összevetni az itt közreadottal. Nem lenne elegáns, ha hosszabb felsorolásba kezdenék az 1989-es kiadás: "Peches Pici", "Elvi kifogásom van ellene, hogy az utcán nótafikáljanak. - Hehe.", "azt kuksízd meg!" "cafatokban lóg az idegrendszerem" jellegű műfordítói leleményeinek sorából; - vagy az "Anyutocska", "csuda tudja", "drága haverom" "szuperhős" "te fotós mócsing" típusú russzicizmusokból.

ellenére, vagy talán éppen azért, - semmiféle videó-felvétel nem készült 1991-ben.

Megörökítésre méltatlan szélmalomharcok helyett jöjjön maga a mű, ahol minden kezdődött: az „*Ádám és Éva*”.

BULGAKOV: ÁDÁM és ÉVA

FANTASZTIKUS KOMÉDIA NÉGY FELVONÁSBAN

A vakmerők sorsa, akik azt mondják,
hogy a gáztól nem kell félni,
mindig ugyanaz volt: a halál.
(*Harci gázok*)

...és többé nem veszem el mind az élő állatot, mint cselekedtem.
Ennekutánna míg a föld léssen, vetés és aratás ... meg nem szűnnek.
(*Ismeretlen könyvből, melyet Markizov talált*)⁷⁹

SZEREPLŐK:

ÉVA VOJKEVICS, 23 éves

ÁDÁM KRASZOVSKIJ, mérnök, 28 éves

JEFROSZIMOV, ALEKSZANDR HIPPOLITOVICS, akadémikus, 41 éves

DARAGAN, repülőtiszt, 37 éves

PONCSIK-NYEPOBJEDA, író, 35 éves

⁷⁹ I. Mózes, 8, 21-22. - Az Úr ígérete, rövidítve. - Károli Gáspár ford.

ZAHAR SZEVASZTYIANOVICS MARKIZOV, akit kidobtak a szakszervezetből, 32 éves

ÁNYA, háztartási alkalmazott, 23 éves

I. GULLER }
II. GULLER } unokatestvérek

KLAUDIA PETROVNA, orvos-pszichiáter, 35 éves

PAVLOV, pilóta

ELSŐ FELVONÁS

Május van a Városban. Földszinti szoba, udvarra néző, nyitott ablakkal. A berendezés legfigyelemreméltóbb darabja az asztal fölött lógó lámpa, vastag lámpaernyővel. Jól lehetne pasziánszot kirakni alatta, de ez ki van zárva, mihelyt a lámpa fényében feltűnik Jefroszimov tündöklő arca. Látható még egy hangszóró, melyből a „Faust” operaházi közvetítése hallatszik. Az udvarból néha harmonikaszó szűrődik be. A szoba mellett előszoba látható, telefontal

ÁDÁM *(megcsókolja Évát)* Csodálatos opera ez a Faust. Szeretsz?

ÉVA Szeretlek.

ÁDÁM Ma a Faust, holnap este meg a Zöld-fokra utazunk! Boldog vagyok! Mikor a jegyekért álltam sorba, szinte beleizzadtam, és megértettem, hogy csodálatos az élet!..

ÁNYA *(váratlanul belép)* Ah..

ÁDÁM Ánya! Legalább... igazán... kopogtathatna!...

ÁNYA Ádám Nyikolájevics, azt hittem, a konyhában van!

ÁDÁM A konyhában? Konyhában? Miért ülnék a konyhában, amikor a Faust megy?

ÁNYA *(edényeket rak szét az asztalon)*

ÁDÁM Másfél hónap a Zöld-fokon! *(Zsonglőrködik, és összetör egy poharat)*

ÉVA Na tessék!

ÁNYA Nem is a mi poharunk. Daragané.

ÁDÁM Veszek poharat. Veszek Daragannak öt poharat... Igaza van, Anna Tyimofejevna, a konyhában a helyem, úgyis ki akartam tisztítani a sárga cipőmet. *(El)*

ÁNYA Irigylésre méltó maga, Éva Artyemjevna. A férje szép is, mérnök is, kommunista is.

ÉVA Tudja Ánya, valószínűleg tényleg boldog vagyok. Bár... az ördög tudja!.. De miért nem megy férjhez, ha már annyira vágyik rá?

ÁNYA Csupa gazemberrel akadok össze, Éva Artyemjevna. Mindenki jóra valózt kapott, nekem meg csak az ócska jut, mint a tombolán! És iszik a gazember!

ÉVA Iszik?

ÁNYA Alsógatyában ül, kék cvikkerrel, Monte-Cristo grófját olvassa, és a barátjával, Kubikkal iszik.

ÉVA Kissé könnyelmű fiú, de nagyon eredeti.

ÁNYA De még milyen eredeti! Harmonikás bandita. Nem megyek hozzá. A múlt héten megvert egy bürokratát a másodíkról, erre kidobták a szakszervezetből. Elcsábította Baranovát is, most fizetheti a tartásdíjat. Nem élet ez!

ÉVA Hogy ha így belegondolok, azt hiszem, tényleg boldog vagyok.

ÁNYA Daragan viszont boldogtalan.

ÉVA Már tudja?

ÁNYA Én mondtam meg neki..

ÉVA Ánya, ez disznóság!

ÁNYA Ugyan már! Talán nem tudná meg úgyis? Azt kérdi tőlem: "Eljön Éva ma este Ádámmal?" Én meg erre: "Eljön és itt is marad" - "Hogy-hogy?" "Hát úgy, - mondom, hogy ma este összeházasodtak!" "Hogyan?!" Áhá, áhá, elpirult!... Az egész házat magába bolondította!

ÉVA Miket talál ki? Kit bolondítottam magamba?

ÁNYA Lesz itt nemulass! Poncsik is beállít, - Ő is szerelmes!

ÉVA A Zöld-fokra! Azonnal! Holnap este már az első osztályon utazunk - nélkülük!

ÁNYA *(kiönti az üvegszilánkokat és kimegy)*

ÁDÁM *(beront)* Tetszik a szobám?

ÉVA ...Tetszik. Igen, tetszik...

ÁDÁM *(megcsókolja)*

ÉVA Várj!... Bejöhet Ánya..

ÁDÁM Nem jön be senki. *(Csókolja)*

Hirtelen hangok hallatszanak az ablak mögül

MARKIZOV *(hangja)* Burzsuj!

JEFROSZIMOV *(hangja)* Huligán!

MARKIZOV *(hangja)* Mi? Ki a huligán? He?

Az ablakpárkányra az udvar felől felugrik Jefroszimov, izgatott, reszket. Jefroszimov sovány, borotvált férfi, zaklatott, szemében olykor különös fény vibrál. Kitűnő öltönyén azonnal látszik, hogy nemrég volt külföldi kiküldetésben. Kifogástalan inge jelzi, hogy agglegény, aki nem maga öltözik, hanem egy öregasszony öltözteti, aki meg van győződve róla, hogy Jefroszimov nem ember, hanem félisten. Jefroszimov vállán kis készülék lóg, szíjon, - nagyon hasonlít a fényképezőgépre. Jefroszimov ámulatba ejti környezetét különös hangsúlyaival és gesztikulációjával.

JEFROSZIMOV Bocsássanak meg, kérem!...

ÁDÁM Mi történt?

JEFROSZIMOV Részeg huligánok üldöznek. (*Beugrik a szobába*)

Az ablakpárkányon megjelenik Markizov. Ahogy Ánya leírta: alsónadrágban van, kék cvikkerrel, és a fullasztó este ellenére kabátban, prémgallérral

MARKIZOV Ki a huligán? (*Az ablakban*) Polgártársak! Hallották, hogy én huligán vagyok? (*Jefroszimovhoz*) Mindjárt fültövön váglak, azt akkor meglátod, ki itt a huligán.

ÁDÁM Markizov! Azonnal takarodjon a szobámból!

MARKIZOV Hú, micsoda kalapja van!

JEFROSZIMOV Az istenért! Összetöri a készüléket!

ÉVA Mars ki a szobából! (*Ádámhoz*) Telefonálj a rendőrségre!

ÁNYA (*beszalad*) Zahar, már megint?

MARKIZOV Bocsánatot kérek, Anna Tyimofejevna! Engem itt megsértettek. (*Évához*) Csak nem akarja a rendőrséget zavarni ilyen későn? Tagja a szakszervezetnek?

ÁNYA Zahar, menj el!

MARKIZOV Igenis. (*kiszól az ablakon*) Hé, Vászenyka! És te, Kubik! Hűségese párba jsegeideim! Barátaim, álljatok a főbejárathoz. Ebből a lakásból egy parazita jön ki, lila zakóban. Alkoholista fotográfus. Párba jozni fogunk. (*Jefroszimovhoz*) Nos, külföldi gróf úr, nem javaslom, hogy kigyere! Tegyel be ide egy vaságyat, és jelentkezz be a LAKBÉRSZÖV-nél. Viszlát. (*El*)

Ánya kiszalad

JEFROSZIMOV Csak azt sajnálom, hogy nem volt jelen a szovjet kormány... Megmutattam volna, milyen anyagból akarja felépíteni az osztálynélküli társadalmat.

Az ablakon berepiül egy tégl

ÁDÁM Markizov! Leültetnek garázdaságért!

ÉVA Micsoda alak!

JEFROSZIMOV Alkoholista, - én? Én, alkoholista? Semmiféle szeszeseitált nem veszek a számba biztosíthatom Önöket!... Igaz, dohányzom... nagyon sokat dohányzom!...

ÉVA Nyugodjon meg, nyugodjon meg... Ez egy pimasz fráter.

JEFROSZIMOV (*reszket*) Nyugodt vagyok! Csak az bánt, hogy magukat zavarom. De most mennyi ideig kell ostromzár alatt ülnöm?

ÁDÁM Ugyan már, nem számít! Ezek a párbajsegédek gyorsan felszívódnak. Végső esetben meg intézkedem.

JEFROSZIMOV Kaphatnék... egy kis... hogy hívják... vizet?

ÉVA Kérem, tessék.

JEFROSZIMOV *(miután ivott)* Engedjék meg, hogy bemutatkozzam.

A nevem... hm... Alekszandr Hippolitovics... - a vezetéknevemet elfelejtettem!..

ÁDÁM Elfelejtette a nevét?

JEFROSZIMOV Jaj, istenem! Ez borzasztó!... Hogy az ördögbe van az a vezetéknev? Híres név. R-rel... er-re... Bocsánat: ciánbróm, fenildikloropszin...

Jefroszimov! Igen. Ez az. Ilyen név. Jefroszimov.

ÁDÁM Úgy, úgy, úgy... Már engedje meg, - Ön?!...

JEFROSZIMOV Igen, igen, pontosan. *(Vizet iszik)* Szóval a kémia professzora vagyok, Jefroszimov akadémikus. Remélem, nincs ellene kifogásuk.

ÉVA Nagyon örülünk.

JEFROSZIMOV Hát maguk? Kihez estem be az ablakon?

ÁDÁM Ádám Kraszovszkij.

JEFROSZIMOV Kommunista?

ÁDÁM Igen.

JEFROSZIMOV Nagyon jó. *(Évához)* És Ön?

ÉVA Éva Vojkevics.

JEFROSZIMOV Kommunista?

ÉVA Nem. Párton kívüli.

JEFROSZIMOV Nagyon, nagyon jó. Bocsásson meg, mit is mondott, a neve?...

ÉVA Éva Vojkevics..

JEFROSZIMOV Lehetetlen!

ÉVA Miért?

JEFROSZIMOV Hát Ön? ... Őő...

ÉVA A férjem. Ma házasodtunk össze. Na igen, igen, igen: Ádám és Éva.

JEFROSZIMOV Ahá! Mindjárt észrevettem. És még azt mondják, örültök.

ÉVA Ezt senki nem mondta.

JEFROSZIMOV Látom, hogy azt gondolják. De nem, nem! Ne aggódjanak, normális vagyok. A kinézésem beismerem, valóban... Na tessék, megint elfelejtettem... Na, kicsik, iskolába járnak...

ÉVA Gyerekek?

JEFROSZIMOV Kisfiúk! Igen, ők. Füttyültek... És ezek a... na, harapnak, vörösek...

ÁDÁM Kutyák?

JEFROSZIMOV Igen. Rám vetették magukat. A sarkokon meg ... ezek a ...

ÁDÁM és ÉVA *(egyszerre)* Rendőrök!

JEFROSZIMOV Ferde szemmel néztek. Lehet, hogy cikk-cakkban mentem.

A házukba meg azért kerültem, mert Buszlov professzorral akartam találkozni, de nincs otthon. Elment a Faustra. Engedjék meg, hogy egy kicsit pihenjek, kimerültem.

ÉVA Kérem, tessék. Várja meg nálunk a professzort.

ÁDÁM Mindjárt eszünk valamit...

JEFROSZIMOV Köszönöm! Elbűvölő! Nagyon kedves.

ÁDÁM Ez itt fényképezőgép?

JEFROSZIMOV Nem. Ah! Na igen. Persze, hogy fényképezőgép. És tudják mit, ha már a sors ide vezérelt, engedjék meg, hogy csinálják egy felvételt.

ÉVA Én igazán...

ÁDÁM Nem tudom...

JEFROSZIMOV Üljenek le, üljenek le... Igen, na, bocsánat... (Ádámhoz)

A feleségének jó természete van.

ÁDÁM Szerintem csodálatos.

JEFROSZIMOV Nagyszerű! Felvétel, felvétel! Barátságos arcot kérek!

ÁDÁM (halkan) A francba vele... Nem akarok fényképezkedni...

JEFROSZIMOV Mondja, Éva, szereti az életet?

ÉVA Nagyon szeretem.

JEFROSZIMOV Derék, derék, kitűnő. Üljenek le.

ÁDÁM (halkan) Az ördögbe is, nem akarok fényképezkedni, ez örült !

ÉVA (halkan) Csak eredeti, mint minden kémikus. Hagyd! (Hangosan) Na, Ádám! Én kérlek!

Ádám morcosan Éva mellé ül. Kopognak az ajtón, de Jefroszimov a készülékével foglalkozik, Ádám és Éva meg a beállítással. Az ajtóban megjelenik Poncsik-Nyepobjeda, az ablakba óvatosan felmászik Markizov

JEFROSZIMOV Figyelem! (A készülékből vakító sugár csap ki)

PONCSIK (elvakítva visszahúzódik)

MARKIZOV Hű, hogy az a...! (elbújik az ablak mögött, a fénysugár kialszik)

ÉVA Mekkora villant!

PONCSIK (másodszor is kopog) Ádám, szabad?

ÁDÁM Szabad, szabad. Gyere be, Pável!

Poncsik belép. Kicsi, aprószemű férfi szarukeretes szemüveggel, térdnadrágban és kockás harisnyában

PONCSIK Üdv, öreg! Á, Éva is itt van? Fényképezkedtetek! Kettesben?

Höhöhö! Szépen vagyunk. Mindjárt jövök, csak rendbe szedem magam. (El)

ÉVA Mi is kapunk nagyítást?

JEFROSZIMOV Ó, természetesen, természetesen. Csak nem most, majd kicsit később.

ÁDÁM Milyen furcsa készülék. Külföldi? Először látok ilyet ...

Távoli kutyaugatás hallatszik

JEFROSZIMOV *(nyugtalanul)* Mi ez, kutyaugatás? ... Hm... mivel foglalkozik, Éva...?

ÉVA Artyemjevna. Az Idegen-nyelvi Intézetben tanulok.

JEFROSZIMOV És Ön, Ádám...?

ÁDÁM Nyikolájevics. Mérnök vagyok,

JEFROSZIMOV Tudnának mondani egy egyszerű képletet, - például a kloroformét?

ÁDÁM A kloroformét? A kloroformét. Éva, nem emlékszel a kloroform képletére?

ÉVA Sose tudtam.

ÁDÁM Tudja, én hidakkal foglalkozom.

JEFROSZIMOV Hát, ez bizony ostobaság... Ostobaság - ne törődjön a hidakkal! Kinek jut most ilyesmi eszébe: hidakon gondolkozni! Nevetséges... Ráfordít két évet egy híd felépítésére, - én meg fogom magam, és három perc alatt fölrobbantom. Értelmetlenül pocsékolja az anyagot és az idejét. Hű, de fullasztó a levegő! És a kutyák már megint vonítanak! Tudják, két hónapig ki sem mozdultam a laboratóriumból, és ma jöttem ki először a levegőre. Ezért vagyok ilyen furcsa. Már kezdtem elfelejteni az egyszerű szavakat is. *(nevet)* Képzelem, milyen képet vágnak majd Európában! ...

Ádám Nyikolájevics, gondolt már arra, hogy háború lesz?

ÁDÁM Persze hogy gondoltam. A háború azért lehetséges, mert a kapitalista világ gyűlölettel van átitatva irántunk.

JEFROSZIMIOV A kapitalista világ gyűlölettel van átítatva a szocialista világ iránt, a szocialista meg a kapitalista iránt, drága hidak-építője, - a kloroform képlete pedig CHCl_3 ! Háború azért lesz, mert ma fullasztó a levegő! Azért lesz, mert a villamoson naponta mutogatnak rám: "Nézd csak, milyen kalapot hord!" Azért lesz, mert az újságokat olvasva (*két újságot vesz elő a zsebéből*) égnek áll az ember haja, mintha rémeket látna. (*Az újságba mutat*) Azt írják: "A kapitalizmust meg kell semmisíteni". Igen? Ott meg - (*valahova a távolba mutat*) - ott mi van? Ott az írják: "A kommunizmust meg kell semmisíteni". Agyrém! Megöltek egy négert, villanyszékben. Egészen más helyen, az ördög tudja, hol, a bombay-i tartományban valaki átvágta a telefonvezetékét, Dél-Afrikában kivégzés volt, Spanyolországban robbantottak, Berlinben lövöldöztek. Holnap Pennsylvaniában is löni fognak. Rossz álmom! És lányok, fegyverekkel - lányok! - Ott mennek az utcán az ablakom alatt, és azt éneklük: "Kicsi puskám, lödd, szúrd, vágd, - a sok burzsujt ne sajnáld!" Minden nap! Ég a tűz az üst alatt, már jönnek fölfelé az apró buborékok a vízben, micsoda önámítás azt hinni, hogy nem forr fel?

ÁDÁM Ön ellenzi ezt a dalt?

JEFROSZIMOV Nem. Én általában ellene vagyok az utcai éneklésnek.

ÁDÁM He-hehe... Mindazonáltal!... Jefroszimov professzor, Ön elfelejti hogy a Szovjetunió oldalán nagy eszme áll!

JEFROSZIMOV Meglehet, hogy ez nagy eszme, de az a helyzet, hogy a világon vannak más emberek más eszmével, és eszméjük abban áll, hogy Önöket megsemmisítsék az eszméjükkel együtt.

ÁDÁM Na, ezt majd meglátjuk!

JEFROSZIMOV Nagyon félek, hogy sokaknak semmit nem lesz módjuk meglátni. Minden az öregurak miatt van!

ÉVA Miféle öregurak miatt?

JEFROSZIMOV (*titokzatosan*) Valódi öregurak, cylinderben járnak... a lényeg az, hogy nekik egyre megy mindenféle eszme, egyet kivéve, - hogy a házvezetőnő időben beadja a kávé. Nem finnyások!... Az egyikük, képzeljék, a laboratóriumban ült, - a gyermeki kíváncsiságon kívül semmi nem ösztönözte, hogy ilyen apróságokkal foglalkozzék: - összekevert a lombikban kloroformot, miegymást, kénsavat és egyebet, és melegíteni kezdte, Ádám Nyikolájevics, hogy megnézzé, mi jön ki belőle. Az jött ki, hogy még a kávéját sem ért rá kiinni, máris emberek ezrei feküdtek úton-útfélen a mezőkön, aztán megkékültek, mint a szilva, aztán mindannyiukat elszállították teherautón egy gödörbe. De a legérdekesebb az, hogy fiatal emberek voltak, Ádám, és határozottan ártatlanok, mindenféle eszmében. Félek az eszméktől! Mindegyik jó önmagában, de csak addig a pillanatig, amíg az öregúr-professzor technikailag föl nem fegyverzi. Isten teremtette az eszmét, a tudós pedig kiegészítésül - az arzént!...

ÉVA (*szomorúan a lámpa alatt*) Félek. Megmérgeznek téged is, Ádám!

ÁDÁM Ne félj, Éva, ne félj! Gázálarcot veszek, és úgy fogadjuk őket!

JEFROSZIMOV Ennyi erővel a kalapját is az arcába húzhatja! Ó, kedves mérnök! Egyetlen egy rettenetes szó létezik: a "mindenekfölötti". El tudok képzelni egy embert, hőst, még egy idiótát is. De mindenekfölötti idiótát? Hogyan néz ki? Hogy issza a teát? Milyen tetteket hajt végre? Mindenekfölötti hős? Nem értem! Megáll az ész! A kérdés lényege, hogy milyen szaga lesz. Akárhogy erőlködött az öregúr, - valamilyen szaga mindig volt: hol mustár, hol mandula, hol rothadt káposzta, végül kellemes gólyaorr-illatot kezdett árasztani. Baljós illat volt, barátaim, de nem "mindenek fölötti". A „mindenekfölötti” akkor lesz, mikor a laboratóriumban semmilyen szag nem keletkezik, nem robban, és gyorsan hat. Akkor az öregúr fekete keresztet tesz a kémcsőre, hogy ne tévesszék össze, és így szól: „Megtettem, amit tudtam. A többi - a ti dolgotok. Esmék, megütközhettek!” *(súgva)* Bizony, Ádám Nyikolájevics, már semmilyen szaga nincs, nem robban, és gyorsan hat.

ÉVA Nem akarok meghalni! Mit kell tenni?

JEFROSZIMOV A föld alá! Le az alvilágba, ó, Éva, első asszony. A hídépítés helyett ássatok földalatti várost, és meneküljete, le oda!

ÉVA Nem akarom! Nem akarom! Ádám, minél előbb menjünk a Zöld-fokra!

JEFROSZIMOV Ó, gyermekem! Elrontottam a kedvét? No, nyugodjék meg, nyugodjék meg. Felejtse el mindent, amit mondtam! Nem lesz háború.

Mégpedig azért nem, mert akad végre valaki, aki azt mondja: ha már nem lehet megállítani az eszmék áradatát, - mely eszmék egyébként Ádám Nyikolájevicset is elragadták, akkor meg kell fékezni az öregurakat. De gázálarccal nem ér a nyomukba az ember. Valami radikálisra van szükség. Nézzék - *(egyik kézfejét a másikra teszi)* Ez az emberi test sejtje... Namármost - *(összetolja az ujjait)* - mi történt? Ugyanaz a korábbi sejt, de eltűntek a hézagok a részecskéi között, márpedig ezeken a hézagokon át hatolt be az öregúr! Érthetetlen? Csak nyugalom! Utazzanak a Zöld-fokra! Áldásom rátok, Ádám és Éva.

Az ajtóban zajtalanul megjelenik Daragan, - fekete ruhában, a mellére repülő ezüstmadár van hímézve.

Ha valaki megtalálja a módját, hogyan kell összetolni az ujjakat, akkor, Ádám Nyikolájevics, nem lesz kémiai háború, következésképp semmiféle háború nem lesz. Csakhogy, - kinek adjuk oda ezt a találmányt, - az itt a kérdés.

DARAGAN *(váratlanul)* Ez a legkönnyebb kérdés, professzor!

Ezt a felfedezést haladéktalanul át kell adni a KÖZFORRKATTAN-nak, a Köztársasági Forradalmi Katonai Tanácsnak.

ÁDÁM Daragan! Ismerkedjenek meg: Andrej Daragan.

DARAGAN Ismerem a professzort. Nagyon örülök.

ÁDÁM Nos, Daragan... Bevallom, ma összeházasodtunk Évával.

DARAGAN Már ezt is tudom. Mit lehet tenni, - gratulálok, Éva. Hozzánk költözött? Szomszédok leszünk. Hallottam Önt, professzor. Előadást tartott a

parancsnokainknak: "A harci gázok feltartóztatása" címen. Ragyogó volt.
JEFROSZIMOV Á, igen, igen... hát hogyan... De mi az, hogy "feltartóztatása",
- talán fel lehet őket tartóztatni?

DARAGAN Örvendetes hogy a dolgozók köztársaságában ilyen hatalmas
tudományos elmék dolgoznak, mint Ön.

JEFROSZIMOV Köszönöm. És Ön, mivel méltóztatik foglalkozni?

DARAGAN Én? Nos, - vadászrepülő-századparancsnoki rangban szolgálom a
köztársaságot.

JEFROSZIMOV Ah, úgy, úgy...

DARAGAN Szóval Ön azt mondta, professzor, hogy lehetséges olyan
találmány, amelyik kizárja a kémiai háborút?

JEFROSZIMOV Igen.

DARAGAN Elképesztő! Még azt is megkérdezte: kinek kéne odaadni.

JEFROSZIMOV (*homlokát ráncolja*) Á, igen. Ez fogas kérdés. Úgy vélem,
hogy ahhoz, hogy megmentsek az emberiséget a szerencsétlenségtől, - ezt a
találmányt minden országnak egyszerre kell átadni.

DARAGAN (*sötéten*) Hogyan?

Szünet

Minden országnak? Professzor, mit beszél? Odaadni a kapitalista országoknak
egy rendkívül fontos katonai találmányt?

JEFROSZIMOV Miért, Ön szerint mit kéne tenni?

DARAGAN Meglepő... Szerintem... Bocsásson meg, professzor, de nem
ajánlanám, hogy ezt bárhol, akár csak kiejtse a száján... a jog ...

*Ádám Jefroszimov háta mögül jeleket ad Daragannak, mutatja, hogy
Jefroszimov nem normális. Daragan Jefroszimov készülékére sandít*

Egyébként ezt természetesen nagyon összetett kérdés.... És egyszerű ez a
találmány?

JEFROSZIMOV Feltehetően egyszerű lesz... Viszonylag ...

PONCSIK (*zajosan bejön*) Üdv, elvtársak. Üdv! Hát itt is vagyok! Éva! (*Kezet
csókol*)

ÉVA Bemutatom...

PONCSIK Pável Poncsik-Nyepobjeda, - író.

JEFROSZIMOV Jefroszimov.

Mindnyájan leülnek az asztalhoz

PONCSIK Gratuláljatok, barátaim! Nagy irodalmi újdonság van a Városban...

ÉVA Mi az?

PONCSIK Elfogadták a regényemet, - kinyomtatják... Huszonkét nyomdai ívecske. Úgyhogy...

ÁDÁM Olvasd fel!

ÉVA Mindjárt eszünk...

PONCSIK Evés közben is lehet olvasni.

ÁDÁM Nálunk is irodalmi újság van, testvér, - ma aláírtuk az anyakönyvet...

PONCSIK Hol?

ÁDÁM Hát hol, - a házasságkötő-teremben.

PONCSIK Ja, úgy.

Szünet

Gratulálok.

DARAGAN Hol is lakik ön, professzor?

JEFROSZIMOV Én a ... Szóval a tizenhatos számú házban... Barna ház...

Elnézést... *(előveszi a noteszt)* Aha. Itt van. Zsuravszkij utca. Nem, hát ez ellen tenni kell valamit.

DARAGAN Nemrég költözött oda?

JEFROSZIMOV Dehogy, harmadik éve ott lakom. Képzeljék, elfelejtettem az utca nevét.

ÉVA Bárkivel előfordulhat.

DARAGAN Ühüm.

PONCSIK *(vadul néz Jefroszimovra)*

ÁDÁM Na, a regényt! A regényt!

PONCSIK *(előveszi a kéziratot)* Egyébként talán unalmas lenne meghallgatni.

ÉVA Nem, nem, - szeretnénk.

DARAGAN Gyerünk, fújja!

PONCSIK *(kézirattal a kezében készülődik, a lámpa alatt otthonossá válik a hangulat, - olvas)* "Pirosló zöld vetések" - regény. Első fejezet. "Ott, ahol egykor a sovány földet Barjatyinkszkij herceg jobbágyai fakó arccal barázdálták, - a minap eltűntek a kolhozparasztasszonyok üde arcocskái. - Hej, Ványa!... Ványa!... - csendült föl a mezsgyén..."

JEFROSZIMOV Ezer bocsánat... csak egy rövid kérdés. Ez benne volt a tegnapi esti újságban?

PONCSIK Már megbocsásson, miféle esti újságban? A kéziratomat olvasom!

JEFROSZIMOV Elnézést. *(Előveszi az újságot, megmutatja Poncsiknak)*

PONCSIK *(belenéz az újságba)* Micsoda aljas gazember, hallják!

ÁDÁM Kicsoda?

PONCSIK Marjin-Roscsin! Az, bizony! Hallgassák csak meg!

"Ott, ahol nemrég a satnya földet Seremetyev gróf éhes muzsikjai szántották..." - alávaló gazember!... *(olvas)* ... most piros szalagos

kolhozparasztlányok dolgoznak." – „Jegorka” - kiáltotta valaki a mező felől..."

- A szukafi!

ÉVA Lemásolta?

PONCSIK Hogy másolhatta volna le? Egy brigádban voltunk a kolhozban, ő meg, mint az árnyék, folyton a nyomomban mászkált, és ugyanazokat a jeleneteket láttuk.

DARAGAN És kié volt a birtok? Seremetyevé, vagy Barjatyinszkijé?

PONCSIK A birtok? Dondukov-Korszakové.

JEFROSZIMOV Tehát az olvasó közönségnek már csak azt kell eldöntenie, kinek jobbak a jelenetei kettőjük közül.

PONCSIK Hát hogyne, hogyne, ... Kinek jobbak a jelenetei ... A púderező, törleszkedő grafomániásnak, vagy Pável Poncsik-Nyepobjedának.

JEFROSZIMOV (*naivan*) A grafomániásnak jobbak.

PONCSIK Merci, Ádám, merci. (*Jefroszimovhoz*) ... Apollón Akimovics személyesen mondta nekem Moszkvában: "Derék, erős regény!"

JEFROSZIMOV És ki az az Apollón Akimovics?

PONCSIK Jó napot! Köszönöm, Ádám... Talán a polgártárs azt sem tudja, kicsoda Szavelij Szaveljevics? Talán a "Háború és békét" sem olvasta?

Az Írófőszövetségben soha nem volt, de azért kritizál.

ÉVA Pavel Alekszandrovics!

DARAGAN Elvtársak! Ígyunk egy kupicával!

Az előszobában megszólal a telefon, Daragan kiszalad, és behúzza az elválasztófűggönyt.

Igen. Én vagyok.

Szünet.

(Elsápad) Már elindult az autó?

Szünet

Azonnal! (*Leteszi a kagylót, halkán beszél*) Poncsik-Nyepobjeda! Poncsik!

PONCSIK (*kijön az előszobába*) Ki ez a barom?

DARAGAN Jefroszimov, a híres kémikusunk...

PONCSIK A nyavalya törje ki! Lehet, hogy a kémiához ért....

DARAGAN Várjon, Poncsik-Nyepobjeda, figyeljen. Én most azonnal a reptérre megyek. Maga pedig a következőket teszi. Sehová nem telefonál, hanem szól Ádámnak, hogy a professzor semmilyen körülmények között ne hagyja el a lakást, majd diszkréten távozik, és bejelenti: - először: az a gyanúm, hogy Jefroszimov professzor óriási katonai fontosságú dolgot talált fel. A találmány

fényképezőgép-formában nála van. Ő maga itt tartózkodik. Ez egy. Kettő. Az a gyanúm, hogy a professzor pszichikailag zavart állapotban van, és a legnagyobb ostobaság elkövetésére is képes, ami a külföldet illeti... Három.

- Azonnal jöjjenek ki, és ellenőrizték mindezt. Ennyi. De, Poncsik-Nyepobjeda, ha a professzor elmegy innen a készülékkel, akkor maga felelni fog hazaárulásért.

PONCSIK Daragan elvtárs, könnyörüljön.

Éles kopogás hallatszik a lakás ajtaján

DARAGAN *(kinyitja az ajtót)* Nem könnyörülök. Megyek. *(A tányérsapkája nélkül távozik)*

PONCSIK Daragan elvtárs, itt felejtette a sapkáját!

DARAGAN *(kintről)* Vigye el az ördög.

PONCSIK Szép kis történet szakadt a nyakamba. *(halkan)* Ádám! Ádám!

ÁDÁM *(kijön az előszobába)* Mi van?

PONCSIK Ide figyelj, Ádám. Intézkedj, hogy ez az istenverte kémikus a készülékével sehova ne menjen innen, amíg vissza nem jövök.

ÁDÁM De hát mi történt?

PONCSIK Most jöttünk rá Daragannal, hogy állami katonai találmány lóg a nyakában! A készülék!

ÁDÁM A fényképezőgép?

PONCSIK Frászkarikát fényképezőgép!

ÁDÁM Ahá!

PONCSIK Nem egyedül jövök vissza. És ne feledd: te vagy a felelős! *(elrohan)*

ÁDÁM *(az ajtóban)* Hol van Daragan?

PONCSIK *(az ajtó mögül)* Nem tudom.

ÁDÁM De rohadt este! *(gondterhelten visszamegy a szobába)*

ÉVA Hol van Poncsik és Daragan?

ÁDÁM Lementek a boltba.

ÉVA Minek? Minden van itthon...

ÁDÁM Mindjárt jönnek.

Szünet

JEFROSZIMOV Istenem! Jacques! Jacques! Én hülye! Elfelejtettem Jacques-ot, ... elsőnek!... Istenem, de hát ez örület. Nem lehet, hogy minden észrevétlenül, egy pillanat alatt összeomoljon. Nyugtasson meg, Éva! Megy még a Faust? Jaj, jaj....jaj... *(az ablakhoz lép, kinéz)*

ÁDÁM *(halkan Évához)* Még mindig normálisnak tartod?

ÉVA Teljesen normálisnak tartom.

JEFROSZIMOV Megy még a Faust?

ÉVA Mindjárt. *(bekapcsolja a hangszórót: a templomi jelenet utolsó taktusai. hallatszanak, aztán elkezdődik az induló)* Megy.

JEFROSZIMOV És mire kell ma egy tudósnak a Faust?

ÉVA Kedves Alekszandr Hippolitovics, mi történt? Ne aggódjon annyira, igyon egy kis bort!

JEFROSZIMOV Várjon csak, várjon!... Hallják? Már megint...

ÁDÁM *(nyugtalanul)* Na és? Vonít a kutya. Ingerli a harmonika..

JEFROSZIMOV Á, nem, nem. Ma egész nap vonítanak... Ha tudnák, hogy ez engem mennyire nyugtalanít. Azon tépelődöm, várjam meg Buszlovot, vagy menjek haza Jacqueshoz.

ÁDÁM Ki az a Jacques?

JEFROSZIMOV Ó, ha Jacques nem volna, egészen magányos lennék ezen a földön, nem számítva a nagynénémet, aki az ingemet vasalja... Jacques a fény az életemben...

Szünet

Jacques - a kutyám. Látom, amint négyen mennek, egy kutyakölyköt vonszolnak és nevetnek. Kiderül, hogy akasztani viszik! Tizenkét rubelt fizettem, hogy ne akasszák fel. Most már felnőtt, és soha nem válok el tőle. Mikor nem méreggel dolgozom, ott ül a laboratóriumban, és nézi, mit csinálok. Miért kell felakasztani egy kutyát?

ÉVA Alekszandr Hippolitovics magának haladéktalanul meg kell nősiennie.

JEFROSZIMOV A világért sem nősiülök meg, amíg meg nem tudom, miért vonítanak a kutyák! ... Mondja már meg végre, mit tegyek? Várjak Buszlovra, vagy rohanjak Jacques-hoz? Hm?

ÉVA Drága Alekszandr Hippolitovics! Nem szabad így viselkedni! Mi baja történhet Jacques-nak? Ez már neuraszténia! Természetesen várja meg Buszlovot, beszéljen vele, aztán menjen haza, és fekdjön le aludni.

Csengetnek, Ádám megy ajtót nyitni. Belép az I. Guller, a II. Guller és Klaudia Petrovna. Utoljára jön be az aggódó Poncsik

I. GULLER Szervusz, Ádám! Hallottam az esküvődről, és úgy határoztunk, hogy rajtaütésszerűen betoppanunk, - hogy gratuláljunk! Aggyisten!

ÁDÁM *(zavarban van, - életében először látja Gullert)* Aggyisten! Bejönnek?

Mindannyian bemennek a szobába

I. GULLER Mutass be a feleségednek!

ÁDÁM Ez itt, Éva, ö...ö...

I. GULLER Guller. Ádám barátja. Valószínűleg soha nem mesélt rólam?

ÉVA Nem, nem mesélt....

I. GULLER A haramia! Tessék, ismerkedjenek meg. Ez az unokatestvérem, szintén Guller.

II. GULLER Guller.

I. GULLER Éva Artyemjevna kérem, Klaudiát is magunkkal hoztuk.

Bemutatom! Ő olyan tudós nő. Orvos. Pszichiáter. Igen. Róla se szólt semmit?

Szép kis barát! Jaj, Ádám! (*Évához*) Nem haragszik a hívatlan vendégekre?

ÉVA Nem, nem, - miért haragudnék? Ádámnak mindig nagyon szimpatikus barátai vannak. Ánya! Ánya!

I. GULLER Nem, nem, - ne fáradjon! Guller, az unokatestvérem, gazdasági szakember.

II. GULLER Gullernek igaza van. (*kibont egy csomagot*)

ÉVA Ez teljesen fölösleges, Mindenünk van.

ÁNYA (*Bejön, átadják neki a dobozokat. Kimegy*)

ÉVA Poncsik, üljön le! Hol van Daragan? Üljenek le, elvtársak!

KLAUDIA Istenkém, micsoda hőség van!

ÉVA Ádám, mutasd be...

I. GULLER Kit? Alekszandr Hippolitovicsot? Ugyan már! Régi jó ismerősök vagyunk.

II. GULLER Guller, Alekszandr Hippolotovics nyilván nem ismer meg,

I. GULLER Az lehetetlen.

JEFROSZIMOV Bocsásson meg... olyan szétszórt vagyok... valóban nem ismerem meg.

I. GULLER Hogy lehet az...

KLAUDIA Hagyja, Guller, ilyen hőségben az édes testvérét sem ismeri meg az ember. Nekem augusztusban egészen megolvad az agyam. Jaj, ez az augusztus!

JEFROSZIMOV Elnézést, de most nem augusztus van...

KLAUDIA Hogyhogy nem augusztus? Hát milyen hónapban vagyunk Ön szerint?

I. GULLER Nesze neked! Klaudia a hőségtől megzavarodott! Alekszandr Hippolitovics, az isten szerelmére mondja meg neki milyen hónap van most?

JEFROSZIMOV Mindenesetre nem augusztus, hanem ... na, hogyis ... hogyis

Szünet

I. GULLER (*halkan, jelentősegteljesen*) Május van itt nálunk a Szovjetunióban, Alekszandr Hippolitovics, május! Tavaly, egy évvel ezelőtt, ugyanebben a májusban... Szosznovij Borban... ön özvegy Marija Pavlovna Officerszkaja dácsáján lakott, én meg a szomszédban, Kozlovéknál. Jacques-kal járt fürödni, - egyszer még le is fényképeztem!

JEFROSZIMOV Ez aztán a meglepetés! ... Teljesen igaz - Marija Pavlovnánál, úgy látszik, elvesztettem az emlékezőképességemet!

II. GULLER Na, te fotográfus! Látszik, hogy nem vagy valami figyelemreméltó személyiség! Azt néznéd inkább, milyen nagyszerű készüléke van a professzornak.

I. GULLER Ez nem fényképezőgép, Guller!

II. GULLER Nekem te ne magyarázz!... Külföldi fényképezőgép!

I. GULLER Guller!

II. GULLER Fényképezőgép!

I. GULLER Én meg azt mondom, - nem fényképezőgép!

II. GULLER Fény-ké-pe-ző-gép!

JEFROSZIMOV Tudja, Guller polgártárs,... ez...

I. GULLER Nem, nem professzor, majd én megtanítom. Akarsz fogadni tizenöt rubelbe?

II. GULLER Állom!

I. GULLER Nos, professzor, milyen gép ez? Fényképezőgép?

JEFROSZIMOV Tudják, ez nem fényképezőgép...

ÉVA Tessék?!

Belép Ánya, a kredencből edényeket vesz elő. A hangszóróból hatalmas zenekari kórusok éneklik: „A haza dicsőségét nem szégyenítjük meg!...”

I. GULLER Hoppá! Ide a tizenöt rubellel! Ennyi a tandíj.

II. GULLER De megbocsásson, hogy lehet az, hiszen ez egy "törpe..."

I. GULLER Te vagy a törpe!

Hirtelen kutyavonítás hallatszik, aztán egy rövid női sikoly

ÁNYA *(elejti az edényt)* Jaj... hányingerem van!... *(összeesik, meghal)*

Az ablak mögött rövid, gyorsan elnémuló kiáltások hallatszanak. A harmonika elnémul

I. GULLER Jaj. *(Összeesik, meghal)*

II. GULLER Bogdanov! Vedd el a készüléket! *(Összeesik, meghal)*

KLAUDIA Végem van! *(Összeesik, meghal)*

PONCSIK Mi ez?! Mi ez?! *(Hátrál, rohanni kezd, eltűnik a lakásból, becsapja az ajtót)*

A hangszóróban felbomlik a zene, majd erős hangzavar hallatszik, de azonnal megszűnik. Teljes csönd támad mindenütt.

JEFROSZIMOV Ó, az előérzetem! Jacques?... *(elkeseredetten)* Jacques!

ÁDÁM *(Klaudiához ugrik, az arcába néz, aztán lassan Jefroszimov felé indul, félelmetessé válik)* Szóval ez ilyen készülék! Megölte őket? *(őrvöng)* Segítség! Fogják meg az embert a készülékkel!

ÉVA Ádám, mi van veled?

JEFROSZIMOV Örült! Mit akar? Értse meg már végre!... Éva, szedje le rólam ezt a vadállatot!

ÉVA *(kinéz az ablakon)* Jaj, mi ez?! Ádám, nézz ki az ablakon! Gyerekek fekszenek!...

JEFROSZIMOV Ez. *(A szemében teljes köd van)* Ez? A néger a villanyszékben!... Ez - a kicsi puskám - lödd! Ez egy ilyen háború! Ez a szolarizációs gáz!...

ÁDÁM Micsoda?! Nem hallom! Mi? Gáz! *(kézen ragadja Évát)* Utánam! Gyorsan a pincébe! Utánam! *(a kijárat felé húzza)*

ÉVA Ádám, ments meg!

JEFROSZIMOV Álljanak meg! Ne fussanak! Semmi nem fenyegeti magukat! Értsék már meg végre, hogy ez a készülék megment a gáztól. Feltaláltam! Én!

Én! Jefroszimov! Megmenekültek!

ÁDÁM És ők? Meghaltak?

JEFROSZIMOV Meghaltak.

ÉVA Ádám! Ádám! *(Jefroszimovra mutat)* Zseni! Próféta!

JEFROSZIMOV Ismételd meg! Zseni? Zseni? Valaki, aki élőket látott a holtak között, ismételje el a szavait!

ÉVA *(rettegési roham jön rá)* Félek a halottaktól! Mentsetek meg! A pincébe! *(elrohan)*

ÁDÁM Hová mész? Állj meg! Állj meg! *(utána rohan)*

JEFROSZIMOV *(egyedül)* Meghaltak ... És a gyerekek? Felnőttek volna, és eszméik támadtak volna... De milyenek? Kutyát akasztani?... És te, barátom! ... Milyen eszméd volt neked, azon kívül, hogy senkinek se árts, a lábamnál heverj, a szemembe nézz, és jókat egyél!... Miért kell fölakasztani egy kutyát?

A fény lassan kihál, a Városra leszáll a köd.

II. FELVONÁS

A Város nagyáruháza. A belső lépcsőház. Az óriási kirakatüvegek lent betörve, az áruházban egy villamos áll, - belerohant a kirakatba. A villamosvezető holtan fekszik. A polc melletti létrán halott eladó, - kezében ing. Halott nő a pultra dőlve. Hull a bejáratnál (állva halt meg). Több halott nincs. A vásárlók minden biztonnyal kirohantak az áruházból és az utcán haltak meg. Az egész padló teleszórva széttaposott árukkal.

Az áruház gigantikus ablakaiban a pokol és a mennyország látható. A mennyországot felülről a hajnali nap, - alul, a poklot izzó tűz fénye világítja meg. A kettő között füst gomolyog, benne kísérteties quadriga látszik, a romok és tűzfészek fölött. Igazi halotti csend

Éva az utca felől átlép a betört ablakon. Ruhája elszakadt. Nincs magánál

ÉVA *(Az utca felé fordulva beszél)* De figyelmeztetek, hogy negyedóránál tovább nem maradok egyedül! Halljátok! Én is megérdemlek annyi sajnálatot és figyelmet, mint Jacques. Fiatal nő vagyok, gyáva, gyenge nő vagyok!... Kedveseim, drágáim, na jó, mindent megteszek, csak ne menjetek túl messzire... Csak annyira, hogy érezzem a jelenléteteket. Rendben? Jó? - Elmentek!... *(leül a lépcsőre)* Mindenekelőtt rágyújtunk... Gyufát... *(a halott eladóhoz fordul)* Gyufát kérek! *(Az eladó zsebébe nyúl, kiveszi belőle a gyufát, rágyújt)* Összeveszett egy vásárlóval? Valami baj van a gyerekeiddel? Na, jól van. *(Felmászik a létrára, és ingeket kezd válogatni a polcon)*

Fent zuhanás zaja hallatszik, üvegcserepek szóródnak le, aztán fentről a lépcsőn leszalad Daragan. Olajfoltos ruhája szakadt és véres. A mellén lámpa világít. Haja ősz. A levegőben hadonászik, szalad lefelé, bizonytalanul. - Megvakult

DARAGAN Hozzám! Hozzám! Hé, elvtársak! Van itt valaki? Hozzám! *(leszalad, elesik a lépcső alján)*

ÉVA *(felocsúdik, éles hangon kiabál)* Él! *(eltakarja kezével az arcát)* Él! *(kiabál az utcára)* Emberek! Gyertek vissza Ádám! Megjelent az első élő! Ejtőernyős! *(Daraganhoz)* Mindjárt segítenek! Megsebesült?

DARAGAN Egy nő? Mi? Nő? Beszéljen hangosabban, megsüketültem.

ÉVA Nő vagyok, igen, nő!

DARAGAN Ne érintsen! Életveszélyes!

ÉVA Rám nem hat a gáz!

DARAGAN Ne közelítsen, mert lövök! Hol vagyok?

ÉVA Az áruházban.

DARAGAN Hívjon ide egy katonát! Gyorsabban! Hallja, asszony, egy katonát!

ÉVA Nincs itt senki.

DARAGAN Fogjon papírt és ceruzát!

ÉVA Nincs nálam.

DARAGAN Az ördögbe! Senki sincs itt ezen az analfabéta takarítónőn kívül?

ÉVA Nem látja? Nem lát?

DARAGAN Ostoba némbor! Megvakultam. Lezuhantam. Nem látok... *(arccal felé fordul)*

ÉVA (*felismeri*) Daragan! Daragan!
DARAGAN Rettenetesen fáj!... (*lefekszik*) Belül van a seb. Belül...
ÉVA Daragan! Maga az - Daragan !
DARAGAN Hogy lehet, hogy... megmondtam, - ne közelítsen hozzám,
hallja, asszony! Megsebesültem, megőrültem, és meghalok.
jaj... (*nyög*) Vegyen papírt és ceruzát!...Tud írni?
ÉVA Hadd vegyem le a ruháját! Vérzik !
DARAGAN (*tombol*) Nem ért a szóból? Vissza! Fertőző vagyok!
ÉVA De mi ez? ... Ádám! ... Ádám! ... Nem ismer meg a hangomról?
DARAGAN Mi? Hangosabban! Hangosabban, megsüketültem.... Írja:
jelentem: áttörtük a légi blokádot, a bombázóink átjutottak. De a századomból
rajtam kívül mindenki odaveszett, felszereléssel együtt. Továbbá a Város körül
van zárva, a fasiszta darázsfészket lángba borítottuk. Lángba borítottuk!
De Daragan, akit valami gázzal megmérgeztek, megvakult és lezuhant. Nőtlen.
Nyugdíját az államra hagyja, mivel Daragan egyedülálló. A kitüntetést pedig
kéri, helyezték a koporsóba. Ezen kívül kéri, hogy... tudassák... keressék meg...
jaj, Évával tudassák, hogy Daragan... nap, óra, a vezérkarnak. (*kiabál*) Hé, hó,
elvtársak! (*felugrik, széttárt karokkal megy*) Valaki! A könnyörületesség
nevében! Nem bírom elviselni a fájdalmakat! Add ide a revolvert! Vízet! Vízet!
ÉVA Nem adom a revolvert! Igyon!
DARAGAN (*megpróbál inni az üvegből, de nem tud nyelni*) Revolvert!
(*tapogatódzik*)
ÉVA Nem adom! Nem adom! Tűrjön. Mindjárt jönnek a férfiak.
DARAGAN Égek belüli! Lángolok!

A hangszóróból hirtelen trombiták zaja hallatszik

ÉVA Megint, megint a jeladás!

Szignál

(*Kiabál*) De honnan szól? Honnan?

A hangszóró elhallgat

DARAGAN Ne engedjék hozzám az orvosokat, mert beljük lövök!
Könyörüljenek egy vak emberen! Hívjon valakit! Vagy talán fogságba estem?
ÉVA Térjen maghoz ! Térjen magához! Én - Éva vagyok! Éva! Ismer engem!
Ó, Daragan, nem bírom látni a szenvedésedet! Éva vagyok!
DARAGAN Semmire sem emlékszem! Senkit sem ismerek! Segítség!

Autózaj hallatszik

ÉVA Ők azok! Ők azok! Szerencsére! Ádám! Ádám! Ide! Ide! Itt van egy élő ember! *(Befut Ádám és Jefroszimov)*

JEFROSZIMOV Jóságos isten!

ÁDÁM Daragan! Honnan került elő? Honnan?

ÉVA Az égből zuhant ide, a felszereléssel együtt!

DARAGAN Mindenki vissza! Vissza! Halál! Fertőző vagyok!

JEFROSZIMOV Mivel mérgezték meg? Milyen gázzal?

ÉVA Hangosabban, hangosabban! Megsüketült...

JEFROSZIMOV Megsüketült? *(Átkapcsol egy gombot a készüléken)*

DARAGAN Parancsnok elvtárs! Jelentem: füstoszlopokat láttam meg-számlálhatatlan mennyiségben. *(összeesik)*

ÉVA Megörült, drága Ádám! Nem ismer meg senkit! Drága Ádám, gyorsan, mert meghal!

Jefroszimov ráirányítja, a készülék sugarát Daraganra

DARAGAN *(egy darabig mozdulatlanul fekszik, nyöszörög, aztán feléled)* Áá...

ÉVA *(sír, megragadja Jefroszimov kezét)* Drága, kedves, óriási, csodálatos ember, orgonavirágom, megcsókolom a szemét, hadd csókoljam meg a szemét. *(Jefroszimov fejét simogatja, csókolgatja)* Milyen okos!...

JEFROSZIMOV Aha, aha, hozzatok még haldoklókat! Még! *(Keresgél a sugárral, a halott eladóra irányítja)* Nem, ez meghalt! Nem!... Jacques nincs többé!

ÁDÁM Professzor! Professzor! Mi van magával? Nyugalom!

JEFROSZIMOV Igen, igen, köszönöm... Igaza van. *(leül)*

DARAGAN Visszanyertem a látásom. Nem értem, hogy történt... Kik maguk?

Szünet

Éva?!

ÉVA Igen, én vagyok. Én.

DARAGAN Ne álljon túl közel, egyedül is leveszem a ruhámat. *(Leveszi)*

Ádám? *(Leteríti a hullát)*

ÁDÁM Igen, én vagyok az.

DARAGAN Ne álljatok mellém, fertőző vagyok! Hogy kerültök ide? Ja igen azt hiszem... értem: ide zuhantam, ti meg véletlenül az áruházban voltatok...

Hogy zúg a fejem! Így hát idejöttetek... és...

ÁDÁM Nem, Daragan, nem így volt.

JEFROSZIMOV Ne mondja meg neki rögtön az igazat, mert aztán majd nem bír vele.

ÁDÁM Igen, ez igaz.

DARAGAN De mégsem minden világos... *(iszik)*

ÁDÁM Honnan jössz?

DARAGAN Amikor visszatértem a ... szóval, amikor befejeztem a hadmozdulatot...

A hangszóróból katonai induló hallatszik

Miért szól a zene?

ÉVA *(elsírja magát)* Megint! Megint! A Halál. Fellegekben száguld a világ fölött, érthetetlen nyelveken kiabál, és néha zenél.

ÁDÁM Éva, azonnal hallgass! *(Megrázza a vállát)* Hallgass! Kishitű Éva! Ha megháborodsz, ki gyógyít meg?

ÉVA Igen, igen... *(elcsendesedik)*

DARAGAN Ő Jefroszimov?

A zene a rádióban abbamarad

ÁDÁM Igen.

DARAGAN Bocsássanak meg, engedjék meg. Felfedezte, igen felfedezte a készüléket ... Háború van. Talán már tudnak róla? *(Körülnéz, meglátja a villamost)* Mi ez? *(Föhláll, odamegy a villamosvezetőhöz, nézi)* Mi? Halott? Kisiklott? Bomba? Igen? Vezessetek a főparancsnokságra!

ÁDÁM A Városban egy ember sincs.

DARAGAN Hogy-hogy egy ember sincs! Jaj, nem tisztult ki a fejem... Nem értem... Mikor szálltam fel? Mi? Igen, tegnap este, amikor valami herceg muzsikjairól olvasott fel az a... Halljátok, az egész világ harcol!...

ÉVA Daragan, a Városban rajtunk kívül senki nincs! Maradjon szépen csendben, hogy ne bolonduljon meg.

DARAGAN *(fáradtan)* De hová, lettek?

ÉVA Tegnap este, alig hogy maga elment, jött a gáz, és mindenkit megfojtott.

JEFROSZIMOV Éva maradt meg Ádám és én.

DARAGAN Éva! Ádám?... Egyébként maga már tegnap is furcsa volt. Lelki betegnek tűnt.

JEFROSZIMOV Nem, nem. Az idegeim ugyan kikészültek, de már nem félek attól, hogy megőrülök, - maga viszont fél. Legjobb, ha semmire sem gondol. Feküdjön le, bugyolálja be magát.

DARAGAN *(erőltetett nevetéssel)* A Városban kétmillió lakos hova az ördögbe! -Én aztán mindent tudok a légítámadásról... de őt kérdezzétek! Majd ő elmagyarázza, milyen gáz kell egy város megfojtásához!

ÉVA Tudjuk, tudjuk... *(keresztet mutat az ujjaival)* Fekete ... *(sír)*

Daragan nyugtalanul körülnéz, valami eszébe jut, az ablakhoz megy, sántít. Sokáig néz, aztán a fejéhez kap

ÁDÁM *(nyugtalanul)* Daragan, Daragan, hagyd abba!...

DARAGAN *(halkan kiabál)* Repülőt ide! Hé, elvtársak! Hé, repülőt, a parancsnoknak! *(A zsebében kotorászik, egy bonbonos dobozt vesz elő Jefroszimovnak mutatja)* Láttad? Láttad? Azt hitték, hogy a szovjetek mezei ürgék? Talán bocskorban járunk? Most jöttünk le a falvédőről? Kétmillióan? Gyarak? Gyerekek? Láttad? Láttad a keresztet? Elrendelték, hogy a KÖZFORRKATTAN parancsa nélkül tilos ledobni? Én kiadom a parancsot, - rajta, dobd, tűz!!

ÁDÁM Hova? Hová? Hová?

DARAGAN A célba! A célba! Egy, kettő, ahová kell! Tudom, hol keressem őket!

ÉVA Ádám, Ádám, fogd le!

DARAGAN *(elteszi a bonbonos dobozt, elgyengül, leül, szigorúan beszél)* Miért ég a Város?

ÁDÁM A villamosok még egy óráig mentek, összeütköztek, az autókban is halott sofőrök... meggyulladt a benzin.

DARAGAN Hogyan menekültetek meg?

ÁDÁM A professzor besugárzott minket, - így a szervezetünk semmilyen gázt nem szív magába.

DARAGAN *(felemelkedik)* Hazaáruló!

ÉVA Ugyan már, Daragan!

DARAGAN Add a revolvert!

ÁDÁM Nem adom!

DARAGAN Mi? *(Kotorászva elővesz a külső kabátjából egy kézigránátot)* Feleljen! Jefroszimov professzor, feleljen! Már az este rájöttem, hogy feltalálta! És akárhány ember maradt is a Városban, ti ketten tanúsítani fogjátok, mit válaszolt Jefroszimov professzor Daragannak! Esküszöm, hogy gonosztevő!

JEFROSZIMOV *(megmozdul)* Micsoda?

DARAGAN Csak ne sértődjön meg! Mindjárt kiderítem, és ha valami szabályelleneset találok, akkor lehúzhatja a redőnyt. Miért nem adta le idejében a készülékét az államnak?

JEFROSZIMOV *(halkan)* Nem értem a kérdést. Mit jelent az hogy idejében?

DARAGAN Feleljen!

ÉVA Ádám! Ádám! Mit nézel úgy? Professzor, miért hallgat?

ÁDÁM Megtiltom! Megparancsolom: tedd le a gránátot!

DARAGAN Ki vagy te, hogy nekem parancsot adj?

ÁDÁM Én vagyok az első ember az élők között a Városban, Ádám Kraszovszkij, pártmunkás, átvettem a hatalmat, és ezt az ügyet már tisztáztam. Megtiltom, hogy Jefroszimovra támadj! Maga meg, professzor, válaszoljon neki, hogy megnyugodjék.

JEFROSZIMOV Ő engem... szóval... megijesztett.

ÉVA *(Daraganhoz)* Megijesztette!

JEFROSZIMOV Május elsején jutottam a felfedezésre... Rájöttem, hogy ha az összes mérgező anyagot harcképtelenné lehet tenni, akkor mindet a szemétdombra hajíthatjuk. Az élő sejt a besugárzás után nem szívott fel semmiféle mérgező anyagot, sőt, ha mérgezett volt a szervezet, meg lehetett menteni, hacsak nem állt be még a halál. Akkor megértettem, hogy nem lesz gázháború. Besugároztam magamat. De a lakatosmester csak tizenötödikén reggel hozta el ezt a dobozt, amibe beleszereltem a permanganát oldatot és a polarizált sugarat. Kimentem az utcára, és estére Ádámnál voltam.

Az érkezésem után egy órával a Város elpusztult.

DARAGAN De maga ezt a készüléket külföldre akarta juttatni.

JEFROSZIMOV Én döntöm el, hogy mit akarok.

DARAGAN *(lefekszik)* Hallgasd csak, Ádám, mit mond a tudós...

JEFROSZIMOV Minden országnak... egyszerre akartam...

DARAGAN *(elgyengül)* Ráz a hideg... De repülnöm kell... A szárnyam!

A szárnyam! Eltörött! De belül már nem égek! De hogy történhetett?

A századommal elébük mentünk, és szétszórtuk őket!...

ÁDÁM *(Daragához hajol)* Daragan, ezek nem azok voltak. Magasabban jutottak át. A sztratoszférán.

DARAGAN Rendben van... Repülök... repülnöm kell!

JEFROSZIMOV Sehová, nem repül! Úgy sincs miért repülnie!

DARAGAN Persze, mivel? Tudni akarom persze, hogy mivel?! Tudom, mivel végződik ez! Hallgasson!

JEFROSZIMOV Nemhogy repülnie, de ülnie sem szabad... Sokáig kell feküdnie, ha nem akar meghalni.

DARAGAN Mellettem sose volt asszony, tiszta ágyban szeretnék feküdni, és citromos tea legyen a hokedlin. Beteg vagyok!... Ha meggyógyulok, fölemelkedem egészen a mennyezetig, és alkonyatkor... *(Ádámhöz)* És Moszkva?

ÁDÁM Moszkva hallgat!

ÉVA Csak néha szólal meg a zene, és érthetetlen nyelveken beszélnek. Minden ország harcban áll egymással.

ÁDÁM Hajnalban ötven kilométert tettünk meg autón, csak hullákat, és bombatölcseket láttunk. Jefroszimov azt mondja, hogy pestis-bacillusokat terjesztenek.

DARAGAN Nem akarok többet tudni, ne szóljatok hozzám!

Szünet

(Ádámra mutat) Rendelkezzen ő. Engedelmeskedem.

ÁDÁM Éva, segíts!

Felemelik Daragant, Éva betakarja

DARAGAN Hová megyünk?

ÁDÁM Az erdőbe. Benzinért.

DARAGAN És repülőért!

ÁDÁM Na, jól van, gyerünk. Talán eljutunk a reptérre. Aztán visszajövünk az apróbb holmikért, és el innen! Különben egyáltalán nem jutunk ki!...

Elmennek. Hosszú szünet. Hallatszik, amint felbúg az autó, és elmegy. Kis idő múlva az áruházba Poncsik-Nyepobjeda szalad be. A zakója szakadt, piszkos

PONCSIK *(magánkívül)* A legfontosabb, hogy meg ne örüljek, és ne törjem azon a fejem, miért maradtam egyedül életben, Istenem! Istenem! *(Keresztet vet)* Bocsásd meg, hogy munkatársa voltam az Ateista Szemlének. Bocsásd meg, drága Istenem! Az emberek előtt letagadhatnám, mert álnéven írtam, de Neked nem hazudhatok: én voltam az, igen! Könnyelműségből voltam az Ateista Szemle munkatársa, Neked egyedül megvallom, Istenem, hogy hívő ember vagyok, a csontom velejéig, és gyűlölöm a kommunizmust. A halottak színe előtt ígérem Neked, hogy ha megmutatod, hogyan jussak ki élve a Városból, én... *(előveszi a kéziratot)* A kolhozok ellen ugye nincs kifogásod, Istenem, Atyám?... Mi van abban? Eddig külön voltak a muzsikok, most meg együtt lesznek. Mi a különbség, Istenem! Nem vesznek el, a megátalkodottak! Tekints le, Istenem, haldokló rabodra, Pável Poncsik-Nyepobjedára, mentsd meg őt! Igazhitű vagyok, Istenem, a nagyapám az egyháztanácsban szolgált. *(Felemelkedik a térdelésből)* Mi van velem? Úgy látszik, meghibbantam a félelemtől, - mindent beismerek. *(Felkiált)* Ne örvítsetek meg! Mit keresek? Legalább egyetlen ember jöjjön, aki megmondaná, hogy...

Markizov halk távoli kiáltása hallatszik: „Segítség!”

Lehetetlen! Képzelműdöm!

Markizov mászik be az áruházba. A vállán tarisznya. Egyik lába meztelen, és látszik, hogy a lábfejét fekélyek borítják

MARKIZOV Nem vánszorgok tovább... Itt halok meg... Fáj! Folyik a könnyem, nincs, aki segítsen, üszkösödik a lábam. Mindenkit azonnal megöltek, csak engem kínoznak. De miért? *(Legyengülve kiabál)* Segítség!

PONCSIK Egy ember! Élő ember! Meghallgatott az Úr! *(Markizovhoz ugrik, átöleli)* Maga az, Markizov??!

MARKIZOV Én! Én vagyok Markizov! Látja, polgártárs, haldoklom! *(Átöleli Poncsikot és sír)*

PONCSIK Nem, ezek szerint nem vagyok őrült, - megismertem! És maga, - engem?

MARKIZOV Találkoztunk már?

PONCSIK Hogyhogy nem ismer meg, Istenem! Ismerjen meg, könyörgök! Magának is könnyebb lenne...

MARKIZOV Valamiért rosszul látok, polgártárs...

PONCSIK Én Pável Poncsik-Nyepobjeda vagyok, a híres író. Emlékezzen az Isten szerelmére, - ugyanabban a házban laktunk! Jól emlékszem, - magát rúgták ki a szakszervezetből huligánkodá... szóval, maga Markizov!

MARKIZOV Mért rúgtak ki a szakszervezetből? Miért? Mert megvertem egy bürokratát? Azt a tetűt? Hát hogy ne vertem volna meg? Ki bünteti meg, ha én nem? Azért mert iszom? Hogy ne inna egy sütőipari munkás? Mind ittak: a nagyapám, az ükapám is. Vagy talán azért, mert könyveket olvasok? De ki világosítja fel a munkást, ha magától nem olvas? Na, mindegy. Türelem, magamtól eltűnök. Elborítja a köd, polgártárs, - rövidesen elmegyek...

PONCSIK Most már másért könyörgök: Őrizd meg Markizov polgártárs életét! Nem magamért imádkozom, - felebarátomért!

MARKIZOV Nézzen ki az ablakon, polgártárs, és meglátja, hogy semmiféle Isten nincs. Ez az egy biztos.

PONCSIK De hát ki büntette meg a bűnös földet, ha nem a haragvó Isten!

MARKIZOV *(elhalóan)* Elárasztották gázzal, és megfojtották a Szovjetuniót... Már semmit sem látok...

PONCSIK Álljon föl, álljon föl, testvérem! Ó, milyen kegyetlen a sors - felbukkanni, s letűnni ismét...

Jefroszinov tűnik fel, - csomag és táska van nála. Poncsik és Markizov láttán kővé dermed. Poncsik, amint észreveszi Jefroszimovot, örömeiben sírni kezd

JEFROSZIMOV Honnan jöttök, emberek? Hogy kerültek a Városba?

PONCSIK Jefroszimov... professzor?

JEFROSZIMOV *(Poncsikhoz)* Bocsásson meg, maga volt tegnap este Ádámnál... maga olvasott a kolhozparasztasszonyokról?

PONCSIK Igen! Igen! Én! Én! Én vagyok Poncsik-Nyepobjeda!

JEFROSZIMOV *(Markizov fölé hajol)* - És ő? Mi van vele? Ez volt aki rámtámadt! De a katasztrófa idején a Városban voltak, - hogy maradhattak mégis életben?

MARKIZOV *(tompán)* Futottam az utcán, aztán a pincében ültem, süllőt ettem, és most meghalok.

JEFROSZIMOV Aha! Kopogtak az ajtón! Emlékszem! *(Poncsikhoz)* Mondja, amikor lefényképeztem Évát és Ádámot, maga a szobában volt?

PONCSIK Igen, elvakított!

JEFROSZIMOV Igen, világos. (*Markizovhoz*) De maga, maga - érthetetlen. Hogyan érthette a sugár? Nem volt a szobában!

MARKIZOV (*elgyengülve*) Sugár? Mi? Ja, éppen fölmásztam az ablakba...

JEFROSZIMOV Áháhá... Mit hoz a véletlen...

Bekapcsolja a készülék fényét, megvilágítja Markizovot. Az megrázkódik, kinyitja a szemét, felül

Lát engem?

MARKIZOV Most látom.

JEFROSZIMOV És a lába?

MARKIZOV Jobban van. Ó, tudok lélegezni!

JEFROSZIMOV Aha, most már lát... Burzsujnak nevezett. De egyáltalán nem vagyok az, ó, nem! Ez meg nem fényképezőgép. Nem vagyok fotográfus, se alkoholista!

A hangszóróból zene szól

MARKIZOV Ön tudós, - polgártárs! Hogy lenne alkoholista?! Hadd csókoljam meg a kezét... írok egy költeményt! "Megölt volna rég a gáz - ha rám bölcs tudós nem vigyáz!" Adja a kezét!

JEFROSZIMOV Menjen a fenébe! Semmit sem iszom. Csak dohányzom,

MARKIZOV Hű, de dühös... Cigaretta? Gyújtson rá, tessék, egészségére...

JEFROSZIMOV Milyen joggal nevezett engem alkoholistának? (*hisztérikusan*) Hogy merészelte az öklét az arcom elé tolni?!

Egész életemben a laboratóriumban ültem, még feleségem se volt, magának meg biztos volt vagy három. Maga az alkoholista! Ezt nyilvánosan is megerősítem, és kihívom magát - a bíróságra! Beperelem!

PONCSIK Ugyan, professzor!

MARKIZOV Polgártárs, drága ember, nyugodj meg! Mi az, hogy legalább három! Végighurcoltak a bíróságokon, szó szerint agyonkínóztak. Ó, nagy ember! Lélegzem... Húzza meg!

JEFROSZIMOV Nem iszom.

MARKIZOV Hogy lehet nem inni... Belehal az idegességbe.

A zene a hangszóróban elhallgat

Értem én... én is fölszálltam a villamosra. A kalauznő meg halott. Kezébe nyomom a tízkopejkást... (*Vodkát tölt Jefroszimov szájába*)

JEFROSZIMOV Könnyen lélegzik?

MARKIZOV Igen. (*Lélegzik*) Egészen könnyen. Képzelve, már el akartam vágni a torkom...

JEFROSZIMOV Üszkösödik a lába.

MARKIZOV Hát hogyne! Persze, látom, üszkösödik. Az esküvőmig meggyógyul.

JEFROSZIMOV Üszkösödik, értse meg! Ki fogja levágni a lábát? Kénytelen leszek én. De nem vagyok orvos.

MARKIZOV Megbízok én magában. Vágja le!

JEFROSZIMOV Ostoba! Mind a két lábával fel kellett volna mászni a párkányra! A sugár nem érte a lábfejét!..

MARKIZOV Ezt mondom én is éppen... de a tudatlanság! (*Szaval*) Ó, nagy ember az értelemmel, - Leborulok a két kezemmel!...

JEFROSZIMOV Kérem, ne kiabáljon... Tartsa magát, mert megzavarodik. Vegyen rólam példát.

PONCSIK (*hirtelen kitör*) Követelem, hogy engem is világítson át! Rólam miért feledkezett meg?

JEFROSZIMOV Elment az esze! Már be van sugározva, - őrvirág meg szállott! Uralkodjon magán!... Ne rángassa a készüléket!

MARKIZOV Ne rángasd a készüléket, te ördög! Összetöröd!

PONCSIK Magyarázza meg legalább, miféle csoda ez?

JEFROSZIMOV Semmiféle csoda nincs. Permanganát és polarizált sugár...

MARKIZOV Világos. Perman Ganát... Te meg ne rángasd a készüléket! Ne nyúlj ahhoz, amihez nem értesz! Ó, lélegzem, lélegzem...

JEFROSZIMOV Ne nézzenek így rám! Hisztérikusan néznek. Undorító és ijesztő. Papírt, ceruzát, különben elfelejtem, mit kell még elvinni ebből az üzletből. Mi ez itt a zsebemben?

PONCSIK A regényem kézírata...

JEFROSZIMOV Az nem kell... A fenébe Apollón Akimoviccsal!

MARKIZOV Nincs papír. Add ide! (*Elveszi Poncsiktól a kéziratot*)

JEFROSZIMOV Írja... ez a... na, Istenem... - fát vágnak vele!

PONCSIK Fejsze?

MARKIZOV Balta?

JEFROSZIMOV Balta. Gyógyszer... Szedjenek össze mindent, ami a kezükbe akad, mindent, ami az élethez szükséges.

Teherautó zaja hallatszik

Itt vannak! Megjöttek! (*Kiszalad az ablakon át, kiabál*) Éva! Ádám! Találtam még két élő!

Ádám kiabálása hallatszik

Igen, két élő. Itt vannak! (*Kiszalad*)

PONCSIK (*a nyomában*) Mi vagyunk azok! (*Kiszalad Jefroszimov után*)

MARKIZOV Mi vagyunk azok! (*Futni akar, de nem tud*) Engem is, engem is nézzetek meg Én is élek! Élek!... Ó, nem Markizov, már lefutottad a magadét, nem szaladsz már soha többé... (*kiabál*) Ne hagyjatok itt! Ne hagyjatok itt!... Na jó, várok...

Zajtalanul összedől egy háztömb, az ablakban láthatóvá válik a második oszlopsor, és néhány paripa furcsa megvilágításban

Polgártársak! Nézzetek ki az ablakon!

III. FELVONÁS

Nagy sátor belseje, évszázados erdő tisztásán. A sátor különféle tárgyakkal van tele: fatöngök, amiken ülnek, asztal, rádióvevő, edények, harmonika, géppisztoly, és érthetetlen módon egy díszes főúri karosszék. A sátor abból készült, ami akadt: vitorlavászon, ezüstbrokát, selyemszövet, viaszosvászon. A sátor oldala fel van hajtva, és látszik az erdő mögött tündöklő szivárvány. Dél van, Markizov mankóval, kék cvikkerben, a főúri karosszékekben ül, kezében egy égett, szakadt könyvvel

MARKIZOV (*fennhangon olvas*) „Nem jó az embernek egyedül. Teremtünk neki hozzá hasonló társat.”... Helyes elmélet, de honnan vegyük? Aztán egy lyuk van. (*olvas*) „... és mindketten mezítelenek voltak, Ádám és a felesége, és nem szégyenkeztek.”... A legérdekesebb helyen égették ki a könyvet... (*olvas*) „... a kígyó ravaszabb vala minden mezei állatnál...” És pont. Tovább kitepték a lapokat.

Bejön Poncsik-Nyepobjeda. Ő is, akárcsak Markizov, szakállat eresztett. Szakadt, vizes az esőtől. Ledobja a válláról a vadászfegyvert, a lelőtt madarat a sarokba hajítja

Rólad van szó: "A kígyó ravaszabb vala minden mezei állatnál."

PONCSIK Miféle kígyó? Menj a fenébe! Kész az ebéd?

MARKIZOV Még egy fél órácska, kegyelmes uram!

PONCSIK Na, gyerünk, igyunk egy kupicával...

MARKIZOV Tudod, az a helyzet, hogy Ádám ellenőrzi az alkohol-tartalékokat.

PONCSIK Hö. Hö-hö... Fölöslegesen üti bele más dolgába az orrát! Itt mindenki önmaga Ádámja a saját részlegénél. Csodálkozom rajtad, - ne hagyj, hogy a nyakadra üljenek. Te vagy az élelemellátás vezetője? Te!

Következésképp teljhatalmúlag rendelkezhetsz. Megszoktam, hogy ebéd előtt iszom egy kupicával, - én is dolgozom annyit, ha nem többet, mint „Ádám”!

MARKIZOV Tudod, az a helyzet, hogy Ádám ellenőrzi az alkoholtartalékokat.

PONCSIK Hö-hö-hö... Fölöslegesen üti bele más dolgába az orrát! Itt mindenki önmaga Ádámja, a saját részlegénél. Csodálkozom rajtad - ne hagyd, hogy a nyakadra üljenek, Te vagy az élelemellátás vezetője? Te!

Következésképpen teljhatalmúlag rendelkezhetsz. Megszoktam, hogy ebéd előtt iszom egy kupicával, - én is dolgozom annyit, ha nem többet, mint "Ádám" !

MARKIZOV Igaz, helyes, kígyó polgártárs! (*Leveszi a cvikkert, isznak, harapnak hozzá*)

PONCSIK (*Váratlanul*) Megállj csak... (*Odaszalad a rádióvevőhöz, bekapcsolja a lámpákat, csavargatja a gombokat*)

MARKIZOV Süket, süket - egész reggel próbáltam. Néma, - kígyó testvér.

PONCSIK Ne nevezz kígyónak, - már mondtam.

Isznak

MARKIZOV Olvasás nélkül - unatkozom... Hogy hagyhattam el a Monte Cristo Grófját, Istenem! Ezt a pincében szereztem!... Csak ennyi maradt a könyvből... Igen... Egyébként a mieinkről írnak benne: Ádámról és Éváról.

PONCSIK (*belenéz a könyvbe*) Valami misztikus hülyeség.

MARKIZOV Unalmas dolog egyedül lenni az üres világon!

PONCSIK Örömmel látom, hogy erősen megváltoztál a pusztulás óta. És akármit mondanak is, ezt a saját hatásomnak tulajdonítom. Az irodalom nagy dolog!

MARKIZOV A lábam miatt változtam meg. Sánta lettem, nem tudok verekedni, így aztán mindent elolvasok, ami csak a kezembe kerül. De csak ez a szakadt könyv van.

PONCSIK Akkor gyérünk, olvassuk el még egyszer a regényemet!

MARKIZOV Már kétszer olvastuk....

PONCSIK Hát aztán? Még egyszer meghallgatod. (*Előveszi a kéziratot, olvassa.*) "Pirosló zöld vetések. Regény. Első fejezet. Ott ahol egykor a sovány földet Volkonszkij herceg jobbágysai..." Hosszas töprengés után Barjatyinszkij herceget Volkonszkijra cseréltem... Észrevetted?

MARKIZOV Észrevettem.

PONCSIK "...Volkonszkij herceg jobbágysai fakó, elkínzott arccal..." - Látod, folyamatosan javítok. Beletettem az „elkínzott” kifejezést! Jól hangzik, mi?

MARKIZOV Mért ne hangzana jól?

PONCSIK Tanulhatsz tőlem. Na, igen... „fakó, elkínzott arccal barázdálták, - a minap feltűntek a kolhozparasztasszonyok üde arcocskái... - Hej, Ványa!...

Ványa! - csendült föl a mezsgyén...”

MARKIZOV Stop! Álljunk meg! Jól tudom, milyen nagy ember vagy. Remekül írsz, van benned zsenialitás is. Mégis, mivel magyarázod, hogy ilyen unalmas az irodalom?

PONCSIK Hülye vagy. Ez a magyarázat.

MARKIZOV A nyomtatott, az más. Azt szívesen olvassa az ember, de amikor jön az írott irodalom, hogy: „Hej, Ványa, Ványa” - és semmi más, csak mezsgye, meg kolhoz!

PONCSIK Úristen! Micsoda sötétség honol ennek a fejében - hiába tanítja az ember! Tehát szerinted csak a nyomtatott szöveg az irodalom? És mi az, hogy mindig csak mezsgye meg kolhoz? Tán olyan sokat olvastál?

MARKIZOV Rengeteget olvastam.

PONCSIK Mikor a Városban garázdálkodtál? Talán a szakszervezetből is a mértéktelen olvasás miatt hajítottak ki?

MARKIZOV Miért szúrsz folyton belém? Jól mondja rólad a könyv: kígyó vagy. Rólam meg azt írták, hogy (*elgondolkodik*) – „gróf - oda a múltam”.

PONCSIK Ó, milyen helyesen mondta a boldogult Apollón Akimovics a kerekasztal-beszélgetésen: „Ne szórjátok, elvtársak, a gyöngyöt disznók elé!” Történelmi mondás! (*Elhajítja kéziratot, iszik*)

Szünet

MARKIZOV Nem szereti.

PONCSIK Ki - kicsodát?

MARKIZOV (*titokzatosan*) Éva Ádámot - nem szereti.

PONCSIK Mi közöd hozzá?

MARKIZOV Előre látom, hogy belémszeret.

PONCSIK Micsoda?

MARKIZOV (*suttog*) Nem szereti Ádámot. Elmentem éjjel a sátruk mellett, és hallottam, hogy sírt.

PONCSIK (*suttogva*) Mászkálsz éjszakánként?

MARKIZOV Daragant se szereti, téged se szeret, a nagy Jefroszimov meg... De hát ő olyan nagy, hogy jön ő ide? Következésképp közeledik a boldogságom napja...

PONCSIK ...Na, ide hallgass: a tűzvész idején a Városban benéztem a bankba - ott van a folyószámlám - és kivettem a széfből. Ide nézz! (*Elővesz egy csomagot*) Dollár! Ezer dollárt adok, ha kiszállsz ebből az ügyből.

MARKIZOV Mi a frásznak nekem a dollár?

PONCSIK Ne higgyél Ádámnak és Daragannak, ha azt mondják, hogy

a valuta már semmit nem fog érni ezen a földön. A szovjet rubel megsúghatom - ennyit se fog érni... De ne aggódj, ott *(a távolba mutat)* megmaradt a nép. És ha csak két ember maradna, a dollár akkor is értékes lesz, míg a világ világ.

Ha Daragan felveszi a kapcsolatot a megmaradt világgal, a dollárodért olyan feleséget kapsz, hogy mindenki eltátja a száját. Nem olyat, mint Ánya, Isten nyugosztalja... - De Éva körül semmi keresnivalód! A világon csak két erő létezik: a dollár és az irodalom.

MARKIZOV Engem mindenhol kizsárolnak, szegény nyomorékot! *(Elrakja a dollárköteget. A harmonikán egy keringőt játszik, aztán elhajítja a harmonikát)* Olvasd tovább a regényt!

PONCSIK Ez a beszéd! *(Olvas)* „...a kolhozparasztasszonyok üde arcocskái. - Hej, Ványa! Ványa! -

ÉVA *(hirtelen megjelenik)* ...csendült föl a mezsgyén!” Az elvarázsolt hely... Hogy tudtok ilyenkor olvasni?

Hallatszik, amint a távolban felbúg egy repülőgép motorja

Halljátok? *(A motor elhallgat, Éva a rádióvevőhöz megy, bekapcsolja a lámpákat, tekergeti a gombokat, hallgatódzik)*

Semmi! Semmi!

MARKIZOV Semmi nincs - reggel óta én vagyok az ügyeletes. *(Elővesz egy csokrot)* Szedtem neked virágot, Éva.

ÉVA Az egész sátram tele van csokrokkal. Nem győzöm öntözni és kihajigálni.

PONCSIK Ez a csokor a ló farkára hasonlít. *(Kiveszi a csokrot Markizov kezéből, és kihajítja. Halkan)* Szélhámós!... A pénzt elfogadtad? Erkölcstelen alak!

ÉVA Mi?

MARKIZOV Semmi, semmi, hallgatok. Eladtam a lelkem.

ÉVA Menjetek a fenébe mind a ketten! Kész az ebéd?

MARKIZOV Mindjárt megnézem a levest! *(Elmegy)*

PONCSIK Éva, beszélne kell veled.

ÉVA Nincs kedvem...

PONCSIK De hallgass végig!

ÉVA Nos?

PONCSIK Ki beszélget veled a sűrű rengetegben? Ki? A katasztrófáig nem voltam éppen utolsó ember a szovjet irodalomban. Most meg, ha Moszkva is odaveszett, ahogy a Városunk, - én vagyok az egyetlen. Ki tudja, talán engem szemelt ki a sors, hogy megőrizsem emlékezetemben, és feljegyezzem az eljövendő nemzedékek számára a pusztulás történetét? Figyelsz?

ÉVA Igen. Azt hittem, szerelmi vallomást akarsz tenni, de ez érdekesebb.

PONCSIK *(halkan)* Tudom a titkodat.

ÉVA Miféle titkomat?

PONCSIK Boldogtalan vagy Ádámmal.

ÉVA Mi közöd hozzá? És honnan veszed?

PONCSIK Sok az álmatlan éjszakám. És tudod miért? Gondolkodom. Hogy kiről, - találd ki magad. Szóval, egyszer éjszaka halk női sírást hallok. Ki sírhat itt, az átkozott erdőben? Nincs egy árva nő se, - rajtad kívül!...

ÉVA Sajnos!

PONCSIK Vajon miért sír az egyetlen törékeny asszony, ó, az én Évám!

ÉVA Élő várost akarok látni. Hol vannak az emberek?

PONCSIK Szenved. Nem szereti Ádámot! (*Át akarja ölelni Évát*)

ÉVA (*fáradtan*) Hagyj békén.

PONCSIK Mi lehet ezzel a repülővel? (*Kimegy*)

ÉVA (*felveszi a fülhallgatót, hallgatja*) Sehol semmi!...

MARKIZOV (*bejön*) Mindjárt kész lesz. Hol van Poncsik?

ÉVA Elzavartam.

MARKIZOV Mondd kérlek... Mondani akarok valamit. Igazi újdonság.

ÉVA Ismerem az összes újdonságot.

MARKIZOV Nem ismered. Titok. Neked megmondom: gazdag ember vagyok.

ÉVA Érteném, ha a forráságtól elment volna az eszetek, de esett az eső.

Á - vodkaszagod van.

MARKIZOV Dehogysis vodka!...Valeriánát ittam, mert kiújultak a fájdalmaim, Hallgass rám, a pénz értékes lesz. Ne higgyél se Ádámnak, se Daragannak.

Amíg két ember marad a földön, kereskedni fognak. Ez vitathatatlan.

Elmélet!... Ezen kívül azt olvastam ki egy teljesen ismeretlen műből, hogy csak két ember volt a földön - Ádám és Éva. És nagyon szerették egymást. Hogy tovább mi volt, azt nem lehet tudni, mert a könyv el van szakítva. Érted?

ÉVA Semmit sem értek.

MARKIZOV Várj. Ez az elmélet itt nem alkalmazható, mert te nem szereted az Ádámodat. Másik Ádám kell neked, - egy új. Ne ordíts rám, kérlek. Azt hiszed, aljasságra készülsz? Nem. Titokzatos ember vagyok, és rendkívül gazdag.

A lábadhoz teszek ezer dollárt. A tiéd!

ÉVA Zahar, honnan vetted a dollárt?

MARKIZOV Az előző életemben gyűjtöttem.

ÉVA Zahar, honnan vetted a dollárt? A Városban loptad. Vigyázz, hogy Ádám meg ne tudja! Ne feledd, ez hullarablás! Zahar, jaj, Zahar!

MARKIZOV Tessék, öljetek meg, én akkor sem loptam.

ÉVA Aha! Akkor Poncsik adta... Poncsik?

MARKIZOV Poncsik-Nyepobjeda.

ÉVA Miért?

Szünet

Na!...

MARKIZOV Hogy mondjak le rólad.

ÉVA Te meg erre idehozod. Agyongyötörtök. Mikor alszom, minden éjjel ugyanazt az álmot látom. Egy fekete paripa, fekete sörénnyel, elvisz ebből az erdőből! Miért csak egy nő menekült meg? Miért nem került szegény Ánya a sugár elé? Elvennéd feleségül, és boldog lennél!...

MARKIZOV *(váratlanul felzokog)*

ÉVA Mi van veled? Mi van veled? Markizov, hagyd abba!

MARKIZOV Megfojtották Anyát!

ÉVA Na, felejtsd el, felejtsd el, Zahar! Ne emlékeztess rá, mert én is elsírom magam, az meg mire lesz jó? Elég!

Szünet

Elvisz a paripa, és nem egyedül vagyok...

MARKIZOV Hanem kivel?

ÉVA Tréfáltam... Felejtsd el. Mindenesetre, Markizov, te nem vagy rossz ember, gyere kössünk egyezséget, - nem üldözöl többé? Csak nem akarod, hogy itt haljak meg az erdőben?

MARKIZOV Ó, nem... Éva, dehogy, dehogy!...

ÉVA Te, miért hordod ezt a rettenetes cvikkert?

MARKIZOV Gyenge a látásom, azonkívül én se vagyok rosszabb, mint a többi tudós.

ÉVA A látásodnak semmi baja. És nem tudósra hasonlítasz, hanem valami rovarra. Adok egy jó tanácsot, - hajítsd ki.

MARKIZOV Jó tanács?

ÉVA Jó.

MARKIZOV Nesze. *(Odaadja a cvikkert)*

ÉVA *(kidobja a cvikkert)*

Ismét hallatszik a motor hangja

Barátok leszünk?

MARKIZOV Barátok!

ÉVA Fújd a kürtöt, Zahar! Itt az idő.

MARKIZOV *(veszi a kürtöt)* Jönnék.

Belép Daragan és Ádám. Ádám szakállat eresztett, erősen megváltozott - mindenkinél idősebbnek látszik. Kiforrott, összeszedett. Daragan borotvált, ősz. Utánuk jön Poncsik, behozza a levesestálat

ÉVA Kész?

DARAGAN Igen.

ÉVA *(átöleli)* Jaj, félek! Alekszandr Hippolitovics! Hol vagy? Gyere ebédelni!

ÁDÁM Úgy gondolom, hogy e fontos esemény kapcsán - Daragan kivételével - mindenki ihat egy kupica vodkát. Zahar, hogy állunk az alkoholkészlettel?

MARKIZOV Hogy állnánk? Minimumon.

JEFROSZIMOV *(a sátor mögül)* Zahar Szevasztyiánovics! Mit akarsz mondani - kevés van, vagy sok?

MARKIZOV Hát - sok.

JEFROSZIMOV Akkor a maximumon állunk. *(Előlép, a kezét törli egy törülközőbe, piszkos fehér ingben, szakadt nadrágban van. Megborotválkozott)*

ÉVA Üljetek le!

Mindenki leül, isznak, esznek

PONCSIK Igazán egész jó leves. Mi a második fogás?

MARKIZOV Madárhús.

JEFROSZIMOV Bocsánat... Igen. Vodka?... Igen: minimumon és maximumon!

Habár itt jobb egyszerűbben: - sok vagy kevés vodka. Egyszerűbben kell. De mindenesetre állapotdjunk meg egyszer s mindenkorra: a minimum a legkisebb mennyiség, a maximum pedig a legnagyobb.

MARKIZOV Összekeverem, a fene egye meg. Taníts engem, professzor barátocskám. Gyere, töltök még levest.

Szünet

Értem. Két testvér: a Minimum - kicsi, sovány, pártonkívüli, börtönben ül, a Maximum meg kövér, vörös szakállal van, egy egész hadosztálynak parancsol.

ÁDÁM Gratulálok! Elvtársak, Zahar megzavarodott!

JEFROSZIMOV Nem, nem! Ez jó módszer, megjegyezni valamit.

ÁDÁM Figyelem! Dél van, dél van. A kolónia gyűlését megnyitottnak nyilvánítom. Poncsik-Nyepobjeda, vezesd a jegyzőkönyvet. Első pont.

Daragan felderítő repülése. Milyen kérdés van még?

ÉVA Mutasd a kezéd! A kezéd!

DARAGAN Elvtársak! Becsületszavamra teljesen egészséges vagyok.

ÉVA Daragan, nyújtsd ki a kezéd!

DARAGAN Elvtársak! Végül is nem vagytok orvosok! Na, jól van.

Kinyújtja a kezét - mindenki megnézi

ÉVA Nem remeg... Alekszandr, nézd meg jól, nem remeg a keze?

JEFROSZIMOV Nem remeg... Repülhet.

PONCSIK Hurrá! Hurrá!

ÉVA Daragan repül!

ÁDÁM Tehát, - repül. Mit teszel, Daragan, abban az esetben, ha a háború még tart?

DARAGAN Ha a háború még tart, akkor harcba szálllok az ellenséges erőkkel, mihelyt találkozom velük.

ÁDÁM Nagyon helyes. Ez ellen nem lehet ellenvetése senkinek.

DARAGAN Te meg miért hallgatsz, professzor? Mi? Nem világos a számodra, hogy a Szovjetunió nem tud nem győzni? A rádió töredékes adásaiból kiderült, hogy polgárháború kezdődött az egész világon, és neked mégse világos, kinek az oldalán van az igazság? Ej, professzor, lám most hallgatsz, az arcod meg se rezdül, én meg ilyen távolságról is érzem, hogy idegen vagy! Hogy mondják tudósul, hogy ösztön? Instinktusz? Na, jó... *(átöltözik, felveszi az olajfoltos ruhát, a látcsövet, a Mauser-pisztolyt; kipróbálja a lámpát a mellén, eloltja)* Professzor! Professzor, te pacifista! Ha én olyan művelt volnék, mint te, akkor biztos azt is megérteném az éles eszemmel és óriási tehetséggel, hogy melyik oldalon kell állnom. Egyébként fölösleges most erről beszélni. Én is békés demonstrációra készülök. Megmutatom csendben és szerényen, hogy országunk eléggé fel van fegyverezve, annyira, amennyire kell... A szovjet városokat nem lehet csak így leradírozni. Na, professzor, add ide a készüléket.

JEFROSZIMOV Tessék. *(Leveszi, odaadja Daragannak a találmányt)*

DARAGAN És a fekete keresztet a laboratóriumból.

JEFROSZIMOV Nem viheted magaddal a gázbombákat.

DARAGAN Hogy-hogy nem vihetem?

JEFROSZIMOV Megsemmisítettem őket.

Szünet

ÁDÁM Az nem lehet!...

DARAGAN Borzasztó tréfás ember vagy, professzor!...

JEFROSZIMOV Nem, nem tréfálok... Hatástalanítottam... Tessék... *(Csillogó golyókat dob az asztalra)*

DARAGAN Miii... *(előveszi a mausert)*

PONCSIK Hé! Hé! Mit csinálsz? Mi van?

ÉVA Ne merészed! Ádám!

Daragan fölemeli a revolvert, Markizov a mankóval a pisztolyra csap és Daraganba csimpaszkodik

DARAGAN *(lő - a rádióevőben kialszik a lámpa)* Ádám, verd fejbe ezt a mankós sánta ördögöt! Zahar! Megöllek!

MARKIZOV *(zihál)* Nem olyan nehéz engem megölni.

PONCSIK Daragan! Vigyázz, eltalálsz!

ÉVA (*Jefroszimov elé áll*) Ölj meg mind a kettőnket! (*Elővesz egy browningot, kiabál*) Vigyázz, mert lövök!

Szünet

DARAGAN Mi, mi, mi?

ÁDÁM Azért kaptad a revolvert, hogy védekezhess, ha veszélyes vadállattal találkozol, - te meg egy bűnöző oldalára állsz!...

ÉVA Gyilkosság a kolóniában!... Segítség!... Segítség!...

DARAGAN (*Markizovhoz*) Engedj !... Ördög! Engedj! (*Kitépi magát Markizov szorításából*) Nem, ez nem gyilkosság! Ádám mondd ki rá a halálos ítéletet! Ellenség van köztünk!

JEFROSZIMOV Az összecsapáskor az emberek megfojtották egymást esztelenségükben, ez az ember meg még egy fővel csökkenteni akarja a föld lakosságát. Valaki talán megmagyarázhatná neki, hogy ez értelmetlen.

DARAGAN Ne véd, Éva! Úgysem menekül a büntetés elől. Egy perccel előbb vagy később!

JEFROSZIMOV Nem szorulok védelemre, de azt akarom, hogy nyilvánosan ítélkezzenek, mielőtt megölnek.

DARAGAN Ádám! Te vagy az első ember. Rendezd meg a tárgyalását!

ÁDÁM Igen, igen, mindjárt, csak azt gondoltam át, mit követett el...

Nyepobjeda, Zahar, asztalhoz! Ítélezünk az áruló fölött.

PONCSIK Elvtársak, várjatok, valahogy nem érzem jól magam...

Markizov izgatottan iszik egy kupica vodkát

ÁDÁM Elvtársak! Hallgassatok ide! A rohadó világ, az undorító elnyomás világa rátámadt országunkra... Miért történt ez? Miért, - feleljetek!... Éva, asszonyom, menj el mellőle! Ó asszony, asszony...

ÉVA Nem megyek el mellőle, amíg Daragan nem teszi el a revolvert!

ÁDÁM Tedd el a revolvered, Daragan, barátom!

Daragan elteszi a mausert

ÁDÁM Hogy miért? Azért, mert tudták, hogy a dolgozók állama a felszabadulás fényét hozza az egész emberiségnek! Fényes épületeket kezdtünk fölépíteni, fölfelé mentünk! Már közel volt a csúc!... És akkor, szinte egy pillanat alatt letörölték a föld színéről a Várost. És lehet, hogy nem is ezt az egyet!... Kétmillió haldokló test! És amikor Daragan, az az ember, aki mindenét, amije maradt, a világon létező egyetlen igazság szolgálatának szentelte, - a mi igazságunk szolgálatának! - felszáll, hogy megküzdjön a veszélyes szörnyeteggel, - akkor egy áruló, anarchista, politikai analfabéta,

álmodozó, orvul megsemmisíti a felbecsülhetetlen értékű védelmi fegyvereket! Igen, erre nincs mentség! Nincs mentség!... Nincs! Ezért a legsúlyosabb büntetés jár!

DARAGAN Nem, Ádám. Ez nem anarchista, nem álmodozó! Ez maga az ellenség, ez egy fasiszta! Azt hiszed, ez egy arc? Nézd csak meg figyelmesen: kartonpapír. Tisztán látom a fasiszta jeleket a maszk alatt.

JEFROSZIMOV A gyűlölet elhomályosítja a látásukat. Az emberek minden időben küzdöttek eszmékért, és harcoltak. De akkor a kezükben parittyák, kardok, lándzsák voltak, legfeljebb ágyúk és gépfegyverek... De amikor a kezükben megjelent az a fegyver, amely az emberiség létét kezdte fenyegetni, a bolygónkat... akkor azt mondom - nem!... Egyébként én mentettem meg az életét, éppen annak a készüléknek a segítségével, ami most a nyakában lóg.

DARAGAN A maga készüléke a Szovjetunió tulajdona! És lényegtelen, ki mentett meg! Élek, - következésképpen védem a Szovjetuniót!

ÁDÁM Én, - Ádám, szavazok elsőnek. Ki van a szabotőr halálbüntetése mellett? *(fölemeli a kezét)* Poncsik? Markizov! Emeljétek fel a kezeteket!

PONCSIK Elvtársak! Szívrohamot kaptam!

ÉVA Ádám, szót kérek!

ÁDÁM Jobb lenne, ha egy szót se szólnál! Jaj, Éva! Majd elmagyarázom!

ÉVA Nem létezel!

ÁDÁM Tessék? Mit beszélsz?

ÉVA Látomás vagy. És mind ilyenek vagytok. Itt ülök, és kezdem megérteni, hogy az erdő, a madárdal és a szivárvány reális, ti meg az őrzőngő kiabálásokkal nem vagytok reálisak.

ÁDÁM Mi ez az agyrém? Mit hordasz össze?

ÉVA Nem agyrém. Álmodlak mindnyájatokat! Ez valami csoda, és misztikum. Hiszen senki, egyetlen ember se kéne, hogy életben legyen közületek. De megjelent a nagy varázsló, megidézt benneteket a túlvilágról, és most vonítva rárohantok, hogy megöljétek...

Szünet

PONCSIK Ez borzasztó, elvtársak! *(Jefroszimovhoz)* Miért semmisítette meg a bonbonos dobozokat?

ÉVA Mindenesetre bejelentem neked, férjem, első ember, Ádám, és a közgyűlésnek, hogy Daragan elhatározta, hogy ezeknek a bombáknak az ürügyén megöli a professzort, hogy megszabaduljon a vetélytársától. Igen.

Csönd

ÁDÁM Elment az eszed...

ÉVA Nem, nem. Mondd csak meg, Daragan, itt, mindenki előtt, - tettél nekem szerelmi vallomást a harmadik napon?

Poncsik döbbsenten feláll. Markizov iszik egy kupica vodkát

DARAGAN Tiltakozom! Ennek semmi köze a Jefroszimov-féle ügghöz!

ÉVA De van. Mi az, félsz mindenki előtt megismételni, amit mondtál? Talán valami rosszat mondtál?

DARAGAN Nem félek semmitől.

ÉVA Tehát nem mondtad azt a folyónál: „Szereted-e Ádámot, - Éva?”

Csönd

ÁDÁM *(tompán)* Mit feleltél?

ÉVA Azt feleltem, hogy ez az én dolgom. És azt ki súgta, hogy örökre felajánlja nekem a szívét?

ÁDÁM Mit feleltél?

ÉVA Azt, hogy „nem szeretlek”. És ki fogta meg, és tekerte ki a csuklómat, miközben azt kérdezte, nem szeretem-e Jefroszimovot? Ki súgta: „Ó ez a Jefroszimov!” Ezért lőtt rá! Nyíltan, nyíltan mondom mindnyájatok előtt *(Jefroszimovra mutat)* - ő a legkülönb. Csendes. Mindenkinek én varrom a gombját, rajta meg megy szét a nadrág. És egyáltalán agyongyötörtetek! Lőjétek egymást halomra! Az lesz a legjobb... Te, Ádám tegnap reggel azt kérdezted, nem tetszik-e nekem Daragan, éjjel meg, kérdésekkel kínoztál, hogy mit érzek Jefroszimov iránt... Ma délelőtt ez az ördög Poncsik-Nyepobjeda.

ÁDÁM Mit csinált Poncsik-Nyepobjeda?

ÉVA Fölolvasta a háromszor átkozott regényét, ezt a „csendült föl a mezsgyén”-t. Nem értem: - a sovány földet fakó arccal barázdálták - a pofájukkal szántottak, - vagy mi? Szenvedek ettől a regénytől! Agyongyötörtetek itt az erdőben!

Hosszú szünet

JEFROSZIMOV Az óceánon most süt a nap, és lehet, hogy valahol a hasukkal fölfelé fordulva úsznak a hadihajók. De sehol nincs háború. Ezt érezni a madarak énekén. Senkit nem kell megmérgezni többé.

MARKIZOV A töröttlábú kakas - nagyon okos kakas - nem mutatott nyugtalanságot, és nem nézett az égre. Az elmélet azt mondja, hogy a háborúnak vége.

DARAGAN Ki hitte el ennek a nőnek, hogy személyes okokból akartam megölni Jefroszimovot?

Szünet

JEFROSZIMOV Senki.

Szünet

DARAGAN A gázmentesítő készülék, öt gyújtóbomba, gépfegyver, nos, ezt is köszönöm. Professzor! Ha majd helyreáll az élet a Szovjetunióban, kitüntetést kapsz a találmányodért. *(A készülékre mutat)* Ó, micsoda agy!... Aztán bíróság elé állsz a bombák megsemmisítése miatt, és a bíróság kivégeztet. Még találkozunk. Igazságot tesznek közöttünk. *(Az órájára néz)* Egy óra van. ÁDÁM *(Markizovhoz)* Van még valami ügyed? Gyorsabban. Röviden. Daragannak mennie kell.

MARKIZOV Kérvényem van. *(Elővesz egy papírt, olvassa)* Kérem, hogy nevemet Zaharról Henrikre változtathassam.

Csend

ÁDÁM Indoklás?

MARKIZOV Nem óhajtok az világban ilyen illetlen néven élni, hogy Zahar.

ÁDÁM *(értetlenül)* Nincs ellenvetés? Új nevet kap.

MARKIZOV Írd ide a határozatot!

Ádám leírja, Markizov elteszi a papírt

DARAGAN Elvtársak, viszontlátásra! Három óra múlva Moszkvában leszek.

ÉVA Félek.

DARAGAN Ádám.

Szünet

Ha életben maradok, - többé nem járok Éva után. Szerettem, - igazat mondott. De már vége. Megbocsátasz?

ÁDÁM Megbocsátok. *(Átöleli Daragant)*

DARAGAN *(a rádióvevőre néz)* A rádión ezek szerint nem kaptok hírt.

PONCSIK Ide vezet a lövöldözés.

DARAGAN Várjatok rám, vagy hírt rólam, minden nap. Legkésőbb húsz nap múlva, augusztus elsején jelentkezem. A repülőtéren minden nap gyújtatok tüzet, nagy füsttel, augusztus elsején, na, mondjuk még másodikán és harmadikán éjjel pedig óriási tábortüzeket. De ha augusztus harmadikán nem leszek itt, akkor tovább senki ne várjon, se engem, se hírt felőlem.

Kiszalad, utána Ádám és Poncsik-Nyepobjeda

JEFROSZIMOV Éva! Éva! Még ma itthagynom őket...

ÉVA Ismételd meg! Itthagyd őket? Nem félsz, hogy ittfelejtesz valamit? Nem mégy te el. Vagy menj a fenébe!

Kimegy, Jefroszimov is kimegy

MARKIZOV *(egyedül)* Na tessék.

Szünet

Jól ellátott valutával, az ördög.

Szünet

Markizov Henrik. Jól hangzik. Felszállt! Felszállt! *(Nézi)* Hogy elment!

Fönt felkattog a gépfegyver

Rajta, Moszkvába, rajta!... *(Megragadja a harmonikát)* Mit csinálsz?

Fejreállsz! Immelman-fordulat! -

Felsüvít és durran egy rakéta a reptér felől, aztán még egy

Elment. *(Indulót játszik a harmonikán)* „Hej, Ványa, Ványa, - csendült föl a mezsgyén.”

IV. FELVONÁS

Az augusztus 9-re virradó éjjel, hajnal előtt. Évszázados tölgyfák. A sátor oldala. A sátonál tűz. Távoli tüzek a mezőn. A tölgy kötélhágcsóján Markizov ereszkedik le sántikálva. A kezében lámpás

MARKIZOV O-ho-hó... *(Elővesz egy jegyzetfüzetet, írni kezd a tűz mellett)*

Hiába fúrta tekintetét a járőr, Henrik, az égi sötétségbe. Így aztán a sötéten kívül semmit nem látott, csak még a kuvikokat a fákon. Ily módon be kell ismerni, hogy a hős vitéz meghalt a világűrben, őket meg örökre elhagyták az erdőben!

(Elteszi a füzetet) Nem bírom tovább elviselni a vadon unalmát és a bánatot.

Mindenkinek el kellene mennie innen, a rombadöntött világ szabad tereire. *(Benéz a sátorba)*

Hé, cimbora! Kelj föl, kelj föl!

PONCSIK *(a sátorból)* Ki az? Mi kell?

MARKIZOV Én vagyok az, Henrik, ébresztő!

PONCSIK *(a sátorból)* Miféle istenverte Henrik? Épp, hogy elszenderedtem, és akkor jönnek ezek a Henrikek. *(Kijön a sátorból egy takaróban, melybe két lyuk van vágva a karoknak)* Korán van még. Mért háborgatsz?

MARKIZOV Te vagy a soros, hogy tápláld a tüzet.

PONCSIK Nem akarom.

Szünet

Igen! Nem akarom! Már tizedik éjszakája nem alszunk, kínlódunk, gyantás ágakat égetünk. Ez az egész nem más, mint demagógia és diktatúra. Hányadika van ma? Hányadika?

MARKIZOV Tulajdonképpen augusztus kilencedike, vasárnap van.

PONCSIK Hazudsz, hazudsz. Tudatosan hazudsz! - Nézz az égre!

MARKIZOV Na és, - világosodik.

PONCSIK Már egy órája tizedike van. Elég volt! Daragan világosan megmondta: ha nem tér vissza három hét múlva... tehát augusztus harmadikán, - akkor egyáltalán nem tér vissza. Ma már tizedike van! Ádám miatt már egy teljes hete fölöslegesen kínlódunk, már maga a favágás mennyi fáradság! Nem csinálom tovább!

MARKIZOV Kényszeríteni fog. Ő a főember.

PONCSIK Nem, elég volt! Egy frászt! Nem fog kényszeríteni! Még ma reggel közgyűlést követelek, és döntést hozatok, hogy a kolónia vonuljon ki az erdőből. Nézd csak, mi ez?

MARKIZOV Mi lenne? Pókháló...

PONCSIK Az erdőt benövi a pókháló. Itt van az ősz! Még három hét, és szemerkélni kezd az eső, leszáll a köd, beköszönt a hideg. Akkor hogyan vergődünk ki innen? Hová? Szó se róla, szépen behúzódtunk ebbe a rengetegbe. Ádámújváros. Átokvadás.

MARKIZOV Miket beszélsz, Pável? Ott volt a pestis a nyomunkban.

PONCSIK Nyugatra kellett volna menekülni - Európába! Oda, ahol városok vannak, és civilizáció, oda, ahol a lámpafény van!

MARKIZOV Miféle lámpafény! Ott is hullahegyek vannak, világégés, járványok...

PONCSIK *(körülnéz)* Semmit, a világon semmit nem lehet tudni!

Szünet

Ez a kommunista megátalkodottság... a legkorlátoltabb meggyőződés, hogy a Szovjetunió győzni fog. Semmi kétségem nincs afelől, hogy Daragan is azért halt meg, mert egyedül szállt szembe az ellenséges erővel, - az európai

erőkkel! - és persze harcba keveredett velük. Fanatikus! Egyáltalán, - mind fanatikus!

MARKIZOV Mi az, hogy fanatikus? Magyarázd meg, - felírom.

PONCSIK Hagyj békén! Az idegeimre méssz!

MARKIZOV Ígyunk konyakot!

PONCSIK Nem bánom, Brrr... hűvös van! - „Reggel, reggel... örömtelen szigorú hajnal....”

Konyakot isznak a tűz mellett

Minden világos. Felingereltük az egész világot, azaz természetesen nem mi, - hanem ezek. Tessék, a propagandánk, tessék - minden érték megsemmisítése, amire a civilizáció támaszkodott... Tűrt Európa... Tűrt, tűrt, aztán hirtelen - hogy odacsapott!... Vesszetek, szkíták!... És volt Daragan, nincs Daragan. Zahar Markizov, az egykori sütőipari munkás az erdőben ül egy faágon, mint egy madár, mint egy kuvik, és az égre bámul....

MARKIZOV Henrik vagyok, - nem Zahar! Ez pecséttel is meg van erősítve, és kértem már, hogy ne hívj Zaharnak.

PONCSIK Most mit dühöngsz? Nem mindegy, hogy... na, jó, rendben van: Henrik, Henrik... Jól van, na. Odáig jutottunk, hogy az első szóra egymás torkának esünk.

MARKIZOV Érek annyit, mint bárki más!

PONCSIK Higgadj már le! Idd a konyakot, Negyedik Henrik! Idehallgass: volt-nincs Szovjetunió. Felégetett, kihalt pusztaság, és rá van írva: Pestis.

Belépni tilos! Ide vezetett az összeütközés a kultúrával. Azt hiszed, csak egy percig is elhiszem, hogy valami történt Európával? Ott, Henrik öcsém, működik az áramszolgáltatás, és az aszfalton autók suhannak... Kapitalizmus... Mi meg itt, mint a kutyák a tűz mellett, rágódunk a csontokon, és félünk kimenni, mert a patakon túl ott a pestis.

MARKIZOV És azt ki írta, hogy: „Hej, Ványa, Ványa! - csendült föl a mezsgyén”?... Azt hittem, te a kommunisták pártján állsz.

PONCSIK Hallgass, ehhez te nem értesz.

MARKIZOV Hűségesen, csak hűségesen... Mezei kígyó! És mint a kígyó, meghúzódtál Ádám kebelén.

PONCSIK Kígyó! ... Te, szürke barom, - ne érintsd megerőszakolt költő-lelkemet!

MARKIZOV De hát akkor kinek a pártján állsz?

A távolból revolverlövések hallatszanak, Poncsik és Markizov felugrik

MARKIZOV Végre! Aha!

Hallgatóznak

PONCSIK Á, ne izgulj, ez csak lögyakorlat. Spiritisza szeánsz: Ádám ősatyánk a pusztában légbe lövöldözik, a halottakat hívja. *(Kiabál)* Hívd csak, hívd! Daragan nincs többé! Ez már a tizedik nap hajnala! Elég volt!

Csend

MARKIZOV Kígyó, micsoda kígyó! Bánatomban írtam egy regényt.

PONCSIK Ejha! Halljuk!

MARKIZOV *(előveszi a füzetet, olvas)* „Első fejezet. Amikor a földön meghalt a nép, és csak Ádám és Éva maradt, - Henrik is megmaradt, és megszerette Évát. Nagyon erősen. És ímé, minden napon elméne a töröttlábú kakashoz, Éváról beszélgetni, - mert nem volt kivel beszélgetni.”

PONCSIK Tovább.

MARKIZOV Kész. Ennyi jött ki az első fejezetre.

PONCSIK Na, és tovább mi van?

MARKIZOV Tovább, - jön a második fejezet.

PONCSIK Olvasd!

MARKIZOV *(olvassa)* Második fejezet. „Éva! Éva! - csendült föl a mezsgyén...”

PONCSIK Mi ez? Húzd ki azonnal!

MARKIZOV Azt mondtad, - tanuljak.

PONCSIK Tanulj, de ne lopj! Azonkívül, - mi az, hogy Henrik megszerette Évát? És az ezer dollár? *(Hallgatódzik)* Várj, várj!

MARKIZOV *(felugrik)* Zúg, isten bizony, zúg az égen a...

PONCSIK Semmi se zúg. A fejedben zúg a nagy semmi.

MARKIZOV Valaki jön.

Világosodik az erdőben

ÁDÁM *(felbukkan)* Mi az, Nyepobjeda elvtárs, nem mész leváltani a professzort? Itt az ideje!

PONCSIK Nem megyek.

ÁDÁM Rossz példát mutatsz, Nyepobjeda.

PONCSIK Nem vagyok a jobbágyod, első ember, Ádám!

ÁDÁM Én vagyok a kolónia főembere, és engedelmességet követelek!

PONCSIK Henrik! Itt vagy? Hallgass csak! Ha a főember esztelenül kezd cselekedni, jogom van fölvetni a kérdést, hogy ne hallgassunk rá. Fölöslegesen hajszolod a kolóniát!

ÁDÁM Az én személyemben a párt követeli...

PONCSIK Nem tudom, hol van a pártotok! Lehet, hogy már nincs is a világon!

ÁDÁM *(a revolveréhez nyúl)* Ahá! Ha ezt még egyszer meg mered ismételni...
PONCSIK *(egy fa mögé bújik)* Henrik! Hallod, hogy fenyeget? Nálam is van revolver! Nem tűröm tovább az erőszakot!

ÁDÁM Poncsik! Te öntudatos ember vagy, - szovjet író! Ne tégy próbára, fáradt vagyok! Menj, őrizd a tüzet!

PONCSIK *(kilép a fa mögül)* Én vagyok a szovjet író? Na, ide nézz! *(Előveszi a kéziratot, - eltépi)* Nesztek, a fakó arcok, a pufók orcák, nesztek Volkonszkij-Barjatyinszkij herceg! Nézzétek mind Poncsik-Nyepobjedát, aki tehetség volt, de talpnyaló regényt írt. *(Markizovhoz)* Neked ajándékozom a „mezsgyét”. Írd csak! Engedelmeskedem a nyers erőszaknak! *(Elmegy)*

ÁDÁM Henrik, Henrik...

MARKIZOV Mennél inkább aludni, már két éjjel nem aludtál.

ÁDÁM Fölmásznál még egyszer a fára?

MARKIZOV Igen. Fölmegyek a hegyre.

ÁDÁM Mit gondolsz, Henrik, - visszajön?

MARKIZOV Elméletileg... visszajöhet. *(El)*

Ádám is elmegy. Hajnalodik. Kis idő múlva megjelenik Jefroszimov. Teljesen szakadt és kormos. Bemegy a sátorba. A sátor csíkos oldalán átvilágít a lámpa, amit meggyújtott.

Szünet.

Lopódzva megjelenik Éva. Kendőbe van bugyolálva, a kezében tarisznya és fonott kosár

ÉVA Alszol? *(kigombolja a sátor ablakát, mögötte látszik Jefroszimov)*

JEFROSZIMOV Éva!

ÉVA Oltsd el a lámpát. Már egészen világos van.

JEFROSZIMOV *(eloltja a lámpát)* Nem félsz, hogy Ádám megharagszik rád, amiért ilyen gyakran vagyunk kettesben?

ÉVA Nem félek.

JEFROSZIMOV Nincs víz a sátorban.

ÉVA Hadd töröljem meg az arcod... *(gyengéden megtörli az arcát)*

Szünet

Min gondolkoztál az éjjel? Mondd el!

JEFROSZIMOV A szikrákat néztem, és Jacques-ot láttam. Arra gondoltam, hogy én vagyok a legszerencsétlenebb a túlélők közül. Senki nem vesztett el semmit, na jó - Markizov a lábát, - de én koldus lettem. Zavart a lelkem, Éva mindattól, amit láttam, - de a legrosszabb Jacques elvesztése.

ÉVA De kedvesem! Természetes dolog ennyire kötődni egy kutya-hoz? Ez már sértő!

Csendben megjelenik Ádám. Meglátja, hogy beszélgetnek, összerezzen, aztán leül egy fatönkre, és hallgatja őket. Éva és Jefroszimov nem veszi észre

Megdöglött a kutya, mit csináljunk? De itt az átkozott sötét erdőben van egy nő, és micsoda nő, - lehet, hogy az egyetlen az egész világon, - aki ahelyett, hogy aludna, az ablakához jön, a szemébe néz, neki meg nincs jobb dolga, mint egy döglött kutyán bánkódni! Ó, mennyi bajom, mennyi bajom van ezzel az emberrel!

JEFROSZIMOV *(váratlanul átöleli Évát)* Éva! Éva!

ÉVA Végre, végre felfogta!

Ádám tenyerébe temeti arcát, a fejét ingatja

Talán én rosszabb vagyok Jacques-nál? Valaki bemászik az ablakon, és azonnal elvakít a szeme sugarával. És most már ismerem, és szeretem a kloroform képletét, és végre mosni akarom az ingeit. Gyűlölöm a háborút... Tökéletesen egyformák vagyunk, - fegyverrel védtem az életét! Nem, ez a legnagyobb érzéketlenség - jobban szeretni a néma Jacques-ot, mint engem!

JEFROSZIMOV Ó, Éva, már régen szeretlek!

ÉVA Akkor miért hallgattál? Miért?

JEFROSZIMOV Én magam sem értettem semmit! Vagy lehet, hogy élehetetlen vagyok. Ádám? Igen, Ádám!.. Ő nyomaszt?... Vagy sajnálom?

ÉVA Zseni vagy, de ostoba zseni. Nem szeretem Ádámot! Minek mentem hozzá feleségül? Minek mentem hozzá? Ha agyonütnek se értem... Habár, akkor tetszett... hirtelen jött a katasztrófa, és azt látom, hogy a férjemnek kőből van a szíve, harcias, és dirigál. Azt hallom: háború, gáz, pestis, emberiség, ide városokat építünk... találunk emberanyagot... De én nem akarok semmiféle emberanyagot, csak egyszerűen embereket akarok, de legjobban - egy embert! A többi - néma csend... szeretlek, és imádom a kémiát....

JEFROSZIMOV A feleségem vagy! Mindjárt mindent elmondok Ádámnak... de aztán mi lesz?

ÉVA A tarisznyában élelem van, a kosárban a sebesült kakas.

Elhozom, hogy legyen kit gondoznod, és ne gyötörj Jacques-kal. Egy óra múlva az autónál leszünk, és elviszel engem...

JEFROSZIMOV Világosság! Végre rájöttem, hogy nélküled nem tudok élni. Nagyon szeretlek.

ÉVA Én vagyok Éva, az asszony, és Te leszel Ádám az első ember!

A hegyekben fogunk élni. *(Megcsókolja)*

ÁDÁM *(előlép)* Ne keressetek, itt vagyok.

ÉVA Tisztességtelen dolog hallgatódzni! Nincsenek államtitkaink. Itt egy férfi és egy nő tesz vallomást, - senki ne merje kihallgatni! Ezenkívül revolver van a kezében, - fenyegetsz. Menj innen!

JEFROSZIMOV Hagyd, Éva... Állandóan előveszik a revolvért, - ez a szokás. Már nem elég hatásos.

ÁDÁM Nem hallgatództam, csak hallottam, - éppen azt, amit a tudtomra akartatok adni. A revolver mindig nálam van, egy halott pilóta emlékére lőttem vele, aki soha többé nem jön vissza. Nem jön vissza, és a szenvedéseitek befejeződtek. Azt mondod, kőből van a szívem? Butaság. Azt képzelitek, hogy csak ti vagytok emberek, amiért egy kakassal bajlódtok. Nekünk valamivel átfogóbb eszméink vannak, mint egy kakas ápolása. Egyébként ez nektek nem fontos! Ez a megölt Daragannak volt fontos! És ő, tudjátok meg, - hős!... Éva, emlékszel arra az estére, amikor meghalt Ánya, és a többiek? Mostanáig hordtam a zsebemben a vonatjegyeket a Zöld-fokra, hetes vagon... - egyedül hagy a világon az a nő, akit... Mit lehet tenni? Fogd a jegyeket a Zöld-fokra, menj! Szabad vagy.

ÉVA *(könnyezik)* Ádám, nagyon sajnállak, de nem szeretlek. Isten veled!...

ÁDÁM Professzor! Elvetted a felségemet, - neked adom a nevemet. Te vagy Ádám. Egy kérés van: menjetek azonnal, kellemetlenül érezném magam: mindjárt jön Poncsik és Markizov. De az autónál várjatok egy órát. Gondolom, utánatok mennek. Induljatok.

JEFROSZIMOV Isten veled! *(Elmegy Évával)*

ÁDÁM *(veszi a kürtöt, belefúj)*

Bejön Markizov és Poncsik

Elvtársak! Bejelentem, hogy az általam forrón szeretett Daragan parancsnok minden jel szerint meghalt. De az emlékét megőrzi az ország!... Ti minden esetre szabadok vagytok. Aki akar, elmehet az erdőből, ha nem fél a pestistől amott. Aki akar, itt maradhat velem egy darabig ebben a városban...

(a sátrakra mutat)

PONCSIK És miért nem jelentetted ezt be Jefroszimovnak is?

ÁDÁM Jefroszimov már elment, feleségével, Évával együtt... különváltunk... A farkas-ösvény felé. *(Poncsik nyugtalan mozdulatára)*... Ne aggódj. Az autónál megvárnak.

PONCSIK Utánuk megyek! *(Veszi a tarisznyáját, a fegyvert, siet)*

ÁDÁM És te, Henrik?

PONCSIK Ne hagyd magad ostobaságokkal félrevezetni, Sánta Henrik! Csak nem akarsz erdei vadállattá változni?

MARKIZOV Gyere velünk, Ádám! Nem maradhatsz egyedül az erdőben!

ÁDÁM Miért?

MARKIZOV Leiszod magad... Évával nem akarsz menni?

PONCSIK Nem, - a sátáni büszkesége nem engedi beismerni, hogy legyőzték! Azt hiszi, hogy Daragan mégis leereszkedik hozzá, az égből. Na, hát csak telepítsd tovább a szocialista fűkunyhókat az erdőbe, míg le nem hull a hó. Isten áldjon! Henrik, gyerünk!

MARKIZOV Gyere velünk!

ÁDÁM Isten áldjon. Menjetek.

Markizov és Poncsik elmegy

Felkelt a nap. Semmi értelme becsapni magamat. Se a tüzeket, se füstöt nincs kiért fenntartani többé. De most nem akarok többé semmiről se gondolkozni. Én is ember vagyok, és aludni akarok, aludni akarok. *(Bemegy a sátorba)*

Szünet

Hallatszik, amint zúg, leereszkedik egy repülőgép. Aztán elhallgat. Gépfegyverropogás. Ádám kiszalad a sátorból, megbotlik, a szívéhez kap, nem tud futni, leül. Berohan Daragan

ÁDÁM *(kiabál)* Daragan! *(A szívéhez kap)* Mégis... mégis megérkezett...

A kürtjelet!

DARAGAN Élsz, első ember?

ÁDÁM *(Daraganra dől)* Daragan! Daragan!

DARAGAN Hol van Éva? Hol a sánta?

ÁDÁM Elkéstél, - nem bírták ki, mind elmentek, egyedül maradtam.

DARAGAN És Jefroszimov?

ÁDÁM Jefroszimov Évával ment el. Már nem a feleségem, - egyedül vagyok.

DARAGAN Melyik úton mentek?

ÁDÁM A Farkas-dűlőn az autóhoz.

DARAGAN Pavlov elvtárs!

PAVLOV Jelen!

DARAGAN Négy szökevény megy ezen az ösvényen! Visszahozni őket!

Köztük van Jefroszimov!

Pavlov elfut

DARAGAN *(hirtelen átöleli Ádámot)* Ne búsulj...

Ádám felzokog, Daragan vállára borul. Daragan vizet ad Ádámnak

ÁDÁM *(leereszkedik a fatönkre)* Daragan... Moszkva, Daragan?

DARAGAN Föltámad. Csapatostul mennek az Uráltól.

ÁDÁM Leégett?

DARAGAN Csak néhány kerület égett ki.

ÁDÁM És mindenkit megfojtottak?

DARAGAN Nem... Ott nem szolarizációs gázzal pusztítottak, hanem közönséges keverékkel.

ÁDÁM *(a fejét ingatja)* Így hát...

Befut Poncsik és Markizov

MARKIZOV *(izgatott)* Emberek! Daragan! *(deklamál)* Beköszöntött a nagy óra...

DARAGAN Aggyisten, Henrik !

PONCSIK Hurrá! Hurrá! Győztünk, Daragan?

A távolból erős dudálás hallatszik

ÁDÁM Jaj, Poncsik!

PONCSIK Ádám elvtárs! Volt egy pillanatnyi gyengeségi rohamom!

Beismerem, kishitűség! Mámoros vagyok, szárnyakat kaptam, hogy emberekkel találkozhattam! Jaj, minek, minek is semmisítettem meg a kéziratot! Ismét hív Apolló!

MARKIZOV Apolló Akimovics?

PONCSIK Pofa be, sánta!

Bejön Éva és Jefroszimov, Éva a karjánál fogva vezeti Jefroszimovot, Jefroszimov kezében a fonott kosár a kakassal. Az árnyékban megállnak

ÁDÁM Nem akarom látni őket.

DARAGAN Menj a reptérre.

Ádám elmegy. Csönd támad. Daragan a napon áll, csillog rajta a felszerelés. Jefroszimov az árnyékban

DARAGAN Szervusz, professzor.

JEFROSZIMOV Szervusz, pusztító. *(A homlokát ráncolja, remeg)*

DARAGAN Nem vagyok pusztító. Senkit nem kell már elpusztítani.

Megörvendeztetlek, professzor: - én lőttem agyon a szolarizációs gáz feltalálóját!

JEFROSZIMOV *(összehúzza magát)* Engem nem örvendeztet meg, hogy agyonlőttél valakit.

ÉVA Könyörgök, ne vitatkozz vele, ne ingereld! Minek? Ne vitatkozz a győztessel! *(Daraganhoz)* Milyen számadásod van vele? Miért állták el az

utunkat? Békés emberek vagyunk, senkinek sem teszünk rosszat. Engedj minket szabadon...

DARAGAN Semmilyen számadásom nincs. *(Jefroszimovhoz)* Professzor, - velünk kell repülnöd. Igen, elfelejtettem mondani... megzavartál... sajnálom, hogy rádlőttem, és természetesen örülök, hogy nem öltelek meg. *(Markizovhoz)* Köszönöm, Henrik, hogy megakadályoztad.

MARKIZOV Értem én, Istenem! Ügyes ember vagyok én! Mondd, kérlek, Daragan, hogy áll most a dollár?

PONCSIK Idióta! *(Eltűnik)*

DARAGAN Miféle dollár?... Mit beszélsz, sánta?...

MARKIZOV Csak úgy... Kíváncsi voltam... Kígyó?... *(Eltűnik)*

DARAGAN *(Jefroszimovhoz)* Békességre vágysz? Nos hát, megkapod. De még utoljára, tenned kell valamit. A hidroplánok már a folyón állnak. Holnap a módszered alapján oxigénnel megtisztítjuk a megtámadott városokat, aztán élj, ahol akarsz.

JEFROSZIMOV Nekem csak az kell, hogy hagyják abba a bombák dobálását, - és elmegyek a hegyekbe.

Kürtjel hallatszik, az erdőre egy léghajó óriási árnya vetődik

DARAGAN Mehetsz, szabad leszel, professzor!

JEFROSZIMOV Elítélnék a bombák megsemmisítéséért?

DARAGAN Ej, professzor, professzor?!... Soha nem fogod megérteni azokat, akik az emberiséget irányítják. Sebaj... Szolgáljon legalább a zsenialitásod minket!...

A fény lassan kialszik, ... a színen ismét Ádám szobája látszik a lámpaernyővel és a hangszóróval. Ádám, Éva és az ablaknál Jerfroszimov

JEFROSZIMOV Istenem! Nem!... Azt mondom - nem!... Az emberi fantáziának még gondolatban sincs joga ezt megengedni... Hisz ez maga az örület... Nem lehet, hogy minden észrevétlenül, egy pillanat alatt összeomljon. Nyugtasson meg, Éva! Megy még a Faust? Jaj, jaj... jaj *(Az ablakhoz lép, kinéz)*

ÁDÁM *(halkan Évához)* Még mindig normálisnak tartod?

ÉVA Teljesen normálisnak tartom.

JEFROSZIMOV Megy még a Faust?

ÉVA Mindjárt. *(Bekapcsolja a hangszórót: a templomi jelenet utolsó taktusai hallatszanak, aztán elkezdődik az induló)* Megy.

JEFROSZIMOV És mire kell ma egy tudósnek a Faust?

VÉGE

A későromantikus francia *Gounod*, mint a klasszicista német *Goethe* zeneköltője továbbra is zseniális, - Bulgakov ösztöne nem csalt. Az összes fanyalgó dobozgyáros zeneesztéta pedig átsétálhat valamelyik kocsmápiszoárjába a Kurfürstendammra, - márcsak azért is, hogy a brechti szellem beszívása mellett némi posztirodalmi grafitit is olvashasson a falon, - mint például Mefisztó elhíresült bejelentését: „Da steh ich schon, des Chaos vielgeliebter Sohn.”⁸⁰ - Ezt a '68-asok kezdték el sűrűn fölfirkálni a Párizs-Berlin múlt (20.) századi falaira.

„DON QUIJOTÉK A SZÍNHÁZBAN - MOLIÈRE, BULGAKOV, BRECHT ÉS A TÖBBIEK...” - volt volna a doktori disszertáció első címe.

Ahogy Bulgakovot meghatározta az a tény, hogy Molière-ből meríthetett erőt reménytelen harcaihoz, - nem tagadom, mindkét szerző példája folyamatos, erő adó hatással volt rám.

A korai Brechtnek ehhez csak annyi köze van, hogy anarchista lázadó létére, - neki viszont sikerült. Teuton, rendszerező és teóriagyártó agya a kitűnő rendezőt már életében saját emelvényére emelte.

Hogy ő maga hogyan nézett onnan szemközt egykor-lázadó önmagával, - ez maradjon az ő problémája.

Brecht szélmalmai csatarendbe álltak, és soha nem vágták földhöz a lovagot, - szinte minden nagy érvényesülőnél ügyesebben lavírozott a forgó lapátok között.

Az utódok pedig úgyis jönnek, *Don Quijote* óta, - szerényen, álszerényen, pofátlanul, nagyképűen, duzzogva, hözöngőként, gátlásosan, lázadóként, híresen és hírtelenül.

Minden valamirevaló komparatista kimutathatná, hogy a 17. századi francia vígjáték Molière-jének, a húszas évek expresszionista német Brechtjének és az orosz melankolikusan diabolikus Bulgakovnak az összekapcsolása a spanyol Cervantes zseniális *Don Quijote*-jén keresztül, - felszínes, légből kapott találmány.

Huszedik századunk végén érkezett egy amerikai, aki az angliai Oxford költőszemináriumain örök kívülállóként nem csatlakozott a "mainstream"-hez, - pedig ez ott is természetes elvárás lett volna.

Volt képe *Molière Mizantróp*jának modorában verses angol nyelvű darabot írni. David Hirson művét *La Bête* címen mutatta be, - botrányosan elhíresült előadásban, a new york-i Broadway-en.

⁸⁰ Magyarul: "Itt állok hát, a káosz szeretett gyermeke"

Anélkül, hogy a gogoli-bulgakovi misztikumot túlzásba akarnám vinni, tetszik, hogy ez éppen akkor történt, amikor mi Magyarországon az *Ádám és Évá*val próbálkoztunk.

A new york-i előadást nem láthattam, de örülök, hogy fordításban a világon először mi játszhattuk, az ezredfordulón, Magyarországon, s hogy találkozhattunk a szerzővel.

Már csak azért is, mert a *Mizantróp*⁸¹ köpönyegéből bújtunk elő valamennyien.

David Hirson:

La Bête

1991.

A vadbarom⁸²

komédia két felvonásban

⁸¹ **Molière Embergnyűlölője** volt az utolsó vizsgarendezésem a Színház- és Filmművészeti Főiskola Ódry Színpadán, - Dunai Tamás és Puskás Tamás főszereplésével. A fordításokat már akkor, 1983-ban kontamináltam: Mészöly Dezső szövegét több helyen Szabó Lőrincével váltottam ki.

⁸² A fordítás 1996-tól készült, - végleges formája 2001-ben alakult ki. A szöveg első variációját a **SZÍNHÁZ c. szakfolyóirat 1998 januári** számának mellékleteként publikálták.

A fordítás alapja az amerikai Dramatists Play Service 1992-es kiadása.

A kisebb betűvel nyomtatott részek a kecskeméti előadásból kimaradtak.

A címét kizárólag a bérlőközönség okán finomítottuk **A vadbarom-ról A bohóc-ra**.

A kecskeméti Katona József Színház 2001-es előadásának javított szövege.

Az előadás során el nem hangzott részeket kisebb betűvel közlöm.

A húzások alapvetően a "közérthetőség" okán történtek, ahogy A BOHÓC címváltozatot is ez a remény hozta létre.

A szöveg publikálásakor szinte feloldhatatlan ellentmondásba kerül a Magyar Tudományos Akadémia dráma-publikációkra vonatkozó szabályrendszere és a *La Bête* speciális írásképe.

Hogy érthető maradjon Hirson eredeti szándéka, végül, hosszas töprengés után, eltértem a szabályos színmű-közlési rendszertől, miközben továbbra is minden tisztelem az Akadémiáé.

Mint látható, a szokásos kurziválási és interpunkciós szabályok követhetlenné tennék, hogy mi a szöveg, és mi az instrukció.

SZEREPLŐK:

A Társulat tagjai:

ELOMIRE, a társulat vezetője (ejtsd: Elomír - Molière-anagramma)*

BÉJART, a helyettese *(Bézsár)

MADELEINE BÉJART, Béjart húga *(Madlen Bézsár)

DE BRIE *(Dö Brí)

CATHERINE DE BRIE, De Brie felesége *(Katrin dö Brí)

RENÉ DU PARC *(Röné dü Párk)

MARQUISE-THERESE DU PARC, Du Parc felesége *(Márkíz-Tereez)

VALERE, egy trubadúr *(Valeer) - (magyarul: VALÉR)*

CONTI HERCEG, a társulat patrónusa *(Konti)

DORINE, szolgálólány *(Dorin)

SZOLGÁLÓK

IDŐ:

1654.

HELY:

Pezenas, Conti herceg birtokán, Languedoc, Franciaország.

MEGJEGYZÉS:

A darabot az abszurditásig komikus stílusban kell játszani, villámgyorsan, a rímek és a jambusok betartásával.

A ruhák 17. századi vígjátékokból valók.

A párhuzamosan elhangzó sorokat összekapcsolva jelezzük.

Mikor párhuzamosan két dialógus hangzik el, úgy összekapcsolva, egymás mellett két oszlopban szerepelnek.

A darab két felvonásban, folyamatosan játszódik.

** A fordító megjegyzése:*

*A továbbiakban * csillagok mellett a vágyott magyar kiejtést közlöm, -*

egyrészt, mert ez a vers okán olykor változó, - másrészt meg...

- a franciák sem tudnak mind magyarul.

Az ortográfiai eltérések a verselés, illetve a karakterformálás okán történtek, ilyen értelemben is "szándékosak" tehát.

ELSŐ FELVONÁS

Mielőtt a függöny fölmege, megjelenik Dorine. Végignézi a közönségen és elmege.

A színészház ebédlőjének mellékszobája: vakítóan fehér berendezés, szék, asztal. A sarokban görög és római szónokok mellszobrai sorakoznak. Elomire beviharzik a szobába, a nyomában Béjart

ELOMIRE:

Egy szót se többé, - nem hagyom tovább -

BÉJART:

De Elomire...

ELOMIRE:

Elég, azt mondtam...

BÉJART:

Várj!

ELOMIRE:

Egy vadbarom!

BÉJART:

Psssssszt!

ELOMIRE:

(bár suttog, de hangosan)

Gyerünk, hajítsd ki már!!

BÉJART:

Ahogy te suttogsz...

ELOMIRE:

"Jobb, ha ordibálsz!"

Mondtátok már. Na, nem bánom: tehát:

(ordít)

REMÉLEM, MINDEZT HALLJA ODAÁT!

BÉJART:

Te azt hiszed, hogy itt van még esély?

ELOMIRE:

Van hát!

BÉJART:

De nincs.

ELOMIRE:

Hallgass! Aztán beszélj!

Patrónusunk, azt mondd, arra vár,

Egy új színészt hozzunk ide, habár;

A társulat szerintem így egész -

(Béjart tiltakozna: DE - de Elomire közbevág)

- DE - udvarunkon nem segít az ész,

Ezért meghajlok, nem vitatkozom,

De ezt az egyet már mégsem hagyom:

A színházunkból nem lehet illemhely.

(A szomszéd szoba felé mutat)

Iderondítson ez a barom seggfej?!

Nem vesz rá más, csak mennyei parancs!

Közénk bejöjjön ez a hímríbanc!?

(Béjart egy iratot vesz elő a kabátujjából)

Mi az?

BÉJART:

Parancs.

ELOMIRE:

Te viccelsz?!

BÉJART:

Semmiképp.

(Elomire zihálva kikapja Béjart kezéből az iratot, és belefújja az orrát)

Imádja Conti Monsieur Valért;

**(möszejő Valért)*

És jóllehet, magad ki nem állod,

A Herceg döntött. Így talán - belátod -

ELOMIRE:

(egy székre omlik, nyöszörög)

Ó, ISTENEM!! MEGÖLTÖK!!

BÉJART:

Akkor is -

ELOMIRE:

DE GYŰLÖLÖM VALÉRT - !!

BÉJART:

Tudom: tahó -	}	Tudom: hamis.
ELOMIRE:		
TAHÓ!		

BÉJART:

- Már párszor mondtad is, -

De ettől tény marad, sajnos: csakis

A Herceg úr tart mindnyájunkat el,

Ezért Valér még többet érdemel:

Nem csak, hogy játszik, - nézd - a helyzet ROSSZABB!

(Az irat egyik bekezdésére mutat, Elomire olvassa, nem hisz a szemének)

ELOMIRE:

"A társulattal új revüt - mi? - Hozhat" !?

Nem igaz! Hogy: "*Kihozhat!*" - Ez már obszcén!

A böfögése volt talán a röffrén?!

Miközben nagy kortyokban nyeldekelt

Az *én* boromból, és szavalni mert? -

Az "önimádó" enyhe, gyenge szó,

Hogy megmutassa, mily nyivákoló

Mondatfűzése, minden gesztusa,

Mint egy kislány: "Aranyos kis ruha!"

Ahogy köhécsel, kis kultúrkokott -

Magát idézi:

(vékony hangon köhécselve)

" - hogy mondtam, - legott?"

Szemével repdes, orrmányán szipog,

A saját viccén percekig vihog -

Nem is beszél, csak köpködi a szót -

Szájából dől a főzelék, - spenót!

Egy vadbarom. Te nem így gondolod?

BÉJART:

(kertel)

Nagylelkű. Bókkal nem fukarkodott:

Szívből csodálta új darabodat.

ELOMIRE:

Ha szidta volna, úgy több nyugtot ad!

Ha valaki az egekig dicsér:

Biztos lehetsz: csak *érdekből* beszél.

Valér azt mondja, mit szerinte kell,

Magáról szól, ha rólam énekel:

Dicshimnuszából minden sor kilógott -

(Valért utánozza)

"Ön látta már *"A haldokló bohóc"* -ot?"

(gúnyolva)

"A haldokló bohóc" -át.

BÉJART:

Láttam. Én -

ELOMIRE:

Mikor? Hol?

BÉJART:

Brüsszel nagy kultúrhetén.

ELOMIRE:

És? Jó volt?

BÉJART:

Tán valami kisregény -

(fokozatosan eszébe jut)

Egy pantomim. Volt benne egy ...

(mint aki maga sem hisz emlékeinek)

...tehén...

Lila bugyi a tőgyein -

ELOMIRE:

(metszően)

DE KÉRLEK!!

(térdre veti magát)

Béjart, nézd! Térdenállva arra kérem:

"Segíts, uram! Ez új gonosztól ments meg!

Jó Istenem..."

(Béjart-hoz)

..Térdelj! Maradj már veszteg!

(Béjart nem vesz róla tudomást)

"JÓ ISTENEM..."

(Elkapja Béjart kabátjának az ujját, és maga mellé húzza, térdre)

Nem viccelek, gyerünk!

JÓ ISTENEM, KÖNYÖRGÜNK, LÉGY VELÜNK,

E VÁROSODBAN VÉDŐ HERCEGÜNK

KEGYÉBŐL MEGSZÜNT VÁNDORÉLETÜNK

ÉS HÉT SZINÉSZED HŰSÉGGEL KITART..."

BÉJART:

Ámen.

ELOMIRE:

Mit ámen? Még tovább akart...-

BÉJART:

Azt hittem, vége.

ELOMIRE:

Nem.

BÉJART:

(elege van a színészkedésből)

Felállhatunk?

ELOMIRE:

"JÓ ISTENEM ..."

BÉJART:

Már állok...

ELOMIRE:

(kinyúl, és visszahúzza Bójart-t)

"HADD IGYUNK

KEGYELMED KELYHIBŐL..."

BÉJART:

(megpróbál fölállni)

Gyerünk!

ELOMIRE:

MARADJ!

BÉJART:

Jaj, kérlek, Elomire, nézd meg magad:

Imádkozol már? Mert valami bánt?

ELOMIRE:

Tán átkozódjak? - Többet ez sem árt.

BÉJART:

Az igaz.

ELOMIRE:

Tessék: mondd, mit válaszolsz?

Azonkívül, hogy: "*Sajnos, - ez a sors*"?

Az majd segít, - kösz! - minden bajt megold -

Gratulálok! Taps! - Éljen a bolond!

BÉJART:

Nincs választásunk, - értsd meg!

ELOMIRE:

Deprimálsz.

BÉJART:

De őszintébb vagyok...

ELOMIRE:

....hogy *mit* csinálsz?!

Az ily őszinteség hazuggá tesz:

"Itt térdepel a belátó vátesz."

Bocsásd meg őszintétlenségemet,

Hamis reményem éltet, vagy temet;

Mert e Valér, vagy hogy hívják, - ha jó:

A hányingeremet nincs oly erő,

Mely fékezhethné. Undoromra szó

Nincs szótáramban. Hátborzongató.

Inkább fölkötve lógnak a napon...

BÉJART:

Egy kissé túlzol, azt hiszem. - Nagyon...

ELOMIRE:

.. forró lúgos vályúban főjek én...

BÉJART:

De mért ne próbáljuk meg? Van remény -

ELOMIRE:

...a csatornában tetvek egyenek...

BÉJART:

Lehet, a végén azt mondjuk: remek...

ELOMIRE:

...verjen ragya, bubópestis, halál...

(Belép Valér)

VALÉR:

URAIM! JÉ?! Aki, keres talál!

ELOMIRE:

(összeszorított foggal)

E hang! Mon Dieu!

*(mongyiő)

VALÉR:

(látván, hogy Elomire térdel)

Nagy Isten! Mély imában...

BÉJART:

Nem, nem, Valér úr, csak jöjjön, - vártam.

ELOMIRE:

(átfordítja tekintetét Béjart-ra)

Vártad ...?

VALÉR:

Nos, - mindönk óvja Ég! MEGÉRTEM:

A jámbor áhítat-vágyó szemérem

Készítette önt az asztalunktól el?!

(Béjart szóra nyitná a száját)

Dicséretet ön méltán érdemel.

Megkönnyebbültem. Már azt hittem én,

Hogy tán miattam szökne meg szegény...

(Elomire szóra nyitná a száját)

Ne szabadkozzék! MINDÖNK ÓVJA ÉG!

Imánk eloltja lázunkat, ha ég.

Kegyes gyakorlat, - gyakran űzöm én is,

Tucat keresztet hánytam már ma, - (mégis)

Teámhoz vagy huszat, - uzsonna hét -

Az annyi mint - nem számoltam ki még ! -

(szípg, zsebkendőt ránt)

HITBUZGALMUNK A SEMMI LÉGBE SZÁLL

HA KOMBINÁLGATUNK: MÁS MIT KASZÁL.

(Kis köhhintés, szemöldök-rebbenés, önimádó meghajlás)

Kis szójáték volt... Nem tetszik? Hehe -

Mostan csináltam, úgy vagyok vele:

Nem is tudom, hogy jön ki mind e szó

Az epigrammok, jó kis csattanó, -

Mint harmatcsepp a nárciszok tövén

Átok? Vagy áldás? Nem tudom. Nem én.

Nem könnyű hordani e "nagy zsenit".

"ZSENIT" MONDTAM? : Na, bumm. Az Istenit!

Szerintem abszurd, ránkmondván e szó -

Nekünk magától jön már. Így való.

A költő mondta: a nagy Cíceró:

"DE BONUM EST" ... "DIS BONUM EST"... na jó...

A lényeg az: értik, mit mért akartam,

A buta plebsz bekaphatja, - Hhahamham!

Imádom a latint. Látszik? Való?

E téma szakmám. Annak mondható.

Olvastam mindet, - mélyen meghatott -

Cicerónt is...

(Ideges nyelés)

...meg mást... huszonhatot...

Idézném mind, - soronként még - tova:

De elkalandozok..

ELOMIRE:

(amíg Valér levegőt vesz)

Mitől? Hova?

VALÉR:

De az ebéd! Micsoda kiadás!

Hálátlanság nem szólnom, semmi más!

Élveztem-e vajon?! Nagy durranás?

(Hosszú szünet)

Csak lassan forgasd, akkor jó a nyárs.

(Azt gondolja, megkínozta őket, ujjongó előadásba kezd)

Barátaim! Csak semmi izgalom:

Ebédjüket remeknek gondolom.

Az ecet ugyan túl savas, - sebj

A paszulyon kevéske volt a vaj;

(a következő sort énekli)

Az őzgerincen jobb, ha több a szaft,

A zöld citrom meg így kevés maradt,

A sárga jobb, - legyen soufflé, - ha már!

**(szufflé)*

No, nem számít, a sok beszéd megárt, -

Higgyék el: én imádtam az egész

Kis társaságuk. - Az osztott kenyért,

Mit kaptam itt (jó, bár kissé dohos, -

Kenyer, de jó.) Milyen kis otthonos

A társulat! Bájos, mesés, csodás!

Marquise-Therese! Nagy sztár lesz, nem vitás!

Ne, nem... Ezt én tudom! Biztos vagyok!

Ilyen

(Kezével képzeletbeli melleket formáz a mellkasán)

"tehetség", - énekel, ragyog!

A többi meg, - mit mondjak, énnkem

Egy kissé túl

(teátrális gesztussal)

teátrális. De nem,-

Drágám, amúgy nincsen *leírni* szó,

Mély vonzalmam truppjához mily való.

Akikkel eztán, - boldog gondolat:

Együtt megoldjuk minden gondjukat:

Eszünk-iszunk, s a többi: - boldog éj, -

Csak rágondolni is valódi kéj.

Na persze csak, ha akarják - igaz?

Vagy tévedés? Csak mondják meg, ha az!

E vén ripacs boldog, s nem is kérdés

Köztünk már rég szent egyetértés,

Rokonlelkek harmóniája dúl!

Minden sorom termő talajra hull:

Jó éreznem, hogy nincs konfúzió,

Ha kiröppentek egy allúziót.

Művelt füleknek adekvát a szó

A bölcs idézetek, a...

(*ideges nyelés*)
...Cíceró...
Meg a ... ilyesmi,
(*magára mutat*)
művelt társaság -
De elkalandozok!
(*arconlegyinti saját magát*)
Na! Marhaság!
(*magának*)
"POFA BE! POFA BE! HAGYJ SZÓLNI MÁST!"
(*Két gyors ütéssel befogja a saját száját; majd képtelen lévén egy
másodpercnél tovább visszatartani magát, tovább nyomja a szöveget*)
A hallgatásban az integritás!
Na, ezt elmondtam Párizsban, dehát
Európában mindenütt megárt
A sok beszéd, minek sok az alja -
Rémes, rémes, RÉMESS! Aki hallja,
Megőrül. Én minden kis mondatom
Befejezem. S ha félbe is hagyom,
Mert emberek vagyunk, megesik ez, -
Ha naív lelkesedés környekez,
Beszédkényszer-rohamot indukál
A szám nem is beszél, csak úgy kakál!
Locsog-fecseg... el sem *hiszik*, hogyan...
(Mint most is itt. Mi? Rámjött egy roham?!)
NEM! NEM! NE FÉLJENEK! CSAK TRÉFA EZ!
Bizony, van úgy: lejár a rossz lemez, -
Valójában *még bűnösebb* vagyok:
Olykor "lezárt ajakkal" hallgatok,
Bár ÉN vagyok a témában szakértő,
A néma gögbe burkolódzva, kérdő
Jeges-derűs mosollyal metszek át
Mások-folytatta ócska kis vitát.
Úgy, mintha, - értik - bölcs évezredek
Mindentudását, mit úgy élvezek,
Agyam kötáblájára vésve én
Az illetéktelentől védeném.
Pedig soha nem állítok illet!
Hogy is tehetném: tiszta örület;
Csak mások ontják rám a sok babért
Kis teljesítmény, - szinte semmiért,
Viszont nagy az önkritikám: hajaj -

Több ezren mondták: ez velem a baj!

(mérlegeli ezt a gyöngyszemet)

Ez marha jó: hogy: "... ez velem a baj!"

"Több ezren mondták, ez velem a baj!"

(szónokias lendülettel)

"AZ ÖNKRITIKÁM TÚL NAGY VOLNA? - JAJ,

TÖBB EZREN MONDTÁK: EZ VELEM A BAJ!"

(A gyöngyszem páratlan! Mennydörgés)

Ez már NAGYON zsenigyanús, igaz?

Ha volna...

(Körülnéz, kereső szemmel)

...IGEN! VAN! Papír! Az az!

(Odaront)

Rém hálás lennék... úgye, megbocsát?

Nincs már idő, villám hasítja át

Az agyvelőm! Hogy is mondtam? Legott?

(Míg gondolkodik, hajtó kézgesztust tesz Elomire és Béjart felé)

(Csak beszéljenek ...közben, hallgatom, -

Egy másodperc csak.) Mindjárt kész leszek!

(Lekörmöli)

Ez az. "Több ezren..." Tiszta élvezet!

Gyorsan! Ha itt az inspiráció,

Hadd lássa jövő genneráció;

Ha másképp tennénk, én úgy gondolom,

A felelősségünk ütnénk agyon,

Mit ránk a sors kirótt (hisz nem mi kértük)

...Mi az?

(Két-két ujjával idézőjelet mintáz)

... a "múzsza"... a "poéta-létünk"...

Ezt most nyersen, görögből fordítom,

De minden nyelv kevés, elmondhatom.

Megfoghatatlan csúcsok ostromán

Nálam sokkal nagyobb szerzők talán...

(Jó, nem "nagyobbak", - "mások" - így oké?)

Hajuk cibálva, mint egy rossz zsoké

Nyargalnak nyelven: adna némi jelt

Az Isten szikrájával megfejt

"Tálfentum"-ból. Mi az? A sugallat?

Talán. Otromba szó ez is. Caplat

A tény után. Engem csak feldühít

A nyelvi pongyola. Szépség üdít:

Hiába, na, kicseng az iskola

E két szavamból is: "CSODÁK HONA".
Fenségesebb ez... a görögöknél!
Ó, VULGÁRIS PIMASZ! KI MIT BÖKTÉL?!
EZ MÁR GYALÁZAT! VÁGJANAK NYAKON!
Ó, ÜSS, CSAK ÜSS! RÁSZOLGÁLTAM NAGYON!
Ó, hólyag, ÉN, - egy ócska kis buzi,
Dumálok itt, mint egy - - karthauzi!
Az istenikhez hasonlítgatom
A szövegem. - S nem ez a fő bajom!
Na, mert ha jobb talán, - de akkor is
Mért nem hagyom, hogy szóljon maga is?!
Azért remélem: indiszkrécióm
Nem rontja elnyert jó impresszióm.
A lelkem úgy megkönnyebbült, nahát!
Ezt tisztáztuk, hurrá, az angyalát!
Így visszatérnék főtémánk felé,
Bevezetésem ennyi volt. Elég
Talán. De most, ha RÖVIDEN, AZAZ:
(Szünet. Elfelejtette. Majd ostoba öngúnnnyal)
VALAHOL NEM! NE TUDD MEG! EZ NEM AZ!
NEM, *TÉNYLEG*, NÉHA SZENILIS VAGYOK!
AZ AGYVIZEM NAGY GŐZZEL PÁROLOG!
HIÁBA TESZ BÖLCSEBBÉ AZ IDŐ...
AZ ESZEM MEG LEBOMLIK, RÉMITŐ!
CSAK ÚR, CSAK ÚR VAN KÉT FÜLEM KÖZÖTT!
(Hangot vált)
Amnéziám az ágyba kötözött
Algériában egyszer a napon, -
Ki nem *fehér*, - *fekete* ott: bizony!
(No, de ez más mese...
(legyint)
...egy másik éj.)
Decemberi, júliusi ünnepély...
Júniusi volt?... Hülye vagyok egészen!
(Mindkét felet eljártssza:)
MIÓTA AMNÉZIÁS? - NEM EMLÉKSZEM.
(rázkódva nevet)
A komikus vénám, hát hiába!
Mindjárt fölírom, - ez se vesszen kárba!
Mit is mondtam... előbb... a felejtésről?
JÉZUSKÁM! ELFELEDTEM! Máris: ÉLBŐL!
(Öklét az égre rázza)

NA! VISSZA! VISSZA! KÍNLÓDÓ POÉN!
TE DÖG! TE DURVA! AGYONÜTLEK ÉN!
ÉN SZÜLTELEK, S MOST ITTHAGYSZ, KIS SZAROS!!

(mentegetődözve)

Ez mostanában már mindennapos.
Ordítani, sikítani tudok!
Most *tényleg* látnak, úgy, *ahogy vagyok*.

(Hirtelen eszébe jut)

ALGÉRIA AMNÉZIÁBA!...

(csalódottan)

...Nem;

Na, mindegy. Rögtön új poén jövend;
Ez van. Bezony. Na, hol tartottam? ... Ó, -
Igen. Pucéran láttak. Mondható:
Szemölcseim kitárva, - rossz manír
S bár jól tudom, hogy erre is van ír:
A képmutató, folttalan tökély -
Nem én vagyok! De nem bizony, nem ÉN!

(elutasító csuklómozdulattal)

HAZUGSÁGOD MÁSNÁL KERESSED, EMBER;
AZ IGAZSÁG, CSAK IGAZSÁG A TENDER!

(felderengő felismeréssel)

Halottsápadtak mindketten... Nagy ég!
Őszinteségem túlzó volt? ... De mért?

(rájön)

AZ ECET! PERSZE! AZ ECET! BAROM!
Ó, HOGY TEHETTEM? Szégyellem nagyon!

(legjobb arcát veszi föl)

Nézzék, én ... bírom ... a savas ... ecet...

Engem valóban...

(kirobban)

...FINGAT!!! Ó!!! NESZE!

HAZUDNI NEM TUDOK! EZ BORZALOM!

Érzéseik kímélném én, - zokon
Ne vegyék tőlem. Képességem vézna -
Miért hazudnék: nincsen az a pénz ma.
Jobb sülni nap-tüzében az igaz
Kritikának, mint elrohadni az
Aszott, belterjes talpnyalogatásban!
Hallották? Látom! - Nagy csodálkozás van...
Ékesszólásom új hulláma ez!
Engedjék meghajolnom, tán tegez -

(*meghajol*)
-Ödhetnék? Jaj, de drágák, köszönöm;
Megmondta már Cicero is, öröm:
"A tapsnak párja nincs," ...Ja! Ez nem az!
Tudod, a másik... *híres*
(*feldühödve*)
Ó, ne assz!
TUDOD... MIKOR A KÉT ...DERÉK NEMES ...
(*kétségbeesett szünet után*)
Oly híres, idézném, - nem érdemes.
A lényeg az, ha humorom lebír
Egy oly nagy embert, mint Te, ELOMIRE,
(*meghajol felé*)
Ha helybenhagyja sziporkáim, én
Elájulok...
(*egy székbe huppan*)
...hordágyat hozz, csibém!
Valóban. Nem színészet. Mint a villám:
Eltompul mind a fény, reszket pupillám,
A térdem ing, a körmöm is fehér
Kipurcanok. Jó éjt, világ, jó éjt...
(*Szünet*)
Totálkáros vagyok most, esküszöm.
VALAKI HÉ! ÖRÖMBEN AZ ÜRÖM?
Azt gondolod, túl drámai vagyok?
Az extázistól így kitikkadok.
(*nagyhirtelen széles ébredést produkál*)
De mi *okozza* ezt? Te sem tudod?
Egy gibraltári misztikus adott
Valami választ: csúcs-energiám
A Bak, Oroszlán, Ikrek és talán
A Szűz, - Szaturnusz holdszarv-terpeszén -
Na, *jó*. De *mért* alélok? Kérdem én.
Na, erről gőze sincs! Jó átverés!
A pénzed elmegy, mint a hasmenés!
Korunk nem hisz már ócska babonáknak, -
(Egy pár dolgot kivéve: tarokk-kártya,
A látók, víziók, a szellemek -
Mindez szerintem az úrben lebeg:
Előérzet, numerológia,
Fétis-babák, az ősi mágia -
Ez utóbbi nyilvánvalón igaz...)

De minden asztrológus alja gaz!
 Tudományuk csak elme-töltelék
 Mit pénzen vesznek félhülyék, s hülyék...
(pofonlegyinti magát, egy vízió hasít belé)
 NOS, VÍZIÓKRÓL SZÓLTUNK! CSITT! VAN EGY!
(félleg lehunyt szemmel leírja vízióját)
 Egy téren állunk, és a város: Ghent.
 (Úgy vélem, Ghent, olyan Ghent,
("mondjuk, legyen Ghent" hangsúllyal:)
 mintha: *Ghent.*)
 Zászló a szélben, - még ne mondj igent
 Vörös felirat rajta: - mit jelent: ? -
 AUGUSTE VALERE és ÉLOMIRE urak* **(Ogüsz Valeer és Élomír)*
 Bemutatják ma új darabjukat,
 REGÉNY-ROMÁNC, a címe is csoda:
(megpróbálja kitalálni)
 VALAMI... VALAMI... "Ghent városa".
(türelmetlen diadalujjongással)
 (Hát mondom én, hogy Ghent.) És ott tolong
 Szép Flandriának krémje, mint bolond!
(Szünetet tart, hogy kiélvezze)
 E vízió, (mely glóriát ígér
 Ahogy a varrás mentén összeér
 Két szép anyag, ha Isten összevarrja, -
 Tehetségünk a földet eltakarja.)
 Képzlődés csupán? Jósolt jövő?
 Ki mondja meg? - Ne szólj! A jótevő
 Sors majd helyettünk mindent meghatároz!
 (NYOLC ÉVES VOLTAM, s a szájtató város:
 Zürrick, hol mondtam ezt, majd összedőlt:
 Koraérett? FENOMENÁLIS! NŐTT
 Az irigység, mit ez kiprovokált
(kezét összedörzsöli)
 Sok kis barátom végül mind utált
 Tanárom meg szerelmes lett belém;
 Tüzes szavam úgy itta már szegény,
 Hogy megsajnálta: amért úgy imád,
 Kemény legény voltam tudod, nahát
 Ne nézzenek rám, én nem kezdtem el!
(Növekvő vehemenciával, nyilvánvalóan egy régi tárgyalást élve újra át)
 Tanár helyett vádat reám emel!?!?
 CSAK AZT CSINÁLTAM, AMIT KÉRT, - KAPOTT!

(teljes átéléssel)
HAZUGSÁG! ÉN NEM NYÚLTAM LE! - ADOTT!
(Gyorsan összeszedi magát)
Nagy ég! Az egész újra visszajött!
Bocsánat ... most tán kissé túlfűtött...)
A... SORS! ... ez az.... úrnője nagy bolond:
Minden percünk vezérli, - semmi gond.
A síron túlmutat: nem is vitás;
Bátrak miért legyünk ? - A sors hibás!
Jók? Tisztességesek? Iparkodók?
(Iskolamesteri szünet. "Na, látom a kezeket?")
Mi ez? Ki felel hát? Csak bámulók?
Nekem ne mondd: *sosem* jutott eszedbe!?
Csak mászkálsz föl s alá az életedbe?
A lét kérdései alapvetők!
A filozófia a nagymenők
Legfontosabb tudása. Nem tudod?
Na ezt nem hittem volna. Eljutok
Olyan körbe, hol erre nincs igény...
(A tévedő csalatkozik szegény!)
Megkockáztatva: nagyképű vagyok,
De pár művet mégis felsorolok:
Hízlalhatod tudásod
(*Úgy fejezi be, mintha rátalált volna a tökéletes metaforára, nincs tudatában a képzavaros önellentmondásnak*)
- feltjait.
Az én eszem is ez kupálta ki.
A bőrkötésű drága klasszikus
Hónunk alá becsapva praktikus,
Az illatát is érzem...
(*ujját az orra alá dugja*)
... Ó, igen!
Bocsánat, már az emlék mind ilyen.
Feltétlenül javaslom... olvasásra...
A nagy szerzőt, ki, *lám*, nem volt hatással -
Alapköve az ókori tudásnak
(Ismerni kéne minden iskolásnak
A tantervekből nem maradt ki még:)
A neve... persze... úgy kezdődik: "É"...
Nagyon híres, - nehogy segíts! Tudom!
"É"-vel kezdődik, "É"-vel; "É" - "U" - "Ó".
"É"-vel kezdődik, "É"-vel

(*kis szünet*)
Vagy tán "Dé"?
(*elhessegeti a homályt*)
Nem. "É". Az "É". Biztos, hogy "É".
(*újabb homály*)
Vagy "Pé"?
Lehetne "Pé".
(*kis szünet*)
Vagy "eM."
(*Most végre megvan!*)
AZ "eM"! AZ "eM"!!
(*elszontyolodik*)
Úgy ismerem, akár a tenyerem.
Megdöbbentő. ez már valóban aggaszt:
Ő írta a... sajátossága... - BOMBASZT,
GYERÜNK! NE MÁR! Ne hagyjatok a bajban!
Mit álltok, mint a süketnéma kappan!?
Mindenki ismeri. Világhírű!
A filozófiája nagyszerű.
Fölfordította, mi rég tudható:
A valóság valójában való
Való valóban nem neki való...
(*zavartan bandzsít, majd összefoglalja:*)
Akárhogy is van, érted, - DURVA JÓ!
És azt ne hidd, nem látom én az űrt;
Mégis nagyon klassz: áthágták a zűrt
A lelkeinkben okozott zavarral.
(Még díjat is nyert... És milyen nagy garral.)
De mit számít a díj? HÍRNÉV a fő!
Nagy emberek neve... - hogy is? ... Menő...
Sosem felejtik el: a DÍJ adott!
A név az él tovább, más meg halott!
Túlél éhséget, és járványt, aszályt:
Ezt jobban vágyjuk, mint a kuplerájt.
(*Mély lélegzet, az összefoglalás jele*)
Akármint van, jól elbeszélgettünk!
Nem fárasztott nagyon? Engem? Legyünk
Hát őszinték: LEGYENGÍTETT!! Dehát
Találkoztunk, - és rögtön két barát,
(*játékosan bokszolódik*)
Testvér! Évödtünk, kissé játszadoztunk,
Kis pletyka, volt vihánc, a nézőpontunk

Kicserélhettük itt, és semmi gond,
Volt hegy, lapály, és volt közötté domb,
Nevetgélünk sokat, meg sírtam is,
Átláttam rajtatok, te kis hamis,
Titkot cseréltünk, és volt okkult próza,
Lehullt az álarc, tetszett egymás póza!
Büszkén kiálltunk: "Ígen, én vagyok!"
Ártatlanul, akár az angyalok,
Elmondunk mindent, "tán még többet is"
Komolyak voltunk, és mégis muris,
Minden szavunk hogy hívja másikat:
Átdumcsikáztuk itt az éjszakát,
Az én számomra már nyilvánvaló
A partnerségünk ösöktől való,
Közös szerelmünk mindenképp a szóhoz,
A vonzódásunk minden széphez, jóhoz.
Nekem ez új, - ó, új e régi nóta:
Ó, ismerős az idő-hajnal óta!

(Mérlegeli a gyöngyszemet)

Na ez csinos: "...az időhajnal óta"

(szónoki lendülettel)

"Ó, ISMERŐS AZ IDŐHAJNAL ÓTA!"

(összeecsapja a tenyerét, jön a konklúzió)

Nos, hát! Csak ennyit vágytam mondani,

Vacsorátok köszönve szólani

(Akárha tojásokon járna, mintha először mondaná)

Mit nem rontott el más, csak az ecet,

(Csöngetést hall)

De ezt már mondtam. Többször is. Lehet.

Fejem felhőben: rá se rántsatok!

Az étherivel gyakran társalog,

Előfordulhat: él a gondolat,

Mit idejében nem töröl az agy,

Így visszatérve körbejár, s forog,

Akár a föld. Ez érthető dolog.

Tán míg beszélünk, gondolatban én

Jobb társaságban szívok oxigént.

Konvenciónk itt tart még, ám - lehet

Nem kapjátok meg a figyelmemet....

De téged ez nem érinthet, *barátom*

Mert ezt azért magamtól is belátom, -

Hogy is nézhetnék én le egy nagy embert?!

A *tömeg-embert* értem itt, ki nem mert

Túllépni törpeségén, és imád:

Unom, de hogy unom a sok dumát,

Ahogy nyaliznak, ócska kis szöveg!

Szemem jojózik, tiszta szédület,

Én majd elalszom, ahogy hallgatom
Szántóföldjük szőlője hogy vagyon.
Mosolygok csak bólintva, s közbe már
Az agytekervényem rég messze jár.

Tömöttebb, mint egy római aréna
Műveltségem! Megóv, ha rossz a téma!
Tudom például, (jó nagy mázli ez)
A Mózes könyveit, mint nagylemezt!
Hihetetlen? *Való!* Tessék, figyelj:
A Teremtéstől végig így ível:
A szentírást idézem hát, - KÍVÜLRŐL!!:
"KEZDET BEN MEGTEREMTÉ..."

(Bandzsít, megpróbál emlékezni többre)

...így... előlről;

(rögtön túl is lépi)

Aztán tovább, míg bekrepál. - A Mózes.
Szupermutatvány megtanulni? Ó, yes?!
Ugyan, dehogy. *Olyan ez, - jó, akad ...*

(magának)

De elkalandozok! FOGD MÁR MAGAD,
VISSZÁBB, TE VADBAROM, - HAGYD SZÓLNI ŐKET, -
Édes fiúkat, - tőled szenvedőket!

(Drámaian kinyújtott zsebkendővel)

Tessék! Üss! Üss! E kendővel! Tudom,
Extrémnek tűnik ez a buzgalom,
Súlyos veszély leselkedik! Hagyom:
Már ütnek is a kitérők agyon!

Szónoklatomnak nagy proporciói

A ditirambus örvény-stációi!

Spóroljátok meg hát e poklokat!

Üss meg!

*(Zsebkendőjét a szájához rántja, majd elkapja, elég hosszú időre ahhoz,
hogy a sort befejezhesse; folyamatosan ezt teszi, míg a zsebkendővel
köröz)*

CSAK ÜSS! KÖTÖZZ MEG! ÉS HARAPJ!

ZABLÁT A SZÁMBA! HÚZD! KORBÁCCSAL IS!

ALÁZZ MEG! OSTORRAL! BOTOT! GUMIST!

GYALÁZZ! UGATTASS! HORDASS SZŐRCSUHÁT,

HADD NYALJAK PADLÓT! LÁBACSKÁD NYOMÁT!

De közben verj, üss, *mindvégig* csak üss:

Ez jó, ugye? Egészséges, derűs

Kúrája ez a dominanciámnak.

Totális undort érzek, szinte hánytat

(Akármilyen disztिंगvált, szép legény)

Ha mást se mond, csak: "ÉN ÉN ÉN ÉN ÉN"!

ÉN, sokkal inkább érdeklődöm mások

Szövege iránt, bármily "nyavvalyások",

Kukkot se szólok, hónapszám akár,

Mert jól tudom, hogy hol van a határ.

Más rétegek sokféleségét szívom

Magamba. ÉN az alsóbb osztályt bírom!

S e figyelem, én aztán mondhatom:

Fölér húsz évvel is a Sorbonne-on!

A kispolgárok röffenése

"Stupid bölcsességük" fejezi ki.

De senki nem figyel már, - félek én,

Ha meghalok, eltűnik a remény,

Műélvezetünk végleg elveszett,

Mert én se vagyok szent, megértheted,

Ki *mindig* hallgat. Mindig? Nem, valóban!

Ember vagyok! Ha megvágysz, vérzek! - Jól van!

Halandóként csak annyit érek el:

Túl érzékeny vagyok (így ingerel),

Ha NÉHA érzem, *tán* a társalgáson

Uralkodóvá válik akarásom.

Ha tovább semmi értelmét nem látom,

A mondatom olyankor félbevágom...

(Még akkor is, ha az nyilvánvaló:

Belőlem is dőlhetne úgy a szó,

Mint bárki másból. Érvényes csak az,

mit én beszélnék. Sajnos, így igaz.)

Olykor logika nélkül megteszem,

Habár eszem helyén van teljesen.

Ne higgyétek tehát, hogy itt a téboly,

Ha én megállok is...

(kimerevedik, folytatja)

... esetleg mégoly

Értelmetlen helyen, megvonva szót,

A nézőim fülét letapasztót

Kimerevítem így...

(kimerevedik, folytatja)

... Tessék. Vagy más:

A tiszteletparancsoló tudást,

Amint vitázunk, fönn a színpadon,

Egyszerre csak...

(kimerevedik, folytatja)

... lazán félbenhagyom!

Szokatlan tréfa, mi? *N'est-ce pas?* De kell!

*(*neszpá*)

Ha gondoljátok, s tényleg érdekel:

Kérdezzétek rajongóim hadát,

Hogy élvezik...

(*kimerevedik, folytatja*)

...ha hirtelen bevág!

(*Önimádó hahota*)

Szerintem *undorító*; tudja ég;

Mások csodálják, nyögnek: még! Na, még!

És élvezik, ha látják! MONDD, MIÉRT?!

Én meg nem mondhatom... tőlem ne kérdd!

Akárhogy is a GEG, a GEG: - pecek!

Figyeld, hogy működik, milyen remek!

Teszi a dolgát, és nincs több baki.

Meg fogsz lepődni. VOILA!

*(*voálá*)

(*Egy pecket kap elő, a szájába tömi, aztán folytatja, félig hallhatóan*)

Na?! Mi?!

Civilizáltabb így az életünk!!

A szám betömve: megkönnyebbülünk!

Bimbóba fojtva én, - így visszatér

Rivaldafénybe drága Elomér.

Beszélj, barátom! Vágyom hallani:

Miként vágyod neved megosztani,

Csodás neved, mi messze többet ér,

Melyhez méltatlan egy AUGUST VALÉR!

*(*Ogüsz*)

Szólalj meg hát, - mert mindent szétdumálok:

(*kiveszi a pecket*)

Tessék: lélegzetvisszafojtva állok.

(*Valér visszagyömszőli a pecket a szájába, teátrális pózt vesz föl, és:*

sötét. A fény vissza. Csönd. Eltelik némi idő. Elomire és Béjart a

megfagyott Valér körül kering, megpróbálják megérinteni, majd

visszarántják ujjukat. Végül, Elomire közvetlenül szembeáll vele)

BÉJART:

Azt gondolod, beteg?

ELOMIRE:

Igen. Nagyon.

BÉJART:

Akkor talán...

ELOMIRE:

De! Nem!

Ez alkalom. - Most szóljunk, míg lehet!

MONSIEUR VALERE: ön ember, - meglehet

*(*möszjő Valeer,*)

Szavak szerelmese, *igaz* rajongó...

VALÉR:

Íly átlátszó vagyok!?

ELOMIRE:

Igen.

VALÉR:

Nagyon jó!

Szupertehetség szám. - "Aranyló szóm" - van,

Valójában hülye vagyok...

BÉJART:

Valóban. }
Valóban. }

ELOMIRE:

VALÉR:

(*meghajol*)

Köszönöm szépen...

ELOMIRE:

Nos, világos az,

A drága nyelve önnek - fő vigasz...

VALÉR:

Kevés! Kevés! Drágánál több nekem!

A mondattan az erkölcsstan legyen!

Törvényeit megszegni nem hagyom,

Átok reá, ki eltér! Úgy bizony!

A dikció viszont inkább szabad:

Esztétaként mondom: csináld magad!

Metaforáink csúcsa erre tart:

Mondom: "kagyló-főveny" mondod te: "part".

Szemantikánk pedig... (lássuk... tehát...

Ellőttem már morált, esztétikát...)

Szemantikánk az olyan, mint az... ÚSZÁS!

Nem jó! A FRANCBA! FRANC! Ez hátbaszúrás,

Azt hittem, szépen összeáll! *DOMMAGE!*)

*(*domázs* = kár)

Na ... Vissza hát, mi volt a persziflázs...

(*mély lélegzet, szemek keresztbe*)

Hol tartottunk...?

ELOMIRE:

A nyelv.

VALÉR:

Fő szenvedélyem!

ELOMIRE:

De...

VALÉR:

Semmi De! Enélkül nincsen éjem!

A verbobók oly ősik, látja vak!

ELOMIRE:

A verbobók?

VALÉR:

Igen.

ELOMIRE:

Mi az?

VALÉR:

"Szavak".

Ez a szavam a szóra.

ELOMIRE:

Mért?

VALÉR:

A szó

Nekem túl száraz. "VERBOBÓ" a jó.

Elevenebb, cu ki: Mondd: "VERBOBÓ"!!

GYERÜNK, MINDENKI!

BÉJART:

Verbobó.

ELOMIRE:

Kuss!

VALÉR:

JÓÓÓ!!

ELOMIRE:

Szavakat is csinál?

VALÉR:

Ja. Bűn talán?

ELOMIRE:

De nem lehet...!

VALÉR:

De csak *evés után!*

Például...

(Körbenéz a szobában)

... "SZÉK": fakó, otromba szó!

Használja bátran minden lóbaszó.

"FRANCESCA" - mondom én e szó helyett;

**(francseszka)*

Vagy ott az "ASZTAL" - ez is rég letelt.

Monthatnók: "escritoire" - túl habos,

**(ekritoár)*

A "forma deszka-lapja" - modoros,

A "CARABOOMBA" ... mondom én tehát,

**(Karabúmba)*

E szóm az "ASZTAL"-t szépen váltja át.

(Valér, demonstrálva, fogja a tollszárat, és a szavakat a falra körmöli, mintha csak táblára írná; Elomire és Béjart döbbenten és hitetlenül bámulják)

"FRANCESCA CARABOOMBA" - milyen találó!

Kifejezőerőmet ontja áldó

Kis verbobóim tiszta, szép sora,

Ragyogva jön sok régi, mostoha,

Avitt fonéma, anyanyelv helyén -

Ha tán más mondja, én sem érteném...

ELOMIRE:

Monsieur Valér: rühellek közbevágni...

VALÉR:

Ezt ismerem...

ELOMIRE:

Túl nyers leszek, de bármi

Áron szeretném most elmondani:

Tudjuk: ön képességeit, amit

Csillogtatott, - csillogtat itt, - körben -

Talán ha máshol... színjátszóköriben...

BÉJART:

Alternatív...

ELOMIRE:

Ez az! ALTERNATÍV,

Hol sok barát minden tetszést kívív,

Mely messze többet ér, mint itt, ha nálunk...

(Valér figyelme átkalandozott Béjart púpos hátára, melyet először vesz észre)

VALÉR:

(Béjartnak)

Mi az, púpos?

BÉJART:

Igen.

VALÉR:

NAHÁT, A HÁTUNK!?

Ez undorító! Látni sem bírom!

Udvariasabban már nem tudom!

(Hangosan beszél Béjart-hoz, mintha az süket lenne)

ÉN HÁNYOK ETTŐL; ÉRTI TÁN, - REMÉLEM!

(Megvizsgálja a púpot)

Talán ha megfoghatnám mégis, kérem -

Szerencsét hoz -

(Amint Valér kinyújtja kezét, hogy megérintse a púpot, Béjart undorodva elhúzza)

...na, jó, nem bánom, JÓ!

Az érzékenységünk ma túlfolyó!

ELOMIRE:

HALLOTTA, MIT BESZÉLTEM?

VALÉR:

ÉN NEM TUDTAM!!

Ebéd közben görnyedt, - csak ettem, untam:

Azt hittem, rossz szokás, - a nyomorék,

Attól, hogy torzalak, a gyomor ép -

BÉJART:

Még mit merészel!?

VALÉR:

Jó! Ezen kifekszik...

(Próbál még egy púpot elképzelni a másik oldalra)

Kár, hogy csak egy van. Mindegy, így is tetszik!

Padlót fogtam. Na és? Nem erre vágytok?

Hiába nézlek színpadon, - ha látok

Akármit ott, - az más. De így: a képből, -

... *Idő előtt kirángatták a méhből!*

Kérdés: *miért?*

BÉJART:

Nem tudom, mit mondjak...

VALÉR:

(Elomire-hez fordul a revelációval)

PUPOS A HŐSE MIND A DARABODNAK!

ELOMIRE:

Monsieur Valere...!

*(*möszjő Valeer*)

VALÉR:

Naná! Hát persze, hogy!

(Béjarthoz fordul)

Ezért nem vettem észre, mint ahogy

Idáig mind a szerepekben még

A nyomorékság játszva volt. Derék

Elomírünk amit bírt, összeírt:

Mankós kódist, púpos manót, fakírt!

BÉJART:

Ez ŐRÜLT...!

VALÉR:

Értsd: IGAZ...!

BÉJART:

Ez ELMEBAJ...!

VALÉR:

IGAZ!!

BÉJART:

Ez ELMEBAJ!

VALÉR:

IGAZ!!

ELOMIRE:

Sebaj, -

ELÉG! ELÉG! ELÉG VOLT!

VALÉR:

ÍGY IGAZ!!

(Szünet)

Mi volt elég?

ELOMIRE:

...BELŐLED!!

VALÉR:

Hogy mi az?

ELOMIRE:

BELŐLED! MONDOM, ÚGYE, SEMMI KÉTSÉG!

VALÉR:

Hallom, drágám, ne ordíts, jaj, de rémség...

ELOMIRE:

De ordítok, - s meg is mondom, miért:

Hallgattam önt, míg itt ..."beszédikélt" -

Egy évszázadnak tűnt ez a pokolban -

Elég megismerhetni Önt, vagy jobban

Mondván: elég a vágyhoz, hogy ne lássam...!

VALÉR:

Ott hagytuk el...

ELOMIRE:

Igen. E szófosásban, -

Közönséges nyelvünkön szólok hát:

BÉJART:

Ne légy hülye...

ELOMIRE:

BESZÉLEK! JÓ?! NAHÁT.

BÉJART:

IRAT!

ELOMIRE:

TUDOM!

BÉJART:

AKKOR HAGYD ABBA, JÓ?!

VALÉR:

(Jaj, Istenem, minő konfúzió!)

BÉJART:

A KEZÜNK KÖTVE!!

ELOMIRE:

AZ ENYÉM NEM! NÉZD!!

BÉJART:

FOGD MEG, HAJÍTSD KI, TESSÉK! MERRE MÉSZ?!

ELOMIRE:

MEG IS TESZEM!!

BÉJART:

HA TÉNYLEG, - VÉGE VAN!!

A Herceg írt. Nem érted? És le van

Szögezve. Én most nem reszkírozom

Mindazt, mit már elértünk.

ELOMIRE:

Félsz. Bizony!

BÉJART:

Csak ÓVATOS vagyok!

ELOMIRE:

Az annál ROSSZABB!

VALÉR:

(Akár egy dráma - kár, hogy nem vers. - Hosszabb...)

BÉJART:

Miért szégyen biztonságunk? Ma már

Mindent magaddal mélybe rántanál?

Középkorúként már semmit sem ér

Vagy tíz év harca? S nem csak te, meg én -

Marquise-Therese...

**(Márkíz-Tereez)*

VALÉR:

("Tehetséges" kis lány!)

BÉJART:

...De Brie, Catherine, kiszórjuk mind! - Irány

**(Dö Brí, Katrin,)*

A szénakazlak boldog otthona -

A füttykoncertek izzó mámora!

Falusi kocsmákban zabálj, ha van mit!

Agyon akartak verni délen, - haknik.

VALÉR:

(*Délen?* DÉLEN volt? - Óriás siker!)

BÉJART:

Nem éri meg! Mit művelsz? Hé, figyelj!

VALÉR:

(És nem csak taps, de nagy OVÁCIÓ...!)

BÉJART:

Mért dobjuk el? Nem kell dotáció?

Mert nincs türelmed? Minden kompromisszum!

Ha meg nem kötjük, a levét megisszuk!

Együttélünk mindazzal, mit lenézünk,

Nagyobb előny, mit nyújt e képességünk.

A békétűrés, lásd, erény...

ELOMIRE:

Egy szentben!

De férfi, kinek a szeme se rebben,

A sértést tűri, ócska bérét óvja

Nem csak szájalmas: undorító hólyag.

VALÉR:

(Szerintem is!)

BÉJART:

Ezt könnyű mondani,

De ki él így? Ki tudja tartani?

A képmutatásunk, a kezdet óta...

VALÉR:

(Másképp, igaz van, - ez régi nótá...)

BÉJART:

Tán bűnösebb vagyok, mint vallanám.

Az elveinket hajlítgatjuk ám, -

Hitvány kis vágyakért, - de azt hiszem,

Nemesebb ez, semmint a döntés: Nem,

Elvünk nem hajlik, akkor sem, ha végül

Több bajt okoz, mint jót hoz: - mégse békül.

VALÉR:

(Na, ÉN ezt mondom..!)

ELOMIRE:

Kérlek, hadd ne higgyem!

Ki elveiért szenved, az szerintem

Nemesebb, mint ki hiányukból él.

VALÉR:

(Jó pont!..)

BÉJART:

Mindíg a "fekete-fehér"!

A kettő közt van, amiért vitázom...

VALÉR:

(Igaz lehet...)

ELOMIRE:

Min azt érted, barátom:

A terv mit védesz, azt eléri végül:

A rossz döntés garantáltan fölépül.

VALÉR:

(*Milyen igaz! Megint veled vagyok!*)

ELOMIRE:

Hülyék kormányoznak, ha így hagyod!

A mi bűnünk. Mert rossz megfontolásból

Elhisszük azt: nehezebb volna máshogy

Csinálni, - falhoz nyomni a hülyét,

Mint egyszerűen... hagyni: - hadd vigyék.

A kompromisszum ártatlan. Talán.

De mint a tűzben: följobb hág a láng,

Míg végül mindent egyként elragad, -

A hülye is eképp. És kés akad,

Mihelyt hatalma van! Az van neki!

Fogad csikorgasd, nyeld csak, - ellepi

Agyad. Kigúnyol minden nap hibád:

Alulbecsülted, lám, az ostobát.

Mert nagy veszély, ha hülye kap esélyt!

Lakája vagy a táncban, és e kéjt

A szörnypofáról már nem törli semmi.

Mefisztóként kacag rád, ott kell menni.

Harsány röhej, miközben dől a tömjén:

Hülyét csináltál *önmagadból!* - Röfrén!!

De várj! - Hülyébb vagy tényleg nála is,

Minden hülyék közt érvényes ma is

A mindörökké élő főszabály:

Hülyét csakis a hülye tolerál!

A figyelmeztetés ma este megvolt,

- HALLOTTAD!??? S csöndben ülve, mint ki megholt

A félelemtől, meg nem oldunk semmit.

"Magától elmegy, - álom volt." - Na ennyit

Ne is remélj. Nekünk kell szembeszállni!

BÉJART:

Szerintem nem fair ilyesmit csinálni!

ELOMIRE:

Nem fair? Hogyan?

BÉJART:

Kínban vagyok.

ELOMIRE:

Miért?

Talán *miattam*?

BÉJART:

Jól tudod, ne kérdd!

ELOMIRE:

Merthogy kimondtam? Nyílt lapokkal játszunk?

Ne félj, nem érti. Süket, mint az ágyú.

Hülye. Ne aggódj. Ez semmit nem ért.

BÉJART:

(*Valér-hez fordul*)

Monsieur Valér, elnézést kell ezért

A szcenáért, - mely botrányos...

VALÉR:

...botrány!?

BÉJART:

ÉS ÁRTALMAS!

ELOMIRE:

Nahát! Mi? Ugyan már!

Következménye ennek nem lehet!

Valér, kérdem: Megbántottam kegyed?

Azzal, mit mondtam itt?

VALÉR:

Engem? Dehogy!

Ebben *veled* vagyok, ezt jól *tudod*!

(*félrevonja kissé Elomírt, színpadi suttogással:*)

(*Te sokkal jobb vagy, mint ez a pofa!*)

(*Béjart púpjára utaló mozdulattal*)

Szegény... hiába... a gyerekszoba...)

De mi a frásztól lennék sértve én!?!?

Lenyűgözött az M-es szó - poén!

"MERISZT - MERISZTÓ" volt... Igaz?

ELOMIRE:

Na, látod?

VALÉR:

Engem meghat, hogy *rám* illik, barátom!

"Olyan MERISZTO -" mi?...

ELOMIRE:

Mefisztói.

VALÉR:

EZ AZ! MERISZTOI! MERISZTOI!

"Olyan MERISZTOI VAGYOK!"...

ELOMIRE:

(Béjart-hoz)

Na, látod?

A hiúság már minden észet lerágott,

(Kereszt-párbeszéd, miközben Valér a "Merisztói" kifejezést próbálgatja magára, Elomire folytatja előadását Béjartnak. Elomire-t világosan hallanunk kell, Valér, mint háttér)

ELOMIRE:

Ha volt egyáltalán. De biztosítlak,
Mindent benyal. Hát semmivel se bírlak
Meggyőzni? Nézd: oly tompa, mint a bot,
A gumicsontra odaharapott!
Még mindig nem hiszed? Demonstrálom:
Monsieur Valér: mindjárt kitalálom...

VALÉR:

Olyan MERISZTOI, amint beszél,
Olyan MERISZTOI, akár a szél!
Olyan MERISZTOI, imája is!
Olyan MERISZTOI a mája is!
MERISZTOI, MERISZTOI nagyon!
MERISZTOI, MERISZTOI nagyon!

ELOMIRE:

MONSIEUR VALÉR! Egész figyelmét kérem!

Mert kérdelem én: ha volna tán esélyem?

Hogy "specciális analízist" adván

Elcsámcsogjunk a mai este magván?

VALÉR:

A specciális! Anális? - Imádom!

ELOMIRE:

Nos, jó...!

BÉJART:

(Elomire-hez)

Meg kéne már pofozni, - látom!

VALÉR:

Beleülnék e -

VALÉR:

FRANCSESZKÁBA.

ELOMIRE:

FRANCSESZKÁBA.

VALÉR:

Várj!

Már koncentrálok: fülem csupa száj!

(hivalkodón összpontosít)

ELOMIRE:

Örömmel hallom, - nos figyeljen akkor:

Sokat beszélt ma este, - szája: tompor.

Valóban ... Döbbenet minden szava!

Művészet, élet - önnek mind kaka,

Azonban mindez eltörpülni látszik

Az önimádat-tornyán, melyre mászik!

Tudatlansága kolosszálisabb -
Az agya mint egy ős kőzet-darab
Kihalhatott ötezer éve már!
De ön, de ön, de ön tovább darál,
Akár minden tudás forrása volna:
Mindenkit ellök, ontja szónokolva
A legotrombább marhaságait,
Mint Isten választotta, mint akit
Fölkértek: Rajta! Jézus nem kell mégse,
Jöjjön Valér! - Vacak viselkedése
Mentsége annyi csak (ha már muszáj):
Komédiára vált a borzadály!
Akaratlan bár: mégis jó röhej
A szónoklatba ágyazott dörej,
Mit szája szellent a' beszéd helyett;
Bombasztikus dagály, - e szövegek,
Órákon át, - ellentmondást nem tűrőn
Dicsekszik, ömleng, mindenkit legyűrőn!
Sivár lelkét felfújja, úgy magasztal
Mindent, mi Ön! - Én még ilyen balfasszal
Soha sehol nem próbálkoztam, és
Másról se hinném: mindez erjedést,
Penészt, cukrot, nyálat lenyelheti!
Legyen ez most elég: nem emberi, -
Önben virul a képesség, uram,
Amíg vacak monológján suhan:
Minden kimondott szótag depresszív,
A tehetségtelenség ordibál:
Az önimádó, ócska sziporkája! ...
VALÉR:
Úgy érti, ez beszédem *kritikája*?

ELOMIRE:

(kezét a magasba rántja, Bójart-hoz)

Befejezem.

VALÉR:

Azt mondja: "depresszív" -

Jó, vagy rossz értelemben "depresszív"?

"Bombasztikus" - hogy értsem, pontosan?

ELOMIRE:

Hallod, Bójart? Most már hiszed? Hogyan?

VALÉR:

És mondja, kérem, nagy kérés talán:
Ha mind leírná ezt, mint hallhatám, -
Jobban kifejtve, - ráérősen én
Eltöprenghetnek észrevételén!

BÉJART:

Megáll az ész! Ön érti, mit akar?
Perverz kérése, mondja, mit takar?
Miért kívánja ezt leírva látni?

VALÉR:

Hogy olvassam.

BÉJART:

Jól van. De mér?

VALÉR:

Akármi-

-kor kellhet.

BÉJART:

És mire?

VALÉR:

Én művelődök.

Oly furcsa tán, hogy mindig érdeklődök:
Milyen hibát lel más személyemen?
A hiba mind folt! Folt a szégyenen!
Tökéletesség célom, semmi más
(Ez tart életben: - önkijavítás)
Örök hálám az éles kritikáé:
Okos, veséző, gúnyba mártott májé!
Színháziak, mi, mindig egyetértünk -
Hogy kritikája annak, ami létünk, -
Nem ellenünk, de épp értünk vagyunk.
Nem sért, dühít, - de szeretjük nagyon.
Csak fordulsz egyet, máris felbecsülnek,
Tanulunk így, - nagy öröm ez a fülnek.
Az ítélet, mitől sértődést várnál,
Fel nem dicsér! A lila halandzsánál
Ezerszer jobb! - Ha vágja - DARABOKRA!
OSSZ ÁLDÁST, ISTEN, A KRITIKUSOKRA!
Pontosan mondva épp olyanok ők:
Almánk felezve, - férgeink evők.

(enyhén megdöbben)

(Nagy ég! Ez pontos! Micsoda hasonlat!)

(összeszedi magát)

Ne értsék félre: elemzés ha oktat
 Hibáinkról, naná, hogy fájva szúr:
 Ha valaki lovadról jól lerúg,
 Mindenki nyekken, én is, - meghiszem!
 Aztán felállva, már kacsint a szem,
 Merthogy javított rajtunk sok bukás -
 Szeretet hozta ránk és semmi más.
 A kritikai támadás oka
 Jóindulat! Gonoszság nem. Soha.
Megtisztelő, hogy feltárták hibám,
 Keréketörve összezúz, - az ám,
 De jó, mert *engem* és csak *engem* érint!
 "Istenkém!" - mondok, "Hogy kerültem *én* itt
 Egy ily *nagy ember* bonckésére, - jajj!
 Elolvadok, akár a sárga vaj!!
 De izgi kéj, hogy éppen Elomire,
 Ki új Corneille-ként mindenkit lebír,
 Nyilvánosan most *engem* ostoroz!"
 S nem illem az, mi bámulást okoz -
 Részemről ez valódi, nagy csodálat;
 Darabjaid, mit országszerte láthat
 A nagyközönség: Zseniálisak!
 A "*Mandarin*" - ötször láttam. Nicsak,
 Már rágondolva röhögök! Ha - ha!
 ELOMIRE:
 Tragédia volt.
 VALÉR:
 Ígen? Hogy? Na ja -
 A fájdalom a nevetésre villan ...
 (ISTENKÉM! WHAÚ ! E ZAVAR MAJD ELILLAN!
 (*legyezi magát*)
 NA, NYISD KI SZÁDAT, DUGD BE KICSI LÁBAD -
 HOGYAN LEHETTEM EKKORA VADÁLLAT?!)
 Bocsáss meg Elomír, mit mondhatok?
 Komoly darab volt, *én* biztos vagyok,
 De mért gondoltam akkor, hogy poén?
 A szájharmónikás parasztlegény -
 A kripli... Tán delíriumba' voltam!
 Komoly volt? Ez? Vagy elaludtam volna?
 Tragédia?! De biztos ez, hogy az?
 (*Béjart komoran közbeavatkozik, kezét Valér felé nyújtja*)
 BÉJART:

Jó éjszakát! Majd holnap, addig azt -

ELOMIRE:

Nem, nem Béjart: Legyen: "Az Isten áldja!"

BÉJART:

Azt nem lehet!

ELOMIRE:

Miért?

BÉJART:

Elmondtam, - *már ma!*

(Belép Dorine, a szolgálólány. Magas falzettben beszél)

ELOMIRE:

De ...

DORINE:

KÉK!

BÉJART:

Tessék?

ELOMIRE:

Ki az?

VALÉR:

A lány.

ELOMIRE:

Ja, ez!

Gyere, Dorine.

(Dorine lejön a lépcsőn)

Vigyázz, hogy el ne ess!

DORINE:

KÉK!

ELOMIRE:

Jó kislány. Mi baj van, kedvesem?

DORINE:

KÉK!

ELOMIRE:

Kék. Az, kék; Mi?

DORINE:

KÉK!!

ELOMIRE:

De édesem;

Megértem...

DORINE:

KÉK!!

ELOMIRE:

Mi kék?! Mi kék?!

(Mélyet sóhajt, mintha erőt venne rajta valaminek az unalma, amin már többször kénytelen volt keresztülmenni; a szemét forgatva)

Az... ÉG?

(Dorine nemet int fejével)

A ... HOLD?

(Dorine nemet int fejével)

Kék... SAJT?

(Dorine nemet int fejével)

VALÉR:

(Béjart-hoz)

Mi ez?

ELOMIRE:

Kék... kék SZEMEK?

(Dorine nemet int fejével)

VALÉR:

(Béjart-hoz)

Ja, kitalálós! Kérdezz-fellelek?

BÉJART:

Nem, nem. Csak a pubertás fázisa...

ELOMIRE:

A falra mászom! KÉK!!

VALÉR:

Mi fázisa?

BÉJART:

Nem hajlandó beszélni semmiért

Egy szótagnál többet nem mond, mint...

DORINE:

KÉK!!

BÉJART:

... Vagy olyasmit, mi rárimel, hogy: "szék"

Vagy "lék" vagy "pék": mást nem mond semmiért -

A pubertásban gyakran nincs miért!

VALÉR:

Csak rímekeket mond? És a rím a "pék"?

BÉJART:

Ja.

VALÉR:

(komoran)

Gyerekek, - mit művelnek!? - Nagy ég!

(ismét Béjart-hoz)

Mióta tart ez így?

BÉJART:

Már több hete!

VALÉR:

És érti azt, ha így beszél vele?

BÉJART:

Nem. És igen. Bizony idő kell néha.

(Dorine bezárt bal csuklójára mutat, mintha kitalálós játékot játszana)

ELOMIRE:

Mi... kék? Mi kék? Egy kék ököl?

BÉJART:

A téma...

Van úgy, hogy rájövünk...

ELOMIRE:

ÖKÖL!? Kék?

(Dorine felfordított bal öklét jobb kezével csapkodja)

DORINE:

(nyomatékosan)

KÉK!!

VALÉR:

Most mit csinál?

BÉJART:

Mutat. Keressük még.

(Dorine határozottan a csuklójára ütöget)

ELOMIRE:

Csuklódat csapkodod.

(Dorine élénken bólogat)

Egy kék CSAPÁS?

(Dorine nemet int fejével, türelmetlenül próbál valakit rávenni, hogy kimondja: "vér")

VÁGÁS!? Nem értem! KÉK? Dorine! Mi MÁS?!

(Dorine hara-kiri szcénát produkál, a végén eljátssza, hogy belső szerveit kiontotta a padlóra)

VALÉR:

Kék vér.

(Dorine az ujjával csettint, és rámutat Valérra, majd feltartott hüvelykkel jelzi: megvan!)

ELOMIRE:

Kék vér?

(Dorine élénken bólogat, még mindig Valérra mutat, és föl-le ugrál)

Az? Eltalálta? Kék...?

(Dorine továbbra is, mint fent, Valér győzedelmesen feldobja karjait a levegőbe, mintha nagy tömeg tetszésnyilvánítását fogadná)

VALÉR:

De jó napom van ma!

*(énekel)**

Ma még, Ma még! **(a fordító vicce, Hogy a West Side se maradjon ki.)*

Nem is próbáltam és megnyertem én -

(Így szebb a győzelem, ha nem kemény!!)

ELOMIRE:

De mit jelent a "kék vér"?

BÉJART:

Azt hiszem,

Az arisztokratákat érti. Nem?

ELOMIRE:

A fenséget talán ...

(Dorine izgatottan rámutat)

BÉJART:

Ez hát a kék!

(Dorine rámutat, bólint; a "fenség" helyes! Kereszt-párbeszéd, miközben Valér a magáét nyomja tovább)

ELOMIRE:

Ez az, Dorine? Ez volna hát a

KÉK??

DORINE:

KÉK!!

VALÉR:

Jó válaszom abból fakadt, hogy:

KÉK!!

VALÉR:

Figyelmeztetlek, jobbat nem találsz,

Szójátékokban én vagyok az ász!

ELOMIRE:

(leszögezi)

Tehát a "fenség". Így Dorine, korrekt?

VALÉR:

Húsvét tájt játsztam épp, de hol? Utrecht?

VALÉR:

(Vagy egy hasonló város-féle hely) ...

ELOMIRE:

Na, eddig megvagyunk, ez kész röhej...

BÉJART:

A fenséget hogy érti, - érdekel.

VALÉR:

... egy helyi játékot játszottak ott...

ELOMIRE:

Tényleg, Dorine!

VALÉR:

...Neve is megfogott...

ELOMIRE:

Miért a "fenség"? Mondd! Az apropó?

VALÉR:

..."BAMBOOZLE" - úgy van! - Hát az marha jó! ... (*bambúzle)

BÉJART:

Beszélgj már, kisleány!

VALÉR:

... Folyton csak nyertem!

DORINE:

ÚJ!

BÉJART:

Új MI?

ELOMIRE:

Új MI?

DORINE:

ÚJ!

ELOMIRE:

Most újra KEZDEM?

(Dorine nemet int fejével, és egy képzeletbeli csecsemőt ringat a karján;
Valér meg úgy válaszol Elomire-nak, mintha a "KEZDEM" az ő
történetére vonatkozna)

VALÉR:

Hogy KEZDEM? ... Még sosem játszottam ezt!

ELOMIRE:

(Dorine pantomimjére válaszol)

Egy ÚJ... SZÜLÖTT??

(Dorine nemet int)

VALÉR:

A pontszám: húsz rekesz!

VALÉR:

Csak pislogok, de
ekkor lámpa gyúl:

A homlokom felé egy
kéz kinyúl...

VALÉR:

... Ezüstkupa...!! Azt nyertem!

DORINE:

BÉJART:

Új GYERMEK?? Új
INFÁNS? Mi volna más??

ELOMIRE:

Dorine, agyamra mész,
ez nem vitás!!

(még mindig a képzeletbeli csecsemőt ringatja)

ÚJ!!

ELOMIRE:

Elég!

Dorine, légy felnőtt! Kérlek már, beszélj!!

BÉJART:

Új BÉBI tán?

(Dorine nemet int)

VALÉR:

... Alpakka volt! Öröm!

ELOMIRE:

Egyszer, ha így folytatja, lelövöm!

BÉJART:

ÚjjáSZÜLETÉS?

(Dorine nemet int)

VALÉR:

... bár ...

BÉJART:

ÚJ ÉRKEZÉS?

(Dorine izgatottan bólint, föl-le ugrál, és az "eltalálta" jelet adja)

VALÉR:

..Vörösréz volna...?

BÉJART:

ÚJ?? ÚJ ÉRKEZÉS??

(Dorine élénken bólogat)

ELOMIRE:

Állítsd le már!

VALÉR:

Vagy sárga?

BÉJART:

Semmi vész:

"Új ÉRKEZÉS", - na, ennyi az egész.

VALÉR:

... A vitrinemben tartom, annyi szent ...

ELOMIRE:

Ez az, Dorine? Új "ÉRKEZÉS"-t jelent?

(Dorine élénken bólogat)

VALÉR:

... Ágyamba éjjel szépen átviszem ...

(Béjart bandzsít, megpróbálja az egészet összerakni)

BÉJART:

Az első szó Dorine, ha jól hiszem -

VALÉR:

... Mi nem ...

DORINE:

KÉK!

BÉJART:

ÚGY.

VALÉR:

... a hencegés jele...

BÉJART:

A fenség...

DORINE:

ÚJ!

VALÉR:

... Szent eskü köt vele!

E kelyhet vérem árán védem én!

BÉJART:

(feldereng a megoldás)

Szent Isten! Ő az! Látom a szemén!

ELOMIRE:

A szent ki az isten? Mondd végre: *ki!*?

BÉJART:

A HERCEG!

ELOMIRE:

CONTI?

DORINE:

Ő!!

BÉJART:

JÖN!!

VALÉR:

... Puff neki ...

ELOMIRE:

De mért?

BÉJART:

Azért.

VALÉR:

... a faliórát nézem...

BÉJART:

(Úgy hangsúlyozza a szavakat, mintha azt mondaná: "nyilvánvaló")

Új ÉRKEZÉS! Kék, mint a FENSÉG! Értem.

VALÉR:

... És lám! ...

ELOMIRE:

Nagy ég!

DORINE:

JÖN!!

ELOMIRE:

Úgy van!

VALÉR:

...Erre látom:

A trófeám fálnak szorult, barátom! ...

ELOMIRE:

DORINE! A HERCEG: CONTI ITT VAN? ITT!?

(*Dorine élénken bólogat*)

VALÉR:

... Lecsúszhatott ...

ELOMIRE:

NA, KÜLDD IDE!

VALÉR:

... Amint

Előkotortam, szinte légies, -

Megláttam így: *nem* lopták el ...

ELOMIRE:

SIESS!

VALÉR:

... Megkönnyebbültem én, de annyira -

Enyém, -

(*látván, hogy Dorine elmenőben*)

MEGÁLLJ! HOVÁ KELL FUTNIA?

(*Dorine megfordul*)

Egy kérdést még, Dorine, - ne fuss el innét, -

Hány éves vagy, kicsim?

DORINE:

NÉGY!

BÉJART:

(*fordítja*)

Á, tizenhét.

ELOMIRE:

FUTÁS!

(*Dorine ki*)

VALÉR:

De akkor mért gondolja, hogy: "négy"?

BÉJART:

Elmondtam már. Egy szótag. Többre nem mégy.

VALÉR:

Ja, persze, ja! Pubertás fázisa!

Bevallom, mondok: jó Szűz - Mária,

Mikor azt mondta: négy éves. Gyerek!

Nahát! "Istenkém! Máris mily...

(kezeből mellkasán két csészét formáz)
...kerek!"

ELOMIRE:

Mért nem mondtad, hogy Conti idejön?

BÉJART:

Mert én se tudtam, Elomire. Bejön

Egy ipse, és írást ad át, - csak ennyi.

VALÉR:

Ki jön ide?

BÉJART:

A Herceg. Conti.

VALÉR:

Nem!! Ki??

(Béjart bólint)

Nagy ég! Hogy nézek én ki? A FOGAM!! -

(Kitátja száját)

A szám szaga milyen? Körmöm? Hajam?

(kinyújtja két kezét)

Az orrom nem koszos? - Hónaljszagom?

Elmondtam már: a kritikát birom,

Kérlek, ne kímélj, csak legyél brutális!

Képzeld hülyének, aki nem normális.....

ELOMIRE:

(Ki bírna ennyi képzelőerővel?)

(Néhány szolga és Dorine berontanak, és elkezdik előkészíteni a szobát

Conti Herceg érkezéséhez)

BÉJART:

(Elomire-hez)

Ne szórakozz! Megoldjuk majd idővel!

A Herceg hallhat..

ELOMIRE:

...annál jobb! Gyerünk!

Hisz ő szervezte, hogy együtt együnk

Ez úrral itt, - a javaslata volt -

(Ha jól értettelek, amíg nem volt

A szádba tömve ez az iromány -)

Nézzük meg; És közös szavunk nyomán

Eldönti, hogy mi lesz. De nem előre:
Ha kell, ha nem: egyétek ezt jövőre!
Tulajdonképp a gondolat maga:
Hogy tökmindegy a társulat szava -
Elég sértő ahhoz, hogy szembe mondjam,
Ami ez ügyben a gyomromban ott van.

(Béjart tiltakozna épp, de megakasztja az orgonazúgás, mely Conti Herceg érkezését jelzi; Valér, aki a Herceg árnyékát mindenkinél előbb veszi észre, felkiált, - vagy inkább metsző hozsannával felordít: "Ho-, HÓDOLAT, URAM!!" - amint a függöny lehull)

MÁSODIK FELVONÁS

(A cselekmény folytatódik. Amint a függöny fölmege, Valér térdre veti magát a Herceg előtt)

VALÉR:

(visítva)

HO, HÓDOLAT, URAM!! FENSÉG!! TE ITT??

ELOMIRE:

(fejet hajt)

Jó estét, jó uram.

BÉJART:

(fejet hajt)

Fenség.

VALÉR:

Ne hidd,

Hogy meghajlásom kényszer volna: - nyaklód, -

Tovább hajolva felnyalnám a padlót!

HERCEG:

Nos, jó napot...

VALÉR:

(szinte a keleti "Saalem" - pozitúrában)

Mert hogyha volna még

Csipetnyi hely, úgy lejjebb hajlanék!

Ha hely ha volna, akkor itt valóban!

HERCEG:

Köszönöm.

VALÉR:

Így! Lenn!

HERCEG:

Semmi szükség... jól van!

VALÉR:

... e "lenn" viszonylag... túl magas, az ám!

ELOMIRE:

(*Valérhoz*)

Keljen fel már, az istenért!

VALÉR:

Hazám!!

Tekintélyed tüzetől orcám lángol

A "lenn" szó túl alantas - nem kell mától!

BÉJART:

(*Elomire-t visszhangozza*)

Kelj fel, Valér.

VALÉR:

KELJ FEL!? SZENTSÉGTÖRÉS!!

Szerintem meg túlzó kitüntetés

Ha arcra fekve bár, de így közel

Az isteni istenség, - ó jövel!

HERCEG:

Lenyűgözött. Tényleg lefegyverez.

VALÉR:

(*a "Salaam"-pozitúra zsibasztó hatására utalva vadul hajlítgatja térdét*)

Beismerem: a térdem zsibbad. Ez

Nagy baj, de többi csontom a velőig

Nagy fáraóm! Eljöttél? - tépelődik.

"Enyémbe már tiéd, - tiéd enyémbe"...

(*Felakad a szeme*)

Nagy ég! E sor! Akárha kőbe vésve!

Költészet szól a számból: ó, a

(*Dorine felé intve*)

kék-ből:

Királyom, Múza, Te, leszállsz az égből!

HERCEG:

Én nem vagyok király...

VALÉR:

(*tettetett hitetlenséggel*)

Nahát?! Legyél!

A franciák királya!! Illenél!!

HERCEG:

Köszönöm ezt az ódát. Azt hiszem

Valamit félbe szakítottam. Nem?

VALÉR:

Ugyan, szultánom! Nem!!

ELOMIRE:

Egyáltalán:

A hallban várt ránk fenséged, talán?

Azonnal mért nem jött be hát ide?

HERCEG:

Nem alkalmatlankodnék ennyire.

Meg aztán már régebben itt vagyok,

Mint hinnék! - Fél órája várok ott,

A társulattal. Kinn az ebédlőben.

Elmondták ők, mi volt, - mi sietősen

(És gondolom: aggódva) jöttek át

Ön és Valér, - és persze ön, Béjart.

Privát kis tárgyalásra, gondolom.

Én tartóztattam őket, mondhatom.

Próbáltam ott kinn tartani a szót.

Nehogy zavarjuk a diszkussziót.

De, lám, magam töröm meg e szabályt:

Kíváncsiságom ördöge beránt

Ide, önökhöz. Nem bírván kívárni:

Hová is fognak végül konkludálni.

A tét itt pontosan: a *tête-à-tête*.

*(*teet á teet*)

Na, és Béjart-t kihagyni nem lehet!

Ő része ennek, - semmit nem feled;

Mondjuk tehát, hogy: "*tête-à-tête-à-tête*."

*(*teet á teet á teet*)

VALÉR:

A "TETT-Á-TETT-Á-TETT" !! URAM, NAHÁT!!

Nincs tréfa jobb. Vagy fürgébbet ki ad,

Mint mit te nyújtasz!? Most és mindörökké!

A "*tett-á-tett-á-tett*."

(*nevetve tapsol*)

Jaj, hadd nyögök még!

Bravó, Fenség! Megfélemlít a báj

Mellyel nyelvünk leglényegébe váj!

Legmeghökkentőbb nyelvjátékra lelt:

Egy verbális tekervényes balett:

Úgy ugra-bugrál, mint a piruett!

Hogy volt a mondat?

HERCEG:

"*Tête-à-tête-à-tête*."

VALÉR:

A „TETT-Á-TETT-Á-TETT" !! LENYŰGÖZŐ! - Ő !!

Uram, olyan vagy...

(a megfelelő szót keresi)

...mint... mi? ...

(határozottan kikottyantja)

...SZERETŐZŐ!! ...

Na, ezt a szót most röptiben kreáltam!

A "SZERETŐZŐ" jó szó: tipizáltan

Fejezi ki (mit másképp nem lehet):

Te nagy-nagy SZERRETŐZŐSÉGEDET.

Közönséges hasonlat: mondom én:

Minden szavad barack a nyelv hegyén,

Mit előcsalsz a nyelvészet faágán.

A nyelvi pásztor vagy magad: a bárány

Meg itt mekeg, akár egy bamba kecske.

Fenség - nyelvünk telében most a fecske!

HERCEG:

Megtisztelő, de túlbecsülsz, valóban!

VALÉR:

AZT NEM LEHET, Ó, ÉG URALKODÓJA!

HERCEG:

Az ékesszóló nyelv nem az enyém!

VALÉR:

Nem hallottam még bölcsebbet, - nem én!

Mindenki jól figyelt? Egy sor. Bizony.

Le a kalappal! Pompás szó-viszony!

Bokámat összevágom én, igen! -

E szó-varázslat mégis mennyiben

Mélyebbre nyúl! Lazábban jön poén,

Mint színfalak közt kínlódásom. Én

Fülem kétágra táva bámulom...

HERCEG:

E képességben ön, és jól tudom,

Elomír úr nagyobb. Nos, épp ezért

Találkozójuk megszerveztem. Mért?

Darabjaik magukban félig készek.

Ha összerakjuk: - úgy lehet: egészek

Válnak belőlük. Ezt remélem én.

Túlszárnyaljuk magunkat könnyedén.

VALÉR:

Az én nevem Elomírral ne említsd!

Földhözragadt vagyok, amíg ő nem kis
Darabfirkász, de zseniális is.
(Én csak színész vagyok, egy kis pisis.)

A verseimben nincs közös vonás
Fogásokkal, mit írigylek, ha más
Bedob: Elomire, - drágám - kiscica ...

ELOMIRE:

Nekem ne mondd, hogy "drágám" -

VALÉR:

Boccsika.

Édes vagy így, mikor haragszol! Látod,
Alulbecsültem én a hiúságod!

Még mindig duzzogsz tán? A rossz ecet
Így megfeküdte érző lelkedet?

Nem hittem volna, hogy ilyen zavart

Okoz a tréfám. Mondd, miért akarsz

Büntetni még? Tisztára egy kamasz!

"HA ELNYALUNK, - A MOSOLYUNK: TAPASZ."

HERCEG:

E sort hallottam én...

VALÉR:

De hol?! "A kóc...!"

HERCEG:

(kapkodva)

Ja!

VALÉR:

Na?!

HERCEG:

Darab...!

VALÉR:

"A haldokló bohóc!"

HERCEG:

A HALDOKLÓ BOHÓC! - Na, azt IMÁDOM!

VALÉR:

Mindenki. - Emlékszel? Nahát! Csodálom.

HERCEG:

Emlékszem? Sírtam én, - órákon át!

Hogy a bohóc is érző lény, - nahát -

Szívében küzd a jókedv és a bánat...

VALÉR:

A művész elveszik, ha magyarázgat.

Az elemzést esztétáknak hagyom, -

Kritikusnak én rossz vagyok, nagyon.

Isten tudója: *alkotok csupán!*

Hogy "a bohóc is érző lény" ... talán

Ezt mondtam volna? Meglehet.

(kis kacarászás, hogy felfogta)

De: - jó.

(önelégyült hahota)

HERCEG:

(Elomire-nek)

Nem látta még?

ELOMIRE:

Nem.

HERCEG:

Tényleg bomba-jó.

BÉJART:

Én láttam.

VALÉR:

*(Megalázkodón fogadja e megjegyzést, mintha Béjart azt mondta volna:
"egy zseni alkotása volt.")*

VALÉR:

Köszönöm. Köszönöm.

HERCEG:

Hol?

BÉJART:

Tavaly, Brüsszelben. A vásáron volt.

VALÉR:

Ó, NEM!! BRÜSSZELBE! NE!! NEM VOLTAM OTT -

Formában aznap este. Fájt a fog, -

A gyomrom is, - hogy mondjam - tönkrement -

Te *akkor* láttad? Ó, ez förtelem!

HERCEG:

Miért nem pótolod be itt tehát?

VALÉR:

Pótoljam itt be, fenség? Hogy? De hát -

HERCEG:

Mutass be most néhány jelenetet.

VALÉR:

Jaj, nem, ne, nemm, uram, - azt nem lehet!

HERCEG:

De kérem...

VALÉR:

Nein! Oj, nyet! Mais non! **/nájn, oj nyet - me non/*

HERCEG:

De mért?

VALÉR:

Nem bírok, fenség.

HERCEG:

Mért?

VALÉR:

Szégyelleném.

Az egészből kiragadottan így -

HERCEG:

Két sort csupán! Kérlek, ne légy irigy!

VALÉR:

Tehenem sincs... így meg sem értenék...

HERCEG:

Ez most parancs. Nemérés már. Elég.

VALÉR:

Parancs? Csak intésedre várok én:

Eloszlik felhőm lelkem lágy egén.

Így nyújtom át, - ha vonakodva bár

"Babám búcsúja" - ahogy írva áll

A "Szárnyas Színpad Extra-Száma" részben -

E két zárósor persze szebb egészben.

(Szipog, előrántja a zsebkendőjét)

"BABOSPÖTTYÖS GATYÁM TÉPD HÁT, PUCIM,

GUMIS KIS AJKAM, SZÍNES KIS LUFIM"...

Orrom kifújom, - kis csók: - szállj, galamb ...

(Csészévé formált tenyerébe csókol, és elengedi a képzeletbeli galambot)

Na jó. Most ennyi. Apró kis darab -

A mutatványt több hónapig tanultam.

(A Herceg Elomire-ra és Béjart-ra néz, akik láthatóan nincsenek elragadtatva)

HERCEG:

(enyhe zavarban)

Nem tiszteletlenség, Valér, de úgy van:

Bár bájos ez: "A haldokló bohóc",

Így újranezve, egy kissé vadóc.

Baba halála sem felemelő.

Leginkább bárgyú, - nem fennkölt e nő.

VALÉR:

(elragadja a pánik hulláma, kitör)

EZ SZÁNDÉKOS VOLT!!

HERCEG:

(őszintén)

Tényleg?

VALÉR:

(határozottan megkönnyebbül)

Ó, IGEEEN!!

Elégtétel, hogy rájöttél - velem!

Nem érdekel a sok tradíció,

Épp ettől jó a szín-konstrukció!

Előadás során direkte csökken

A kábulat: a néző egyre hökken,

Ámul, hogy ennyi gennyes forradás

Hogy tetszhetett? Mert rossz, - az nem vitás.

HERCEG:

Szándékos hát, hogy közben egyre poshad?

VALÉR:

Sikert manapság *csak* ilyesmi hozhat.

HERCEG:

Zseniális!

VALÉR:

Naná. Uram, igyekszem.

(és eltámolyog, enyhén sértve)

HERCEG:

Na, Elomire: mit szól? Mi? Én kifekszem!

Gondolja meg: konstrukciója maga

Úgy ömlik el, hogy önmagát harapja!

Ez bátor, új, koncepció! Egészen.

Gondolt már erre? Őszintén!

ELOMIRE:

(valamin gondolkozik, jár az agya)

Ki? Én? Nem.

HERCEG:

Na, voilá! Túllép minden reményen!

*(Na, voálá!)

A dráma-újítás fő szenvedélyem!

ELOMIRE:

Mégis Valér, ha bemutatná nekünk:

A hagyományos formákon mit értünk?

HERCEG:

(Elomire-hez, izgatottan)

Másik darab?

ELOMIRE:

(tárgyilagosan)

Imádnám benne látni.

HERCEG:

(Valér-hez, "na, ugye, megmondtam")

Hallotta ezt?

BÉJART:

(Elomire-hez, meghökkenve)

Bocsáss meg...

VALÉR:

(gyanakvóan)

Tessék várni...

ELOMIRE:

(Béjart-hoz, halkán)

Csak bízva bízzál.

HERCEG:

(élvezvén saját bölcs előrelátását az Elomire-Valér- team kapcsán)

Tudtam én, előre!

ELOMIRE:

(Valérhez)

TOVÁBB!

VALÉR:

(idegesen)

Na, nem.

HERCEG:

(Valérhez)

MUSZÁJ!

BÉJART:

(Elomire-hez, halkán)

Mit akarsz tőle...?

ELOMIRE:

(Béjart-hoz félhangon és lezárva)

Bízz bennem!

HERCEG:

(Valérhoz)

Most!

VALÉR:

(csapdába esve)

Nos... Mégis, mit kívánsz?

Ha apró szemként volna némi lánc...

HERCEG:

Az izét. Monddd... tudod... jaj, marha klassz!

Amiben úgy... na, - végig rátapadsz!

Mint csillag, úgy ragyogsz túl mű-határon!

VALÉR:

Ez így lehet - egész repertoárom!

HERCEG:

Nem, nem. Remekművedre gondolok.

VALÉR:

Melyikre?

HERCEG:

Téren játszad. Jó dolog.

Vagy hat hete volt.

VALÉR:

Tán a "Sajthalál"?!

HERCEG:

Nem az.

VALÉR:

Talán: "Damoklész rátalál"?

HERCEG:

Más volt...

VALÉR:

(csettint az ujjával, azt gondolván, megvan)

Az hát: "A Püspök-makkaróni"!!

HERCEG:

Nem...

VALÉR:

Akkor még: "A holdba rúg a póni..."?

(A Herceg úgy kancsalít, mintha azt mondaná: lehet. Valér további részletekkel szolgál)

Mikor tisztára Aphrodité voltam...?

HERCEG:

(ellegyinti)

Nem, - az, mikor hálóing nélkül toltad...

VALÉR:

(rájön)

Ja, már tudom: a musical trouvaille-a:

*(mjuzikell truvájja)

Két cadiz-i fiú parabolája!

HERCEG:

NAGY ÉG! ILYET! TUDTAM, HOGY MEGTALÁLJA!!

KÉT CADIZ-I FIÚ PARABOLÁJA!!

VALÉR:

De uram, nem lehet...

HERCEG:

Miért?

VALÉR:

Ne kérd...

Ezt jól csinálni: kimerít. A térd
Nem bírja. Kell a koncentráció!

ELOMIRE:

Elnézzük majd ennek hiányát, - jó?

VALÉR:

Bűvészgolyóm sincs, kis protézisem...

HERCEG:

Ez mind játszható, én azt hiszem.

VALÉR:

(szemét Elomire-on tartja)

Nem erről van szó fenség. Ez nem hakni!

Kellékeim zsákomban hordom, ott, ni -

Ezek hiányától nem állok el, -

Perfekcionalizmusomra kell

Hivatkoznom, mely sajnos borzolódik, -

Mihelyt a "jobb híján" előadódik.

Korrupt korunk szerint ez régimódi, -

Félkész dumák divatja körbe hódít,

Ez az alsó igény szint engem bánt, -

Nem is hagyom: tudom, hogy mélybe ránt!

Nos, épp ezért, művem vulgárizálni

Nem engedem! Akarja bár AKÁRKI!

Egy nap - több hét kell - csak fölkészületnek!

Nem adhatom elő ebédszünetnek!

HERCEG:

Ez esetben, - befejeztük, Valér.

VALÉR:

Három perc! Annyi! Ennyit csak megér?!

(meghajol, megcsókolja összeillesztett ujjbegyét, kihátrál)

HERCEG:

Ah! Ez csodás! Hát mégis megcsinálja?

Béjart és Elomire repesve várja

A Két fiú ... - kád, - ... pára, - ... bóla, - ... álom...

Vajh, úgy találják-é, mint én találom?!

ELOMIRE:

Kezdésre vágyok.

HERCEG:

Igaz is, Béjart,

A társulatot hozza ide át -

Szeretném, hogyha látnák!

BÉJART:

Nagyszerű!

(*Elomire-nak, kihegyezve*)

Biztos vagyok, hogy Elomire derűs

Szavakban addig ecseteli majd

Közös témánkat: hogy mit is akart.

(*Elomire-re villantja tekintetét, meghajol, ki. Dorine is kimegy*)

HERCEG:

Biztos vagyok.

(*Elomire-hez*)

Miről volt szó tehát?

ELOMIRE:

Ugyan, uram, ez nem fontos. Magát

A dolgot nézve, értelmetlen is.

HERCEG:

(*izgatottan*)

S mit szól Valérhoz? Ugye, hogy muris?

Megbűvölé a kis kompániát?

Viccelt? Elzengte tréfás kis dalát

Ahogy a gnóm szinkópát nyalt a padlón?

ELOMIRE:

(*bólint, fájdalmasan*)

Sokat nevetgélt ő, még *több* hasonlón.

(*mintha azt kérdezné: "Melyik bolygóról jön?"*)

És hol *talált* rá?

HERCEG:

Egy *nyilvános* - téren!

Képzelheti. Ott állt szegény szerényen.

Egy *ily* vonzó tehetség...!

ELOMIRE:

Rémitő.

HERCEG:

Lesújtott rám villámként, mint a kő.

Megláttam, belső hang szólt rám: "LEGOTT,

ELOMIRE-NÁL ÚJ SZTÁRKÉNT LÁTHATOD!

KÖZÖNSÉGES BOHÓC, DE MENTEN TÖBB LETT:

LÖKÉST ADÓ, CSAPAT-TEREMTŐ ÖTLET!"

ELOMIRE:

Lökést adó? Milyen lökést?

HERCEG:

"Üdítőt".

(*Szünet*)

Már több hete kapom az értesítőt.
Többen szóltak. De magam is így látom.
Bizony, *stagnálás* kezdődik, barátom!
A társulat közömbös lett. Szerintem -
És ez hiba! Na, gondolom, megintem:
Nem olyan bátor, mint egy éve volt!
Akkor még küzdött, - ám azóta: holt.
Ütötte-vágta a konvenciót! -
Azóta hol van az invenció?
Mely országszerte zengeti nevét?
Egy év után itt isszuk a levét?
Hogy Corneille-nél nagyobbra hittük önt?

ELOMIRE:

Ha, mint hallom, csalódtak, odafönt -
Nos, mit tegyünk, hogy változzék e helyzet?

HERCEG:

Új vért bele! Frisset, valódit, nyerset!
Az udvarnál egy év alatt moráljuk
Lezüllött már. Babérjuk ártott. Látjuk.
Lesújt unalmuk. Rettegés a vége.
Valér gyógyír az önelégültségre!
Két alkotó - tehetség mind a kettő
Versenyre kel - csak jó jöhet ki ebből.
Magasabb csúcsok ostromára hív
Egy más jelenlét, - melytől végül így
Olyat mutatnak mások örömére,
Ami külön sohase jönne létre.
Csapat, mely összefüggve fogja mását!
Ma este látta itt a szellemtársát:
Adottságában (úgy látom) bizony:
Kiválik ő. Egy ritka alkalom.

ELOMIRE:

Kevésbé alkalmas, mint inkább ritka:
Én át nem láthatom, mi volna titka,
De bárki is jöhet, *csak nem* Valér!
Be nem csapnám fenséged semmiér...

HERCEG:

(*egészen hitetlenül*)

Beccapni engem? Úgy értsem: *nem tetszik*?

ELOMIRE:

Hogy nem fojtottam meg, - még jár, nem fekszik -
Hihetetlen mérsékletemre vall...

HERCEG:

Nagy ég!

ELOMIRE:

EZ MÉG a legkisebbik baj!

HERCEG:

KISEBBIK?

ELOMIRE:

AZ!

HERCEG:

Na jó, most már...

ELOMIRE:

Uram!...

HERCEG:

Jó, nem mondom, hogy imádják, ugyan

Sokan ami...

ELOMIRE:

MI... NEM... KOMMUNIKÁLUNK...

HERCEG:

... Ha azon túl, mi "irritáló" - látunk,

Akkor Valérből

ELOMIRE:

(feszült fájdalommal)

SEMMI nem marad!

HERCEG:

Ön nyegle!

ELOMIRE:

Kérem hát, - uram, ne hagyd...

HERCEG:

(elvágja Elomire-t, gőgösen)

Hogy látta ön, vagy nem: mindegy. Valér,

Egész különleges formát ígér...

ELOMIRE:

AZT láttam...

HERCEG:

Ő - ez ritka bár, de az:

"hülye tudós"!

ELOMIRE:

Ez részben tán igaz.

HERCEG:

Ez részben tán igaz?

ELOMIRE:

Úgy értem: félig.

HERCEG:

Hogy érti ezt?!

ELOMIRE:

Megmondom én, ha kérdi:

Ez az alak nem más: hülye

HERCEG:

(úgy fejezi be e mondatot, mintha egyetértene)

- tudós.

ELOMIRE:

Nem, jóuram. Egy tökfejű

HERCEG:

- tudós.

ELOMIRE:

Nem, jó uram, nem "tökfejű tudós."

Csak tökfej. Idióta ő.

HERCEG:

- tudós.

ELOMIRE:

Kretén, uram, kretén!

HERCEG:

Jaj, nem, ne, nem!

ELOMIRE:

Debil. Egy bamba birka.

HERCEG:

Nem, de nem!

Ön félreértelmezte, Elomire...!

ELOMIRE:

Dehogy!

HERCEG:

Egész hallatlan, hogy kirí!

Hogy ön, a művész: - egy érzékeny alkat -

Ilyen felszínes nézeteket hallat?

Valóban elképeszt ez némileg

Na, merthogy ott a kesztyű. Képileg.

De mi van benne? Na? Naná: a kéz!

Az emberek mögött, ha belenéz

Bizony, gyakorta bújik a tehetség

Mint kesztyűben a kéz. Lehúzni tessék!

A pék neje, mondjuk, talán lehetne

Balettáncosnő is, - ha annyit enne!

A hentes tán a sonkahegy fölött

Sok tréfamestert hagy maga mögött!
 Tejesember lehet etruszk-rajongó;
 A borbély kedvenc műfaja a rondó;
 A pap kötélén táncol, és - remek;
 És mondhatnám még, ám tovább megyek:
 A tanulság: hogy itt a pusztá szem
 Gyakran kevés meglátni: hol terem
Természetes tehetség, míg a próba
 Ki nem deríti: kit hozott a gólya.
 Nem nézte meg jól, azt hiszem, Valért.

ELOMIRE:

De. Jó uram...

HERCEG:

Nem látja még mit ér.

Mélyebbre kellene. A lelke túllép
 Színházainkon. Ő már messze túlért, -
 A szellemére mindönk ráharapna:
 A svéd királyt kitanította sakkra!

ELOMIRE:

Ki mondta ezt?

HERCEG:

Ő mondta el!

ELOMIRE:

Nagy ég!

Elhitte ön?

HERCEG:

Igen - mér? Furcsa? - Szép!

(idegesíti, és türelmetlenné teszi ez az érv, elvágja)

HERCEG:

REMÉLTEM, hogy megkedveli, mint embert, - ...

Ha nem, úgy dolgozhatnak még...

ELOMIRE:

NEM!

HERCEG:

IGEN...

HERCEG:

(halálosan)

Mert...

Ezt úgy értem, hogy fognak is. Különben -

(meglovagolja a frusztrációt)

A kompromisszumkészség nulla önben,

ENGEM se tisztel -

(fellobbanó dühvel)

fogja truppját, - menjen!

(ingerülten)

Nem tűrhetem, hogy semmibe vesz engem!
EZT NEM BÍROM MAGÁBAN ELOMIRE!
Teljes szabadsággal más itt ki bír?
Királyként támogattam. Ön pedig -
Lehetetlen módon viselkedik!
Munkái is: furcsák, torzók, sötétek,
Csak lázadás, - értelmetlen beszédek!
Hiszem: Valér majd inspirálja önt
Az ÉN szavam, ha bántja is, de: dönt.
Miért makacs?! Darabját meg se nézte.

(szerencsétlenül, értetlenül)

Miért oly fontos ez? Nem, én nem értem!
Csak EMBER Ő...

(hercegien)

a tehetsége tetszik.

(szigorúan, véglegesen)

Szivességet tesz: elfogadja. Ennyit
Csak kérhetek szivességért cserébe,
Ha másra nem, - gondoljon az ebédre...

ELOMIRE:

Ha igaz volna mindez, véleményem
Ön tisztelné.

(előveszi az iratot)

EZT ÉRTI SZÍVESSÉGEN?!

Hogy így lenéz, - nem hittem én, Uram!
A kezdetektől áltattam magam,
Hogy támadások minket el nem érnek,
Úgy tisztelték a társulatot, éngem,
A gondolataim, - művészetünk -
Természetes tehát: igyekeztünk
Hasonló ritka művekkel felelni.
Most egy VALÉR-t akar beeröltetni,
S nekem azt mondja, fogjam truppom, *menjek?!
Megbuktunk volna?!*

HERCEG:

(megindította ez)

Nem. Most mit feleljek?

Nem. Persze, hogy nem. Fáj, amit beszél,
Mert tudja jól: csodálom önt. Ezért
A társulata egyik büszkeségem...

ELOMIRE:

Úgy hagyja hát, hogy *együtt* döntsünk, - kérem!!

Mutassa be, a para-micsodája...

HERCEG:

Két cadiz-i fiú parabolája

ELOMIRE:

Igen. Legyen az ügyben ez a döntő.

HERCEG:

De láttam. Bájos.

ELOMIRE:

Jó. De kérdem Öntől,

"A haldokló bohóc" - így újra? Nos, -

Másodszor már...

HERCEG:

Igaz.

ELOMIRE:

...egy gyenge fos.

HERCEG:

De gyönyörű a magyarázata.

ELOMIRE:

Aztán, - szólózik ő, - itt meg csapat-

Munkára kéne átálljon, habár

A monológja poszt-pszepudo-árt

Így önmagát teszi minden fölé

HERCEG:

Ez tán igaz.

ELOMIRE:

(az ötlet valóban bekattan)

Miért ne ... Dönt, - Öné

A társulat, - engedje meg tehát:

Játsszuk vele az új parabolát,

Lássuk: tud-e együttműködni mással,

HERCEG:

Nem is tudom...

ELOMIRE:

a színi társulással

Kincs ő talán, - avagy a katasztrófa?!

HERCEG:

A katasztrófa?! Ugyan már. Mióta?

ELOMIRE:

(komoly fájdalommal)

De TÖNKRETENNE.

HERCEG:

Mondja ön.

ELOMIRE:

Igen.

Komolyabban már nem tudom...

HERCEG:

Hiszem!

(Egy nagy félkört sétál, - gondolkodik. Aztán, lágy, hátborzongató szarkazmussal, elbódulva a kockázatos helyzettől, és a hatalmától, hogy befolyásolhatja)

Már azt hihetnénk: itt a világ vége!

(kuncog, elég fenyegetően)

Mulattató e komolyság, a mérge!

(félmosollyal)

Művészete nagy tisztelet-parancsló,

(gyorsan és könnyörögve)

De olyankor, ha rohan, mint a vak ló,

Csak mert egy "szörnyűség" magára sújt

Ne adj' Isten

("szinte hihetetlen")

másképpen alakult,

Mint terve volt:

(sóhajtvá, frusztráltan, de tisztelettel)

merev, hajlíthatatlan.

(Rövid szünet. Elomire-t tanulmányozza. Aztán megrázza a fejét - kétértelműen, szavai egyszerre szeretők és dermesztők)

Mi a fenét csináljak, meddig hagyjam?

(A Herceg felnevet, váratlanul, nem odavalóan. Aztán, halálos komolysággal magához inti Elomire-t. Az ajka szélére visszacsúszik a mosoly, kikapja az írást Elomire kezéből, összetépi, és a levegőbe hajítja, mint a konfettit)

Na jó, rendben.

ELOMIRE:

(óriási megkönnyebüléssel sóhajtv)

Köszönjük ezt, uram!

HERCEG:

Döntsön tehát e kollektív futam:

E fényben most majd újránézem én.

De magánál sincs kész a vélemény,

Nyitott vagyok: - ön is, - igaz? Nyitott?

ELOMIRE:

(az alku hangulatában)

Gondolkodásra mindig kész vagyok.

HERCEG:

(ettől elégedett)

Nagy tréfa lesz,- elintéztük, no, jól?

Ne dicsérjünk, ne bíráljunk mohón...

(Belép Béjart, a húga, Madeleine, De Brie követi, a feleségével Catherine- nel, valamint Du Parc és felesége: Marquise-Therese. Egymás között beszélnek, de Béjart meghallja a Herceg utolsó mondatát)

BÉJART:

Hogy... kit bíráljunk?

HERCEG:

Itt vannak! Nahát!

BÉJART:

Hogy kit? Minket?

HERCEG:

Jaj, ugyan már, Béjart!

(mindenkihez)

TESSÉK! CSAK TESSÉK! MINDJÁRT ÁLL A BÁL!
NÉZŐTERÜNKET NÉZZÜK MEG, HOGY ÁLL -
OTT, JOBBRA, ASZ'SZEM, ÉPPEN MEGFELEL...

BÉJART:

Rendben van a...

MADELEINE:

Bocsánatot...

DU PARC:

Megkérdeném...

MARQUISE-THERESE:

Egy pillanat...

DE BRIE:

Azt mondanám...

CATHERINE:

Megengedi...

HERCEG:

MINDENKI FELESEL!?!

BÉJART:

Megértem én uram...

MADELEINE:

Csak gyorsan, annyit még...

DU PARC:

Nagyon igaza van...

MARQUISE-THERESE:

Ez életünkbe vág.

DE BRIE:

Mindenki fogja be...

CATHERINE:

Csakhogy megkérdezem...

HERCEG:

LEÜLNI! CSÖND!

BÉJART:

Leülni! Halljátok!

MADELEINE:

Na, végre csönd legyen...

DU PARC:

Természetesen én...

MARQUISE-THERESE:

Ha volna rá időm...

DE BRIE:

Az észrevételem...

CATHERINE:

Nem hallja, mit beszélsz...

HERCEG:

MI EZ A HANGZAVAR! MINDENT ELÖNT!

BÉJART:

Nem hallja, mit beszél!

MADELEINE:

Majd én beszélek, jó?

DU PARC:

Nagy ég! A nyelvetek!

MARQUISE-THERESE:

Befognátok talán?!

DE BRIE:

Folyton szavamba vágsz!

CATHERINE:

Időpocsékolás!

HERCEG:

EGYMÁS SZAVÁBA VÁGNÁK: - CSAK ZÖREJ!

MADELEINE:

URAM!

DU PARC:

URAM!

MARQUISE-THERESE:

URAM!

HERCEG:

ÁGYÚDÖREJ,
AZ AGYAM SZÉTLÖVIK!

DE BRIE:

URAM!

HERCEG:

NA: KUSS!!

(Szünetet, tart, hogy összeszedje magát)

Egyenként hát -

BÉJART:

Uram, a logikus

MADELEINE:

Uram, nem kell a juss

DU PARC:

Uram, szatirikus

MARQUISE-THERESE:

Uram, a március

DE BRIE:

Uram, gigantikus

CATHERINE:

Uram, ki cinikus

BÉJART:

Valér ma itt

MADELEINE:

Az est során...

DU PARC:

Szomorú tán...

MARQUISE-THERESE:

Pihennem kell...

DE BRIE:

Amit művelt...

CATHERINE:

Talán marad...

HERCEG:

EZ ÍGY LEHETETLEN VALÓBAN!

HERCEG:

CSÖND MÁR!!

LOCSOGNAK ITT, MINT CSŐCSELEK AZ UTCÁN...

BÉJART:

Ha ezt hiszi...

MADELEINE:

Ki vétkezett?

DU PARC:

De csak azért...

MARQUISE-THERESE:

Ki az oka?

DE BRIE:

Tudom, tudom...

CATHERINE:

De jó uram...

HERCEG:

EZT HAGYJÁK ABBA MÁR!!

(Szünet)

NA: Elölről is kezdhetnénk akár:

Ki óhajt szólni?

BÉJART: ÉN!

MADELEINE: ÉN!

DU PARC: ÉN!

MARQUISE-THERESE: ÉN!

DE BRIE: ÉN! }

CATHERINE: ÉN! }

BÉJART:

Már engedelmet...

MADELEINE:

Ha fenség kéri...

DU PARC:

Azt mondtam éppen...

MARQUISE-THERESE:

Életbevágó...

DE BRIE:

Megérzem én a...

CATHERINE:

Nem túl helyes, ha...

HERCEG:

CSÖNDET KÉRTEM ÉN!

Béjart! Mi ez a bemutatkozás?

(Béjart és Madeleine leválnak a többiekről, a társulat többi tagja
Elomire- ral konfronrtálódik)

BÉJART:

Túl hajszoltak vagyunk. Ez semmi más.

MADELEINE:

(Közéjük ugrik, teátrálisan lelkes)
Hálánk örök!
DU PARC:
(Elomire-ral szembeszállva)
NA, MI A MAGYARÁZAT?!
ELOMIRE:
(közönyösen)
MIRE?
HERCEG:
(Béjart-ékhoz, őszintén)
Miért?
DE BRIE:
(Elomire-nak)
EZ A HELYZET: GYALÁZAT!
BÉJART:
(a hercegnek)
Hogy így találkozhattunk
MADELEINE:
(ismét közbelép, némi rémülettel mondja ki)
Ővele.
MARQUISE-THERESE:
(mivel Elomire továbbra is tetteti, mintha semmit nem tudna)
NE RÁNGASD MÁR A VÁLLAD!
BÉJART:
(Madeleine-re mutat)
Ő bele
Van esve.
MADELEINE:
(túl buzgón)
Ki ne volna?
HERCEG:
IZGATOTT
MINDENKI.
BÉJART:
(a herceghez)
Minden-...
DU PARC:
(Elomire-nak)
HOGY TE HÍVATOD!
EZ A HÜLYE MIT AD ELŐ ...?
BÉJART:
(folytatólag a herceghez)

... -ki várja:

ELOMIRE:

KÉT CADIZ-I FIÚ PARABOLÁJA

BÉJART:

Két cadiz-i fiú parabolája

BÉJART:

Ezt nem lehet eléggé megcsodálni.

ELOMIRE:

(a társulatnak)

ÉN KÉRTEM MEG RÁ.

MADELEINE:

(idegesen ásít)

Elfáradtunk.

DE BRIE:

VÁRJ! MI??!

ELOMIRE:

BENNEM BÍZZÁL.

BÉJART:

(a herceghez)

Ez ásít, ásít, ásít!

CATHERINE:

(Elomire-nak)

MI VAN MÁR!?

(Elomire biztatóan feltartja a karját)

MADELEINE:

(a hercegnek)

Hajnal. És előadás? Itt?

MARQUISE-THERESE:

DE NÉZNI IS KELL? MOST?

HERCEG:

(Béjart-ékhoz)

Korán van még!

ELOMIRE:

NEM CSAK MEGNÉZZÜK, - JÁTSZUNK IS MA MÉG!

(A társulat tagjai ledöbbennek, a meglepetés elnémítja őket egy pillanatra. A Herceg, hallván Elomire bejelentését, ellép Béjart-éktől és átmegy Elomire-hoz és a társulathoz)

HERCEG:

Igen! Csodás! Hallották mind?! Remek!

Elomire, ismét megköszönhetek

Egy ötletet. Mind... "szálljanak be" ...hát.

(A társulat meglepődött fejei visszafordulnak Elomire felé)

ELOMIRE:

(*buzgón*)

Nincs erre jobb idő, mint most. Tehát

Kipróbáljuk, milyen az új csapat.

(*a hercegre utalva*)

Ha új szemponttal gazdagítanak,

Amely nem az enyém:

(*meghajol a Herceg felé*)

átgondolom.

Valér, - belátom, NEM CSAK ártalom

LEHET, - hibái értéket takarnak!

A Herceg látta - én pedig beraklak,

(*Csönd. Összecsapja tenyerét*)

Hogy...

(*Du Park-ék elfordulnak, összesúgnak; De Brie-ék némán lézengenek az ujjongás és a gyötrelem állapota között - mint a megzavart, ketrecbe zárt állatok*)

játsszatok

(*hódolatteljesen a hercegnek*)

e "remekműben". Elnyűtt

Formáinknak lökést adunk, de EGYÜTT!

"Két cadiz-i fiú parabolája"...

DU PARC:

(*megfordul és közbevág*)

Na ne.

HERCEG:

Igen, Du Parc?

DU PARC:

Therese-nek mája

Gyengélkedik. A nyelve is lila.

HERCEG:

Igen?

DU PARC:

Bizony.

HERCEG:

Hadd látom. Ez hiba.

(*Marquise-Therese kinyújtja a nyelvét*)

DU PARC:

A nyelv szederjes.

HERCEG:

És?

ELOMIRE:

Ez az!

BÉJART:

GYERE!

(Béjart kézenfogja Madeleine-t, és átmennek Elomire-hez.

Du Parc továbbra is a Herceghez beszél.

*A három következő párbeszéd szimultán zajlik. Pontosan egyenlő
hosszúságúra szinkronizálódtak, - meghatározott ritmusban kell
mindhármat egyszerre előadni, mint egy fűgát)*

DU PARC:

Beteg lehet a gyomra, vagy feje
miért

Ha nem kezeljük, megfertőz. Ezért
Nem tréfa ez.

HERCEG:

De jól van! Semmi vész!

DU PARC:

Talán! De még bizonyosságig jutunk,
Prevenciónál jobbat nem tudunk!
Feküdni kell! Ez orvosa tanácsa!
"Két... kád vízi....?"

HERCEG:

.... "cadiz-i fiú parabolája..."

DU PARC:

Igen. Talán jobban mutatna máskor,
Mikor már nem tartunk egy rossz

ragálytól.

MADELEINE: *(sziszegve súgja)*

Csöndet! Nem látod: hogy
beteg?

Csak játszik itt, miértünk! És azért:
Megússzuk ezt a hányinger Valért!

ELOMIRE:

E tettetéssel mást nem érhet el:
Haladékot csak. Az kit érdekel?
Mondjuk ki inkább véleményünk
róla

BÉJART:

Csak nem dumáltál már? Te idióta?

ELOMIRE:

Na és, ha mégis? Kifogásolod tán?

MADELEINE:

Igen! Ha így mindnyájunkat
kidobtál!

DORINE:

(akkor lép be, mikor Du Parc azt mondja épp: "Igen. Talán!")

LÁB!

CATHERINE:

Tessék?

DORINE:

LÁB!

DE BRIE:

Mi van?

CATHERINE:

Azt mondtad: "LÁB"?

DE BRIE:

Nem. Én nem mondtam.

CATHERINE:

Hát ki volt? Talán

A fülem is cseng már?

DORINE:

LÁB!...

DE BRIE:

Ez Dorine!

CATHERINE:

Gyere!

DE BRIE:

(Dorine-hoz)

Te mondtad: "LÁB"?

CATHERINE:

A "láb" a rím?

DE BRIE:

HALLÓ! HALLÓ! HALLÓ!

(hangja kiemelkedik a csevegésből)

HALLÓ! HALLÓ!

DE BRIE:

(összeveri a tenyerét)

FIGYELMET KÉREK!! CSÖND!! - Új forduló:

Itt áll Dorine, és annyit mond, hogy: "LÁB"!!

CATHERINE:

Valóban azt...!

DU PARC:

Azt mondja: "LÁB"...?

DE BRIE:

CSÖNDBEN LEGYÜNK, - NAHÁT!

Gyere, Dorine. Vigyázz, hogy el ne ess!

(Dorine lejön a lépcsőn)

Egy hírt hozol, igaz? Nagyon helyes!

(Dorine bólint)

Mi az, kicsim?

(Dorine kinyitja száját, hogy megszólaljon, de kötekedve mégsem teszi)

Dorine, ne légy gyerek!

DORINE:

LÁB!

DE BRIE:

Láb- MI?
DU PARC:
Láb- MI!?
CATHERINE:
Láb. Egy láb lehet...
Láb-UJJ.
DE BRIE:
Vagy - HEGY!
CATHERINE:
Vagy - FEJ!
DE BRIE:
Talált? Na? Mi?
(*Dorine nemet int fejével*)
CATHERINE:
Láb-MÉRET?
DU PARC:
Láb - TARTÓ?
DE BRIE:
Láb-IKRA?
DU PARC:
Mi?
(*Dorine továbbra is nemet int fejével*)
CATHERINE:
Talán a...
DU PARC:
"LÁB-LÁBLÁ -BLÁ-BLÁ-BLÁB!" - Blabla?
(*Dorine nemet int fejével*)
HERCEG:
(*Madeleine-hez*)
Megőrültek? Mi kellene? Egy zablá?
MADELEINE:
Uram, Dorine pubertáson megy át,
HERCEG:
Megint...!
DE BRIE:
Ki érti ezt a mondatát -
A "LÁB" értelme?
MADELEINE:
Azt hiszem, ezér
CATHERINE:
Láb - NYOM?

DU PARC:

Láb - SZÍJ?

DORINE:

LÁB!

MADELEINE:

másképp nem beszél,

Csak egyszótagnyi rímeket darál!

DE BRIE:

Láb-SZAG?

HERCEG:

Hihetetlen, miket talál

Ki. Tavalý nyáron így csinált: berr- bennnnn -

(Prüszkölő lóra emlékeztető berregést hallat, levegőt fúj ki)

DU PARC:

Láb - CSONT?

MADELEINE:

(bólint)

Rosszabb is volt, decemberben

(Dorine türelmetlenül "nem"-et int, - válaszul Du Parc-nak, aztán eltúlzott érzelmeket utánoz, vad gesztikulációba kezd)

Hajnaltól alkonyig csak körbe forgott!

HERCEG:

Pörgött... csak úgy?

(Madeleine bólint)

CATHERINE:

Láb - UJJ?

(Dorine türelmetlenül "nem"-et int, még túlzóbban gesztikulál)

HERCEG:

Szép lány, - de bomlott!

DE BRIE:

"LábUJJ" már volt...

HERCEG:

De mit mutat? Tovább??

CATHERINE:

Talán kilóg a "LÓLÁB"? - PORKOLÁB?

(Dorine "nem"-et int, és vadul tovább gesztikulál)

MADELEINE:

A kulcsát játssza el...

DU PARC:

NA, MOST ELÉG!

DU PARC:

AGYAMRA MEGY MOST MÁR A HÜLYESÉG!

}

DORINE:

(énekli a szót)

Láhááá-láhááá-láhááá-láhááá-láháááabb!!!

DU PARC:

....KIBÍRHATATLAN!

(Közben Marquise-Therese-t egy széken legyezi)

...Még meghal Teréz!

(Marquise-Therese teátrálisan köhög)

DE BRIE:

Dorine DALOL!

(Dorine élénken bólogat, olyan kézmozdulatokkal, mintha azt mondaná: gyereink tovább a kitalálósdban: még hasonló javaslatokat; - azonnyomban spiccre áll, és balettozni kezd, továbbra is nagy, túlzó kifejezőerővel)

HERCEG:

(Du Parc-nak)

Tényleg megáll az ész...

DU PARC:

NA! HÍVJATOK MÁR DOKTORT!!

HERCEG:

(Du Parc-nak)

Jó. Habár..

DE BRIE:

Táncol, dalol ... BULI! ... A KARNEVÁL?!

DORINE:

(ripacskodó hangon)

LÁÁÁB!!

CATHERINE:

Akár a színpadon!

HERCEG:

(találgat)

Egy színDARAB!?

DE BRIE:

BOHÓZAT?

CATHERINE:

OPERETT?

HERCEG:

BALETT? - Harap?

MADELEINE:

Ne kényeztessük el...

DORINE:

MIND.

DE BRIE:

Ez MIND? Igen?

(Dorine élénken bólogat De Brie kérdésére, - ettől mind egymásra néznek)

DU PARC:

ORVOST AZONNAL! EGY DOKTORT...!!

HERCEG:

ILYEN...

CATHERINE:

ILYEN...

DE BRIE:

ILYEN...

DE BRIE:

Ha mindez együtt, úgy mi is lehet?

CATHERINE:

Egy FESZTIVÁL, a...?

DORINE:

(mutatja, hogy fordítva)

LÁB!!

MADELEINE:

Ne nézzetek...!

HERCEG:

A GÁLAEST?

DU PARC:

Uram! Könyörgök...

CATHERINE:

Már...!

MARQUISE-THERESE:

(kipattan a tettetett ájulásból)

AZ ISTENÉRT, AZT MONDJA: "ÁLL A BÁL " !!

(Dorine felugrik, a "kitalálta" jelet adja.

Felcsapódik az ajtó. A társulat megfordul, elnémul, sikít. Sötét.

Fény vissza. A társulat tagjai hitetlenül bámulják Valért, aki bizarr, vadul ízléstelen Harlequin-szerelésben pompázik, hatalmas, borzasztó parókában. Két cintányért csap össze)

VALÉR:

Ó, YESS! Ó, ÁLL A BÁL!! REMEK! TALÁLT!

(Dorine-hoz)

Nagyon cuki prológot proddukált!

(Bár annyit is mondhatnék: "VOILÁ";

Lám, benne volt a: "...je ne sais quoi..."!)

(zsö nösze koá)*

De specciálisabbat nyújtok én:

Beszívhatjátok illatom megén!

Az aromája csúcs! Egzótikus,
Keletről jött, - érzed, hogy misztikus?
Ez itt tehát a bűbájomra céloz,
Amit csodás mesém tovább acéloz!

ODÉBB! FAJANKÓ! ADJATOK HELYET!
LE INNEN! MELLÉM ÁLLNI NEM LEHET!

Keress egy "franceseszkát", és ülj bele,
De ne legyen etyele-petyele!
Ne dumálj közbe, köpni sem szabad,
Mer' tönkre megy az egész színdarab
Ha közberöffensz,

(öblös-turhás köhögést hallat)
taknyot felköhögsz,
Poénomon előre is röhögsz!
(Hirtelen észreveszi, hogy mindnyájan tátott szájjal bámulják)

Nagy ég! Mit bámultok? Hé, ébredés!

DU PARC:

Az a...

VALÉR:

Igen?...

DE BRIE:

Az a...

VALÉR:

MI?

MADELEINE:

JELMEZ!

VALÉR:

ÉS?!

Ne aggódj kiscicám, - na, nem lopott!
Különleges, mi? Két díjat hozott:
"Arany Mari" - díjat, meg "Kiskereszt"-et:
(Tíz kis parasztlány varrta nekem eztet!)
Csak viccelek, ne izgulj már! Én varrtam -
Ez mindegy. Most egészen mást akartam...
Tessék: papírlap. Adjátok tovább.

HERCEG:

Mi ez?

VALÉR:

A szöveg, amint írva áll.
Gyakorta épp legszebb koncepciónk
Elvész, mivel hülye a hallgatónk,
Vagy nem figyel. De mindent megtalál

Ha közben olvas is...

HERCEG:

Hogy mit csinál?!

VALÉR:

Ki mit csinál? Olvas.

HERCEG:

De ők...?!

VALÉR:

(feszülten)

Mit ők?

ELOMIRE:

(kajánul)

Együtt játszunk ma, így leszünk "menők".

VALÉR:

(lassan megfordul, bizalmatlanul)

Velem?

ELOMIRE:

Igen.

VALÉR:

Azt nem lehet.

ELOMIRE:

Miért?

VALÉR:

(elkezdi begyűjteni a példányokat)

NEM! NEM! Uram, itt nem kell több személy!

Ez monodráma, - mindent én csinállok...

HERCEG:

Elomire-é az ötlet. Én kivárok.

ELOMIRE:

Ez reveláció lesz, annyi szent!

VALÉR:

(őszintén lesújtva)

Máskor talán, de így ma este, nem!

Túl nagy feszültség. Ezt a mű nem állja...

(Elomire megköszörüli a torkát, a példányból olvassa;

Valér elveszti az önuralmát)

ELOMIRE:

"Két cadiz-i fiú parabolája".

VALÉR:

(erőszakkal kirántja a szöveget Elomire kezéből)

ADD MÁR IDE!!

(ám Elomire újra kiosztja a többi példányt)

HERCEG:

(kezd neki tetszeni a dolog)

Nincs több vita! Gyerünk!

Ülök, és várom, hogy mire megyünk.

MADELEINE:

Lesz jelmezünk is?

VALÉR:

Egy ilyen kebel?

Csípő? Derék?

HERCEG:

Valér! Na, kezdje el!

VALÉR:

HOGYAN?! EZEKKEL?

ELOMIRE:

Ön... szavalva hajt;

A helyzetet meg eljátsszuk mi majd.

(A Herceg és a társulat belegyezik. Valér kelletlenül és tehetetlenül feladja, a Herceghez fordul)

VALÉR:

Uram, akkor, ha szólnom még szabad

Elmondanám, hogy ez a szent darab

Versekbe van...

HERCEG:

(a társulathoz, hogy hasson rájuk)

Rímes versekbe...

VALÉR:

szedve;

Páratlan mű: - Zsenim szikrázik benne.

A pentameter könyvbe' tán csodás,

(ezt a sort ritmizálja)

De SZÍNpaDON uNALmas, SZÓfoSÁS ...!

Kivéve nálam. Számban lám a szó

Ide-oda: - szépen mozgatható!

(Mindenkit leintve)

Másokhoz nincs közöm! DE: művemet

(meghajol a Herceg felé)

Ajánlom... FELSEÉÉÉ... FENNSÉÉÉ... - Műremek...

KÉT CADIZ-I FIÚ PARABOLÁJA

(A parabola: A stílusok számos variációjában előadható, a legabszurdabb magastól a legkirívóbban alacsonyig - röviden: minden elmegy.

"ANYTHING GOES"!!

Valér hízeleg, dörgölődzik, fájdalmat és extázist mímél, csókokat dobál, miközben mint a bábukát instruálja a társulat tagjait, hogy azok a különböző szerepeket adják.

Ő a "Szerző/Rendező/Színész/Kritikus" - a színpadbüvészet és mesterségbeli tudás összes manírjával dáridózik)

KÉT CADIZ-I FIÚ PARABOLÁJA

ÚGY KEZDŐDIK, HOGY EGY SRÁC: ESZMEROLTA

(Valér lányparókat helyez Béjart fejére, és előrevezeti; Béjart ezt enyhén megalázottan tűri)

A LEGSZEBB CSAJ, KIT LÁTOTT ALSÓ-VOLTA!

FELNÖTT URAK, HA LÁTTÁK, MEGVADULTAK.

(Odarendezi Du Parc-ot és De Brie-t, hogy ezt játsszák el)

A SZÉPSÉG MIND KEVÉS. HIÁBA DÚLTAK.

MERT VOLTA, HOL A TÁRSASÁG: CSALÓ..

(lábujjhegyre áll, a Herceg felé kacsint)

... (Úgy értsd: a FRANCIAKNÁL ám!)

ELOMIRE:

Halló...!??

Ez kommentár?

VALÉR:

Üzenetem csupán,

Mely párhuzamokat mutat, - úgy ám,

Jelenkori honunk, és a' között,

Mi egykoron Voltába költözött!

Mér' vagy feszült? Mi a konfúzió?

HERCEG:

Szerintem ez egy új dimenzió.

Tovább, Valér!

VALÉR:

Ahogy parancsolod:

(leftymálóan Elomire-ra vigyorog, aztán folytatja)

KÉNYSZERBŐL VOLT E KISLÁNY ELHAGYOTT,

GROTESZK LEÁNYZÓ, - DRÁGA ESZMEROLTA -

ESÉLYT NEM AD MÁST KIS HAZÁJA, VOLTA:

MUTATVÁNYOSBÓDÉKBAN LÉPHET FEL.

(keretet akaszt Béjart feje köré)

EGY DESZKALAPHOZ EGY TYÚKOT SZEGEL,

FOGÁVAL ENNEK TORKÁT ADDIG FOJTJA,

AMÍG TOJÁSAIT ODA NEM TOJJA!

(Béjart arra kényszeríti, hogy ezt csinálja)

AZTÁN TRÉFÁJA FEJLŐDIK TOVÁBB:

MEGCSATTOGTATVA BÁJOS FOGSORÁT
TOJÁSAIT EGYENKÉNT MIND KISZÍVJA

(Béjart-t rákényszeríti, hogy ezt tegye, a társulat undorral felhördül)
BAROMFI-VOLTÁNAK MÁR SEMMI HÍJA!

(Du Parc felnevet, aztán gyorsan elszégyelli magát)
KIS ESZMEROLTA DICSŐSÉGE NŐTT
HOZZÁÉRTŐ KÖZÖNSÉGÜNK ELŐTT.
CSAPATTAL JÖTTEK, NAGY TÖMEG, TUCATSZÁM,
TÖMÖTT HAJÓKON ÚSZTAK ÁT A PUSZTÁN;
DE SENKI EL NEM JÖTT OLY MESSZI TÁJRÓL:
KÉT SZÉP LEGÉNY A ZORDON HÍMALÁJRÓL!

(És Valér kiválasztja Elomire-t és De Brie-t, akik rezignáltan előlépnek)
TIP-TOP HAJÓJUK TATJÁN ÁRBOC ÁLL.
REJTÉLYESEK. ÉS EZ RÁLICCITÁL
MINDENKIRE. IKERTESTVÉREK ŐK, -
A NEVÜK: ESZTEBÁN, - NAGYON MENŐK!
ILYEN IKERPÁRT NEM LÁTOTT A TRÓNUS:
AZ EGYIK ZSONGLÓR,

(De Brie-nek néhány zsonglőrlabdát ad át, - de Brie zsonglőrködni kezd)
MÁSIK FILOZÓFUS!
EGYIK KÖPENYT HORD, MÍG MÁSIK CSUHÁT;
EGYIK MAGASABB, - LÁSSATOK CSUDÁT,
A MÁSIKNAK HIÁNYZIK A FÉLLÁBA
PÁRBAJ SORÁN ELLENFELE LEVÁGTA.

*(A társulat körbeveszi Elomire-t; Valér üvöltő sikollyal "levágja"
Elomire "lábát" - egy kis fabakancsot, amit felmutat a Hercegnek, -
mintegy félre:)*

Hacsak agyad nem kurta-farku fórum:
Felfoghatod: ez itten egy szimbólum: -
Ki filozófiával küzd a gáton
Igazságért, - az nem marad két lábon!
De CSITT! LEKÉSÜNK! Vissza hát a szóhoz:
AZ EGYIK IKRÜNK SZIMPLASÁGOT HORDOZ
A ZSONGLÓR ÚR, KI IGAZOLT TEHETSÉG,
A HÁROM LABDÁN TÚL, HOGY LE NE ESSÉK,
NEM ÉRTETT SEMMIHEZ, HIÁBA, NA!

(Béjart ügyetlenül zsonglőrködik)
FIVÉRE CSILLOGOTT, BIZ' A, BIZ' A...
FELHŐK FÖLÖTT OLYAN MAGASAN SZÁLL,
HOGY AZT A NÉP LENN RÉG NEM ÉRTI MÁR!
KOMPLEX, FINOM ELMÉLETET KOVÁCSOL,

(Valér egy papírtekercset szúsztat Elomire szájába, és kihúzza, át a színpadon, hogy a társulat csoportokban olvashassa az "elméleti tételek"- et)

AGRESSZÍV TÉTELEK KÖZÉ LELÁNCOL

BEBIZONYÍTJA, - IDE ÉRKEZIK:

CATHERINE:

(olvassa)

OLYAN, HOGY SEMMI, NEM IS LÉTEZIK...

MARQUISE-THERESE:

(kuncogva)

MERT, HOGYHA VOLNA, MÁR NEM SEMMI AZ?!

VALÉR:

ELKÉPESZTŐ, DE MEGRÁZÓN IGAZ!

(Az egész társulat kuncog; Elomire és Béjart kivételével valóban elkezdik élvezni)

E "SEMMI-CÁFOLAT" ÚGY MEGKEVERT,
EGÉSZ CADIZ...

(Fölemeli a kis fabakancsot)

... A LÁBÁNÁL... HEVERT.

(A társulat spontánul felnevet; élvezni kezdik a dolgot, és ettől a ponttól kezdve ösztönösen jól játsszák szerepeiket, jó érzésük növekvő

lelkessedéssé fejlődik)

DE VOLTA-SZERTE HÍVE NEM MARADT!

(A társulat tagjai eljátsszák a következő karaktereket)

SE ARISZTOKRATA, SE VADPARASZT,

SE VÉN HÜLYE, SE IFJÚ, ÚJ RAJONGÓ

VISSZHANGJA VOLTA-SZERTE EGYRE KONGÓ,

DE BEZZEG KELL A BŰVÉSZ-ESZTEBÁN

(De Brie ügyefogyottan egy bűvész-virágcsokrot húz elő a nadrágjából)

A FILOZÓFUS NÉKIK SARLATÁN;

ENNEK MŰVÉSZETÉT EZEK NEM ÉRTIK -

HOGY "SEMMI" NINCS, - EZT ÉSSZEL FEL NEM ÉRIK.

TÚL JÓ ELMÉLET - ÍLY VACAK VILÁGNAK,

MINT VOLTA VOLT...

HERCEG:

Úgy értsd: a FRANCIÁKNAK.

ELOMIRE:

(összeszorított foggal)

IMÁDOM ezt...

HERCEG:

Psssszt! mindjárt vége van.

VALÉR:

MÉG ELKESERÍTŐBB AZ, AHOGYAN
FÜRGÉN KEZÉBE VETTE ESZMEROLTA,
MIHELYT A BŰVÉSZT VOLTA FELKAROLTA,
ÉS RÉSZREHAJLÓN MÁR CSAK ÖT SZERETTE.
EZ BŰN, BIZONY,

(Béjart-ra mutat)

MERT RÉGEN ÉSZREVETTE,
AMIT AZ ORSZÁG MEG NEM ÉRTHETETT:
HOGY A FILOZÓFUS

(Elomire-ra mutat)

MILYEN REMEK.
AZ ELŐÍTÉLET MELLÉ BEÁLLT!

(És a társulatot, Béjart-ral együtt De Brie felé fordítja)

ILYEN DISZNÓSÁGOT MIÉRT CSINÁLT?

(Egy kis májfoltot rajzol Béjart állára)

MERT VOLTÁBAN KIS APRÓ FOLT ELÉG
ELDÖNTENI AKÁRKI HELYZETÉT.

(Béjart-t Elomire felé fordítja, és megrázza)

A GONDOLATTÓL IS MEGRESZKETETT,
HOGY BÁRKIVEL IS EGYÜTT ÉLHETETT,
KI ÚGY KÖVETI MINDEN IDEÁLJÁT,
HOGY KÉPES ÉRTE LEVÁGATNI LÁBÁT!
ZSENINKET HÁT ELKÜLDTE A... CSUDÁBA...
ÉS HOZZÁMENT

(Béjart-t és De Brie-t egymás mellé nyomja egy keretbe, és rizst szór a fejükre)

A MÁSIKHOZ, - MUCSÁBA...
A KIS BÓDÉKNAK SZÉPEN BÚCSÚT INTETT,
MÁR MESSZE JÁR, - HAJÓN ÜL A TEKINTET, -

(De Brie egy képzeletbeli gondolán evez)

SPANYOLBA MEGY. ÚTKÖZBE':

(Valér vállat von, mintha azt mondaná: "ki tudja, miért?")

MÁTRA, TÁTRA,
CADIZBAN MEG KIKÖT, MINT... KLEOPÁTRA
(Int a Hercegnek, hogy együtt ünnepeljék e bölcs rímet)

DE BRIE:

"RUFT LAUT MEIN HERZ!"

**(ruft laut, májn herc)*

CATHERINE:

BRAVA!

MARQUISE-THERESE:

EZT JÓL CSINÁLTA!

VALÉR:

DE... HOVÁ LETT A FILOZÓFUS ÁLMA?

*(Ezen a ponton világossá válik az összhang Valér és a társulat között;
Valér odébbloki Elomire-t, magára osztva így a "filozófus" szerepét a
drámai fináléra, mintha Elomire feltehetően nem volna képes
megbírkozni vele.)*

MADELEINE:

IRTÓZATOS KIMÚLÁS ÉRTE BE!

DU PARC:

AZ ÉHSÉGTŐL KIUGROTT KÉT SZEME

*(Valér "kiugraszt" két zselés "szemet", a falhoz vágja őket, odaragadnak;
aztán tragikusan kóvályog a színpadon)*

MIT KÉT ROHADT KIS FÜRJÉRT ELCSERÉLT

CATHERINE:

VAKON, NYOMORBAN, BÉNÁN MENDEGÉLT,

DE BRIE:

KIS VOLTÁBÓL A NAGY VOLTÁBA - DE

DU PARC:

NAGY VOLTÁBÓL A KIS VOLTÁBA - LE

*(e két utóbbi sor a "Jobb válláról a bal vállára, de bal válláról a jobb
vállára - sejhaj - énekelhető)*

MADELEINE:

KERESVE EGYRE

CATHERINE:

BÁRKIT, HOL TALÁL

MADELEINE:

AKI AZ Ő SZINTJÉN FILOZOFÁL,
INTELLIGENSEN MÉLYSÉGÉBE LÁT!

MARQUISE-THERESE:

A SEMMI MÉGIS LÉTEZIK TEHÁT!

MIKOR ELÉRTE VÉGÜL A HALÁL

HULLÁJÁN KÍVÜL NAGY SEMMIT TALÁL

MADELEINE:

A FLASTROMOK A KÉT SZEME HELYÉN,

NA MEG

VALÉR:

(Figyelj! Szimbólum jön megén!)

MADELEINE:

FALÁB? FALÁB!

VALÉR:

HALLJÁTOK?! A falába!?

DE BRIE:

A LÁBA, MINT...

CATHERINE:

...IGAZSÁG!

VALÉR:

JÓ!

DE BRIE:

HIÁBA!

EZ EL NEM VESZHET, MINT A HIT, SZILÁRD -

DU PARC:

EZ RENDÜLETLEN,

MARQUISE-THERESE:

MINDEN

CATHERINE:

BAJT KIÁLLT,

DE BRIE:

EGY CÉL, AMELY OLY RITKA MÁR MANAPSÁG:

DU PARC:

ÖRÖK, CSODÁS

MADELEINE:

ÉS TŰZÁLLÓ

MIND:

IGAZSÁG!!

(A társulat spontán tapsban tör ki. Meglepődött öröm, és kölcsönös csodálat a többiek alakítása láttán. A Herceg szenvtelen marad, egyszerűen figyel)

VALÉR:

(Szégyellősen eltakarja arcát a taps alatt)

De kedvesek! Ó, jaj, de kedvesek!

De meghatóan bájos gyermekek!

Ti érdekeltetek dörgő tapsokat,

Nem én! Tapsoljátok magatokat!

Tehetségtől, - lélegzetem eláll -

A szerző végre meghallhatta: áll

A színdarabja. Nem hallotta még, -

Felszárnnyal a szó, és ez épp elég!

Varázslatos életre kelt szöveg...

DE BRIE:

Színészetünk törékeny, szép üveg, -

Nehéz ezt magyarázni, mégis: én

A karakterformálásom terén

A figurának BELSEJÉBE bújva

Azt vizsgálom, hogy merre tart az útja...

(De Brie tovább fecsegne, mikor Marquise-Therese eléje lép)

MARQUISE-THERESE:

Ez marhaság. Kivülről kell beásni:
A jelmezt fölveszem, és máris látni
Lehet az alak teljes jellemét.....

*(Marquise-Therese csatlakozik De Brie-hez a fecsegésben, amikor Du
Parc lép eléjük)*

DU PARC:

Művészetem a szavak lényegét...
A figura az ÉN MAGAM vagyok!
A csirke is - a darabban csipog
ÉN VOLTAM akkor, - a tyúk ÉN VAGYOK..!

(és Du Parc is csatlakozik a fecsegéshez; Catherine előlép)

CATHERINE:

Időzítésen múlik. Tudni kell,
Mikor nézz át, melyik sort dobjad el;
E képességet csak GYAKORLAT adja...

(és Catherine is csatlakozik a fecsegéshez, Madeleine előlép)

MADELEINE:

Én nem merengek, nyávogok makogva,
Ha van szöveg, én mondom, és az ott van.

*(A Herceg hirtelen szólásra emelkedik; hideg, elemző, barátságtalan:
Vajon rendkívül szigorúan és komolyan ítéli meg a művet, melyet csodál,
vagy annyira megsértődött, hogy Valér fejét készül levágni?)*

HERCEG:

Darabját most így, újra látva, jobban
Megértettem, hogy mit mond, azt hiszem,
Eddig nem láttam: Volta mit üzen, -
Hogy Volta, - hol honol a gonoszság,
Nem hittem volna: Franciaország...

VALÉR:

(Óvatos, megpróbálja a feszült helyzetet a javára fordítani)

Jól gondolod, uram!

HERCEG:

... Vagyis hazája!

"Két cadiz-i fiú parabolája" -

Saját honát eképp stilizálja,
A társadalmat is kritizálja!

VALÉR:

Én nem hinném, - *nem volt* ambícióm!!

HERCEG:

Ártalmas, káros ez. Úgy van.. bizony...
Talán elvette élet kinn a tér

De valójában mit mond itt, - Valér?
(Anélkül, hogy bármit bemagyaráznék.)
A kultúrában Voltánál e tájék
Nem jobb. De sőt: a középszert imádjuk
A kiugrót meg szépen agyonvágjuk!

VALÉR:

(valóban izzadni kezd)
Úgy van, szomorú helyzet ez, uram!

HERCEG:

Bátrak büntetve; bűn díjazva van;
Korunk a pitiket karolja fel

(A társulat tagjai legyezni kezdik magukat, és zavartnak tűnnek, nem biztosak abban, merre dől el a dolog. "Mi csak színészek vagyunk" pozitúrát vesznek fel. A Herceg lassan, higgadtan beszél)

Újat keresni senki mégse mer,
Morál, bölcsesség, ízlés veszve van -
A jó a rossztól el nem vált? - Ugyan!??
S ha bárki látja, - mondjuk Eszmerolta -
Legyen bár itt, vagy ott hazája: Volta,
Fontolgatások nélkül adja el
Lelkét, mihelyt lehetőségre lel!

(Valér fülébe, majdnem súgva)

Hiú hülyék irányítják világunk!

(Valér lemerevedve, pánikban)

Ezt mondja ön, - és jó lesz ám vigyáznunk!
Az okosakra is lesújt a vád,
Kik tűrik itt disznóságok hadát
Saját jólétükért, - mint Eszmerolta!
Nemcsak hazánk, egész világunk: Volta!

VALÉR:

(pánikban)

E mondatot, ha újra kérhetem!
Ez ám a ritka, nagy műértelem!

(Szemét becsukja, mintha a dallamát akarná megjegyezni)

Csak egyszer még!..

HERCEG:

(baljósan)

"Nemcsak hazánk..."

VALÉR:

(bekapcsolódik, hogy ő fejezze be)

HADD ÉN!

(Lassan, ízlelve mondja)

"...egész világunk Volta!"

(újra levegő után kapkod)

Ez kemény!

Ó, jó uram, ha nem születesz e rangra,

Az írók közt kiragyognál a napra -

Világhírű kritikus, - az lehetnél!

(Kabátjából papírlapot húz elő)

Leírom. Jobbat nem találok ennél.

Vagyis - nagy ég! - Ez ám telitalálat!

A számból is kicsordítá a nyálat!

(tollat hegyez)

Hogy volt, kritikus úr? "Hazánk nem Volta..."

HERCEG:

(nagyon vészjóslóan)

"Nemcsak hazánk, egész világunk: Volta..."

(A társulat tagjai elhúzódnak, félve, alázatosan. Valér nyel egyet, majd leírja a Herceg szavait, ki is mondja, idegesen, éppolyan vészjósló hangon, mint ő tette)

VALÉR:

"Nemcsak hazánk, egész világunk: Volta..."

(A papírt távol tartja magától, és zengő hangon olvassa:)

"NEMCSAK HAZÁNK, EGÉSZ VILÁGUNK: VOLTA!"

(Elejti a tollat és a papírt, nehezen nyel, és kétségbeesetten beszélni kezd)

Kritikusként befuccsolok, igen!

Aki kreatív, gyakran épp ilyen.

Nem'tom miért, de gyakran így van ez

Saját munkánkról szólva pláne. Ez

Olyan, mint...

(eltakarja szemét)

mint a fényes napba nézni..

De Hercegem már elkezdett beszélni

Saját impresszióit felkínálta,

Az egyensúly okán ezért talán ha

A szerző szólhat, úgy elmondanám,

E kis mesémbe ő... én mit talál...

- Uram, helyesen rámutattál arra:

Sekély kultúránk mint veti a partra

Az értéket, mely csak tátoghat ott.

A szemétládák úsznak, boldogok.

Középszer győzi le az igazságot,

- Ez ellen küzdünk! - Ám talán nem látszott

Az alapelv: Kerüljön bármibe:
A tehetség küzd. Kell küzdenie!
A tökfejű elit olykor leránthat
Újításod hiába jó, csak árthat:
Az utcán koldulsz, mégis, azt hiszem
A tökély olykor fájdalom, igen!
A Nagysághoz göröngyös út vezet!
Ha koldulnod kell koldulj, - élvezet!
Szegény király legyél, ne gaz varangy
Falábad van, - sebj! Csak az maradj
Mi voltál: hős! A hős szenved, kiáll,
És tűr. A széllal szemben... imponál
Integritását őrzi minden áron, -
Ez nálam így megy, bár nehéz. Belátom.

(Szünet)

Nos ennyi hát darabom olvasatja...

(a társulatra néz, segítségért)

De másokét is boldogan fogadja...

(Elomire, aki eddig a falnak támaszkodott, most előlép)

ELOMIRE:

(Halkan, de nagy tekintéllyel)

URAM: bár szemtelenség, jól tudom,

Ha maradunk, -

(Valérre mutat)

Ő MENJEN el! Unom.

BÉJART:

(Megpróbálja Elomire ultimátumát megelőzni)

URAM!

ELOMIRE:

A társulat velem van.

HERCEG:

(leinti Béjart-t)

Hagyja!

ELOMIRE:

... Béjart attól fél: nyíltságom ronthatja

Az esélyt megmaradásunkra itt;

Én azt hiszem, hogy nézete avitt,

Mert téves az elképzelés: Magad

Igenis túrsz ellentmondásokat.

Nem száműzöd az oppozíciót,

Felméred, mit mond ellent az, ki szól.

A cifrázatlan IGAZSÁG a célod!

Nem mernek szólni. - Lehet, hogy vélt jog,

De szólok én helyettük is, - igen!
Mert el kell mondanunk, én azt hiszem,
Hogy az a mű, mit láttunk, úgy, ahogy
Van, mindenestül rossz, silány. Gagyog,
Dagályos, sért. Perverz úton halad
Ez az izé, - mondjuk, hogy színdarab:
"Két cadiz-i fiú parabolája"

Nem a színházművészetünk csodája,
Hanem ártalmas fércmű, ócska hakni,
Melyet nem kéne mutogatni hagyni...
A tehetségnek még nyoma sincs benne...
VALÉR:

*Részben pozitív kritikája engem...
(A társulat néhány tagja idegesen felnevet)*

Egyáltalán...

ELOMIRE:

Azt mondja majd: sajátos
A kompozícióban verse páros:
Ki nem röhög ezen a technikán:
Hogy Volta/Eszmerolta -
VALÉR:

Mágiám...

ELOMIRE:

Vagy: Kleee-opátra/Mátra-Tátra! - Süsd meg!
A jó versekben a rímek nem ütnek,
A lelemény olyankor él, ha leplez!
De itt a rím a forma. S mindent megtesz,
Hogy tartalommal változzék a semmi.
Metaforája luftballon. Csak ennyi.
Egy önmagát gombhoz varró kabát...
VALÉR:

(Elomire kabátujját ráncigálva, megpróbálja elhallgattatni)
Elárulod mesterségünk! Nahát!

ELOMIRE:

De legborzasztóbb allegóriája!
A vulgáris történet ráncokádja.
Illusztratív kis tétele szerint
A franciáknak helyzete, amint
Láthattuk: oly olcsón alávaló:
Már semmi érték, - csak középszer! Óh!

VALÉR:

Igen, ez éppen így van! Kulturánkból

A kiváló kiirtódott magától.
 A jó dolgok sem jók immár!
 (saját mondata lenyűgözi)

Na jó, -
 (Azért e mondatom most marha jó!!)
 (kis hahota)

ELOMIRE:

Halljátok!? Éppen ez ellenvetésem!
 Olcsó immár művészetünk egészen,
 Leszól itt mindent. - Rendben, - ő utálja.
 De most jön műve fő iróniája:
 Éppoly vacak, mint mind, amit leszól!
 E jelenség bűzlik, - közben szagol.
 A legnagyobb veszély az nemzetünkre,
 Hogy ő maga a hanyatlásunk tükre!
 Halálosabb folyamat, - mit takar:
 Művészek nyelvét használván akar
 Ellepni mindent, mit még el nem ér,
 De közben sejti, hogy maga mit ér: -
 Középszerről beszél, de ez csak álca, -
 A középszer maga. A műve tálca.
 Magát kínálja rajta. Nagy veszély,
 Ha a hülyék kormányoznak. De mély,
 Mélységesebb verembe kerülünk,
 Ha a hülyék azon sírnak velünk:
 "A hanyatlás vesz bennünket körül," -
 (Valérta mutat)

Miközben ők okozták épp. Ürül
 A nyelv, a szó. És ez mindent devalvál.
 Ismétli egyre ezt, amíg benyaltál
 Mindent te is, mit elhíttetni vágyott:
 Olyan szar minden, mint ő. Tessék, - látoood?
 Kiválóság, bölcsesség nincs ma már,
 Se becsület, se hit, - így prédikál.
 Valódi nincs már, - minden másolat,
 És erre lassan nincs is cáfolat, -
 Mert minden szó, mit gátlás nélkül használ
 Használhatatlanná vált tőle. Aztán
 Hülyék által, ha kiherélve nyelvünk,
 A fecsegésből már eleget nyeltünk,
 Jöhet a fő - Interpretáció!! -
 Mindennél fontosabb e dáridó, -
 Meggyőződése fügefalevél,
 Mi eltakarja ott, ahol beszél.
 Kis műve kultúránkról szól. Szerinte
 Hanyatlik egyre. Igen. Közbe' szinte

Ezerszer fontosabb az analízis
Mint műve volt. E duma-paralízis
Mindent lebénít. - Nem számít a mű,
Csak az: hogy rágja meg a sok tetű.
Jó művészet, jó tett, - nem érdekes!
Az analizáló az énekes!
A tény nem számít, csak, hogy mit dalol
A fő-elemző birkanyáj-akol.
Mindent legázol, eszik ülve, állva:
A becsületes szó meg felcsinálva.
Mit állítunk, s miért, - nem érdekes,-
Ki hogy fogadja, - ezzel érdemes
Már foglalkozni csak. "A művem versben"
Blöfföl Valér úr, - mintha ettől egyben
A bölcsesség beléje volna dugva.
A forma mintha segíteni tudna
A semmi teljes gondolathiányán,
Csak mondja, mondja. Végtelen dumáján
Szárnyal, röpül. Nos rajta hát, tegye,
Csak ne kelljen foglalkoznunk vele.
DORINE:

LEE!

BÉJART:

Csöndet, Dorine!

ELOMIRE:

Darabjától irtózom.

Nos hát, Valér, ha a világunk ódon
Hülyék vezérlik, rohad egyre jobban, -
Nem épp te vagy hülye a darabodban?

VALÉR:

(Felemelkedik)

Ez kérdés volna? ISTENKÉM, de hosszú!!

(A társulat néhány tagja idegesen felnevet)

Nos, drágaságom válaszom nem bosszú:

NNEEEEEEM!!

(Valér most a társulatnak játszik, megpróbálja oldani a feszültséget)

Nem. Nem ám! Igazad van. Hiszem,

Rémes vagyok. A legrosszabb. Mi?? Nem??!

Minden vagyok, mit mondtál, s mondható!

ÁTOK REÁM!

HERCEG:

(néma dühvel, alig hallhatóan)

Csönd.

VALÉR:

ÁTOK! ÁTOK! Ó!!

VALÉR:

Kibújnék önmagamból!! Én, Te, Ő...

HERCEG:

Azt mondtam: CSÖNDET!

HERCEG:

(Lehengerli Valért)

TE HÜLYE, FOGD BE MÁR!

(Valér visszahőköl)

EZ ÉRTHETŐ?

(Elomire megszólalna, de a herceg ugyanolyan dühvel fordul hozzá)

ELOMIRE:

Uram...

HERCEG:

MAGA IS! Hogy még leckéztetni mer!

Pártatlanságom kétli? Mit kever?

Mitől fél? Tán, hogy nem vagyok műértő?

Kioktató litániája sértő!

(halálosan)

Soha - SOHA - ne szóljon így velem!

(enyhén megváltozik a kedve)

Az igazságot hallom én. Legyen

Nyugodt. A támogatásom míg bírta,

Előadásaiban egyre nyírta

Az udvarom, - hol érte. Rendbe' van.

Én magam láttam mindezt jól, ugyan,

De *egyetértek*: oly túlsúlyba lendült

Ez indulat, hogy ettől egyre gyengült!

De mindezt másra kenni mégse FAIR.

Az ellenszer, mit itt nyújthat Valere,

**(Valeer)*

Csak boldog jókedv. - Képessége ennyi.

"Nyelv és igazság!" - Nem kell messze menni!

Ami *igaz*: amiért ön nem állja:

Hogy: "ELOMIRE-NAK IS LEHET" hibája.

(A társulatra utal)

Hogy: "tönkretenné" - társait. - NEM KORREKT!

Az üzenetet élveztem. De por lett

Önnek. Pedig csak izgatóbbá tette, -

(Ismét a társulatra mutat)

A társulat ovációval vette.

(Valérhez fordul, a vita lezárva, az üzletet megkötötték)

Monsieur Valere: meghívjuk önt tehát,
Tehetségét érlelje itt tovább.

*(*möszjő Valeer*)

VALÉR:

Ki, én!? Hogy Elomire-ral osszam azt!?
Az lehetetlen. Nagy bűdös ló...

(*egészen kis szünet*)

Azt

Hiszem, ha ehhez így ragaszkodom,
Megalázó, ugyan de hát ahol
A szeretet az úr, ott kell alázat,
Hol írjam hát alá? Én ezt a házat
Imádtam mindig is! - Itt maradok!
Barátaim, már szóhoz sem jutok...

ELOMIRE:

Ez volna bár igaz! Na jó, de mindegy!
Uram, szólnom kell, - ismételnem mintegy:
Ha *maradunk*, - *ő menjen el*, - igen.
Nem viccelek. Nincs kedvem, - azt hiszem.

HERCEG:

(*Halálosan komoly, sőt háborús hangvétellel*)

Sehova nem megy ő. - Nos, - rendbe' van?
Ha menni kell, - ön elmehet. Ez van.

(*A társulatra mutat*)

A társulat, - ha úgy gondolja, önnel
Csomagolhat, - követheti örömmel.
Bár azt hiszem, ha így is alakul,
Nem akad sok, ki önnel megvadul!
De szomorú e negatív viszony
Mindenhez, ami - más, mint ön. - Bizony.
Veszélybe hozza helyzetét, - a többit!
S mindezt miért is? Önmagának gördít
Áthághatatlan sziklából falat.
Ki hülye hát? Ki nem megy, - ittmarad?

(*A kérdés a levegőben marad. Szünet. A társulathoz fordul*)

Kik Elomire úrral kívánnak menni,
Köszönöm hát, hogy mindnyájunknak ennyi
Nagy élményt adtak eddig. Sok sikert;
A maradóknak itt a télikert, -
Kérném tehát, akik hiszik: - Valérral -
Aki az együttműködésért él-hal
Öröm lesz együtt játszani, - jöjjenek
Pár dolgot megbeszélni még. - Megyek!

(A Herceg és a szolgák ki. Szünet. Elomire a társulathoz fordul)

ELOMIRE:

Azt hittem... Azt reméltem... Hogy megérti.

Nem ezt akar... Nem volt szándékom... Mért is ...?

Nem volt más választásom... Értitek?

Azt kérni most...

(Elakad, dadog. Egy pillanatra elcsöndesedik. Erőt vesznek rajta az érzelmek)

nehéz nekem... Minek...

(Szünet. Kissé összeszedi magát)

Azt kérni most... cseréljük vissza, mit

Már végre elfelejthettünk, amit...

Az életünk nem...

(Megrendül. Megdöbben az első alkalom, amikor képtelen beszélni)

...itt... A SZÓ... kevés.

(Rövid szünet. Ismét megtalálja a szavakat)

Lehet, fájdalmas ez az ébredés,

De tudjátok: Bizalmunk kölcsönös,

És minden bajban óv az örökös

Gondok között a hit.

(Ismét elakad)

És óvni FOG!

A többi néma csönd. - Na, - szavalok.

(Megfordul, a kabátjáért indul)

Menjünk tehát.... Nincs mit hozzátenni.

DE BRIE:

(Előlép)

Bocsáss meg, Elomire... Nekünk menni...

(krákog, Valérra utal, szégyenlősen)

Nem olyan rossz...

(Elomire szembefordul de Brie-vel, aki több meggyőződéssel mondja)

A darab... én szerettem...

ELOMIRE:

(lágyan, - messziről)

Ne hazudj.

DE BRIE:

Sajnos így van. Mit tehettem...?

ELOMIRE:

(lágyan, elrévedően)

Ez nem lehet igaz....

CATHERINE:

Ne légy levert!

Nem olyan borzasztó. Csak megkevert.

VALÉR:

(kemény éllel)

E hízelgő szavak... Nos, gyermekem...

ELOMIRE:

(Előbukkan a távolságtartó állapotból)

Nagy ég, ez nem történhet meg velem.

Du Parc!...!

DU PARC:

(őszintén)

Igaza van. Én azt hiszem.

ELOMIRE:

Therese...?

MARQUISE-THERESE:

Szerintem is.

VALÉR:

(halkan, - élvezi ezt)

... "Szeretsz?" ... Igen?!

ELOMIRE:

Tényleg meggyőzött hát e barmok barma?

MADELEINE:

Darabja előbb,... - nem csak eszme tartja.

ELOMIRE:

(Megütődik. Ez bevágott)

Hogy Mli?

MARQUISE-THERESE:

A tieidnél ez vidámabb!

CATHERINE:

Miközben évek óta egyre "bátrabb", -

A közönségnek egy műved se kell!

DE BRIE:

Ha ismét vándorolnánk, énnekem

Meggyőződése: e darabnak bája,

A gegparádé, főhősünk ruhája...

MARQUISE-THERESE:

(Burkolt elkeseredéssel, mintha Elomire elvesztette volna munkáiban a színpad-érzékét, és túl didaktikussá vált volna, érzéketlenné a társulat szükségletei iránt)

Sikert aratna. Amit MŰVEIDDEL

Már jó ideje nem tudunk. De mikkel?

(mintha Elomire valamelyik darabjából idézne)

A választékos nyelv dimenziói

Az etikai lét új stációi
S a többi. Untat, nem mulattató...

DU PARC:

Az arroganciád oly átható,
Neked semmit nem ér a nagy siker...

ELOMIRE:

(mélyen összezavarva, megingatva)

Ti erre vágytok?

DU PARC:

Hát...

MIND:

(gyengéden, de határozottan)

Naná. Igen.

VALÉR:

(ismét csöndesen, oldalt, félre)

A végén még beképzelt is leszek.

ELOMIRE:

(megdöbbenve)

Felfogtátok, mivel kell élnetek?

Hogy mit jelent e választás, a kín?

Nem érti senki?

DORINE:

(nagyon halkán, alig hallhatóan)

Én igen.

ELOMIRE:

(odafordul, csodálkozik, mintha álmodna)

Dorine.

BÉJART:

*(a színpad túloldaláról, kétértelműen, ami lehet fatalizmus, vagy
rosszallás is)*

Meg én is.

ELOMIRE:

(odamegy hozzá)

Akkor hát segíts, - Béjart!

Barátom, tarts velem...

BÉJART:

Az messze már, -

Túl messze mentél.

ELOMIRE:

Én?

BÉJART:

Igen. Hiszen

Van út, mely nem deviáns.

ELOMIRE:

(visszafofottan)

Nem hiszem.

BÉJART:

(Átmegy az ajtóhoz, nem néz Elomire-ra)

Akkor majd úgy csinálunk, mintha volna.

ELOMIRE:

Te sem hiszed.

(Béjart összegyűjti a társulatot, igyekszik nem tudomást venni Elomire-ről; kinyitja az ajtót)

BÉJART:

Gyerünk.

ELOMIRE:

TE SEM. - HA HOLNAP ...

BÉJART:

(Elomire-ra néz; tisztán)

Muszáj.

(Szünet. A társulathoz)

A Herceg vár. A bizalom...

(Elomire a társulathoz fordul)

ELOMIRE:

(utoljára, könnyörgően)

Ne -

(De a társulat kimegy az ajtón, melyet Béjart tart nyitva előttük. Eltelik egy pillanat)

- Ne...

(Szünet)

BÉJART:

Maradj itt.

(Szünet)

ELOMIRE:

Nem tudok.

(Szünet)

BÉJART:

Tudom.

(Béjart búcsúra emeli kezét Elomire felé, - kimegy. Elomire átmegy a becsukott ajtóhoz, nekidől. Szünet. A színpad túloldalán Valér beszélni kezd, némi valódi fenyegetéssel hangjában, először a közönséghez, aztán Elomire-hoz)

VALÉR:

NA! Megbukott a bankett, mit tegyünk?!

Mind ... *eltűnt!* ... Ejha. Mitévők legyünk?!
Nagy kár! Igen. Én élveztem, *nagyon!*
És mind *imádtak*. Drágák, mondhatom!!
Csak Elomire rühell. Ez persze fáj -
Mert *érte* játszott, *érte* szólt e száj!
A fényes napra fátyolt von, - belátom.

(Elomire-hez)

Elomire, ó, mért nem szeretsz, - barátom:
Csodás lehetne veled a csapat!
De látod, immár álom, - az marad,
És nincs más hátra, hát: "jó éjszakát!"

(Összeszedi magát)

Találkozásunk boldog mámorát
Köszönöm szépen. Szép volt! Így igaz.
Örvendtem. Tényleg. Ez legyen vigasz.

(Elindul kifelé)

Ilyen kaját ugyan ki is feled?!

(Valér kimegy, kisvártatva visszadugja a fejét a szobába:)

... És főleg az a *RÉMES JÓ* ecet ...

*(Elomire összerezzen. Valér kimegy. Elomire felveszi a kabátját, a szín
lassan elsötétedik, amíg csak egy fénykör marad rajta)*

ELOMIRE:

(Záróbeszédét halkán, magának mondja)

Most útra kelve ismét, nem tudom
Vajon akárhol bizton álltam-e?
Mi jöhet szembe, merre folytatom -
A mennyországom volt e hely? Na - ne.

Talán van út, mely nem radikális,
Melyen haladhat eszme, gondolat?
Az ellenállásom protestál máris:
A függetlenség nem tűr alkukat!

*(Elomire fölemeli a fejét, Dorine-t keresi, aki nem hagyta el a színpadot,
- az árnyékban áll, és figyel)*

A veszély minden nappal egyre nő:
Az undorító alkalmazkodás,
A hülyékből az állat lép elő:
Hülye vigyorral hullagödröt ás!

(Hangmoraj és nevetés hallatszik a másik teremből)

Ha ÉLETÜNK nem túlélés csupán,
Egyetlen célja mindig az marad:
Örködnünk kell tisztességünk szaván,
Miközben a hülyék hada harap!

Utamon örömmel megyek tovább!
Még akkor is, ha az öröm a tét,
Minősít választása legalább -
Mert harcra hív az örökös sötét!

(Nevetés tör föl kintről. Dorine lassan átmegy Elomire-hez, a holmiját hozza)

Nagy hátrányoddal bátran ellenállsz,
Mert a' hülyéké mindig az előny:
A hahotájuk szárnyán messze szállsz
Kegyetlen tréfa - mint egy vasredőny;

Ereje csak kongó gúnyból ered. -
Porig alázott régi ideák
Újjászületve harcolnak veled -
Ha újra útra kelsz, tovább, tovább!

*(Nevetés és zaj kintről. Elomire átveszi a bőröndjét Dorine-tól. Kimegy.
A másik teremből Valér hangja bömböl)*

VALÉR: *(kívül)*
AZ ÖNKRITIKÁM TÚL NAGY VOLNA? - JAJ,
TÖBB EZREN MONDTÁK: EZ VELEM A BAJ!

*A hangokat elmossa a zene. Dorine egyedül, csókot dob Elomire után;
szemében könnyek, szembefordul a közönséggel, csönd - függöny*

VÉGE A SZÍNDARABNAK

A 2001. januári magyarországi bemutató
szereplői

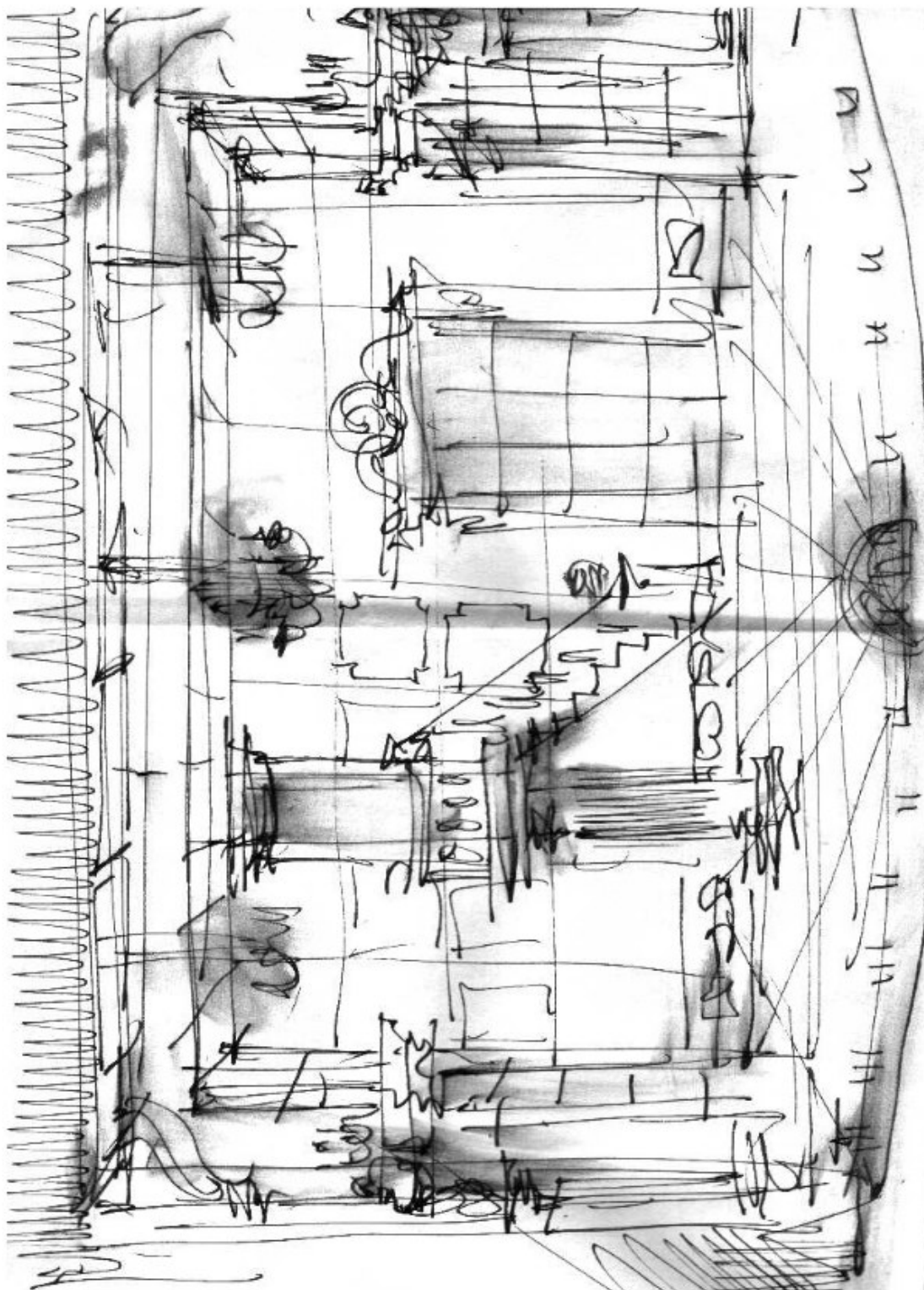
Jánoskúti Márta egyetemi tanár
jelmezeiben:

Balogh Erika, Bori Tamás, Danyi Judit,
Epres Attila, Hegedűs Zoltán,
Kancsár József, Kéner Gabriella,
Magyar Éva, Őze Áron, Szokolai Péter

Székely László egyetemi tanár úr első vázlata A vadbaromhoz.⁸³

⁸³ Érdemes 127 cm-es távolságról is megtekinteni.

Végül:

Don Quijote-ként is hiszem: **Molière** a **Mizantróppal** olyan alaplát hozott létre, amely lám, a legkülönbözőbb történelmi helyek és idők utódait köti össze.⁸⁴

BODOLAY GÉZA

TARTALOMJEGYZÉK:

- első tárgy -

BULGAKOV DRÁMÁI - az első korszak

I. Az életút és a művek időrendje.....	3.
II. A drámák csoportosítása	6.
III. Az első korszak drámái	
1. A Turbin család napjai - Dnyi Turbinih.....	8.
2. Zojka lakása - Zojkina kvartýra.....	21.
3. Menekülés - Beg	28.
4. Bíborsziget - Bagrovij osztrov	35.
5. Ádám és Éva - Adam i Eva	43.

- átkötés a második tárgyhöz -

BULGAKOV: ÁDÁM ÉS ÉVA52.

- a színdarab magyar bemutatójának szövege

- átkötés a harmadik tárgyhöz: -

HIRSON: LA BÊTE - A VADBAROM - A BOHÓC.....101.

- a színdarab magyar bemutatójának szövege

⁸⁴ Petri, Spiró, Enzensberger, s további moliériádák a visszatérő és visszanézó időben.

APPENDIX

a

Don Quijoték a színházban: Bulgakov, Moliere és a többiek

című DLA - pályázati dolgozathoz

Székely György: Bíráló

Élvezetes olvasmány. Filológiai pontosság és művészi szenvedély fonódik benne, teljes szervességgel. Kétségtelen, hogy tartalma és felépítése „rendhagyó”. De hát a „liberal arts” valószínűleg éppen erről szól. Szorosan összefügg benne a szövegelemzés-fordításkritika dramaturgiai munkája a jelenetelemzés rendezői megközelítésével. A munka elkészülésének időpontjául 2001 tavaszát adja meg a szerző. Kiderül azonban, hogy a felkészülés legalább egy évtized távolába nyúlik vissza. A kiérlelés folyamatának eredménye ez a három „tárgy”-ra bontott anyag. Először Bulgakov életútját vázolja fel, a két alkotói korszakot választja szét, világossá téve, hogy a tanulmány címét Bulgakov 1938-as Don Quijote-jára utalva határozta meg. Ezután kerít sort az első korszak drámáinak „műtárgyfeltárás”-jellegű, - képzőművészet-történeti eljárást is sejtető elemzésére.

Az ide tartozó öt dráma, - A Turbin család napjai, Zojka lakása, Menekülés, Bíbor sziget, Ádám és Éva – bemutatásának módja – egyre körülbelül 8-10 oldal jut, - érdekes, meggyőző. Ezekben érvényesül leginkább a rendezői megközelítés, hiszen dialógus és szcenika, térkihasználás és akusztikus előírások, illetve lehetőségek egyaránt bekerülnek a tömören fogalmazott elemzésekbe. Különösen tanulságosak azok a diagrammok, amelyek a játékok szereplőinek összefüggés-rendszerét világítják meg.

Egészen különleges élményt jelent az olvasó számára az Ádám és Éva teljes egészében közölt fordítása. Ha Bodolay már 1990 körül, - amikor Győrben színpadra vitte a darabot – rádöbbsen a színmű fantasztikus aktualitására, mennyivel inkább úgy érezhetjük ezt most, 2002-ben, a tömegpusztítás és terror-hisztéria eddig soha nem tapasztalt

„globalizáltságában”. És hogy ezt Bulgakov hetven évvel ezelőtt fogalmazta meg, - nem megjósolta, hanem leírta, ez valóban az író különleges zsenialitását igazolja.

Érzésem szerint, bár a „Moliere – Don Quijote – Bulgakov „-vonalat képviseli, mégis csak másodlagosan pótbizonyításként tartozik a tanulmányhoz David Hirson La bete (A vadbarom) című kétfelvonásos komédiájának a közlése. Viszont jól bizonyítja Bodolay Géza sokoldalúságát, komplex művészeti igényét. Ez az igényesség jelenik meg rendezői ouvre-jében is: vállalkozásai szinte kivétel nélkül a színpadi célú irodalom magasabb szintjéről kerültek ki.

Mindezekből érthető, hogy a pályamunkát igen jó színvonalúnak ítélem, amelynek alapján szerzője vitathatatlanul megérdemli a DLA-fokozatot.

Dr. Székely György

Mesteri pályamunka bíráló

Belső bíráló: Babarczy László

A bíráló készítésének időpontja: 2002. május 31.

A bíráló:

A dolgozat három részből áll, a 2. és a 3. rész az egy Bulgakov darab és egy Moliere-ről szóló amerikai darab fordítása. Mindkét fordítás korábbi színházi előadások szövegéül készült, a rendező mindkét esetben maga Bodolay volt. Úgy gondolom, hogy ez a két darab nem lehet bíráló tárgya, mivel az eredeti nyelven írott szövegek nem állnak rendelkezésre és különben sem tekinthető szorosan vett szakmai feladatnak.

Érdemben a tanulmány első részével lehet foglalkozni, amely tulajdonképpen egy 1983-ban készült bölcsész szakdolgozat változatlan szövege. A szerző lábjegyzetekkel és egy másfél oldalas utószóval látta el ezt a szöveget, de számottevő mértékű fejlesztést vagy átdolgozást nem végzett rajta. Így tulajdonképpen egy 20 évvel ezelőtt készült tanulmány lehet a bíráló tárgya. A téma Bulgakov drámaírói munkásságának első része az Ádám és Éva című darabbal lezárva. A legértékesebb része a tanulmánynak az eleje, ahol a szerző igen jelentős tájékozottságot árul el Bulgakov korai munkássága, és ennek nyugat-európai feldolgozása kapcsán. Számos Magyarországon nem ismert tény tudhatunk meg, tehát alapos és dicséretes kutatómunka előzte meg a tanulmány megírását. A legértékesebb része a műnek annak a színházi kalandnak az elemzése, melynek során Bulgakov a Fehér gárda című regénye alapján, a moszkvai

Művész Színház felkérésére a Turbinék napjai című darabján dolgozott. Nagyon szép és pontos a kimutatása annak, hogy hogyan kényszerítette a földre Bulgakov „mágikus” realizmusát a realista színházi rutin és a politikai gyávaság. A szerző további Bulgakov-darabok értékelésével is foglalkozik, de ezek az elemzések felületesebbek, kevés eredeti gondolat van bennük, ezzel szemben számos furcsaság, ami a 20 évvel ezelőtti esztétikai divatok mára már nehezen értelmezhetővé vált követéséből fakad. A műhöz írt lábjegyzetek, kommentárok és az utószó számos stiláris és ténybeli hiányosságot tartalmaz, ezek megvitatására azt gondolom, hogy a szóbeli megvédésekor kerülhet sor.

Nagyon sajnálatosnak tartom, hogy a szerzőnek nem volt ideje folytatni Bulgakov színpadi munkásságának a követését, ezt lennének hivatottak pótolni a dráamellékletek, de hát sajnos ezek arra alkalmatlanok.

Aláírás (Babarczy László)

Miután a beadott pályamű a két bíráló egyikében, s utóbb a megvédésen öt bizottsági tag közül kettőben komoly kételyeket ébresztett, - úgy tűnik, érdemes további írásos kiegészítéssel hozzájárulnom a "mesteri" fokozat elnyeréséért benyújtott tavalyi szövegemhez. Legelőször hát álljon itt az opponensi véleményekre adott Válasz:

Tisztelt Bíráló Bizottság, kedves jelenlévők,

Mindenekelőtt többszörös köszönetemet kell kifejeznem:

Ádám Ottó tanár úrnak, amiért felvett anno a Főiskolára, majd utóbb erre a DLA-kurzusra, Szinetár Miklós tanár úrnak, amiért elvállalt, mint nehezen kezelhető jelöltet, Kerényi Imre tanár úrnak, aki az első alkalommal mindannyiunkat arra biztatott, hogy publikálható színvonalú könyvet tegyünk le a Bizottság asztalára, Osztovits Levente tanár úrnak, aki az első darabfordításomat anno még a főiskolán korrigálta, mely darabért utóbb azonnali hatállyal ki akartak hajíttatni, ám Ádám Ottó tanár úr komoly politikai nehézségek árán megvédett, s utóbb Kerényi Imre tanár úr asszisztense lettem a "tanulj felőlem jobban vélekedni polgár" madáchi szellemében.

Babarczy László direktor-kollégám akkoriban még nem volt tanár úr, így főiskolai tevékenységemet ő csak a szóbeszédéből ismerhette.

Székely György tanár úrral tizenhat éve volt egy közös találkozási pont: mikor is a Hamlet kapcsán akart mindenhol leradírozni egy azóta eltűnt bértollnok, aki kritikának álcázott feljelentésében a Színház című

szaklapban a 18 felkiáltójel mellett így írt: "Ráadásul, ez a Hamlet Bodolay színpadán olyan hőzöngést csaphat, amelyenről az utcán randalírozók (szerencsére) csak ábrándozhatnak." -

volt ez anno 1987-ben.

Akkor a Magyar Shakespeare Társaság próbált a védelmemre kelni.

"Egy hajszál választja e két fogalmat, s ez a rejtélyes bíró a rokonszenv, mely istenít, vagy gúnyával megöl." - hogy ismét az örök-magyar aforizmagyártó Madách-hoz kanyarodjak vissza.

Így tehát minden szépen körbeér, s az ezredfordulón mind itt ülhetünk újra: Moliere, Bulgakov, Hirson, és persze a saját írott roncsainkra meredve.

Difficile est satiram non scribere, - ahogy ezt a dolgozatomban is citáltam vala.

Külön köszönet illeti továbbá Tiszeker Lajos főtitkár urat, aki mindezt mosolyogva nézte végig, és aki nélkül semmiképp nem adtam volna be mesteri pályamunkámat, - már csak a jelző szerénytelennek tűnő hangzása okán sem. Ő viszont biztatott erősen: Európára hivatkozott, meg a többiekre, akik engem ugyan különösebben soha nem érdekeltek, de végül hosszas unszólásra beleolvastam a korábbi pályamunkákba, s ezeken kellőképpen elszörnyedvén, összeállítottam az itt most bonckés alá vett művet.*

* Sajnos e felsorolás legszebb részeit a kis Feleségem engem lehülyézve kihúzta, így szóban nem hangzott el a védésen.

- - - -

A "Szabad Művészetek Doktora" - *Doctor of Liberal Arts* megtisztelő címre aspirálván mindenekelőtt publikálható színvonalú, ha tetszik, "érdekfeszítő" könyvet akartam kompilálni.

Hiszen annakidején éppen azért nem lettem soha igazán bölcse, mert bár apám lelkesítő példáját követhettem volna ugyan, de engem az a filológiai lehetőség, hogy húsz könyvről írjak egy huszonegyediket, megfelelő szorgalommal összemásolgtatván a témában már korábban megírt negyvenöt hasonszórú próbálkozás használhatónak ítélt részleteit, - nos, hogy őszinte legyek, e lehetőség soha nem vonzott.

Mennyivel inkább az interpretációnak az a kiszélesedő lehetősége, mely ugyane szövegek színrevitele által a színpadról, esténként s esetenként néhány száz embert egyszerre s helyben képes tűzbe s lázba, düh- és lelkesedés-kitörésbe lovallni: ez igen, ez az én világom.

Ismételt hála tehát mindazoknak, akik ezt lehetővé tették, vagy legalábbis nem gátolták jobban, mint az természetes: - teher alatt nő a banánfa.

Tisztelettel hívnám föl a figyelmet a könyv átkötő szövegeire, melyek értelemszerűen röviden, de mégis igen következetesen utalnak az alapösszefüggésre: a többségi gyávaság, a képmutatás, a mindenkori hatalomhoz dörgölődés értelemszerűen és genetikusan kitermeli korról-korra azt a Don Quijote-rajongó utódgenerációt, amelyik önként és dalolva, mosolyogva megy neki fejfel a mindenkori hülyeség falának. Ehhez aztán nagy elődöket és nagyon kevés kortársat találunk, s velük együtt fütyörészve röhögcsélnek a világon. Mindez megítélésem szerint magasztos, nagyszerű és szép, - ezért raktam össze egy könyvvé. Most még konkrétan is védekezhetnék persze: kiemelhetném a filológiai apparátus mókás precizitását, a szinopszisok korrekt tárgyyszerűségét szemben a *Színházi Kalauz* nagy elődök által írott hülyeségeivel, - aztán az *Ádám és Éva* fordítás fordulatait szembeállíthatnám az *Európa Kiadó* által egykor előnyben részesített, már megjelenésekor botrányosan elavult hölgyfordítás szövegével, - és végül a hirsoni szövegből fordított pimasz leleménysorozatra is, melyről nem véletlenül hitték azt többen, hogy valójában nincs is eredetije: én találtam ki az egészet, s álnéven adom közre: teszem a sajátom fordításként közzé.

De ez már olyan ördögi gogoli-bulgakovi ötlet, hogy nekünk, rendes nebulóknak eszünkbe se jutna.

Röhögtünk is a szerzővel eleget: mi lenne, ha ő maga írna egy év múlva egy levelet a *Színház* című szaklapba, bevallván, hogy ő nem is létezik voltaképpen, csak azért jött át régi barátomként Amerikából, hogy hitelesítse az én színdarabomat, amitől így már megfelelő tarkóbeveréssel estek hanyatt a POSZT-tartuffe-ista szakemberek.

Jaj nagyszerű három nap volt, - Mihail Afanaszjevics és Jean-Baptiste is szívesen ott ült volna velünk a Franz Liszt téren.

Jobbára ez volt az akkor szóban is elmondott, majd utóbb - lám - többszörösen érvényessé vált szövegem.

Mit tehetünk most hát, - mikor elhangzik az a kérdés:
Írjak szép kerek, új - "rendesch" dolgozatot?

Bulgakov úrnak semmi esetre se volna a vágya.
És ez a megfélelődsdi a jó Dont is keserítné:
Ő biz' a fejfel ment neki minden zűrzavaroknak.
Éppen ezért: bár tettünk nagy súlyával e korban
már tisztában kellene lennünk, - (s hátha vagyunk is...)

Ámde az Ördög szelleme nem hagy minket a tollunk
legvégére ne tűzve forogni. - - De persze Karinthy
megvéd majd, meg a jó Fazekas, - bár loptam a formát:
Háromszor veri ezt kenden Lúdas Matyi vissza.
És ami most jön, az épp ide illő gépbeverése...

/itt a kézirat megszakad/ -

ahogy **B.** úr írta a már idézett *Színházi regény* végére, melynek eredeti
címe: *Egy halott följegyzései* .

Hosszas filológiai kutatásunk eredményeképp ellenben az alábbi érdekes
levelekre és töredékekre bukkantunk a Téma körében:

A Magyar Doktorandusok Országos Szövetségének Elnökéhez írott levél
/E-mail

Bodolay Géza DLA-védése

a Magyar Színház- és Filmművészeti Egyetemen

A jogilag értelmezhető helyzet vázlatához mellékelem a tárgykörben
elküldött két levelemet is.

Don Quijoték a színházban, -Moliere, Bulgakov és a többiek
című DLA pályázatomat egy évvel ezelőtt, határidőre leadtam az Egyetem
tanulmányi osztályán, az összes formai kellékekkel felszerelve.
A dolgozatot természetesen már akkor olvasta Szinetár Miklós, a
választott témavezetőm, és egykori mesterem, Ádám Ottó,
mindkettőjüknek tetszett.

A DLA megvédésén az egyetem részéről jelen volt Huszti Péter, a
program vezetője is, de ő és Szinetár értelemszerűen nem szavazhatott.

Az egyik opponens Babarczy László, a kaposvári Csiky Gergely Színház
igazgatója, bár megvédésre javasolta a dolgozatot, - utóbb másodmagával
a teljes elutasítás mellett döntött, - így a szavazáskor csak tizennégy
pontot sikerült összeszámolni (két darab egyes és három darab négyes
osztályzatot).

Az "eredmény" megütközést keltett, - a három "jó" osztályzatot adó
bizottsági tag utóbb deklarálta, hogy ebben az esetben ők "jelest"
adnának, hogy a "másik oldal" elmarasztalását ellensúlyozzák.

Székely György tanár úr, a másik opponens, ezt írásban is megtette, - hiszen ő személyesen nem lehetett jelen a védésen.

A megvédésen az írott dolgozat mellett a szóbeli érvek is nyilván számítanak, (ellenkező esetben Babarczy úr "véleményváltozása" sem értelmezhető), - így az írásban leadott Székely-György által korrigált "jeles"-t éppen úgy el kellene fogadni, mint a védés előtti napon elküldött első "négyes" osztályzatát.

Ha pedig így van, akkor megvan a "rite" fokozathoz szükséges 15 pont.

Az már csak hiúsági, és nem jogi kérdés, hogy a pályamű színvonala messze meghaladja az általában e tárgykörben publikált más műveket.

Az ügyet az Egyetemen belül gondoltam volna megoldani, de miután a rektor, Székely Gábor úr, a mai diplomaosztásig nem válaszolt beadványomra, hanem jogi tanácsért egy másik egyetem jogászához fordult, most mellékelem az ügyben megfogalmazott érveket, abban a reményben, hogy a józan megfontolások és jogi érvek segítségével a félreértés korrigálható.

-

Székely Gábor
Rektor Úr részére
Színház- és Filmművészeti Egyetem
Budapest

Tisztelt Rektor Úr,
kedves Székely Gábor,

a DLA-fokozatom megvédése kapcsán keletkezett sajnálatos félreértések okán, néhány nappal ezelőtt már írtam egy kérelmet Huszti Péter tanár úrnak, mint a DLA program vezetőjének.

A hivatalos út betartásával, tisztelettel kérem az ügy felülvizsgálatát.

Az egyik opponens a védésen nem hallgathatta meg az érveket, hiszen a védés időpontjában egy másik egyetemen vizsgáztatott.

Előírás ugyanakkor, hogy a doktorandus-jelölt válaszainak ismeretében kell a bizottsági tagoknak meghozni végső döntésüket.

Továbbá: igen furcsa a másik opponensnek az eljárása.

Bár írásban elfogadásra javasolta a művet, és így kizárta, hogy a doktori tanács harmadik bírálót kérhessen fel, utóbb a pályaművet mégsem fogadta el.

A szavazásra jogosult bizottsági tagok mindegyikének a teljes érvrendszer ismeretében, újra lehetővé kellene tenni a szavazást, - hiszen a megvédésen nem lehettek mindannyian jelen.

Abban a reményben, hogy az érintettek a felmerült félreértéseket személyes megbeszélés és állásfoglalás útján tisztázhatják, kérem Rektor urat, hogy ezt tegye lehetővé.

Köszönettel:

Budapesten, 2002. június 9-én.

Huszi Péter
főtantervező egyetemi Tanár Úr részére
Tisztelt Egyetemi Tanár Úr,
Kedves Huszi Péter,

a mai DLA-megvédésen teljesen nyilvánvaló méltánytalanság történt, ennek korrigálását kérem.

Igyekszem pontokba szedni, miért érezném méltányosnak a mai döntés Egyetemen belüli felülvizsgálatát.

1.

A két opponens közül a pályaművet határozottan támogató Székely György irodalomtörténész professzor úr sajnos nem lehetett jelen. Az ő jelenléte és támogató érvelése minden bizonnyal a javamra billenthetné volna az egy pontos eltérést.

2.

A másik opponens, bár megvédésre javasolta a pályaművet, ám utóbb egyértelműen ellene foglalt állást, így nem adott esélyt arra egy harmadik opponensnek, hogy véleményével a mérleg nyelvének szerepét vehesse át a két nagyon eltérő megítélés vitájában.

Az előírások szerint, amennyiben az egyik bíráló javaslata nemleges, a doktori tanács egy további harmadik bírálót is felkér.

3.

Kénytelen vagyok feltételezni, hogy Babarczy László színigazgató-kollégám személyes okokból döntött úgy 2002. május 30-án, hogy megvédésre javasolja a pályaművet, majd szándékosan **csak a védeés előtti napon, megkésve adta le opponensi véleményét, melyre érdemben így nem volt módom kellő körültekintéssel felkészülni. (2002. június 3-án 14 órakor kaptam meg az opponensi véleményt az Egyetemről faxon.)**

4.

A törvényben előírt három hónap helyett pontosan egy évig tartott, mire az Egyetem a határidőre leadott DLA-pályamű megvédését kitűzte végül.

5.

A titkos szavazáskor három darab 4-es és kettő darab 1-es érdemjegy keletkezett, ami önmagában is jelzi, hogy alapvetően nem (csak) a pályamű elbírálásáról szólt a szavazás. Így egy pont híján nem sikerült megvédenem pályaművem, - az esetre Egyetemünk eddigi története folyamán nem volt példa.

6.

Természetesnek gondolom, hogy egy pályaművel kapcsolatban a legkülönbébb kritikái, sőt elítélő vélemények fogalmazódhatnak meg, - ám az egy teljes év során még csak ráutaló jelzést sem kaptam, hogy munkámon valamit változtatnom kellene.

7.

A jelenlévők többször is felvetették (az egyik opponensi vélemény le is írja), hogy nem PhD azaz bölcsészdoktori értekezésről van szó, - a vita során, mégis kizárólag ez az egy érdemi ellenvélemény fogalmazódott meg a pályamű első harmadát kitevő Bulgakov-dolgozattal kapcsolatban: nem felel meg a bölcsészdoktori értekezés kritériumainak, s annak jelentős része különben is korábban íródott.

Tudtommal nem volt követelmény, hogy a korábbi gondolatainkat ki kell zárni a *Doctor of Liberal Arts* fokozat megpályázásához.

8.

Megítélésem szerint a másik két műalkotás (műfordítás) akár önmagában is megállná a helyét. Amennyiben nem volt elegendő az összevetéshez a magyar szöveg, úgy természetesen szívesen mellékelem a dolgozatban egyébként megadott fellelhetőségi adatokon túl, az eredeti szövegkönyveket, illetve az *Ádám és Éva* publikált másik fordítását.

9.

Végezetül: az opponensi elfogultságot korábban éppen azért nem jeleztem, mert nem hittem, hogy ennyire méltánytalan módon lehet a DLA-megvédést felhasználni egy igazgatóválasztási harcban.

10.

Tisztelettel kérem az összes érintettet, hogy találjuk meg közösen a mindannyiunk jóhírét súlyosan befolyásoló ügy békés megoldásának lehetőségét, - a magam részéről ebben feltétlenül és mielőbbi partner kívánok lenni.

Tisztelettel

Budapest, 2002. június 4-én.

--

További, visszakézből s éjjel a lap-topba szerkesztett megjegyzések a DLA - védéshez:

Babarczy úr nem látta egyetlen színházi előadásomat sem. *

**Lám, a Történelem dugig van töltve fejlődéssel. Fenti sor máris nem igaz.*

Szinte Gábor Tanár úr szerint például 300 évet úgy ahogy van, elsikkasztottak a labanc Nagy Károly-féle történelemhamisítók, no de erről bővebben majd az Akadémiai Székfoglalóban kívánnék értekezni, úgyis, mint komoly művtörténész prof.

De: elkalandozok, akár Valér, meg a Hont foglalt magyarok, - kár, hogy nem sorra fizetnek, - de rémes mód kell igyekeznem, nehogy az Ítélet Pusztán szellemeskedőnek találjon esetleg.

Én kifejezetten szellemes kívánnék lenni, de sajnos ez még nekem se mindig sikerül.

Babarczy tehát Pécsen most nézte meg épp, s így tehát látta is a DON JUAN-unkat, melynek utána a nála játszó ex-címszereplő átszerződött hozzánk Kecskemétre, - ám ennek már tényleg semmi köze a Búsképű Lovaghoz./

Ugyanakkor valamiféle sértettségéről beszél. Miféle véleményt alkothat így művészeti tevékenységeiről?

Jómagam azon berlini egyetem: Universität der Künste (akkor még HdK) megbízott előadója voltam, ahol rajtam kívül magyarok közül csak Eörsi István tartott kurzust, és ahová Babarczy urat nem biztos, hogy fölvtették volna, a Színpadi Szövegírás Tanszakra (Szenisches Schreiben).

Tanítványaim között többek között *Marius von Mayenburg* is ott pimaszkodott, *Gorilla* című első darabjával.

A Lángarcot azóta bemutatta a Radnóti Színház.

Babarczy úr bírálatának már első mondatát hullámos vonallal húzná alá bármelyik igényes magyartanár.

De nem én kezdtem.

Tulajdonképpen elképesztő önteltségre vall, hogy egy három részből álló pályamű kétharmadát (a két műfordítást) úgy dicsérik meg, hogy utóbb, mint eleve érvénytelen, lesöprik az asztalról, - s mindvégig abba a ténybe kapaszkodnak, hogy az első harmad: a Bulgakovról írott dolgozat gerince *horribile dictu*: jóval korábban készült.

Ez utóbbit (vagy előbbit) is jelesnek ítélik, visszamenően 18 évre, de, mint halljuk: ezúttal mégsem vehetik figyelembe. A többes harmadik ezúttal az elnök-opponens párost jelöli "a maga történelmi konkrétságában".

A három szerzőt összekötő Don Quijote-i gondolat és alapállás nem is került szóba, - majd: *quod erat demonstrandum*: az Egyetem történetében először, két elégtelen osztályzattal elvérzik a pályamű, és a három "jó" minősítés anullálói így győzedelmeskedhetnek.

Mindenesetre gratuláltam a Mutatványhoz.

A történet igenis bulgakovi, vagy moliere-i, sőt: hirsoni: Valér, a vadbarom hasonlóképpen győzedelmeskedik Elomire társulatán.

Nagyon sajnálnám, ha Osztovits Tanár úr esetleg személyesen is sértve érezte volna magát, hogy tizennyolc év után ismét előkerülök, még hozzá úgy, hogy az általa egykoron vezetett Európa Könyvkiadó műfordításait konkrét példán kritizálom.

Egyetlen egyszer megpróbáltam Neki is személy szerint ajánlani, hogy fordítanék, - amire ő akkor nem tartott igényt. Aztán nem kerestük egymást, így gondoltam megörül, hogy ezúttal egy számára "új" fordító bizonyíthat.

Aztán:

Miféle húsz évvel ezelőtti színházi divatokról beszél bírálatában Babarczy? Melyek iránt én elkötelezve lennék a dolgozatomban?

S ha, föltéve, de nem megengedve: így is lenne, ki is határozta meg 1982 táján a "színházi" "divatot" Magyarországon?

Csak nem éppen a kaposvári Csiky Gergely Színház, s annak főrendezője: Babarczy László? Miért lenne baj, ha én még mindig őérette rajonganék?

Tulajdonképpen mi módon került a "szóbeli megvédés" során Trianon az asztalra? Pláne Adyval összefüggésben?

S hogy én valaha - idézem Babarczyt -

"gondolkoztam-e már azon, hogy mi történt volna Adyval, Trianon után?"
???

- S ha gondolkoztam volna - bár nem azért nem tettem, mert jó marxisták számára ezek a volna-esetek "történelmietlennek" számítottak az iskolában, - hanem azért nem, mert olvastam a Trianon utáni Babitsot.

De továbbra is kérdem: mi a kérdés???

Csak nem valami politikainak szánt tévítélet áldozatai volnánk mindannyian? NEM ÉRTEM!

Babarczy úr amúgy nekem már főiskolás koromban meghatározó leckét adott Színházból, még hozzá Balatonbogláron.

Ha már anekdotázunk, hát rajta: a magyar színháztörténet jobbára úgyse sokkal több, mint néhány anekdota füzére.

Most olvastam el épp *Karinthy Márton* kollégám kitűnő (SUMMA CUM LAUDE) dolgozatát ebből a Csathó-féle "*Ilyennek láttam őket*"-sorozatból.

Tehát:

Ács János asszisztense voltam a *Leonce és Lénában*, s miután a színház semmit fizetni nem tudott (vagy nem akart), így a művház padlóján aludtam kis feleségemmel, az összetolt székeken.

Két hét után megérkezett Babarczy direktor úr, és az egész társulat előtt váratlan üvöltözést rendezett: hogy merem én tönkretenni a kaposvári színház jó hírét azzal, hogy a művház színpadán alszunk illegálisan. (Oda természetesen a rendező és a társulat, ügyelő tudtával mentem be, - nem is lehetett volna másképp.)

Senki, azaz SENKI nem merte közölni az örjöngő direktorral, hogy sajnálatosan félretájékoztatták a takarítónők: mi a feleségemmel nem csövesként, hanem a produkció mellett működő főiskolai hallgatóként vagyok/vagyunk mindvégig jelen.

Mindenki a cipőjét nézegette, éles ellentétben az addigi, s utána ismét "természetes" széles jó barátsággal. Ekkor Kata hazautazott, én pedig csak azért is végigasszisztáltam a darabot, - attól kezdve a díszlet szabad ég alatt lévő függőágyában aludtam.

És egy életre megtanultam: ha bárki bármiféle szolidaritást vár el egy színtársulattól, akkor az: hülye. Lásd: Elomire esete Valérral és a saját társulatával.

Ha Babarczy tudná, hogy azt az asszisztálást azért vállaltam ingyen, mindenáron, mert KÍVÁNCSI VOLTAM, hogy ha végignézem az ország akkor általam legtöbbre tartott Társulatát és főleg rendezőjét: Ácsot (éppen a *MARAT* után voltunk), nos, akkor EGYÁLTALÁN FOLYTATOM-E A RENDEZŐI SZAKOT, - - igen: ez volt a tét, - nos, lehet, hogy akkor mégis több figyelmet szentel az ügynek.

Megérte volna: most gazdag műtárgykereskedő lehetnék, és a béke másik nagy barátja: Ablonczy úr is sokkal kevesebb bosszúsággal vonulhatott

volna a megérdemelt nyugdíjába a Nemzetiből, ahol Sík Tanár Úr jóvoltából évekig volt kénytelen elviselni engem.

A. úr, bár egész másképp, mint a kaposvári direktor, de szintén a Tekintélyt tartotta a legfőbb jónak, s így igen nehéz sora volt a főnökösdivel a Nemzetiben mellettem.

S hogy az egykori boglári résztvevők névsorából ki ne felejtsük: a hülye királyt Jordán Tamás játszotta.

Márta István pedig a zenekarával volt mindvégig jelen.

Nem kevés későbbi direktor sakkozott tehát egymással a strandon.

S bár az előző este Ács följánlotta, hogy nála megalhatok, - én inkább Eörsi Pista gumimatracát választottam a bérelt ház udvarán, amihez Lukács Andor is adott egy hálósáskot, - a sajátom alá.

Másnap lehívtam balatonozni a kis feleségem, aki nélkül az elmúlt két évtized idiótái sokkal könnyebben elbánhattak volna velem☺.

Mindenesetre anno úgy döntöttem Boglár után, miután közelről láttam Ácsot, Aschert, Vallót és Babarczyt (előbbi kettő szerelmi okokból volt ott), - jó kis rendezői "társaság" voltunk tehát egy rakáson, - hogy: VAN MIÉRT FOLYTATNOM. Az eltelt idő, mintha igazolna. Ám B. úr nem felejt.

Lám, lehet, hogy a balul elsült disszertációvédés/támadás nélkül ezt a történetet soha meg nem írom.

Az ú. n. védés/támadás óta már hat oldal szöveget írkáltam a számítógépembe. Komolyan azt hiszi bárki, hogy nem lennék képes bármely adott témában megfelelni a magasfeszültségű "egyetemi" DLA-elvárásoknak?

HIHETETLEN.

És végül: elfogultságot jelentek, tisztelt érdeklődők, ugyanis úgy látszik, Babarczy úr a legszemélyesebb kudarcaként élte meg, hogy az ő tanítványai helyett engem neveztek ki a kecskeméti színház élére. Mikor a tényt bejelentettem Ádám Ottónak, egykori mesterem első mondata az volt a telefonban:

"Vemek, a Babarczyt megüti a guta!"

Akkor én ezt *sem* értettem, - alapvetően semmi közöm, és így semmi bajom nem volt Babarczy Lászlóval. -

NEM ÉRTETTEM ÁDÁM OTTÓT.

Most már értem.

Egyébként a húsz év valóban eltelt. Babarczy úr még mindig a boglári Kápolna-dombról szeretne lenézni rám. Csakhogy én meg a harang kötelét rángatom éppen, - és nem az elefántcsonttoronyban. ☺

Ezt is publikáltam, - éppen a DLA fokozat megpályázása során, s mert több kapcsolódási ponton idevághat, most következze ennek a reprintnek szövege.

A SZÍNHÁZ című lapba a helyzetről, a 2000/2001-es évad elején

**Giling-galang, szól a harang,
boldogságunk határtalan aljában!**

Mottó:

**Hála! A drága
fenntartónak:
Hála, - munkát ő ad nekem.
Hálám e boldog dalban szárnyal,
a dal a fegyverem!**

Amikor az alapkérdések kerülnek szóba, szinte mindenki a rögeszméihez kanyarodik vissza, - ezek általában még huszonéves korban véglegessé alakulnak.

Miután jól tudjuk, hogy bizonyos alapigazságokat nem lehet elégszer elismételni, élnék ezúttal a vélemény-nyilvánítás lehetőségével, már csak azért is, mert immár a harmadik évadomat kezdem direktorként Kecskeméten, s ebből a helyzetből ugyanazt máshonnan látja az ember. Évek óta állandóan felteszik a kérdést kollégák és színészek: "ÉS A VÁROS?" - Íme a "városnak" írott nyári beszámolóm részletei:

A.

Az 1999/2000-es évadban, mind a nézők, mind a bérlők, mind az előadások száma nőtt az előzőekhez képest.

Mielőtt bárki arra a következtetésre jutna, hogy egyetlen feladat a mindenkori számok növelése, és akkor a határ a csillagos ég, - szeretném leszögezni, hogy tevékenységünknek csak egyik mutatója a mindenkori nézettségünk.

Bátor, nem szokványos programot kínáltunk.

Még a biztosnak nevezett zenés előadásaink is hordozták a kihívás izgalmát, a Godspell és az Olivér egyaránt új utakon haladt, Shakespeare-t új fordításban, a jól ismert operett-dallamokat új, kecskeméti történettel nézhették meg az érdeklődők.

Saját két rendezésemet szándékosan hagyom a végére: Wyspianski bemutatásával a magyar színházak igen régi adósságán enyhítettünk valamit: ekkora szériát soha Magyarországon nem futhatott a Menyegző eleddig.

Madách Tragédiája a karlsruhei Európai Kulturális Napokon kívül a budapesti Országos Színházi Találkozóra is meghívást kapott, - ezen szakmai rangnál azonban lényegesen fontosabb, hogy a város tizenévesei lelkesen figyeltek egy olyan klasszikus mű előadásán, melynek elolvasására a tanár-kollégáknak nem minden tanulót sikerült rábírniuk.

B.

A legfontosabb kérdéshez érkezünk: igen komolyan szeretném kérni a képviselőtestület segítségét a város tanulóifjúságának, mint legfontosabb nézőrétegünknek, a bevonásához.

A nézettségi adatokból világosan kitűnik, hogy a művészetében és áraiban egyaránt legolcsóbb, egy évtizeddel ezelőtti nézőszám-csúcsok könnyedén felülmúlhatóak lennének, ha a kecskeméti iskolások teljes létszámban válnának a színház nézőivé.

Közös felelősségünk ebben az esetben kettős: a városi és a központi költségvetésen keresztül a színházunkra szánt adófizetői pénzből valóban a művészet felé terelő, igazi színházat próbálunk-e létrehozni, avagy a bővít tartósítjuk-e utolsó lehelletünkig.

Senkinek nem jutna eszébe az irodalom- vagy a művészettörténet-órán Courths-Mahler vagy Berkesit olvasatni, avagy éppen gombolyagos cicákat vetíteni képzőművészet címen.

Miért gondolja bárki, hogy a színházban más a feladat, mint a társművészetek terén?

Ami a bevételeinket illeti, - elhanyagolható a különbség az egész felől tekintve, - az úgynevezett „populáris” és a „komoly” produkciók pénztári bevételei között. Továbbra is bérlőink adják a nézőközönség meghatározó többségét.

Hosszan tudnék érvelni, bár sokaknál nyilván teljes nyitottságra találnék:

-

Ha valamiképp a kulturális- és oktatás-ügyünk templomának tekintenénk a színházunkat is, akkor a lehető leghasznosabb módon használhatnánk az épületet, eredeti céljának megfelelően.

Minden valódi változást jelentő megoldási javaslatot örömmel várok ezen a téren.

Ettől nem válunk ifjúsági színházzá, - de nekünk nem kell félnünk attól, amitől nem egy színi direktor joggal retteg: hogy az unatkozó gyerekek majd szétbomlasztják az illedelmesen unalmas előadásait.

Nagyszerű Csongor és Tündét hoztak át a kecskeméti diákszínjátszóink a Kamarába.

Továbbra is nyitottak akarunk maradni mindenre, ami az ifjúság és a lelkes pedagógusok felől jön.

Nem győzöm hangsúlyozni a jelentőségét: teljes osztályok érettségiznek le a mi mandátumunk idején.

Jól ismerem a tanár-kollégák egy részének fenntartásait, de úgy hiszem, hogy ha a vitáink központjává válhat a színház, máris tettünk valamit, ha mást nem, hát gondolkozni, vitatkozni tanítottuk közös tanítványainkat. Ahogy egyébként a mindenkori legnagyobbak mindig is tették.

C.

A kecskeméti színház nem küzd megoldhatatlan finanszírozási problémákkal.

A költségvetésből ebben az évben is ki fogunk jönni.

Eközben a szegedi költségvetés egyötödéből, a szolnoki feléből működünk, hogy csak a szomszédos alföldi műhelyeket nézzük.

Ugyanakkor a legalulfizetettebb színházi emberek Kecskeméten működnek, a színészi- rendezői- műszaki gázsik jóval az országos átlag alatt vannak. Ha ezen a helyzeten közösen nem tudunk változtatni, akkor az évek óta emlegetett rémkép a színház ellehetetlenüléséről valósággá válhat.

Tisztelettel arra kérem a szenátor hölgyeket és urakat, hogy összes kérdésüket színházunkkal kapcsolatban nekem tegyék fel, és ne a szokásos mende-mondákból tájékozódjanak.

Különös intézmény a miénk, - mindenkor lesznek olyan érdekek, amelyek érveket keresnek a saját mellőzöttségük orvoslásához."

Ez utóbbi mondatot persze az egész "szakmához" is intézhettem volna.

Eddig vala a közgyűlésen.

Mit tehetnék hozzá a fentiekhez?

D.

Mostanában ismét felvillonganak a régi viták halovány visszfényei: vajh mely irányba robogjon a földgolyóval párhuzamosan a Színház?

A címkézésben továbbra sincs hiány: a kommersz ócskaságok sora mindenkor a Közönségre fog hivatkozni. (Mindenkori ők lesznek többen, - a minden-gicccsgyártók már említett leghíresebb Hedwig tantíja irdatlan példányszámokban kelt el Németországban.)

Aki a közönséget hülyézi le, az maga is ostoba, - a kérdés valójában az: vajon a nagynénéim, vagy a fiaim ízlésficamaira legyenek-e tekintettel.

Hiteles művész ezzel nem nagyon törődhet. Tom Wolfe és Esterházy Péter egyaránt magának ír, miközben természetesen tudja, hogy vannak olvasói. Ha éppen sokaknak tetszik, sőt: műve bestseller, - akkor ettől legyenek boldogok az olvasók.

Mai napság az olvasónak idézni, pláne hosszan idézni: illetlenség. Mégis megteszem ismét. Méghozzá egy agyonvitatott szerzőt, az idén százéves Németh Lászlót, - méghozzá A minőség forradalmát:

"Bizonyítsam-e magam előtt, hogy mennyire undorodom a kortársak színpadától? Az emberek egy polgári ebédlőt akarnak látni, ahol a népszerű színésznő személyesen méri a levest, vagy keni a vajas kenyeret. A kenyér igazi kenyér legyen, a vaj igazi vaj. Ha a színésznő ugyanazt csinálja a színpadon, amit a néző odahaza: az az élethűség. Ha jobban belekanyarint a kenyérbe: az a humor. Hogy robbantsa szét az ember ezt a tisztes polgári ebédlőt, melynek asztaláról nem hiányozhat a filéterítő s az ismert parasztszobát, melynek faláról nem hiányozhat a virágostányér. Mit kezdünk ezzel a színpaddal, melynek az ideje együtt tartozik járni a néző zsebórájával, s a tömondatokban beszélő színész csak annyi szót használhat, mint egy lipótvárosi zsúr vagy egy szilvásbalhási lakodalom közönsége. Föl lehet forgatni ezt a színpadra tálalt valóságot úgy, hogy az emberek belenyugodjanak? Meglódítani a falióra ingáját, hogy a zsebórájukat figyelő néző abszurdumot ne kiáltson? Elvágni a képzelet és vers zsilipjeit, hogy el ne szundítson?

Sokat tűnődtem ezen az "új műfajon". A döntő kérdés: vannak-e egyáltalán olyan műfajok, melyeket a huszadik század talált ki vagy virágoztatott fel, s a tömeg is örömet leli bennük. Első pillanatra úgy látszott, hogy ilyen műfaj egyáltalán nincs. Azonban ne számítsuk a műfajokat az óda felől: induljunk ki alulról, a bukfenc és a divatbemutató irányából. Így előbb ráakadunk a huszadik század saját műfajaira. Ezek: a revü, a burleszk és a pamflet."

A színház csak akkor működik, ha nézik. Üres székeknek nem igazán érdemes, - ugyebár.

De vajon az eleve túlméretezett, a helyzetből fakadóan eleve szubvención tengődő színházaknak érdemes-e ennyi ócska kommerszet játszani a nemlétező bevételi mutatók érdekében? Kimutatjuk-e végre, hogy az **"Itt a hacacaré, ezt kapd be"**-jellegű színi-mutatványok vajon valóban gazdaságosabbak-e, mint az igényes színházként törekvő előadások? Meglepő bejelentést kell tennem:

Ha a gazdaságosság felől nézzük, akkor jelen helyzetünkben valójában érdekesebb Turgenyevet és Parti-Nagy Lajost, Madáchot vagy Wyspianskit játszani, mint irdatlan jogdíjakkal terhelt mjuzikelleket, vagy háromdíszletes zenekaros-sztáros operettlit. Ez utóbbiaknál semmivel sem jobb a szaldó, de a látogatottság különbsége sem szignifikáns.

Kecskeméten, ha nagyon megy egy darab, akkor 25-40 jegy is elkel esténként a pénztárban. Ha kevésbé megy, akkor 15 jegyet vesznek. Az 570 fős nézőtéren ez a differencia elenyészlik.

A bérlők nélkül az egész "ékszerdobozt" be lehetne zárni a kongás okán. (Egészen kitűnő előadásokat láttam tizenegynéhány éve, összesen

tizenegynéhány másik nézővel a nagyszínházban, - Jancsóék idején, - akik elkövelték azt a bátran voluntarista huszárvágást, hogy megszüntették a bérleteket.)

A színház bezáratását remélhetőleg senki nem meri vállalni, pláne, hogy 106 éve a salzburgi Landestheater szebb változatát ideépítettük a Városházával szembe, - hadd legyen végre város az a város!

Kár, hogy utóbb nem épült föl a rendőrség mellé a párizsi Beaubourg párja is, - akkor még bírtuk vón hitelekbel, s most az egykori művészettörténész-évfolyamtársakkal iddoggálhatnék a Casablancában, ahol manapság már csak kóbor bérgyilkosok mulatoznak.

Ha viszont már eleve egy rendkívül nyomott jegyáron működtetett, ünnepi, (valójában teljesen fölösleges, de gyönyörű) tűzijáték-jellegű szolgáltatást ad a színház, - a mindenkori adófizető mecénások, donátorok, szponzorok jóvoltából, - nos, akkor tulajdonképpen kinek kell eldöntenie, hogy mit, s mi módon prédikáljunk Thália templomaiban e gyönyörűséges ezredfordulón?

Merthogy a bérlet-jegyfizető kedves közönség a költségek tíz-tizenöt százalékat hozza be országszerte. Akkor viszont tekinthetnénk a mindenkori Napkirály ízlését is mérvadónak. Ez még jóra soha nem vezetett, a jobb napkirályok éppen ezért a pimasz Molierekre bízta a dolgot.

Esetleg lehetne meghatározó a saját ízlésünk, - már akinek egyáltalán van ilyes.

Újabb hátborzongató kijelentést, sőt felkiáltást teszek:

Valójában ez történik!

Igazából ma Magyarországon se gazdasági, se ideológiai kényszer nem presszionál senkit, hogy direktorként mit játszon.

Összeállíthat egy Arrabal-Bernhardt-Beckett-Dorst-Hirson-Ioneso-Jasienski-Mayenburg-Wilson évadot, - és semmi különös nem fog történni. Hasonlóképp akkor sem, ha az öt itthon ismert bohózatocskát csupa agyoncsócsált és rég levitézlett mjuzi-izével fűszerezve nyomatja pléjbekről. Ez utóbbiaknál kicsit hosszabb lesz a taps. (Valamint az az egy, akiről már Shakespeare is írt a Hamletben, - nos, ez az egy talán hangosabban fog szentségelni - magában.) A kultúrüzleti vállalkozás bevételi oldala a már vázolt okokból semmiképp nem lesz számottevő.

Ha ez kiszámítható, akkor mi az oka, hogy a magyar színművészet színvirága odanyilatkozik olykor, - komolynak számító színházcsinálókkaal egyetemben, hogy leginkább mégis a legprimitívebb bővliztatás volna a nemzeti cél immár.

Nos, e mérvadó személyek mérvét általában igen egyszerű anyagi érdekek vezérlik, túl az egykori (immár egyetemmé avanszált)

főiskoláról hozott, mérhetetlen ízlésficam-gyűjteménnyel párosuló,
gyáván jellemtelen műveletlenségen.

Kitérhetnék erre részletesebben is, - de ízléstelen volna.

A műanyagfelhasználóbarát kulinárszínház is az adófizetők pénzét szórja,
- magyartanárkollégák lázadjunk föl!!

Eljött az athéni demokrácia ideje, felebarátaim a színes színházi
unalomban!

Ha ugyanis a színház a hadsereghez hasonlóan a (remélhetőleg továbbra
is) teljesen fölösleges költségvetési luxustételek közé tartozik, - úgy a
polgárainknak akár fizethetnénk készpénzben is azért, hogy szellemüket a
kereskedelmi szappanoperák és a szubvencionált istentiszteletek
szüneteiben színházon pallérozzák.

Ahogy jobb városok ezt anno a görögöknél tették. Fizettek, tudniillik.

Valójában máris ez történik, - csak sajnos éppen a legérdeklődőbb
rétegeknek még a jelenlegi szimbolikus jegyár is sok.

Gyakorló szülőként mondom: boldog lennék, ha az iskola ugyanúgy
elcipelné a kamasz kölkeimet a színházba, ahogy huszonegynehány éve
minket, - persze, ha volna mit nézni. Akad színház, mely rendkívül
pocsék színvonalon bár, de ebben az "ifjúsági" űrben működik.

Ha ezen a területen valódi szellemi rivalizálás indulhatna meg, azon
mindenki nyerne: néző, színház, pedagógus és diák, - nem is beszélve a
jövőről, - ami ugyebár nekik fényeskedik.

**Téessük kötelezővé az ingyenes színházbajárást a középiskolákban, -
és győztünk!** Ez a megoldás semmivel sem "korszerűtlenebb", mint maga
az európai színjátszás, vagy az iparüzési adó. Európán kívül a mi
épületeinkhez igazítható színházszerűség nem nagyon létezik. Az
elhagyott oltárnak is lehetnek mártírjai, oh, - Amerika.

"Minden kedves bérlőnknek örömeinkben gazdag, törökökben szegény új
évezredet kívánunk!" - ezzel zárul *A beszélő köntös* 2000 őszén

Kecskeméten, - Mikszáth után szabadon.

Szeretettel várjuk a nézőket. Az öreg rockereket és az ifjú tudósokat, a
frissen mosdott eladólányokat és a nyugdíjas folyamhajó-kapitányokat.

Hedviget, Lédát, Csinszkát, Bandit, Lajost, Vilmost, Jozsifot, Billt, -
mindenkit.

De hogy a kellő jószándékot mindenképpen és ismételten demonstráljam,
ezennel komplex, s a Don Quijotei alapállást szőröstül-bőröstül
megvalósító előzmények után, most végezetül *mesteri* fokon
demonstrálnám, miként kell egy dögunalmas filológiai disszertáció
kapcsán, érvényes, előadható, mondható, asszociatív, Mozart

klavicseballója alá való (és nem azért, mert csodagyermeknek képzelném magamat, ahhoz rettenetesen túlkoros vagyok, hanem, hogy ne billegjen a lába) - dialógusokká formált Értekezést, ha tetszik (ahogy tetszik): DARABOT írni, de úgy, hogy Eötvös úr is megértően mosolyogjon a polcról.

ÉS:

MIHAIL & MARGÓ

Ajánlom e művet
a Színház- és Filmművészeti Egyetem
összes tanszékeire

BODOLAY

Mihail és Margó

korszerűtlen színpadi mű
- M. A. Bulgakov élethalálának epizódjaira -

SZEREPLŐK:

Mihail Bulgakov - *egykor doktor, író*
Margó - *fiatal elvált asszony*

Szancsó - *csavargó kamasz*
Nyikoláj Vasziljevics G. - *hivatalnok, nagy keresztretjvény-fejtő*
V. V. Sztolandovszkij - *színi-direktor, elmélet-gyáros*
Sz. I. Lukovánszkij - *kritikus, az Írófőszövetség elnökségének tagja*
Dzsugás/Sztálin - *világhírhedt diktátor*
V.V. Magajovszkij - *költő-féle, sortördelő*
Hella - *boszorkány, egyúttal Sztolandovszkij titkárnője*
Korovjov - *magánzó, segéd*
Monsieur Jean-Baptiste - *külföldi író, dirigens*
Hanna - *cseléd lány, rajong az irodalomért*
Brinza - *nősemler, házmester*

Lehetséges szerepösszevonások á la Shakespeare/Spiró, -
(csak, hogy a dramaturgusok is elmehessenek kapálni):

Nyikoláj Vasziljevics & Sztolandovszkij,

Dzsugás & Jean-Baptiste,

Magajovszkij & Korovjov,

Lukovánszkij & Brinza.

Ebben az esetben a *Színházi Kalauz* fejlécén:

5 ffi, 3 nő + 1 kamasz, valamint:

az állami szubvenció függvényében: Zenekar.

*A romantikus, vidám, zenés szomorújáték a Bíbor Város színtelen
kőházainak labirintusában és a környező lápon játszódik, -
a múlt század nagy háborúi között eltelt Időben.*

Íródott Budán és Kecskeméten, az Úr 2001. évének nyarán.

*A szereplők tirádáin belül a bekezdések rövid gondolati váltást, szünetet
jeleznek. Ezek nincsenek külön instrukcióként föltüntetve a
drámaszövegben, mint Ödön von Horváthnál, - de legalább annyira
fontosak.*

I. FELVONÁS

1. kép

*Az alagsorban éjjel. Rövidesen hajnalodik. Mihail a pamlagon alszik.
A színen egy fekete macska rohan át, csörgő láncot húz maga után,
rettenetesen nyávog*

MIHAIL (álmában beszél) Ki van ott? - Ki. Ki. Ki.

Szünet

De ki van itt, - Istenem?

*(Fölébred, fölemelkedik, fölveszi a székről a nagy papírvágó ollót, az
ablakfüggöny felé hajítja) Menj innen! Menj a francba! Az ördög, - az
vigyen el. Az ördög. A köpeny. (Visszahanyatlak, mormol) Átkozott
morfium...*

A színpadot köd lepi el. A köpeny a falon váratlanul szétnyílik, előbújik belőle Korovjov. Az arca ráncos, kopasz, az 1870-es évek zsakettjében, kockás lovaglónadrágban van, lábán csizma, sárga hajtókával

KOROVJOV Meztelen profillal nem üld meg a sündisznót. Szent Oroszország falusi ország, koldus és veszélyes, - orosz embernek a becsület csak fölösleges járom. *(Énekel)*

Jó napot üdülök, - jó napot üdülónék,
Mi lenne, ha újra kezdődne. . .

Gitárhang tölti be a színpadot

Ezt a generalisszimust, ezt fölakasztanám, becsületszavamra. *(Mihail mellére ugrik, fojtogatja)* Föl én!

Mussz, mussz, - generalisszimussz!

MIHAIL *(álmában)* Engedj.

KOROVJOV Önhöz jöttem, Mihail Afanaszjevics. -

Nyikolaj Vasziljevics Gogol üdvözetét küldi. Én őt, ha-ha, - fölakasztanám. -

Játékosak Magajovszkij poéta elvtárs élcei, de hol vannak az európai századok?

Elárulom a titkot, - tisztelt Mihail Afanaszjevics, - nem lesznek semmiféle európaiak, különben is apóreuriak.

Egyébiránt helyesebb európai helyett apóreurit mondani.

A szövetségesek mind gazemberek.

MIHAIL Menj innen. Apóreuri - ostobaság. Ilyen szó nincs.

Te sem létezel. Álmomban látlak. És mindjárt fölébredek.

Fölébredek. Fölébredek. Fölébredek.

KOROVJOV Téved, doktor úr. Nem álom vagyok, hanem a legigazabb valóság. És ki mondhatja meg, mi az álom? Ki? Ki?

MIHAIL *(álmában)* Ki? Ki? Ki?

KOROVJOV Na ez az. És hogy bebizonyítsam, hogy nem álom vagyok, elárulom, drága doktor úr, hogy pontosan tudom: mi történik önnel.

MIHAIL Mi? Mi? Mi?

KOROVJOV Nagyon rossz dolgok. Hú, rettenetes dolgok. *(Hangtalanul kiabál)* Ne ábrándozzon, doktor úr, - vegye le a kalapját!

MIHAIL Menj el. Menj a francba!

Rosszul vagyok. Rém vagy. Rémes vagy.

A legrémesebb a csizmád a hajtókával. Hányok tőled. Undorító.

Ilyen hajtóka a valóságban nincs is.

KOROVJOV Hogyhogy nincs? Nagyon is van.

Például, ha elfogy a kijevi bőr a pofánkról? (*Gyűrött, újságpapír-borítású könyvet vesz elő*) "Ne a tükröd átkozd, ha ferde a pofád!" - megmondta már Nyikolaj Vasziljevics is.

Ez jött ki neki a keresztrejtvényben.

MIHAIL Miért kínozod az agyamat? Semmit sem értek, - milyen kereszt?

Milyen rejtvény?

Miféle kijevi bőr? -

Menj innen. Agyrém vagy. Torzpofa. Ugyanolyan, mint az, amit Szancsó rajzolt a kályhára. Tűnj el!

KOROVJOV Szóval így látod? Hm.

Lehet, hogy valóban nem létezik? Na, nézze csak, - nézd csak, - doktor úr!

A cserépkályhán a rajz Sztálin élő fejévé válik

MIHAIL Dzsugás... Sztálin! - Neee! - Hé, valaki segítsen! - Annuska, Szancsó!

Sztálin feje elenyészik

Ostobaság. Agyrém. Provokálsz.

Bosszantani akarsz. Ijesztgetsz.

Nagyon jól tudom, hogy alszom, és zaklatottak az idegeim.

Mars innen, vagy hozzád vágok valamit! Agyrém. Agyrém.

KOROVJOV (*recseg*) Nocsak, - most meg már mégis agyrém volnék?

Na, majd mindjárt megmutatom, barátocskám, miféle agyrém!

Hogy miféle agyrém vagyok én! (*Áthatóan füttyöl*)

A pincelakás falai eltűnnek. A föld alól előjön egy még multabb századfordulós nagy íróasztal. A homályból elegáns vörös-fehéraryanyozott helyiség rajzolódik elő, brokátfüggönyös ablakokkal, - fekete táblán aranyozott felirat: "Igazgatóság".

A bejáratnál telefon, mellette kis asztalnál Hella lakkozza vörösre a körmét – ő a titkárnő. Korovjov eltakarodik. Mihail mindenestül eltűnik. A távolban harangoznak, - kakas szól

I/2.

Hosszan csöng a telefon, Hella nem veszi föl, nem zavartatja magát.

Nyílik a szárnyas ajtó, Szavva Lukovánszkij köszönés nélkül keresztülmegy, eltűnik a párnázott ajtó mögött

HELLA Bugris.

Ismét szól a telefon, ezúttal fölveszi

Halló. - Igen. - Nem. - Ma még nem láttam. - Honnan tudjam? - Jó. -
Megmondom. (*Leteszi*)

*A párnázott ajtó nyikorogva kinyílik, kék öltönyben, csokornyakkendővel
a direktor, Sztolandovszkij kidugja a fejét*

SZTOLANDOVSZKIJ Még mindig nem érkezett meg?

Már Szavva Iljics is itt várja.

HELLA Nem, sajnos még mindig nem, Viktor Viktorovics.

Telefonon is keresték már az előbb a Titpolitbüroéből. -

Az író elvtárs mindenhol elkesik, nem érdemes aggodni.

Kávét kérnek? Vagy ásványvizet?

SZTOLANDOVSZKIJ Én nem. - Talán ha - a Titpolitbüroéből?

HELLA Onnan.

SZTOLANDOVSZKIJ Talán, ha mégis foglalkozna a -

HELLA Lukovánszkij főszerkesztő elvtárs elfelejtett köszönni.

Biztosra vettem, hogy nagyon siet.

SZTOLANDOVSZKIJ Hella, - megörült? Kérem, ne csinálja ezt velem.

HELLA Én? Mit?

Szavva Lukovánszkij kidugja a fejét

LUKOVÁNSZKIJ Nos?

SZTOLANDOVSZKIJ Nem érkezett még, - minden percben várjuk.

Kér kávét, Szavva Iljics?

HELLA (*túl kedvesen*) Ááá! Jó napot, Lukovánszkij elvtárs!

LUKOVÁNSZKIJ Üdvözlöm, elvtársnő.

Nem iszom.

HELLA Vagy netán tán valami mást esetleg? Maradt a bankettől -

LUKOVÁNSZKIJ - Mondom: nem iszom.

HELLA Értem. -

SZTOLANDOVSZKIJ Nem is úgy gondoltuk, csak, - ásványvizet?

LUKOVÁNSZKIJ Magajovszkij és Gorkij terjesztik rólam, hogy már
délelőtt leiszom magam, de nem igaz.

Magajovszkij persze mindig magából indul ki.

HELLA (*csupa búbáj*) Kajsizsörpünk is van, - ha mégis megszomjazna,
nagyon szívesen. Kicsit meleg ugyan, mert a szerelők elvitték a
jégszekrényünket, tegnap derült ki, hogy kilyukadt, - most képzelje el,

Lukovánszkij elvtárs, - fogta magát, és egyszerűen kilyukadt, - még a télen. Még szerencse, hogy tavasszal nincs kánikula.

LUKOVÁNSZKIJ Igen. Az nincs.

HELLA Akkor hozhatom?

LUKOVÁNSZKIJ Mit?

HELLA A kajszi baracklevet.

LUKOVÁNSZKIJ Meleg?

HELLA Éppen mondom, hogy a jégszekrény -

LUKOVÁNSZKIJ Tehát meleg. Hozza. Érzékeny a torkom.

(Visszamegy.)

HELLA Döggölj meg.

SZTOLANDOVSKIJ Halkabban, Hella. *(fennhangon Lukovánszkijhoz, miközben megy utána)*

A legkülönösebb a darabjában az, hogy rendkívül tehetségesen röpít mindent a levegőbe, -

bizarr koponya, annyi bizonyos.

Mintha egy új lázas Büchner-utód lépne be véle a szocialista-realista színházi térbe....

Amint a párnázott ajtó becsapódik, nyílik a másik, - Mihail, kicsit szétszórt, de azért belép. Hellát látván elejti az aktatáskáját, - Hella gurgulázva kacag, Mihail kéziratokat szed össze a padlóról

MIHAIL Jó napot, drága Hella, - igazán nagyon csinos ma.

HELLA Hogyhogy csak ma?

MIHAIL Mindig. De ma különösen. Igen. Különösen.

Az első jó, ami ma történik velem, az éppen az, hogy magát látom.

HELLA Hogy engem lát. Aha. Ez rendben is van. *(kis ruhaigazítás)*

De miért késett már megint? A nagyfőnök ideges.

Itt ül nála már Lukovánszkij, pedig azt fél órával későbbre jegyeztük elő.

Csöng a telefon.

MIHAIL Lukovánszkij?

Szünet.

Nem veszi föl?

HELLA Minek? Folyton ingyenjegyeket kunyerálnak, hiába mondom el ezerszer, hogy az csak a főadminisztrátornál lehetséges. Esély ott is alig.

Ja, jut eszembe: keresték a Titpolitbüroből.

MIHAIL Engem?

HELLA Mér, lát még valakit kettőnkön kívül?

MIHAIL Hogy még valakit? ... Itt kerestek? A direktciónál?

HELLA Én sem értettem.

MIHAIL És kicsoda?

HELLA Nem mondta. Annyit üzent, hogy mondjam meg magának,
(*rápillog*) - Mihail, - hogy keresték. - Megmondtam.

A telefon elhallgat.

Kér kajszisziörpöt? Viszem épp be, Lukovánszkijnak. -

Én meg nem innám, de ha esetleg maga szereti...

MIHAIL Mért nem inná meg?

HELLA Jobb, mint bármelyik hashajtó.

MIHAIL Megmérgezték?

HELLA Nem, ez magától ilyen. De a Lukovánszkijnak éppen jó lesz.
Szerintem ez a pasas kéthetente egyszer megy ki, - és akkor is sajnálja.
Egyrészt az újságpapírt, amit elhasznál, másrészt hogy meg kell válnia
mindattól, amit összezabált a banketteken.

MIHAIL Nem kéne - ? (*bátortalan gesztust tesz az ajtó felé*)

HELLA Kizárólag premierekre jár, a vacsorák miatt.

Ha valamelyik színháznak olyan szerencséje van, hogy Lukovánszkij
véletlenül nem tudott aznap ott lenni, - később már semmi veszély.

Ha nem kap enni, nem nézi meg az előadást.

MIHAIL De olyankor is ír róla?

HELLA Naná. - Maga nem olvassa?

MIHAIL Nem tehetem. Egy orvos-barátom eltiltott.

HELLA Minden kritikustól? Megértem.

Na szóval, Lukovánszkij bankett-mentes kritikáiban általában sokkal
kevésbé alantasak a leleplezően humorosnak szánt megjegyzések, mint
amikor a premier után közvetlenül leissza magát mint egy disznó, állami
pénzen.

Ha nem látta a darabot, akkor kénytelen általánosságban pocskondiázni.

Nem tudhatja, mibe kellett volna pontosan belekötnie... (*az elrévedő
Mihailhoz*) Érti, - Mihail?

MIHAIL (*a foga közt mormog*) Hogy rohadna szét a bele.

Hogy nyomná le neki egyszer a tollat valaki a torkán.

És senki nem mer szólni?

HELLA Miért?

MIHAIL Hogy nem is látta az előadásokat, és úgy ír róluk?

HELLA Ó, annál Lukovánszkij ravaszabb. Megrendeli a jegyet, -
páholyba, - és elküldi valamelyik segédjét. Ő csak az elején van itt. Amíg

tart a pofavizit. Aztán a híres diszkréciójával indokolja, hogy láthatatlan. Mondván: nem akarja a közönség véleményét a személyével befolyásolni.

MIHAIL Aha. Merthogy a közönség őt nézi.

HELLA Azt hiszi.

MIHAIL A barom.

HELLA Még a jegyszedők se mind ismerik meg, amikor kisunnyog.

MIHAIL És egy direktor, egy Sztolandovszkij, miért áll szóba vele?

HELLA Kénytelen. Ideszóltak.

MIHAIL A Titpolitbüroéből?

HELLA Ördöge van. De most már bejelentem. *(Ütögeti a másik telefon villáját)* Persze nincs vonal. Ez is kéthetente romlik el. *(Fölveszi a tálcát a kajsziélével, és átlibben az ajtón)*

Ahogy kilép, megszólal a telefon. Hosszan csöng. Végül Mihail dönt egy merészet, és fölveszi

MIHAIL Művészeti Akadémiai Színház, direktori titkárság. - -

Érdekes véletlen, - én vagyok az. - - - Hogy kit? - Ez valami áprilisi tréfa?

- - Értem. Az igaz. Már május van. Itt nálunk a Szovjetunióban, - május.

Bentről Hella búgó kacagását halljuk, és Hellát: "Ugyan már, Lukovánszkij elvtárs! - Hahaha"

Természetesen, bár Sztolandovszkij direktor úr-elvtársék már egy ideje várnak rám, de esetleg, ha - - értem.

Hella belép a tálcával

Várjanak. Persze, - mondom én is: várjanak csak.

HELLA Mit művel, Mihail Afanaszjevics?

Ejnye, de nagyon otthonosan vagyunk. Már innen telefonál?

MIHAIL *(eltartja a kagylót a szájától, suttog)* Ők hívtak...

HELLA Kik?

MIHAIL Hát ők... ŐK...

HELLA Ja? - ŐK?

MIHAIL Igen. *(a telefonba)* Igen. Tisztelem. - Értem.

HELLA Ki az?

Benéz Sztolandovszkij

SZTOLANDOVSZKIJ Mi lesz már?

MIHAIL Sztálin.

HELLA *(súgja Sztolandovszkijnek)* Sztáálin...
SZTOLANDOVSZKIJ Sztálin?

Lukovánszkij is kilép, kezében a pohár, vedeli a kajszilevet

HELLA *(büszkén, mintha ő intézte volna el)* Sztálin!

Lukovánszkij félrenyel, köhög, fuldoklik, Hella egy idő után ököllel veri a hátát

MIHAIL *(a telefonba, határozottan)* Igen! - - Igen! - - Nem, dehogy, csak itt van egy főszerkesztő-kritikus, és ő fuldoklik. - -

HELLA *(visít)* Jujj, ne, jujj, ne, jujj, ne!

SZTOLANDOVSZKIJ Hívjak orvost? Csak a telefonunk -

LUKOVÁNSZKIJ Fő- fősz- föl- -

MIHAIL *(m. f.)* Nem akasztotta föl magát, nem. - Csak félrenyelt.

Lukovánszkij, majdnem megfulladt, a szőnyegen kínlódik, de már túléli

Igen. Sajnos nem zavarhatom el az any- -

Hogy kinek az édesanyja? - -

Viktor Viktorovics vendége. - -

Átadom. Igen. *(Nyújtja a kagylót)*

SZTOLANDOVSZKIJ Sztolandovszkij. -

Igen. Tiszteletem. -

Nem, ez egy rendkívüli alkalom, valójában a főszerkesztők természetesen nem a színházban töltik délelőttijeiket. -

Értem. -

Akkor visszaadnám, -

és természetesen nem vesszük le a műsorról.

Köszönöm. Igen, köszönöm.

Hosszú némajáték, Sztolandovszkij szinte megkövülten hallgatja a telefont, Hella rendbehozza amit lehet, Lukovánszkij saját magát próbálja konszolidálni, ennek során a mosdóba köp néhányszor. Mihail csak áll és néz. Odakinn indulókat éneklő kórusok menetelnek

Igen, azt hiszem mindent értek,

köszönjük,

köszönöm,

igen,

nagyon hálásak vagyunk,

köszönöm,
köszönöm,
köszönöm.

Nagyon örültem, hogy - -

letették. *(Visszaadja a kagylót Hellának)*

MIHAIL Elnézést, hogy elkéstem, de az utcát lezárták, valami sportünnepély alkalmából egyfolytában katonai dalokat énekeltek egyenruhás kislányok és kislányok...

LUKOVÁNSZKIJ Kislányok? Hm. Milyen kislányok?

SZTOLANDOVSKIJ Ismerkedjenek meg: Mihail, bemutatlak Szavva Iljicsnek.

MIHAIL Mihail Bulgakov.

LUKOVÁNSZKIJ Szavva Iljics Lukovánszkij - író és kritikus.

Ezúttal azonban mint a Főrepertoárbizottság elnöke jöttem ide.

MIHAIL Értem.

LUKOVÁNSZKIJ Mit ért?

Még nem is mondtam el jövetelem célját.

MIHAIL Gondoltam, ezt mindenképp megteszi ügyis.

LUKOVÁNSZKIJ De mire mondta, hogy érti?! *(indokolatlanul a saját háta mögé néz, e gesztust utóbb többször megismétli)*

SZTOLANDOVSKIJ Talán, ha bemennénk a szobámba, ott kényelmesebb. Elmondanám azt is, hogy miről tájékoztattak telefonon. Hella kérem, hívja be a teljes dramaturgiát.

HELLA Igen.

Mind a hetet? Remélem sikerül.

A telefon...

SZTOLANDOVSKIJ *(fojtott ingerültséggel)* Akkor hívassa őket a hivatalsegéddel.

Intézkedjen, kérem.

HELLA Igen, Viktor Viktorovics.

LUKOVÁNSZKIJ Na igen. Igen.

SZTOLANDOVSKIJ Tessék, csak tessék.

Mihail utolsónak megy be, visszamosolyog Hellára, az rákacsint, és dob neki egy csókot. Lassú sötét

HELLA Jajj, micsoda szeme van, - istenem, milyen csodálatosan sugárzó szeme van! - Aaaaahhhhhhh.

ISMERETLEN HANG *(a szóróból)* "Dal az igazi férfiszemről"
(ad notam: The King: The Death of a Clown)

HELLA (énekli)

*á capella, majd fokozatosan erősödik fortéig, - egyre többen jönnek,
jönnek, a balalajkától a fúvószenekarig*

Anyegin, Anyegin, ha volna szíved,
Anyegin, akkor neked volna szemed, -
Nem hagynád, ha látnád, Anyegin, te azt,
hogy Olgád csak sírva és írva sohajt.

Lelőttek, Anyegin, de él a szemed,
és minden kis Olga csak érted eped,
siratjuk mi százszor is azt az időt,
mikor még a férfi a férfira lőtt.

Lermontovnak hívtak, - úgy voltál Mihály,
mikor egy golyóval elért a halál, -
majd' száz éve volt már, de éled a dal
most indul világgá a Nagy Diadal!

Mert ócska kis rímeken sláger a bál
a rádió ordít, a nép meg zabál.
És lesz nép-szerűség és lesz hős a sztár,
Mert Sztálin a hullákon visszatalál.

*Induló, - közben a következő jelenet szereplőinek kivételével mindenki
bejött a rivaldáig*

És lesz nép-szerűség és lesz hős a sztár,
Mert Sztálin hullámokon visszatalál.
És lesz nép-szerűség és lesz hős a sztár,
Mert Sztálin hulláinkon visszataláááá!

Kiszaladnak

I/3.

*Mondjuk: a Kreml udvarán. Vagy az Ermitázs Malachit-termének gipsz-
utánzatában. Mindegy*

DZSUGÁS Örülök, hogy személyesen is megismerhettem.
Úgy. Úgy.

MIHÁLY Igen.

DZSUGÁS *(pipázgat)* Hát, - hogy s mint vannak az író elvtársak mostanában?

MIHAIL A többiek nevében nem szívesen nyilatkoznék, én csak magamat tudom.

DZSUGÁS Ejnye. Nem tagja az Írófőszövetségnek?

MIHAIL De, hogyne, persze.

DZSUGÁS A Sirályfészekbe csak eljár néha vacsorázni?

MIHAIL Voltam már, igen.

DZSUGÁS De úgy látom, nem túl lelkes. Pedig a Sirályfészekkel még én is nagyon meg voltam elégedve. Fantasztikus a konyha. Fantasztikus. És a pincérnők is. Igen, a pincérnők is minden szempontból, - úgy. Úgy.

Szóval magát még ez sem képes fellelkesíteni?

MIHAIL Nem azt mondtam, csak -

DZSUGÁS A régi orosz kultúrpresszimizmus.

Igen, ez nem megy csak úgy, máról holnapra, mint az elektrifikáció, vagy a burzsoázia lakásainak lakósűrítése.

Amiből persze olykor néhány nagyon fontos elvtárs kimarad, mint hallom.

MIHAIL Nagyon köszönöm, a feleségem nevében is, hogy -

DZSUGÁS Hol is lakik, Bulgakov?

MIHAIL A Szadovaján, egy alagsori lakásban.

DZSUGÁS Úgy, úgy.

Na igen, igen.

Nade kettesben! Vagy egyedül?

Azt mondják, maga már másodszor vált el, - igaz?

MIHAIL Valóban, - de ki és miért tartja ezt számon, ha szabad megkérdezni.

DZSUGÁS Nem szabad. Nem. *(hatalmas-szélesen nevet)*

Itt csak én kérdezek. *(harsányan nevet)*

Érti? Haha - vicceltem.

MIHAIL *(mosolyog)* Értem.

DZSUGÁS Nem kell ez az értelmiségi gög, Bulgakov, ez a folytonos intellektuális pökhendiség, ez a polgári kivagyiság.

MIHAIL Melyik?

DZSUGÁS Hogyhogy melyik?

Az, amelyik magából is folyton sugárzik.

Úgy csinál, mintha megértően mosolyogna, közben meg dől magából a gúny meg az arrogancia.

Na, most meg mit vág ilyen fájdalmasan melankolikus képet? - Na persze, az örökös orosz bánat, az elvagyódás. Melankólia meg nosztalgia.

Bár állítólag Amerikában a pszichiáterek már ezt is kezelni tudják. Akar maga magának amerikai pszichiátert? Hozassunk?

MIHAIL Nem szeretném. Azt hiszem.

DZSUGÁS Na jó, nem komolyan mondtam, - látja, ilyenek maguk. Maguk folyton mindent kinevetnek, meg szatíra, meg gúnyolódás, aztán ha az ember is ugyanúgy válaszol, azt persze nem értik. Maguk sem értik a tréfát! (*irdatlanul kacag*)

Pedig mi értjük a tréfát. Csak nem szeretjük.

MIHAIL Értem.

DZSUGÁS És tényleg érti? Na jó.

Mit csináljunk magával?

MIHAIL Hogy velem?

DZSUGÁS Igen, magával.

MIHAIL Na, ezt most nem értem.

DZSUGÁS Mondom én, hogy semmit sem ért a maga fajtája. Na, de mindegy.

Hova is jutnánk, ha mindenki értene mindent. Elég, ha a párt érti.

És persze aztán meg el kell magyarázni szépen a népnek. Vagyis mindenkinek.

Még a nép ellenségeinek is meg kell próbálni elmagyarázni. Bár, azok aztán végleg nem értik.

Mert nem is akarják. Igaz? - Igaz.

MIHAIL Mit kívánnak tőlem?

DZSUGÁS Először is, mondja el szépen, hogy mi minden bántja a lelkét. Azt a nagy orosz író-lelkét. Hátha még én is megértem.

Aztán meglátjuk, hogy mit tehetünk.

MIHAIL Mondjam el, hogy mi bánt?

DZSUGÁS Igen. Minket ez nagyon érdekel.

Hogy, mondjuk, úgy megy, megy hazafelé, és akkor, olyankor mi bántja, mi az, ami az eszébe jut.

MIHAIL Hazafelé menet? Hogy mi bánt? Elmondjam?

DZSUGÁS Persze! Nem tiltja azt meg nálunk senki!

Ha egyszer én mondom, hogy mondja! - Hallgatom. Tessék.

Tessék, foglaljon helyet.

Itt most csak egy karszék van ugyan, de ha gondolja, szívesen behozatok még. - Székünk az van, - haha (*megint jóízűen nevet magán*)

MIHAIL Én örömmel állok.

DZSUGÁS Biztos?

MIHAIL Biztos.

DZSUGÁS Nem akar leülni, mi? Fél, hogy nagyon belejön.

Az ülésbe, mi?? Hahaha.

Melyik ikrek is írták azt az irodalmi regényt? Valami tizenkét szék?

MIHAIL Ilf és Petrov. De nem ikrek.
DZSUGÁS Nem? Érdekes, nekem azt mondták.
Persze ostobaság, - hogyan is lehetnének ikrek, ha egyszer Ilf és Petrov.
MIHAIL Petrov.
DZSUGÁS Úgy, úgy.
Nagy szélhámosság.
Abban is valami szélhámós a főhős, mi? - Úgy. Úgy. -
De magának nem kell szék.
Hogy fölnezhessenek magára, mi?
Ezt jól kitalálta, azzal az értelmiségi orvos-pap-íróagyával.
A papa még pap volt, hallom. Mi?
MIHAIL Teológiaprofesszor.
DZSUGÁS Na, az még rosszabb. Olyanokat ismertem én is. Régen.
Jártam én is szemináriumra. Csak aztán -
de ez most nem érdekes.
És Kijevben élt a kis család?
MIHAIL Elég nagy család. Igen. Kijevben.
DZSUGÁS Na mindegy, leülök.
Fölnézek magára.
Úgyis mind azt akarják.
Maguk orosz írók! *(a mutatóujjával ejnye-bejnyét integet)*
Igaza volt annak a Zsdanovnak, jól megmondta: írjatok remekműveket!
Vagy ezt a Lunacsarszkij mondta?
A Zsdanov a pofonokról szónokolt, de az is jó volt.
Mindegy.
Tessék, hallgatom. *(Leül, pöfékel, csak a pipával foglalkozik mindvégig, olykor a füst mögül szúrósan vizsgálhatja Mihailt)*

Szünet. Sztálin biztatóan, bátorítóan mosolyog, illetve olykor somolyog

MIHAIL A napokban összegeztem a rólam szóló írásokat, - elkészült az irodalmi portrém. Ez egyúttal politikai portré is.
DZSUGÁS Nocsak.
MIHAIL Nem tudom megmondani, hogy ez az összegzés bűnözőnek mutat-e, vagy sem, de azt nagyon kérem, hogy a műveimen keresztül kialakított irodalmi állásfoglalásomon kívül ne kérjenek rajtam számon semmit. Az albumból, amelybe a rólam szóló újságkivágásokat ragasztottam, minden világosan látszik. 301 cikk jelent meg rólam a szovjet sajtóban.
DZSUGÁS Hm. Igazán?
Ez igazán, - igazán.
MIHAIL Ezek közül 3 dicsérő, 298 pedig ellenséges, szidalmazó.

Ez az utóbbi 298 írás pontos tükörképe írói életemnek.

Engem minden hagyományunk a szatíra műfajához köt, ugyanakkor a legutóbbi vita kapcsán benyújtott kérvényemmel kapcsolatban leírták: "A Szovjetunióban élő minden szatirikus merényletet követ el a szovjet rend ellen."

DZSUGÁS Nahát. Ezt írták le?

MIHAIL Ezt.

Szünet

Kérem, nevezzenek ki engem valahová segédrendezőnek.

Ha ez lehetetlen, akkor alkalmazzanak, mint statisztát.

Ha statisztá sem lehetek, akkor vegyenek fel díszletező munkásnak.

Ha ez is lehetetlen, ebben az esetben kérem a szovjet kormányt, járjon el velem szemben úgy, ahogy szükségesnek tartja, csak járjon el valami módon.

És köszönöm, hogy meghallgatott.

DZSUGÁS Eljárás, az lesz. Affelől kétsége ne legyen.

Kedvező választ kap.

Vagy engedjük ki külföldre?

Nagyon elege van belőlünk?

MIHAIL Az utóbbi időben sokat gondolkodtam: élhet-e orosz író távol a hazájától. Úgy értem, író marad-e akkor.

Az a véleményem, hogy ez lehetetlen.

Persze, tévedhetek.

DZSUGÁS Úgy. Úgy.

Majdnem mindenki tévedhet.

Valami vidámabbat nem tud?

Valami művészbet, arról hogy mi bántja?

MIHAIL Olvastam mostanában egy verset.

DZSUGÁS Verset?

MIHAIL Igen, egy magyar költő írta. Éppen erről a témáról.

DZSUGÁS Hogy mi bántja?

Egy magyar költő?

MIHAIL Igen. Elmondjam?

DZSUGÁS Aztán milyen költő? Proletárköltő?

MIHAIL Az. A származása is az. Az irigyei nem engedik be hozzánk a verseit, pedig nagyon szép fájdalommal ír a világról.

DZSUGÁS A kapitalista világról?

MIHAIL Arról.

DZSUGÁS És magát ugyanaz bántja?

MIHAIL Igen.

DZSUGÁS Ne mondja. - Ez érdekes. Na, mondja csak el.

Szünet

MIHAIL Ki tiltja meg, hogy elmondjam, mi bántott
hazafelé menet.....

*A tér átalakul, a színpad egészen másik részén, nagyon szűk körben csak
Magajovszkij feje látható*

MAGAJOVSZKIJ

Ki tiltja meg, hogy elmondjam, mi bántott
hazafelé menet?

A gyepre éppen langy sötétség szállott,
mint bársony permeteg
és lábom alatt álmatlan forogtak,
ütött gyermekként csendesen morogtak
a sovány levelek.

Épp azt gondoltam, rám törhet, ki érti,
e táj oly elhagyott.
S im váratlan előbukkant egy férfi,
de tovább baktatott.
Utána néztem. Kifoszthatna engem,
hisz védekezni nincsen semmi kedvem,
míg nyomorult vagyok.

Számon tarthatják, mit telefonoztam
s mikor, miért, kinek.
Aktába írják, miről álmodoztam,
s azt is, ki érti meg.
És nem sejthetem, mikor lesz elég ok,
előkotorni azt a kartotékot,
mely jogom sérti meg.

Oh, én nem így képzeltem el a rendet.
Lelkem nem ily honos.
Nem hittem létet, hogy könnyebben tenghet,
aki alattomos.
Sem népet, amely retteg, hogyha választ,
szemét lesütve fontol sanda választ

és vidul, ha toroz.

Felnöttem már. Szaporodik fogamban
az idegen anyag,
mint szívemben a halál. De jogom van,
és lélek vagy anyag
még nem vagyok s nem oly becses az irhám,
hogy érett fővel szótlantul kibírnám,
ha nem vagyok szabad!

Az én vezérem bensőmből vezérel!
Emberek, nem vadak -
elmék vagyunk. Szívünk míg vágyat érlel,
nem kartoték-adat.
Jöjj el szabadság! Te szülj nekem rendet,
jó szóval oktasd, játszani is engedd
szép, komoly fiadat!

A tér visszatér

DZSUGÁS Maga ilyeneket olvas?
És mi van ezzel a költővel?

MIHAIL Öngyilkos lett.

DZSUGÁS És valóban?

Vagy az ottani rendőrség is besegített? (*Fura mosoly*) Hm?

MIHAIL Vonat alá feküdt. Van ott egy nagy tó. Annak a partján.

A vasútállomáson.

DZSUGÁS Nagy tavak nálunk is vannak. Állomások is.

Hogy mit szeret ez az irodalmár-népség annyira az állomásokon?

A maga nagy földije, az a Gogol is. Folyton csak állomások, meg holt
lelkek.

Jaj, ez a költőnépség. Kár érte. Ha idejött volna hozzánk, akár már 19-
ben, akkor most tejben-vajban fürödhetne.

MIHAIL Akkor még csak 14 éves volt.

DZSUGÁS Juventus ventus. - Nekünk mindig ezt papolták a
szemináriumban.

Ez a Magajovszkij is. Rendes grúz létere. Hogy mi a fenének hagyták nála
a pisztolyt...

Na, beszéljünk vidámabb dolgokról. Értesítjük, igen. Így.

Nos, mit lehet tenni. Így állunk. (*Föláll*) Üdvözlöm a kedves feleségét.

Vagy felségeit - haha -

ja, meg azt az Ilfet is, meg az ikertestvérét.

MIHAIL Ilf meghalt.

DZSUGÁS Az is? Igen? Nekem nem is mondták.

Vagy lehet, hogy mondták, de hát mindenkit még én sem tarthatok a fejemben. Jól néznénk ki.

De maga ne aggódjon, Bulgakov, amíg a fehér egyenruhámat látja.

Ugye tudja, hogy honnan vettem az ötletet? Mi?!

MIHAIL Sajnos, elképzelni sem tudom.

DZSUGÁS Milyen szerény, ó, a szerénység, - azt én is szeretem.

Na, mondja már!

Hol láthattam ilyet?

MIHAIL Valóban, azt hiszem, számos országban létezik hasonló katonai uniformis, - a trópusokon...

DZSUGÁS Számos országban, számos országban! A trópusokon!

Ugyan már, Bulgakov, a maga fantazmagóriái! Trópusok! Persze.

Meg Bíbor sziget, lázadozó bennszülöttekkel,

meg kinevetjük a hős matrózait a világforradalomnak, mi?

Tudom én, miket irkál, ne aggódjon.

Még akkor is tudom, amikor nem látom. Meg maga sem látja.

Na, - látja, ezért mondom én: maguk, orosz értelmiségiek nem látják a fától az erdőt.

Én grúz létemre jobban tudom, hogy mi kell maguknak, mint saját maguk.

MIHAIL De, -

DZSUGÁS Semmi de. Inkább megmondom akkor.

Igen, mert büszke vagyok rá.

És maga is büszke lehet.

Azért mondom.

A maga darabjában láttam.

MIHAIL Az én darabomban?

DZSUGÁS Ott hát.

Tizenháromszor néztem meg a Művészeti Színházban.

Soha nem néztem meg ennyiszor semmit, még a Cirkuszhercegnőt se.

Pedig annak jobb a címe. Die Zirkusprinzessin, na já.

De a magáé, a Turbinék, nahát az lenyűgözött.

Akármit mondanak, maga nagyon tehetséges, Bulgakov.

A címadásokkal persze baj van: "Bíbor sziget", - értem én, - meg:

"Sátániáda", - na persze.

Ez a Turbinék végnapjai is mi volt eredetileg, na mi?

MIHAIL A regényem címe ...

DZSUGÁS Az, hát, - azt nem olvastam ugyan, de a címét tudom: -

MIHAIL A fehér gárda.

DZSUGÁS Most mondja meg: cím ez? Hm?

Milyen cím ez?

Pláne itt nálunk a Szovjetunióban?

De a Turbinjának az egyenruhája, az igen. Hiába cári tiszt.

Cári tiszt ide vagy oda, mondom: nekem ilyen egyenruha kell!

És látja, - van is. Van. Rajtam van.

MIHAIL Értem.

DZSUGÁS Nem ért maga semmit. A lényeg az lenne, hogy a tehetsége minket szolgáljon. Ha értené, akkor magától is megértené.

Na, meglátom, mit tudunk tenni. Meg tetetni. - Nóta benne: szereti maga a zenét?

MIHAIL A zenét nagyon szeretem.

DZSUGÁS Helyes. Opera?

MIHAIL Opera?

DZSUGÁS Nem tudja, mi az az opera? - - Vicceltem.

Na, mára ennyi, isten áldja. Vigyázzon magára, Bulgakov.

És ne becsüljön le mindenkit. Az nem válik a becsületére.

Nem, nem. Így. Így. *(a hangjával együtt egyre távolodik)*

Úgy. Úgy. Mikor, hogy.... Egyszer-egyszer....

Madárcsicsergés, zivatar, madárcsicsergés, a szivárvány színei

I/4.

Mihail egy padon könyvet olvas, közben a Faustból Mefisztó nagyáriáját dúdolja. Margó kis kalapban, egy folyóirattal a kezében érkezik, leülne mellé a padra

MARGÓ Szabad?

Mihail anélkül, hogy abbahagyná a nagyária dúdolását, megengedő gesztussal, mint egy karmester, helyet mutat a padon, de nem törődik a gyönyörű nővel, az instrumentális részeket is beledúdolja

MARGÓ Köszönöm.

Ugyanaz a gesztus

MARGÓ Igazán gáláns. *(Olvasni kezd)*

Margó felnéz, szünet

Szünet. Mihail persze, mint fent: "Au tour de son pedestal, - au tour de son pedestal"

MARGÓ Mi az ördögöt csinál?
 MIHAIL *"et satan conduit la bal, conduit la bal. Et satan -*
 MARGÓ Kérdeztem valamit.
 MIHAIL Énekelek. - *conduit la bal, conduit la baaaal!*
 MARGÓ Azt hallom. De így nem lehet olvasni.
 MIHAIL Ki mondta, hogy olvasok? - *puffpuruuufff -ruff rúú-ruruff -*
 MARGÓ De én olvasnék.
 MIHAIL Olvasson.
 MARGÓ Mondom, hogy így nem lehet.
 MIHAIL Akkor ne olvasson. - *bam-tamm-bam-tammm-bí-rarammm -*
 MARGÓ Micsoda alak.
 MIHAIL - *bamm-tamm-ramm-tamm-tíí-raramm -* Kicsoda? -
Tűtüürtütüü -
 MARGÓ Maga. Lehetetlen alak.
 MIHAIL Az lehet. - *ríí-raramm -*
 MARGÓ Rám se néz.
 MIHAIL Bizony, még az is lehet. - *Dű-rüdd-üdd-üü -*
 MARGÓ Ez kibírhatatlan.
 MIHAIL - *báá-ridamm - -* Nem én ültem maga mellé.
 MARGÓ De én olvasni ültem ide, nem pedig -
 MIHAIL Nem pedig mit? *Parararam-pamm-pamm-pamm -*
 MARGÓ A maga lehetetlen gajdolását hallgatni.
 MIHAIL Ez nem gajdolás, ez Gounod.
 MARGÓ Azt már az elején fölismertem. A szövegből.
 Ha a danájából nem is lehetett volna kivenni.
 MIHAIL Ejha.
 MARGÓ Mit ejha. Hülyének néz?
 Azt hiszi magáról, hogy maga Mefisztó? Mi?
 Hű, de mefisztói, nagyon mefisztói ejhaj, de mefisztói. *(ritmizálja)*
 Mefisztói, mefisztói, nagyon. - Mefisztói, mefisztói, nagyon.
(ő is beszáll, Mihaillal együtt énekel)
 MIHAIL *(abbahagyja)* Na, - mi van?
 MARGÓ *(most csak ő énekel, egyedül, ugyanolyan elszántan, csak lényegesen hangosabban, egy másik áriát)* Miért, azt hiszi, hogy csak magának szabad?
 xxxxxxxxxxxxxxxxXXXXXXXXXX
 MIHAIL Már mindenki idebámul.
 MARGÓ XXXXXXXXXXXXXXXX
 Bámuljon. Meglátjuk, ki bírja tovább.
 XXXXXX
 MIHAIL Én rendszeresen járok ide, engem itt ismernek.

MARGÓ Hú, de nagy dolog. Na és?
Engem meg még nem ismernek. Szerencsére.
XXXXXXXXXXXXX
MIHAIL De azt hiszik, hogy összetartozunk...
MARGÓ Nevetnem kell. *(És bájosan kacag, jó hangosan, mintha Mihail udvarolna neki, - majd teli torokból énekel)*
MIHAIL Megadom magam. Csak hagyja abba, kérem.
MARGÓ Biztos?
XXXXXXXXXXXXX

Szünet

Biztos?
MIHAIL Biztos.
MARGÓ Na jó. - És miért nem ment el inkább?
MIHAIL Hogy én?
MARGÓ Van elég másik hely a parkban.
MIHAIL Az ördögbe is, - maga ült ide mellém...
MARGÓ Az igaz. Miért, letagadtam?
MIHAIL Nem.
MARGÓ Na látja. Nekem van igazam.
MIHAIL Miben?
MARGÓ Mindenben.
MIHAIL De nem is állított semmit.
MARGÓ Éppen azért. Aki bármit állít, annak nem lehet igaza.

Szünet

MIHAIL Ebben igaza van.
MARGÓ Tudom. Örvedetes, hogy belátta végre.

Szünet. Mihail megnézi a nőt, Margó vállat von és a folyóiratba mélyed

MIHAIL Olvassunk?
MARGÓ *(most ő nem néz fel)* Az első perctől ez volt a szándékom, tisztelt úr.
MIHAIL Most ezek után olvasni kezd?
MARGÓ *(m. f.)* Már kezdtem is.
MIHAIL És megkérdezhetem: mit olvas?
MARGÓ *(m. f.)* Harmadszor ugyanazt a mondatot, - maga miatt.
MIHAIL Talált valami érdekes írást? A Napnyugtában?

MARGÓ (m. f.) Nem tudom még, hogy érdekes-e. Ez a mondat, amit negyedszer olvasok, elég közepes.

MIHAIL Aha.

Szünet. Mihail is olvas. A színen átmegy Korovjov

KOROVJOV Kellemdús, szép színekben játszó délutánt kívánok.

Sakkozunk?

MIHAIL Most nem alkalmas.

KOROVJOV Ahogy gondolja, mester. Viszlát.

Holnap?

MIHAIL Talán.

KOROVJOV "Hatalmas titok a Holnap" - mondta egy lengyel festő, aki valójában színdarabokat is írt, micsoda marhaság, hozzá még versben is, de hiába, mert ugyanúgy elvitte az ördög, mint a többi közép-európai látnok-váteszt. Haha.

Őt is az a nagy európai vagy apóreuri? -

képzeld, egy tudós ezzel az apóreurival tömi mostanában az agyamat, hogy aszondja, nem is európai, hanem apóreuri.

Hallott már ilyet? Na, mindegy.

Szóval ez a lengyel, - persze szifilisz vitte el, mi más, - azt mondta:

"Hatalmas titok a Holnap."

Mit szól?

MIHAIL Igen.

Más is mondta.

KOROVJOV Persze, hogy mondta.

Mondta ezt errefelé mindenki: lengyel, horvát, litván, cseh, magyar...

Le akar rázni? Na persze, értem én. (*Margó felé kacsint*)

A kezét csókolom, hercegnő.

MARGÓ Jónapot.

KOROVJOV Várom, hogy folytassuk, maestro.

A partit.

Nem volna elegáns, ha most hagyná abba. Amikor ilyen jól áll.

A párviadalunk. (*Bíztatón suttog*) Várom! (*Mosolyogva meghajol és eltűnik*)

Szünet

MARGÓ Ilyen barátai vannak?

MIHAIL Ki mondta, hogy a barátom?

MARGÓ De szóba áll vele.

MIHAIL Néha magam is meglepődöm, ki mindenkivel szóba nem áll az ember.

MARGÓ Szemtelen.

MIHAIL Én, vagy ő?

MARGÓ Mind a ketten. Igaz, hogy másképp, de ez most nem fontos.

MIHAIL Hanem, mi a fontos?

MARGÓ Egy hülye kis kritikus bánt egy író.

Egy igazi író.

MIHAIL *(enyhe kajánsággal)* Maga felismeri az igazi író?

MARGÓ Fel hát.

Mért, maga nem?

MIHAIL Hm. Aztán miről?

MARGÓ Ennyire nem lehet ostoba. Hogyhogy miről?

Arról, amit ír.

MIHAIL Értem.

MARGÓ Na, ez az, amit nem hiszek.

MIHAIL Mit?

MARGÓ Hogy érti. *(rácsap a folyóirat lapjaira)*

A gyáva kis patkány!

És persze álnéven firkál.

MIHAIL Minek olvas, aki nem bírja?

MARGÓ Maga engem szándékosan dühít?

MIHAIL Nem jobban, mint maga engem.

MARGÓ Tessék? Hogy én dühítem? El is mehetek.

MIHAIL Most már ne...

MARGÓ Ne? Aztán miért ne?

MIHAIL Mert rettenetesen tetszik nekem.

MARGÓ Kicsoda? Én? Rettenetesen?

MIHAIL Tudja jól. - Maga boszorkány?

MARGÓ Elég későn jött rá.

MIHAIL *(suttog)* Vigyázzon, - a Gonosz itt járkal körülöttünk.

Mindenféle ál-alakokban.

MARGÓ Tudom. A sakkozót is ő küldte?

MIHAIL És még jó, ha csak küldte...

MARGÓ De legalább valamilyen színvonalat tartani kéne azért.

Hogy nyomtathatnak ki ilyeneket?

MIHAIL Ó, elképesztő, mi mindent kinyomtatnak, kedves ...

MARGÓ Margó. A nevem: Margó.

MIHAIL Örülök.

Én meg Mihail vagyok.

MARGÓ Mihail és Margó.

Jól hangzik.

MIHAIL Szerintem is.

MARGÓ Ezt az író is Mihailnak hívják.

MIHAIL Nahát. - A kritikust?

MARGÓ Dehogy. Az igazit.

Az igazi író.

MIHAIL Ja, értem.

Aztán mit olvasott az igazitól?

MARGÓ Azt hiszem, mindent.

MIHAIL Kétlem.

Mindent nem nyomtattak ki.

MARGÓ Ebben igaza lehet.

Nézze csak, ott jön megint. A recsegő barátja.

KOROVJOV *(kezében szintén folyóirattal érkezik. A másik hóna alatt sakktábla)* Bocsánat, hercegnő, hogy ismételten belezavarok a romantikus sziesztába, de közölnöm kell a mesterrel, hogy ez a Szadkó álnevű kultúrtető már megint nyomtatásba rondította a hivatalos véleményecskéjét.

MARGÓ Szadkó??

KOROVJOV Nem a mesebeli hős. De nem ám. Most mondja meg!

Aszongya: *(Olvas)* "A szerző az orosz nyárspolgárság prófétája és apostola..." *(Mormog)*

Aztán: "A darab a legízléstelenebb az évtized darabjai között..." *(morog)* Ízlés, - hát hogyne.

Meg: "Ahogy a kötél az akasztott embert, éppígy nem menti meg a darab sikere, a bevételek, amiket hoz, A Művészeti Akadémiai Színházat a haláltól..." *(A gigáján visszafelé szívja a levegőt, hörög)* -

Hoppá.

MARGÓ Bocsásson meg, de ezen már az előbb fölbosszantottam magam, - miért olvassa ezt itt nekünk?

KOROVJOV Miért, miért, - hercegnő!

MARGÓ Ne hívjon engem hercegnőnek!

KOROVJOV Ahogy parancsolja, királyném, - de a mesternek tudnia kell.

Mégiscsak róla írták!

MARGÓ *(Mihailra néz, kérdően)* Maga...

KOROVJOV Maga nem is tudta? *(Megint visszafelé gurgulázik)* -

Na, szépen vagyunk -

MIHAIL Magam. - Magam.

KOROVJOV Szerintem le kellene nyeszetelni ennek a Szadkó-fiúnak a fejét. De előtte szép lassan kitépkedni a tollait.

Nos, mester? -

A parti?

MIHAIL Nincs parti. Elmegyünk sétálni a folyópartra. Velem jön, - Margó?

MARGÓ Menjünk, - Mihail.

KOROVJOV Én is mehetek?

MARGÓ Talán most nem kéne, kedves izé.

MIHAIL Szerintem se.

KOROVJOV Azért vigyázzanak a parton. Rengeteg a sirály.

Mindent összerondítanak. *(Elejti a sakktáblát, a figurák szanaszét gurulnak, érthetetlenül káromkodik, mintha sátánista szöveget mormolna)*

MARGÓ Ó. Aztán maga is vigyázzon, - sakkbajnok úr!

Margó belekarol Mihailba, és elindulnak. Korovjov a bábukat szedegetné, de észreveszi az ottfelejtett folyóíratot a padon, összeméri a magáéval, - vigyorog

HANG *(a szóróból)*

Következzék a DAL A HÁROM SZÍNHÁZI IGAZSÁGRÓL! - Éljen! Éljeeen!!!

Gépi, ütemes tapsorkán. Korovjov, Hella, Hanna, Sztolandovszkij, Lukovánszkij, Nyikoláj Vasziljevics, Magajovszkij és Szancsó rövü-betétje

SZANCSÓ *(kezében a tánc tanárok ritmusfáját csattogtatja)*

Egy-egy-egy. - Egy - és:

Csengő-bongó édes énekszó

HELLA *Ne vessünk Péter, kacagjunk Pál!*

LUKOVÁNSZKIJ *A közönségnek, - tudom, mi jár!*

SZTOLANDOVSZKIJ *Ismétlünk mindent, mer' az sok rubelt megér!*

MAGAJOVSZKIJ *Vastapsot aratunk az olcsó pénzedér'!*

KOROVJOV *Húzzuk fel Pétert! - Hurázzunk Pál! -*

HANNA *A cár uraknak, tudom, mi jár!*

NYIKOLÁJ V. *Vodkázunk nyakra, főre: nyelvünk lóg a nagy - bőgőbe -*

MIND *Pál - - Palics - - Petrovics, - - de mééér?*

SZANCSÓ *Két - két - két. - Két - - és!*

LUKOVÁNSZKIJ & MAGAJOVSZKIJ *(szavalókórusos elszántsággal)*

Tikkre guggolsz,

- takkra
 állsz,
 ha durrantok:
 -
 kajabálsz!!
 Nem vöröslesz:
 -
 odavágunk!
 Eszmén gőzölt
 bőrkabátunk!

SZANCSÓ Há - há - há. - Hár - - és!
 SZTOLANDOVSKIJ & NYIKOLAJ VASZILJEVICS
 (Ad notam: "Aki nem lép egyszerre" - ez persze nem kánon)
 Öblögető dagovány,
 maraggyon a hagyomány!
 Realistán rőfögünk,
 az izmusra bőfögünk!!
 (SZANCSÓ Jön a kapitány, - szürke paripán)
 Polgármester nagyapám
 száján lóg ki a kapám!

SZANCSÓ (a cirkuszi kikiáltók mámorában)
 Rém modern a ráadáás: - - Vesszen minden, - ami más!!! - - Éééés!

Vidám lövöldözésbe kezd, - hullik a mennyből az áldás.
 Más hangszerelésben, sok dobbal, és persze vadra erősítve:

HELLA	<i>Ne vessünk Péter, kacagjunk Pál!</i>
LUKOVÁNSZKIJ	<i>A közönségnek, - tudom, mi jár!</i>
SZTOLANDOVSKIJ	<i>Ismétlünk mindent, mer' az sok rubelt megér!</i>
MAGAJOVSKIJ	<i>Vastapsot aratunk az olcsó pénzedér'!</i>
KOROVJOV	<i>Húzzuk fel Pétert! - Hurázzunk Pál! -</i>
HANNA	<i>A cár uraknak, tudom, mi jár!</i>
NYIKOLÁJ V.	<i>Vodkázunk nyakra, főre: nyelvünk lóg a nagy - bőgőbe -</i>
MIND	<i>Pál - - Palics - - Petrovics, - - de mééér?</i>

I./5.

Az egyik, egykor elegáns múlt századi lakáson, a Szadovaján

BRINZA Kérem szépen. Kérem szépen.
 KOROVJOV Na, végre kezd javulni a hangulat.

Nemsokára meglesz az első hullánk is.

BRINZA Tessék?

KOROVJOV És mi tessék rajta?

Ez tehát a kiadó lakás. Hm.

Értem én, csak azt nem értem, ki is adja itt most ezt ki pontosan?

BRINZA Merthogy az Inturiszt nál nincs bejegyezve, mint a KEH -

KOROVJOV KEH? Mi az a keh?

BRINZA KEH, - Külföldiek Ellenőrző Hivatal, által ajánlott
bérlemény? Kéremssz -

*Korovjov kézjelére Brinza a továbbiakban folyamatosan ejti a hosszú
záróhanagokat, de nem tudja folytatni*

KOROVJOV Szépen beköltözünk, - ez minket nem annyira zavar, mint
adott esetben esetleg Önt zavarhatja majd, - kedves izé, ha -
keh - keh - keh (*mintha köhögne, de: nem*)

BRINZA Brinza. Brinza vagyok, a tömbházmaster.

Engem az urak nem zavarnak, sőt, kéremssz-

KOROVJOV Szépen kitalálta. De hiszen értem én.

Meg Jean-Baptiste úr is érteni fogja, ő ugyan francia, és semmit nem ért
itt nálunk, de Colbert hazájából érkezvén, a pénzről bizonyára hallott már,
ez nem lehet gond.

BRINZA A pénzt kérem nem , - én nem, azt a feleségem kezeli nálunk,
ugye -

én legföljebb odaadom neki,

ami érthető, hiszen ő vásárol, meg főz, meg nyilván érti az úr -

KOROVJOV Mióta mondom már, hogy értem.

Rendben van.

Mennyi is?

Hatszáz?

BRINZA Hát. Hat. Igen, hat. Hát. Ha előre -

KOROVJOV Természetesen. (*átnyújtja a tárcájából, jó hangosan
számol*) Egy - kettő - három -

BRINZA Ha - aaa

KOROVJOV Igen? Ennyi elég is?

BRINZA Nem, illetve, szóval, ha halkabban, ha lehetne, hogy ne hallja
az egész ház,
az emberek -

KOROVJOV Az emberek! Ne is mondja.

Közben meg amit meg kellene hallaniuk, na, azt semmi Pénzért nem
hajlandók.

Tudom én! (*És tovább ordít*) Négy! Öt! Hat!

BRINZA *(begyűri a zsebébe a bankókat)* Köszönöm kére- eee
KOROVJOV Hmm-szépen fölhozza a bőröndjeinket, aztán - aztán.
BRINZA Igen. Hannácska majd jön és -
KOROVJOV Hannácska?
Na, a Hannácskákat imádom. Jean-Baptiste úr meg pláne.
Ő igazi nőfaló. De nagyon gavalléros.
És mit tud ez a Hannácska?
BRINZA Hát, - *(ezúttal résen van, hadar)* kéremszépen, mindent.
KOROVJOV Óóóó, valóban mindent?
Még magáról is, kedves Brinza?
BRINZA Nem úgy éér- rrrr
KOROVJOV Rrrtem! A kis Hanna!
Rrrremekk!
Érte is magának fizetünk, avagy a kedves feleségének, mintegy közvetlenül?
BRINZA Jaj, nem, - kér
KOROVJOV Nem, - nem. Akkor nem fizetünk. Nem fizetünk.
Hannácska csinálja csak bátran szerelemből! Nem igaz?
BRINZA A feleségem nem tudja pontosan Hannácska szerepét az új gazdasági életünkben. Számítanék az európai urak diszkréciójára, -
KOROVJOV *(miközben kártyatrükköket produkál)*
Igen, igen, hallgatom.
BRINZA A nejem csak azt tudja, hogy papíron Hannácskának van kiutaltatva ez a kis lakásocska.
És mintegy a főbérlőnek juttatható jutalék keretében -
KOROVJOV Mennyi? *(Zsebre vágja a paklit)*
BRINZA Csak négyszáz.
KOROVJOV Csaaakk?
Hülyének néz maga minket?
Igen nagy pofátlanság ez, Brinza barátom, mikor odalenn az Arbat sarkán a stampedlis lánya sokkal csinosabb, és tízért mindenre hajlandó.
BRINZA De ezt honnan- nnn
KOROVJOV No de lássa, hogy Jean-Baptiste úr nem csak világhírű író, de ami sokkal, de sokkal ritkább, egyúttal nagyvonalú, gazdag ember is, így tehát fogja.
És most takarodjon, -
BRINZA Kéé- ééé
KOROVJOV Ééés eszébe ne jusson kérni még valamit, - se szépen, se randán, mert akkor tényleg elvitetem, - hogy az ördög -
BRINZA Kössz- ssz -
KOROVJOV Sszurkolná be a lukait.
BRINZA -szönöm.

KOROVJOV Biztos?

Na, látja, - ezt se hamarkodja el soha, semmiképp, - menjen, menjen,

Brinza, a kedves nagyságos asszonyhoz. -

Nagy jövőt jósolok maguknak. -

Kijött az előbb a kártyánn. Nne, - ne köszönje!

Brinza kitolat, az ajtófélfánál elejti az aktatáskáját, elrúgja a kulcsot, satöbbi

BRINZA De a kulcs - ccs-

KOROVJOV Csssst.

Hagyja csak.

Nem igazán fontos.

Brinza végre el. Korovjov a telefonhoz lép, de nem tárcsáz, helyette valami furcsa kézmozdulattal szóra bírja a készüléket

Maestro? - - Oui, maestro, tout est pret. - -

Je vous en prie. - - Oui. - -

Je suis la. - -

À votre disposition, chere monsieur. J'attends. (*Leteszi a kagylót*)

Hanna belép

HANNA Jó napot. Briii -

KOROVJOV Istenn hozta, kedvesem! -

Bár, persze, ki tudja?

Gondolom, mindent tud már rólunk -

HANNA Igen, és -

KOROVJOV Menten itt lesz Jean-Baptiste úr is, -

HANNA Sajnos elromlott a lift.

KOROVJOV Ohohó. Nahát.

Na de neki nem kell lift. - Lift? - Ugyan már.

Le a felvonóval!

Ez az új jelszó. Nem hallotta még?

HANNA Nem olvasok újságot.

KOROVJOV Nem olvas?

HANNA De, amúgy mindenfélét olvasok.

Jajj, nagyon szeretem a könyveket. Meg az irodalmat.

KOROVJOV Nocsak.

HANNA Igen. Mikor megtudtam, hogy egy valódi irodalmi író érkezik ide hozzánk, én majdnem elájultam.

KOROVJOV Majdnem?

És kitől tudta meg?

HANNA Ó, itt nagyon hamar terjednek a hírek, már mindenki tudja. A tömbház mesternében nem áll meg a szó, meg engem is megkérdeztek aztán, mikor az olajat hoztam a káposztaleveshez, mert azt tegnap elfelejtettük a piacon, amikor a tojásokat egy végzetes félreértésből összetörte a Sztyepán, - a nagy veszekedés következménye - képpen -

KOROVJOV Sztyepán a vőlegénye?

HANNA Honnan tetszik tudni?

KOROVJOV Az irodalomban olvastam.

De Jean-Baptiste úr még nálam is többet tud.

HANNA Igazán? Jaj, én elájulok. - De komolyan, - mint a grófkisasszony az Éjféli kolostor árnyában. Ezt ajándékba kaptam Korobkina nénitől, amiért a nagynénje forradalomelőtti csipkéit Sztyepánnal jó áron eladtuk a kijevei pályaudvar melletti ócskásnak. Jajj, az remek könyv. A végéről sajnos hiányzott néhány oldal, így nem tudtam meg, hogy a grófkisasszonyt végül is elvette-e a kalózkapitánynak képzelt királyfi, mert az utolsó találkozásuktól kitépték a lapokat. Azóta faggatok minden művelt embert, de senki nem biztos benne, hogy mi van tovább, nem tetszik tudni, véletlenül, mert -

KOROVJOV Elvette.

HANNA Biztos?

KOROVJOV Holtbiztos.

HANNA Jaj, de, jujj, de jó!

Tudtam én, illetve reméltem, merthát hogy is lehetne másképp a vége, amikor -

Belép Jean-Baptiste, Hannának tátva marad a szája

KOROVJOV A legjobbkor, uram, tessék, parancsoljon, bemutatom Hanna kisasszonynak.

Hanna, ő Jean-Baptiste úr, a nagy francia író.

Naggyon messziről érkezett.

HANNA Ó. *(Pukedlizik)*

JEAN-BAPTISTE Öhvendek.

HANNA Igen. Én...

JEAN-BAPTISTE *(szuggerálja)* Igen, - maga -

HANNA Én -

KOROVJOV Nem kell félni, - csak -

JEAN-BAPTISTE Ne ízetlenkedj, Sganarelle.

HANNA Sganarell? Az előbb még azt mondta az úr -

KOROVJOV *(súgva)* Tréfál..

HANNA Jaaa - jahaa ----- (vihog, kihívó) - ja, jaaa?

KOROVJOV Ne nézzél, - vetközzél! (int, - zene)

HANNA De -

KOROVJOV Segítsek?

HANNA Neeeeeeee -

JEAN-BAPTISTE Vetközz!

Korovjov letépi Hannáról a ruhát, a lány sikoltozik, Korovjov megfogja a karját, a meztelen lány mögött áll, Jean-Baptiste felé tartja. A jelenet lehet brutális, vagy misztikus - bízunk a rendező szexualitására. Jean-Baptiste szakértő szemmel méregeti Hannát, mosolyog. Mozart Don Giovannija ordít a rádióból

DAL (Jean-Baptiste vagy énekli vagy mondja, - de inkább az utóbbi)

Meht -

Írhatnám regényben
drámakölteményben
versben dalban szóban
képben, millióban, -
ezer volt vagy három
meg sosem találom
"mille et très" - "mille et très" -
Sganarelle - a kis hülye
Mert ezer és három
sehol nem találom
kiszámolhatatlan
százezer alakban
jönnek, mennek, jönnek,
mikor elköszönnek
visszajönnek újra
más bőrökbe bújva
erről szól az írás
minden lelki sírás
a síromat ássa
sehol nem találja
Kőbe vés regényben
drámakölteményben
versben dalban szóban
képben, millióban, -
ezer volt vagy három

de meg nem találom.

I/6.

HANNA Akkor miért - miért engem? Miért mindig engem.

JEAN-BAPTISTE Mert te voltál itt. Te.

HANNA És jó voltam?

JEAN-BAPTISTE Jó voltál. Igen. Nagyon jó voltál.

HANNA Ön is, Te is, maga is, - igen, igen, nagyon -

JEAN-BAPTISTE Nagyon mi?

HANNA Jaj, nagyon, nagyon és nagyon nagy író, és én olyan boldog vagyok, és köszönöm, és én soha nem hittem volna, és -

KOROVJOV *(elengedi)* Felöltözhetsz.

HANNA Nekem így még soha senki, mert ezek itt nem értenek semmit, és nem is olvasnak, pedig a könyvekben is, jaj, én olyan de olyan boldog vagyok, de ugye akkor még jöhetek, ugye nem utazik el örökre, vagy mikor, és ha, és magával visz esetleg, mert én a világ végére is, istenem, tudtam, hogy egyszer majd -

JEAN-BAPTISTE Majd.

KOROVJOV Majd igen. Persze.

HANNA De mikor? Mert itt én már nem bírom ezekkel, ez itt nagyon közönséges népség, és a házmesterné is folyton vegzál, hogy semmit nem csinálok jól, a múltkor megütött a seprűnyéllel, mert könyvvel a kezemben talált rám a lépcsőfordulóban, de mit tehetek, én olyankor nem is hallok, meg nem is látok, csak érzem, érzem, hogy nagyon - meg a házmester, a múltkor ezt használta ki, mert azt mondta, hogy olvashatok tovább, ha engedem, hogy a kezével a szoknyám alá, és én annyira a könyv hatása alatt voltam akkor éppen, mert a herceg éjszaka vágatott, és már lehetett tudni, hogy a rablók várják a tisztás előtt a nagy tölgynél, hogy én annyira izgultam, hogy észre se vettem, a Brinza kezét, és akkor még izgalmasabb lett a könyv, és aztán már szinte elájultam, és már késő volt, és akkor azt képzeltem, hogy a herceg, pedig csak a Brinza volt hátulról, éreztem a krumplipálinkája bűzét, és akkor mintha engem kaptak volna el a rablók, a hercegekisasszony helyett, de majd jön a herceg, - és megszabadítasz -

JEAN-BAPTISTE Már megszabadítottalak.

HANNA Ó, igen. És akkor -

KOROVJOV Na, akkor ebből elég. *(kinyújtja a kezét Hanna felé)*

A lány nagyot sóhajt, idült, üdvözült mosolyban megmerevedik, félrehajtott fejjel, a szája kissé tátva

A világért sem akarom sürgetni, maestro, de ha nem teszünk időben valamit, úgy senki nem menti meg attól, hogy ez a Mihail regénybe örökítse magát is -

JEAN-BAPTISTE Úgy. Úgy, - a Mihail.

Ki ez a Mihail tulajdonképpen? Valami próféta-féle? A neve ismerős.

KOROVJOV Mióta zavarják maestro, efféle részletek? És éppen Önt?

Aki már régen mindenből gúnyt űzött, - még a Napkirályt is elhomályosítottuk egykoron.

JEAN-BAPTISTE Mi az, hogy homályosítottuk? Rád nem emlékszem. Ott voltál volna?

KOROVJOV Természetesen nem én. Mire is mennék én a maestro nélkül. Csak rám ragadt a királyi többes szám, nézze el nekem, maestro, ígérem, többé nem fordul elő.

JEAN-BAPTISTE Na jó. Mostanában túl sokat dicsekszel. Akkor halljuk a tervet. Vagy előbb küldjük el a lányt?

KOROVJOV Mindegy, ő most úgyse hallja.

JEAN-BAPTISTE Tehát?

KOROVJOV Le kellene beszélni ezt a Mihailt a regénytervezetéről.

Támadják ugyan mindenfelől, de amilyen önfejjű, - megírja. Maestro!

Maestro maga lenne a hőse!

JEAN-BAPTISTE C'est bon. Na és?

KOROVJOV A Napkirályék, a régi, és az újak is, - egyaránt ellenzik.

JEAN-BAPTISTE Miért?

KOROVJOV Mert ez a Mihail nem tisztel se embert se Istent.

JEAN-BAPTISTE Nocsak. C'est bon. És az ördögöt?

KOROVJOV Ki tudja. Most még akadt hozzá egy nő is. Igen. Nagyszerű nő. Egészen különös ereje van. Képzelve, maestro, még engem is szinte zavarba hozott, pedig én aztán igazán -

JEAN-BAPTISTE Nocsak. C'est bon.

KOROVJOV És megmentheti Mihailt.

Úgy értem, - saját magától. Persze, ha a maestro -

JEAN-BAPTISTE Egy nő? Hogy hívják?

KOROVJOV Margó. Na, ha ez a Margó, márpedig képes rá, - visszafogja, a mestert -

JEAN-BAPTISTE Miféle mestert?

KOROVJOV Na még ez is.

Most képzelje el, maestro, - így hívatja magát.

Mihail. "Mester".

JEAN-BAPTISTE Na de: hol?

KOROVJOV Mindenhol, amerre jár.

Utcán, téren, parkban, házban, nézőtéren, a színházban, - ő a "mester".

JEAN-BAPTISTE Kis pimaszság, - más nem tűrné, na de - *(legyint)*

Aztán?

KOROVJOV Margónak lesz rajta hatalma, érzem.

JEAN-BAPTISTE Hatalma?

KOROVJOV Hogy az álmester ezúttal kivételesen ne rontson azonnal fejjel a falnak. Így viszont a regénye bizonyára elkészül.

JEAN-BAPTISTE Készüljön csak. C'est bon.

Annyi minden történhet egy regénnyel...

Emberekkel meg pláne.

Volt például olyan, aki élve elégett.

KOROVJOV Hallottam, maestro, - de minek ezt megvárni?

Nem volna egyszerűbb még előbb, - - megelőzni?

JEAN-BAPTISTE Azt már te tudod. Vagy, legalábbis, tudnod kéne.

KOROVJOV Amikor megterveztem az érkezésünket, a maestro entréé-ját, - még nem állt minden információ a rendelkezésemre.

Akkor még úgy tűnt: első körben ez a Brinza lesz a mi emberünk.

JEAN-BAPTISTE A házmester, aki Hannácskát -

KOROVJOV Igen ő.

JEAN-BAPTISTE Na, küldjünk csak gyorsan el ezért a Brinzáért.

KOROVJOV Jobb egy strici házmester, mint egy író ál-mester.

JEAN-BAPTISTE Korovjov, te egyre kínosabbra hülyülsz.

KOROVJOV Elnézését kérem, maestro. (*Tapsol, majd köröző gesztus a kézzel*) Ébredj, Hanna, -

Hanna magához tér

Menj, szépen, és hozd ide a háziurat. Az asszonya nem kell.

HANNA Ó igen, igenis. Megyek is már. És köszönöm. (*El*)

JEAN-BAPTISTE C'est bon. Menj csak, kicsi Hanna, mindig csak ésszel, okosan, még akkor is, ha hiányzik. Na sebj. Halljam a tervet.

Lassú sötét, csobogás

I/7.

Folyópart, Szancsó rohanva érkezik, Mihail elengedi Margó kezét

SZANCSÓ Mester, mester, de jó hogy itt találom, - hallotta már?!

MIHAIL Szancsó.

SZANCSÓ Igen, én, - de nem is, mert Nyikolaj Vasziljevics volt, ő, ő fejtette meg a rejtvényt.

MIHAIL Örülök. És miféle rejtvényt, - hűségese hordozója ódon fegyvereimnek?

SZANCSÓ A keresztet. Azt, azt, igen.

MARGÓ Maguk ilyen középkorosdit játszanak?

MIHAIL Láthatja, - olykor igen.

SZANCSÓ A keresztretjvényt. A hivatalában.

MARGÓ Nem elég, hogy a Mefisztót majmolja, - még a jó öreg Don Quijotét is elirigyelte?

MIHAIL Mindannyian visszajövünk, Margó, - előre és hátra az időben.

MARGÓ Az időben?

Ezt az idő dolgot szintén Goethétől lopta.

Maga semmi újat nem ír soha?

MIHAIL Az idő egy tökfej.

Goethe is az, - és lám, mégis milyen jókat is írt néha. Lopják.

Bizony, Margó, bármily hihetetlen: még a bukott német belügyminiszter úr szövegeit is lopják.

Onnan veszem vissza a javaimat, ahol megtalálom őket, - mondotta Jean-Baptiste úr.

Majd mondja nálam is, - a regényemben.

MARGÓ Majd mondja, vagy már mondta?

MIHAIL Látja, ez az.

Az időről azt se nagyon tudjuk, hogy micsoda.

Képzelné se bírjuk.

SZANCSÓ Mester, én meghiszem, hogy a mester most épp nagyon fontos alapkérdésekről cseréli az eszmét a kisasszonykával, - be is mutatkoznék, én vagyok a Szancsó -

MARGÓ Szerbusz, Szancsó, örülök, -

SZANCSÓ De az idő sürget, az úgy immár többé nem tűr halasztást, -

MIHAIL Na látja, Margó, folyton az idő.

Mondd hát.

SZANCSÓ Levél jött, és Nyikolaj Vasziljevics még láthatta, ott a hivatalban, mielőtt eltűnt. A levél.

Bár azóta, hogy nekem elmondta, Nyikolaj Vasziljevicsset se találom.

MARGÓ Milyen levél tűnt el?

MIHAIL Margó, magának mindenbe bele kell ütnie az orrát?

MARGÓ Már hogyne kéne.

Fölösleges dolgokat mért kérdez, Mihail?

SZANCSÓ Levél. A Levél. Amit úgy vártunk Franciaországból. Hogy meglátogatják. Hogy idejön.

MARGÓ Semmit nem értek.

MIHAIL Ha olykor nem beszélne, csak hallgatna, többet tudna meg, bizonyisten.

MARGÓ De miért? Miért kell folyton a rébusz?

MIHAIL Mert minden az.

SZANCSÓ "A rébusz viszi előre a glóbuszt." - a múltkor ez jött ki neki.

MARGÓ Nyikolaj Vasziljevicsnek?

SZANCSÓ Neki hát.

MIHAIL Na és most mit olvasott?

Mit olvasott ki a jó Nyikoláj ott, ahol semmit se szabadna?

SZANCSÓ Azt, hogy a mestert nagy veszedelmek fenyegetik.

MIHAIL Engem? Ugyan már.

SZANCSÓ De bizony.

MARGÓ Miféle veszedelmek?

MIHAIL Margó!

MARGÓ Mihail?

SZANCSÓ Mester, nekem csak annyit mondott Nyikolaj Vasziljevics, mielőtt eltűnt, meg a levél is eltűnt, - hogy keressem meg a mestert, és mondjam meg, hogy keresse fel őt, mert nagyon fontos dolog jött ki a keresztretjtvényében.

MARGÓ Ismerős nekem ez a név. Nem írt ez könyveket?

MIHAIL De. Írt.

MARGÓ De hogy keressük fel ezt a Nyikolaj Vasziljevicset, ha egyszer eltűnt?

SZANCSÓ Azt én se tudom.

MARGÓ Mondja, Mihail, maga csak örültekkel tartja a kapcsolatot?

MIHAIL Maga az üdítő kivétel, Margó.

MARGÓ Ha szemtelenkedik, elhagyom.

MIHAIL Jó. Akkor most nem szemtelenkedem.

De ez biztos, hogy mindig működni fog?

MARGÓ Mi?

MIHAIL A szemtelenkedés.

Úgy értem, utóbb is elővehetem? - És akkor elhagy?

MARGÓ Na jó. *(Fogja magát, és elmegy)*

MIHAIL Na, Szancsó, mit tegyünk? Utána menjek?

SZANCSÓ Ha engem kérdez, mester, szerintem, föltétlenül!

MIHAIL Szerintem is. Föltétlenül. Megyek.

Margó! Margó!

I/8.

Nyikolaj Vasziljevics a vonaton. Magajovszkij gitáron kíséri. A vonat olykor zakatol, ha váltókon megy át

NYIKOLÁJ VASZILJEVICS Miért kell nekem folyton mindenbe beleütni az orrom? Tessék. Nesze neked. Szép nyugodtan ülhettem volna a fenekemen, de nem, kellett nekem a nagy fölfedezés!

A nagy rejtvény nyitja!

Most aztán menekülhetek.
Pedig milyen kellemes volt a kályhapadkán az aszalt szilvát meg a
barackot rágcsálni, és fütyülni a világra. De a kíváncsiság! Az orrom!
Ez is, hogy miért nem hagynak nekem békét az orrommal! Hogy hosszú.
Na, és, ha hosszú!? Másnak meg görbe, és akkor mi van?
Az emberek hülyék. De ez sem újság.
Pedig az ő orruk is hova ér be, amikor, - - na hagyjuk.
Ilyenkről nem beszélünk a biedermeierben.
Haj, a régi szép idők: antikvítás, röneszánsz, meg még utána is egy
darabig. A Napkirály udvarában is rendesen történt ez-az. De nálunk?
Nekem egy árva nő sem jutott.
Nem is érdekel, az igaz, de akkor is. Azért ez túlzás. Pedig micsoda nők
vannak, micsoda nők! És nem nekem jutnak, hanem az utánczó kis
gazembereknek, akik aztán majd száz év múlva azzal dicsekszenek, hogy
az én köpönyegemet vásárolták meg bagóért a kijevi zsibvásáron. Na,
mindegy.
Pedig tegnap éjjel két nővel álmodtam. Egyszerre.
Nem ám két patkánnyal, - mint a polgármester úr!
A Szkvoznyik-Dmuhanovszkij! Ilyen hülye neve is hogy lehet valakinek?
Aztán csodálkozunk, hogy külföldön mindenki rajtunk röhög.
Megszagolták a patkányok. Álmában. Na persze.
De a két nő, az igen!

*Hella és Hannácska lenge démonnak öltözve bevízionálódik a színpadra,
suttognak*

HELLA Hé, Nyikoláj!
HANNA Nyikoláj!
HELLA Ne álmodozz, -
HANNA Cselekedj!
HELLA Tedd meg,
HANNA amire vágysz, -
HELLA Nyikoláj!
HELLA és HANNA Ezért jöttünk!
NYIKOLÁJ VASZILJEVICS Ezért?
HANNA Ezért hát!
HELLA Mit szeretnél?
HANNA Nyikoláj?
HELLA Levetközzünk?
HANNA Egészen?
NYIKOLÁJ VASZILJEVICS Igen! Igen! Vagyis dehogy! Nem vagyunk
egyedül!

HANNA Na és?
 HELLA Mit számít az?
 HANNA Nyikoláj?
 HELLA Csak nem ez a kopasz gitáros zavar?
 HANNA Aki költőnek képzei magát?
 HELLA Az!

A két némben vihog. Magajovszkij innentől folyamatosan összevissza magánhangzókat dadog

HANNA És a kövek helyett a verssorokat tördeli összevissza?
 NYIKOLÁJ VASZILJEVICS Milyen kövek?
 HANNA Kövek -
 NYIKOLÁJ VASZILJEVICS De milyen kövek?
 HELLA Guruló kövek. (Vihog)
 NYIKOLÁJ VASZILJEVICS Guruló?
 HANNA Mindent te sem érthetsz, Nyikoláj!
 HELLA Ó, mi minden jön még utánunk!

Magajovszkij a gitárszólójához továbbra is dadaista magánhangzókkal gajdol (Street-fighting Man valamint a Honky-tonk Woman)

MAGAJOVSZKIJ De-di-dee ád - díí - de dau - o dádi dí-dő - - dó id
 didíi dado daó, de i dá dó dé do díí dádídeee - - - dí de daoodaoiíoó due,
 didí didí didí de daudi do dúú...
 NYIKOLÁJ VASZILJEVICS Kövek. Kövek. Utcakövek?
 HANNA Utca- utcaaaaaa-
 HELLA lányok -
 MEGAJEVSZKIJ Lányok, - hányok. Hányok lányok. Lányok? Hány ok?
 Hány lány? Ok? Ok? Ok?
 NYIKOLÁJ VASZILJEVICS Kövek. Félek. Sírkövek?
 HANNA Sírkövek? Vjj, vjj, vjj!
 HELLA Sírkövek? Ugyan már,
 HANNA Nyikoláj!
 NYIKOLÁJ VASZILJEVICS (rémülten ordít) Nem akaroooooom!!
 HELLA Miért kell mindig a legrosszabbra gondolni,
 HANNA Nyikoláj?
 HELLA Feküdj be
 HANNA ide,
 HELLA mellénk,
 HANNA és ne gondolj semmire!

NYIKOLÁJ VASZILJEVICS De félek, félek! Folyton attól félek, hogy élve fognak eltemetni!

HELLA Az bizony

HANNA megeshet.

HELLA Oroszországban

HANNA az orvostudomány, -

A két démon tovább vihog, viháncol

NYIKOLÁJ VASZILJEVICS Segítség!

Szólaljon már meg végre, ha maga tényleg költő! Hallja, Vlagyimir Vlagyimirovics!

MAGAJOVSZKIJ Ö-ő. Ö-ő. Ö-ő. -

Költő. Költő. Költő. -

Nevem Magajovszkij.

HELLA De persze lehet,

HANNA hogy nem is ez a neve, - Vlagyimir -

HELLA ki tudja? Vlagyimirovics.

HANNA A nagy Magajovszkij!

HELLA Maga Magajovszkij,

HANNA maga Magajovszkij!

MAGAJOVSZKIJ Hess! Huss! Hess! - - És kuss. Tűnjetek el, mert lövök!

A két nő eltűnik, fényváltás. Szünet. Nyikoláj maga elé mered.

MAGAJOVSZKIJ Mi fordítva csináltuk.

NYIKOLÁJ VASZILJEVICS Hogyhogy fordítva?

MAGAJOVSZKIJ Ketten éltünk egy nővel.

NYIKOLÁJ VASZILJEVICS Hogyhogy ketten?

MAGAJOVSZKIJ Ahogy mondom. Egy lakásban. Hármasban.

Két költő meg egy költőnő. Hihetetlen, de így volt.

A levelezésünk fönnyaradt a kredencen. Ó, kicsi Lili - Lili - Lili.

HELLA *(hangja távolról)* Így igaz. A kredencen. Vjj, vjj, vjj!

HANNA *(hangja távolról)* Jujj, nagyon intellektuális! Vjj, vjj, vjj!

Éljen az irodaloom!

HELLA Irodalúúm...

Még hallatszik a nevetésük

NYIKOLÁJ VASZILJEVICS Ez borzalom. Rémalom. -

Azért, ha belegendolok, jó volt maguknak.

Hiába vágják az igazhitű muzsikok darabokra a cári család tagjait, maguk közben oda se neki: csak levelezgettek a kredencen.

Hogy nekem mért nem volt egy fél Lilikém se?

MAGAJOVSZKIJ Legalább nem lőtte föbe magát, mint én. Nem volt kiért.

NYIKOLÁJ VASZILJEVICS Viszont élve temettek el.

Élve ástak el a baromállatok!!

A sok hülye orvosdoktor!!!

MAGAJOVSZKIJ Meg a még hülyébb papok.

Szép vagy, gyönyörű vagy, Oroszország!

NYIKOLÁJ VASZILJEVICS De legalább a kőnek volt valami haszna.

MAGAJOVSZKIJ A sírkőnek?

NYIKOLÁJ VASZILJEVICS Annak hát.

MAGAJOVSZKIJ Micsoda? Azon kívül, hogy maga nem tudott kimászni alóla?

NYIKOLÁJ VASZILJEVICS A Margó lány megvette utóbb a férje fölé.

MAGAJESZKIJ Jók ezek az irodalmi özvegyek azért.

Na látja, ilyen még nekem sem jutott.

NYIKOLÁJ VASZILJEVICS Na, a Mihail gyereknek is csak harmadszor! (*kuncog*)

Az a szép benne, hogy keresetlenül egyszerű. Most mondja meg, milyen szép gesztus. Vesz a férjének egy irodalmi sírkövet.

MAGAJOVSZKIJ

Vesszen a sznobizmus!

Mióta mondom, hogy ez a lényeg.

De senki sem hallgatott rám.

NYIKOLÁJ VASZILJEVICS

Bennük még volt stílusérzék.

MAGAJOVSZKIJ Az volt. Van. Volt.

De ez még semmi.

Majd ha eljön a zöld krokodil!

NYIKOLÁJ VASZILJEVICS A zöld krokodil?

MAGAJOVSZKIJ Igen. Hallgassa csak.

(*fokozatosan felhorgadó elragadtatással*)

A MEGVÁLTÓ PANTOKRÁTOR

ANARCHISTA ZÖLD KROKODIL!

Fülelnék. Közeledő, masírozó léptek

MAGAJOVSZKIJ (*énekel*) Az utcákat bejárta
és mindet körbehányta
bizony bizony

zöld volt a krokodil.

Ha óriásra bukkan
a gyomrába bekukkant
bizony bizony
zöld volt a krokodil.

Ha kínait orrontott
a tojására rontott
bizony, bizony
zöld volt a krokodil.

A franciát se bánta
a pofáját lerágta
bizony bizony
zöld volt a krokodil.

A foga közt a zászló
zöld takaró anyádról
bizony bizony
zöld volt a krokodil.

Az utcákat bejárta
és mindet körbehányta
bizony bizony
zöld volt a krokodil.

*Felvonásvég, finálé,
boldog induló: harmonikával masírozik a jövőbe mindenki, -
Mihail beront*
MIHAIL Margó, Margó, ne menjen el!
MARGÓ Hogyan mehetnék, - amikor maga itt van.
Itt van. Itt van.
*Összeölelkeznek a színpad közepén, hogy még látsszanak, amikor
összezsapódik a bayreuthi - függöny - közben:*

TUTTI

Po Ulice hagyyla
Bolsaja krokogyila
oh yes, oh yes
and very green she was

Als sah sie den Franzosen
da fasste ihn am Hoden
na ja, na ja
da übergrün sie war

V zubah ona gyérzsála
Kuszocsek ogyejála
oh yes, oh yes,
and very green she was

NŐI HANG *(a szóróból)*
Ladies and gentleman,
since the second act only begins after the interval,
our green female crocodile
is waiting for you in the vestibule.

FÉRFI HANG *(a szóróból)*
Da, da, - vo vesztyibjulje

És zakatol a vonat.

A MÁSODIK FELVONÁS-t csak akkor írom meg, ha akad Színház,
amelyik elő akarja adni.

De meglehet, hogy ez így készen is van.

B.
(aki átír, írjon bét is.: -)